

TANYA'S BEAUTY SALON
 Threading/Waxing, Facial(Men & Women)
 Anti-Aging Facial, Bleach
 Hair Cut, Color and Style

40-39 75 St. Jackson Heights, NY 11373
 718-478-9009

137-40 Jamaica Avenue Jamaica, NY 11435
 718-297-1019

85-03 Roosevelt Avenue Jackson Heights, NY 11373
 718-205-7832

HERBAL FACIAL
 \$40
 \$20 !!!

ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਗੱਡੀਆਂ, ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਟਰੱਕ, ਲਾਈਫ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਜ਼ੋਰੈਂਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਬੌਬੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਅੱਜ ਹੀ ਕਾਲ ਕਰੋ

(ਸੈਲ): 718-757-7809
 ਫੋਨ (ਦਫਤਰ): 516-439-5420
 (ਫੈਕਸ): 516-439-5418

ਗੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਜ਼ੋਰੈਂਸ ਸਬੰਧੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰੋ।

ਬੌਬੀ ਸਿੰਘ
 ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਰ ਪਲ ਹਾਜ਼ਰ

Ad Space Available
Please Call
Ph:847-359-0746

Fourteenth Year of Publication   ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਐਡੀਸ਼ਨ   Price 50¢   Email:punjabtimes1@sbcglobal.net
 ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ   www.punjabtimesusa.com

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 14, Issue 26, June 29th, 2013   20451 N Plum Grove Rd. Palatine, IL 60074   Ph:847-359-0746, Fax:847-705-9388

ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਕੱਟੜ ਮੋਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰ !

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਦਲ) ਦੇ ਆਗੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਭਾਵੇਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮਾਤੇ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਉੱਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਕੱਟੜ ਵਿਰੋਧੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਦੀ ਮਾਧੋਪੁਰ ਰੈਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਉਹ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਏ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ 2002 ਵਿਚ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਐਨ.ਡੀ.ਏ. ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਜੇ ਵੀ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ।

ਸਾਰੇ ਹਥਿਆਰ ਨੁੱਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਅਗਲੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ 'ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤਰ' ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਚਿਹਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਖਤਰਾ ਮੰਨਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਜਪਾ ਅੰਦਰ ਵੀ ਇਕ ਧੜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ ਕਿ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਦਾ ਉਭਾਰ ਘੱਟ

ਜਦੋਂ ਬਾਦਲ ਨੇ ਜੈ ਸ਼ੀਰਾਮ ਕਿਹਾ...

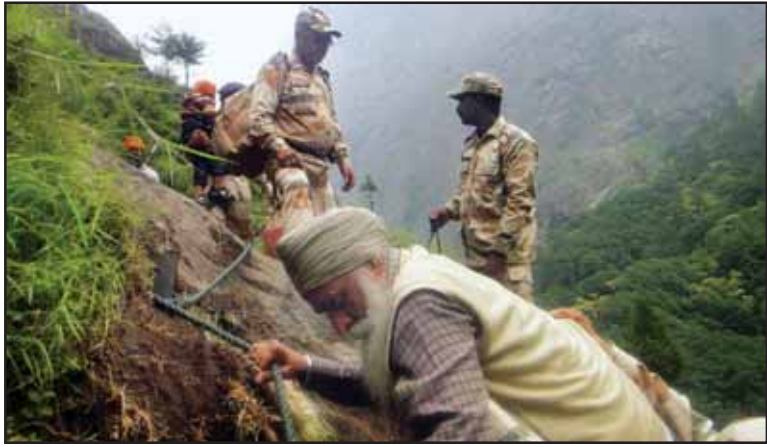
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬ) ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਆਗੂ ਸ੍ਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਰੈਲੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਿਆ। ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਪਣਾ ਭਾਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ' ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ 'ਜੈ ਸ਼ੀਰਾਮ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਹੱਸ ਪਏ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਗੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਤਸੀ ਲੋਕ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਬਾਤ ਦਾ ਬਤੰਗਤ ਬਣਾ ਧਰਦੇ ਹੋ।"

ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਸ੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਮੁਖੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਸੀਨੀਅਰ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਐਲ.ਕੇ. ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਦਬਾਅ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਮੰਨ ਗਏ ਸਨ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਗਰਦਾਨ ਕੇ ਸਿਆਸਤ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ਪਰ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਮੋਦੀ ਦਾ ਵੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਾਲਾ ਅਕਸ ਹੈ। ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਕਸੂਤੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਘਿਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਤਿੱਖਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਲ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਗੂ ਹੀ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਅੱਖੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਕਸਰ ਹੀ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਤੇ ਵਰਕਰ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲੰਘੇ ਦਿਨੀਂ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਿਆਸੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਚਰਚਾ ਹੈ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਦੇਸ਼ (ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

ਉਤਰਾਖੰਡ 'ਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਪਕ ਤਬਾਹੀ

ਦੇਹਰਾਦੂਨ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਆਏ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੀ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਹੜ੍ਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਏ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਵਿਚੋਂ ਲੱਖਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ

ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਵੀ ਇਥੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਬਾਰਸ਼ ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਫ਼ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜੁਲਾਈ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਸਾਲ ਅਚਾਨਕ ਹੋਈ ਬਾਰਸ਼ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਤਹਿਸ-ਨਹਿਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 5,000 ਤੋਂ ਵਧਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਪਰ ਮੀਡੀਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 15 ਤੋਂ 20 ਹਜ਼ਾਰ (ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

Heating, Ventilation & Air Conditioning

Serving in all FIVE BOROUGHES
 Residential & Commercial
 Sales, Services & Installations
 Room Air-Conditioners,
 PTAC Units, Ductless Split Systems,

Central Air Conditioning Systems,
 Roof-top package Units with Gas/Electric,
 Indoor Package Units,
 Water Source Systems,
 Chiller Systems & Cooling Towers

*Authorized Warranty Service Center for FRIEDRICH & FRIGIDAIRE
 *OSHA, EPA & FDNY Certified Technicians
 *Licensed & FULLY Insured

COOL AIR INC.
 35-57 9th Street, LIC, NY 11106

Call: 718-721-2131
 Fax: 718-721-2092

For pricing, estimates & more information log on to www.coolairnyc.com or www.coolairny.com Or send us email at coolair@coolairnyc.com

ਇੰਡੀਆ ਕਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਸਰਵਿਸ

www.011india.com

\$25 2,500 Minutes

ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਇਕੋ ਰੇਟ

ਸਾਡੀ ਸਰਵਿਸ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਰਤੋਂ।

Limited Time Offer. Restrictions & Additional Fees Apply.

✓ ਵਧੀਆ, ਸਾਫ਼ ਆਵਾਜ਼   ✓ ਘਰੋਂ ਤੇ ਸੈਲ ਫੋਨ ਤੋਂ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਦੋ ਫੋਨ ਚੱਲ ਸਕਦੇ ਹਨ
 ✓ ਬਗੈਰ ਪਿੰਨ ਤੋਂ ਵਰਤੋਂ
 ✓ ਸਪੀਡ ਵਾਲੇ ਨੰਬਰ ਸੈਟ ਕਰੋ

800.914.1013 • 408.659.9400

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮੈਡੀਕਲ ਤੇ ਡੈਂਟਲ ਕਾਲਜ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ 18 ਤੋਂ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਬਿਊਰੋ): ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਡੈਂਟਲ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ (ਅਮਡਾਨਾ) ਦੀ ਤਿੰਨ ਰੋਜ਼ਾ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸ਼ਾਮਬਰਗ, ਇਲੀਨਾਏ ਦੇ ਹੋਟਲ ਹਜ਼ਾਰ ਰਿਜੈਂਸੀ ਵਿਚ 18 ਤੋਂ 21 ਜੁਲਾਈ ਤੱਕ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮੈਡੀਕਲ ਤੇ ਡੈਂਟਲ ਕਾਲਜ ਦੇ ਨਾਰਥ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਆਏ ਕਰੀਬ 500 ਮੈਡੀਕਲ ਤੇ ਡੈਂਟਲ ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਡੈਂਟਲ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉਪਰ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਮੈਡੀਕਲ ਤੇ ਡੈਂਟਲ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਲਾਜ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਦੇ ਇਹ ਡਾਕਟਰ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਨਾਮੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਆਪਣੀ

ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਇਕ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਅਕਾਦਮਿਕ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡਾਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਲਈ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਵੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੌਲਫ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਡਾਊਨ ਟਾਊਨ ਦਾ ਗੇੜਾ, ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਪਿਕਨਿਕ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰਿਸੈਪਸ਼ਨ ਬੈਕਾਊਂਟ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਖਰੀਦੋ-ਫਰੋਖਤ ਵਾਸਤੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਸਟਾਲ ਲਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਫੋਨ 847-341-0571 ਜਾਂ ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਫੋਨ 630-479-0031 ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਵੈਬਸਾਈਟ amdaana.org ਤੋਂ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

BJ Digital Video & Photos
BROADCAST HD FILM QUALITY
 Ph.718-441-6516 Cell No.646-403-7334
 Blu-ray DVD

All Work In Digital
 Wedding, Birthday, Ring Ceremony,
 Sweet Sixteen & All Others Function
 Experience 25 Year
 Ph. 718-441-6516 Cell No. 646-403-7334

ORIGINAL MOVIES
BJ
 718-441-6516
 New York

PPG PITTSBURGH PAINTS **Best Deal in New York**
Mercury Paint Corp.

Buy Direct From Manufacturers & Save
Visit Our Affiliated New Location
Hillside Paint Depot
 255-13 Hillside Ave., Floral Park, New York 11004
 Exit: Hillside Ave (28A), Cross Island Parkway-West 1 mile on left
 (Across from Dunkin Donuts)
Ph: 718-347-4500

ਘਰਾਂ, ਬਿਜਨਸ ਅਤੇ ਸਨਅਤਾਂ ਲਈ ਪੇਂਟ ਅਤੇ ਪੇਂਟ ਸਪਲਾਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਾਜਬ ਰੇਟ 'ਤੇ ਖਰੀਦੋ

One time 10% discount with this ad.

We sell full line of Residential, Commercial, Industrial paints & paint supplies of Government specifications.
Qmar Khokhar, Nadeem Ilahi, Wagley John
Ph: 347-369-3337

ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਰੀਸਾਈਕਲਿੰਗ ਦਿਵਸ 8 ਜੁਲਾਈ 2013

ਧਰਤੀ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਸਾਡੀ ਪਾਲਣਹਾਰ। ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਖਿਲਵਾੜ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਘਾਤਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਬੇਵਜ੍ਹਾ ਵਰਤੋਂ ਚੌਗਿਰਦੇ ਲਈ ਘਾਤਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘੱਟ ਅਤੇ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਬੇਹਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਕੂੜੇ 'ਚ ਸੁੱਟਣ ਦੀ ਥਾਂ ਰੀਸਾਈਕਲ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ 'ਚ ਸਾਰਥਕ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਆਓ, ਰਲ ਕੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਰੀਸਾਈਕਲਿੰਗ ਦਿਵਸ 'ਤੇ ਰੀਸਾਈਕਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰੀਏ।

ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਖੁਦ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਈਏ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰੀਏ

ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਸੰਭਾਲ ਸੰਗਠਨ ਪੂਰਬੀ ਖੇਤਰ
ਫੋਨ: 202-830-6359

Save Earth Org. 147 Huntington Dr. Suite A, North Field Center, OH - 44067
Save The Earth Org. Press Building, Washington

ਅਤਿਵਾਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ: ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ

ਕਿਸਤਵਾਜ਼: ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰੇ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਮੁਲਕ ਅਤਿਵਾਦ ਖਿਲਾਫ਼ ਇਕਜੁੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਸੂਬੇ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ 'ਚ ਫੌਜੀ ਕਾਫਲੇ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ 8 ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।

ਕਿਸਤਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਪਣ-ਬਿਜਲੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਣ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਲਸੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਅਤਿਵਾਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੂਰਾ ਦੇਸ਼ ਅਤਿਵਾਦ ਖਿਲਾਫ਼ ਇਕਜੁੱਟ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।” ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਉਸ ਧਿਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਰਾਹ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ, ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦਾਂ ਅੱਗੇ ਝੁਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹੜੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਅਸਥਿਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਹੁਰੀਅਤ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਨਰਮਖਿਆਲ ਧੜਾ ਸਦਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੇਂਦਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਸਰਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਅਫਸਪਾ’ ਵਾਪਸ ਲਵੇ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰੇ।

ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਰਕਾਰ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ

ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਉਮਰ ਅਬਦੁੱਲਾ

ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹਾਲਾਤ ‘ਚ ਕਾਫੀ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2012 ਵਿਚ ਅਤਿਵਾਦ ਸਬੰਧੀ ਹਿੰਸਾ ਵਿਚ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਇਕ ਸਮਾਨ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਹਾਲਾਤ ਸੁਧਾਰਨ ਦਾ

ਸੰਕਲਪ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਭਰੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ‘ਚ ਵਿਕਾਸ ਤੇਜ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸਮੂਹਿਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾਉਣ ਲਈ 710 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜਿਣਸੀ ਹਿੰਸਾ ਖਿਲਾਫ਼ ਪੇਸ਼ਕਦਮੀ

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ: ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੇ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਜਿਣਸੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਹਿਲਾ, ਸਾਂਤੀ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਦੌਰਾਨ 15 ਮੈਂਬਰੀ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਨਵਾਂ ਮਤਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਖਾਤਮੇ

ਮੰਡੋਲਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਗੰਭੀਰ

ਜੌਹਨਸਬਰਗ (ਬਿਊਰੋ): ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੀ ਇਨਫੇਕਸ਼ਨ ਕਾਰਨ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਦੱਖਣੀ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੈਲਸਨ ਮੰਡੋਲਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਜੇ ਗੰਭੀਰ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ‘ਸ਼ਾਂਤ ਚਿੱਤ’ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਥਨਾਵਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

94 ਸਾਲਾ ਨੈਲਸਨ ਮੰਡੋਲਾ ਦੀ ਬੇਟੀ ਮਕਾਜਿਵ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਬੇਟੀ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਮੈਂ ਇਹੋ ਪ੍ਰਾਥਨਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋ ਜਾਣ।’ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਮਕਾਜਿਵ ਮੰਡੋਲਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਤਨੀ ਏਵੀਲਿਨ ਦੀ ਬੇਟੀ ਹੈ।

ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨ ਕਾਰਗਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਣਗੇ।

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਤੇ ਵਿਚ ਜਿਣਸੀ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਤੇ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ‘ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਤੇ ‘ਤੇ ਬਹਿਸ ਦੌਰਾਨ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਜਨਰਲ ਬਾਨ ਕੀ ਮੂਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਣਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਹਿੰਸਾ ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਭਿਆਨਕ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। ਸਰਨਾਰਥੀਆਂ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਐਂਜਲੀਨਾ ਜੋਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹਰ ਮੁਲਕ ਜਿਣਸੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ। ਹਰ ਮੁਲਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬੁਰਾਈ ਖਿਲਾਫ਼ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ।

ਸਲਮਾਨ ਖਾਨ ਵਿਰੁਧ ਚੱਲੇਗਾ ਕੇਸ

ਮੁੰਬਈ: ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਅਦਾਕਾਰ ਸਲਮਾਨ ਖਾਨ ਵਿਰੁਧ 2002 ਦੇ ‘ਹਿੱਟ ਐਂਡ ਰਨ’ ਕੇਸ ਵਿਚ ਗ਼ੈਰ-ਇਰਾਦਤਨ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਧਾਰਾ ਲੱਗੇਗੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਲਮਾਨ ਖਾਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ‘ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਯੂ.ਬੀ. ਹੈਜ਼ਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਗ਼ੈਰ-ਇਰਾਦਤਨ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਧਾਰਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਹਿਤ 10 ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਸਲਮਾਨ ਖਾਨ ਵਿਰੁਧ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਾਲ ਕਾਰ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 304 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਣਵਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਆਇਆ ਜਦੋਂ 17 ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਬਾਂਦਰਾ ਦੇ ਮੈਟਰੋਪਾਲੀਟਨ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ 47 ਸਾਲਾ ਅਦਾਕਾਰ ਵਿਰੁਧ ਗ਼ੈਰ-ਇਰਾਦਤਨ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਧਾਰਾ ਲਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਦੌਰਾਨ ਸਲਮਾਨ ਖਾਨ ਦੇ ਵਕੀਲ ਅਸ਼ੋਕ ਮੁਨਦਰਗੀ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਚ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ, ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਸ਼ੰਕਰ ਇਰਾਡੇ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸੰਗੀਨ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਦੋਖਦਿਆਂ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਸਹੀ ਹਨ। ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ 19 ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਾਲੇ ਬੈਂਸ ਭਰਾ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਡਟੇ

ਲੁਧਿਆਣਾ: ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਫੁੱਟ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੱਗ ਜਾਹਿਰ ਹੋ ਗਈ, ਜਦੋਂ ਵਿਧਾਇਕ ਬੈਂਸ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਧੜਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਧਰਨੇ ਦੇਣ ‘ਤੇ ਉਤਰ ਆਇਆ ਹੈ।

ਇਥੇ ਕਤਲ ਹੋਏ ਅਰਜ਼ ਜੰਗੜਾ (18) ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਧਾਇਕ ਸਿਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ ਅਪੋਲੋ ਹਸਪਤਾਲ ਅੱਗੇ ਧਰਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਯੋਜਨਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਗਾਬੜੀਆ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਜਥੇਦਾਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ, ਅਰਜ਼ ਜੰਗੜਾ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੁਲਜ਼ਮ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਰਜ਼ ਰਿਮਟ ਕਾਲਜ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਪੁਲੀਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲਾਂ ‘ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ 6 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਤੇਜ਼ਧਾਰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੁਲੀਸ ਇਕ ਘੰਟਾ ਲੋਟ ਪੁੱਜੀ। ਬੈਂਸ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨਾਲ ਧਰਨਾ ਦੇ ਕੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਪਿੱਛੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਤਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ

ਨੇ ਜੋਤੀ, ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਮਨਿੰਦਰ ਚਹਿਲ, ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਦਾਰਾ ਅਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ‘ਚ ਕੋਈ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਬੈਂਸ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਤਲ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਅੰਕਲ ਕੋਲ ਸਰਹੰਦ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਗਾਬੜੀਆ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਪੁਲੀਸ ਕਤਲ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪੁੱਜੀ।

ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ

ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸੰਘੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਨੇ 2007 ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬੇਨਜ਼ੀਰ ਭੁੱਟੋ ਦੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਜਨਾਬ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਐਫਆਈਏ ਨੇ ਭੁੱਟੋ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਜਨਾਬ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਦਾ ਨਾਂ ਮੁੱਖ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਘਾਤਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਚ ਅਤਿਵਾਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਖਿਲਾਫ਼ ਚਾਰ ਨੁਕਤੇ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਐਫਆਈਏ ਨੇ ਭੁੱਟੋ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਚੌਲਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਪਾਂ ਰੋਕੀਆਂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਫੂਡ ਐਂਡ ਡਰੱਗ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ (ਯੂ.ਐਸ.ਐਫ.ਡੀ.ਏ.) ਨੇ ਬਾਸਮਤੀ ਚੌਲਾਂ ਦੀਆਂ ਉਹ ਖੇਪਾਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਟ੍ਰਾਈਸਾਈਕਲੋਜ਼ੋਲ ਦਾ ਪੱਧਰ 0.1 ਪੀਪੀਐਮ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਰੋਕ ਨਾਲ ਚੌਲਾਂ ਦੇ ਬਰਾਮਦਕਾਰਾਂ ‘ਤੇ ਉਲਟ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਬਾਸਮਤੀ ਚੌਲ ਅਮਰੀਕਾ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਕਾਂ ਕਾਰਨ ਚੌਲ ਬਰਾਮਦਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਫ਼ਦ ਸਬੰਧਤ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਟ੍ਰਾਈਸਾਈਕਲੋਜ਼ੋਲ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪੱਧਰ ਚੌਲ ਬਰਾਮਦ ਲਈ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘੱਟ ਹੈ। ਜੂਰਪ ਵਿਚ ਇਹ ਪੱਧਰ ਇਕ ਪੀਪੀਐਮ ਤੇ ਜਪਾਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪੀਪੀਐਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਵੀ ਇਸ ਪੱਧਰ ‘ਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰੇ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਬਰਾਮਦਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ।

OKKJI Transfer LLC.

15238 Radiance Dr., Noblesville, IN, 46060

ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ

*ਲੋਕਲ ਤੇ ਲੌਂਗ ਰੂਟ
*ਡਰਾਈ ਅਤੇ ਰੀਫਰ ਲੋਡ
ਕਾਗਜ਼ ਦਿਓ ਤੇ ਪੈਸੇ ਲਓ

ਟਰੱਕ ਪਾਰਕਿੰਗ ਮਾਸਿਕ ਰੈਂਟ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹੈ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

Toll Free: 1-855-966-5554

Manny Sandhu: 317-603-1000, Sam Bhullar: 732-486-9045
Fax: 317-774-9665

Merchant Solutions

Independent Gas Stations and Convenience Stores

Say goodbye to

- Slow credit card terminals
- Poor support
- Confusing statements
- Higher costs

Say hello to

- Superior support
- High speed processing
- Better customer service
- Higher profits, lower expenses, peace of mind

1-800-871-6610

ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਿਕਾਊ ਹੈ

ਚੋਕੋਰੁਆ, ਨਿਊ ਹੈਂਪਸ਼ਾਇਰ ਵਿਚ ਗਲਫ ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅੱਧਾ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸਮੇਤ ਵਿਕਾਊ ਹੈ। ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਰੂਟ 16 ਅਤੇ 113 ਦੇ ਇੰਟਰਸੈਕਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਬਿਜ਼ੀ ਲੋਕੇਸ਼ਨ ‘ਤੇ ਹੈ।

ਸਾਲਾਨਾ ਸੇਲ: ਇਨਸਾਈਡ 5 ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਅਤੇ ਗੈਸ ਇਕ ਮਿਲੀਅਨ

Gulf Gas Station For Sale With Property (Lot size .5 acre) on route 16 and 113 intersection in Chocorua, New Hampshire-03817

In side store sale: 500k and Gas 1 mil.

Call: Kushal, Ph: 603-323-7314

Or Gagan, Ph: 347-234-5124

ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਪਰਲੋ

ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਡੇਢ ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਜਦੂਤ ਨੈਨਸੀ ਜੇ. ਪੋਵੈਲ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਸਰਕਾਰ ਡੇਢ ਲੱਖ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸਟੇਟ ਏਜੰਸੀ ਰਾਹੀਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਕਾਸ ਸੰਸਥਾ ਲਈ ਐਨ.ਜੀ.ਓਜ਼ ਨੂੰ ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਤਬਾਹ ਹੋਏ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੋਵੈਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਬੇਘਰ ਹੋਏ ਹਨ।

ਮੰਦਰ ਦੀ ਘੰਟੀ ਨਾਲ ਲਟਕ ਕੇ ਜਾਨ ਬਚਾਈ

ਦੇਹਰਾਦੂਨ: 36 ਸਾਲਾ ਵਜੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇਗੀ ਨੇ ਕੇਦਾਰਨਾਥ ਮੰਦਰ ਦੀ ਘੰਟੀ ਫੜ ਕੇ ਜਾਨ ਬਚਾਈ। ਟੇਹਰੀ ਵਾਸੀ ਨੇਗੀ ਗਲ-ਗਲ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨੌਂ ਘੰਟੇ ਮੰਦਰ ਦੀ ਘੰਟੀ ਨਾਲ ਲਟਕਿਆ ਰਿਹਾ ਤੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਤੈਰ ਰਹੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਚਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਉਹ ਘੰਟੀ ਫੜ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ। ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਬਿਤਾਏ ਨੌਂ ਘੰਟੇ ਨੇਗੀ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਹੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਉਹ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਉਠਦਾ ਹੈ।

ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੱਢੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਆਈ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਪਿੱਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਲਈ ਚਲਾਏ ਰਾਹਤ ਕਾਰਜ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੱਢ ਕੇ ਜੋਸ਼ੀ ਮੱਠ ਵਿਖੇ ਬੋਸ ਕੈਂਪ ਤੋਂ 41 ਮਿੰਨੀ ਬੱਸਾਂ ਤੇ ਟਰੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਲਈ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਚਸਤੇ ਵਿਚ ਢਿੱਗਾਂ ਡਿੱਗਣ ਕਾਰਨ 3000 ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਦਰਾਸੂ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ ਤੱਕ 6300 ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬੱਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੱਢਣ ਪਿੱਛੋਂ ਤੇ ਫਿਰ ਜੋਸ਼ੀ ਮੱਠ ਤੋਂ ਰਵਾਨਾ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਰਾਹਤ ਟੀਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਬਦਰੀਨਾਥ ਵਿਖੇ ਰਾਹਤ ਕਾਰਜਾਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੋਬਿੰਦਘਾਟ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਾਰ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ 17 ਜੂਨ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪੂਰਨ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਢ ਲਏ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੋਸ਼ੀਮੱਠ ਦੇ ਸੁੱਖ ਆਸਣ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸੰਭਾਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦਿਆਂ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੋਬਿੰਦਘਾਟ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 16 ਜੂਨ ਰਾਤ 11 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲੋਂ ਪਾਣੀ ਆਉਣ ਦੀ ਅਗੇਤੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੂਚੇਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਗੋਬਿੰਦਘਾਟ ਵਿਖੇ ਕੋਈ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਨਦੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਠਲੀਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਗੋਬਿੰਦਘਾਟ

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਗੋਲਕ ਤੰਨੀ

ਵਿਖੇ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਜਾਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਪਾਣੀ ਉਪਰ ਆਉਂਦਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਉੱਚੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਤੜਕੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਹਾਲ ਤੇ ਸੁੱਖ ਆਸਣ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਕੱਢ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨਾਂ ਨਾਲ ਬਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦੋ ਦਿਨ ਇਥੇ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 18 ਜੂਨ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੱਡੀ ਸਜਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ

ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਕੀਤਾ। 18 ਤੇ 19 ਜੂਨ ਦੋਵੇਂ ਦਿਨ ਇਹ ਸਰੂਪ ਇਸੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲੇ ਗਏ। 20 ਜੂਨ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਦੇ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰਾਂ ਦੀ ਗੋਬਿੰਦਘਾਟ ਵਿਖੇ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਇਹ ਸਰੂਪ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਰਾਹੀਂ ਜੋਸ਼ੀਮੱਠ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਠਤੀ ਘਰ ਵਿਖੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਬੈਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੀਮਤੀ ਸਾਮਾਨ ਤੇ ਨਕਦੀ ਆਦਿ ਚੋਰੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਚੋਰੀਆਂ ਅਤੇ ਲੁੱਟ-ਖੇਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਮਰਦ ਤੇ ਦੋ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੁਦ ਰੰਗੇ ਹੱਥੀ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਪੁਲਿਸ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੋਲਕ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਭੰਨ ਕੇ ਲੁੱਟੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੋਲਕ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਹਾਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਪੰਜਵੀਂ ਮੰਜ਼ਲ 'ਤੇ ਰਖਵਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਾਰ ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਥੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਗੋਲਕ ਲੁੱਟ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੋਲਕ ਦੇ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਦੀ ਮਾਇਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਚਾਰ ਜਿੰਦਰੇ ਲੱਗੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਨੂੰ ਉਹ ਤੋੜਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੇ।

ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਾ ਆਇਆ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਭੇਜ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਜੱਸ ਖੱਟ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸੱਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਜੋਲੀਗਰਾਂਟ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵਿਹਲਾ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਅੱਡਾ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ।

ਇਸ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ 'ਤੇ ਆਏ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਫੌਜ ਦੇ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੋਬਿੰਦਘਾਟ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਰਾਹਤ ਕਾਰਜਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਉਹ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਸਨ।

ਉਧਰ, ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਮ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਤਾਂ ਜੋਲੀਗਰਾਂਟ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਦੋ ਦਿਨ

ਵਿਹਲਾ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਿਹਾ 'ਤੇ ਲਿਆ ਸੀ। ਸ. ਬਿੰਦਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ 2800 ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਗੋਬਿੰਦਘਾਟ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ

ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਗੋਬਿੰਦਘਾਟ ਵੱਲ ਉਡਾਨ ਨਹੀਂ ਭਰੀ। ਉਧਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਕ ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਤਰਾਖੰਡ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਉਸ ਤੋਂ ਕੰਮ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੀ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਹੇਮਕੁੰਟ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣੀ ਔਖੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਆਈ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਯਾਤਰਾ ਇਸ ਸਾਲ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੋਬਿੰਦਘਾਟ ਵਿਖੇ ਨੁਕਸਾਨੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ ਪੁਲਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਸਾਰਨ ਵਿਚ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਪਰਤੇ ਕੁਝ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੇ ਉੱਥੇ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਲੂ ਕੱਢੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਜਰਬੇ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ।

ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੜ੍ਹ ਕਾਰਨ ਗੋਬਿੰਦਘਾਟ ਵਿਖੇ ਮੁੱਖ ਪੁਲ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਗੋਬਿੰਦਘਾਟ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਗਰ ਘਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੁਕਸਾਨੀ ਗਈ ਤੇ ਲੰਗਰ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਬਰਤਨ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ। ਪਾਰਕਿੰਗ ਵਾਲਾ ਸਥਾਨ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਪਾਰਕਿੰਗ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪੁਲ ਵੀ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਯਾਤਰੂਆਂ ਲਈ ਬਣਾਈ 25 ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਪਖਾਨੇ ਵੀ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੜ੍ਹ ਨਾਲ ਆਈ ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਰੇਤ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਉਪਰ ਗੋਬਿੰਦਘਾਟ ਵਿਖੇ ਇਹ ਦੋ ਪੁਲ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ। ਉਥੇ ਨੁਕਸਾਨੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਪੁਲਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਵੱਡੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਾਰ ਯਾਤਰਾ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ।

ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਛਾਈ

ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਕਾਨੂੰਨ ਸਬੰਧੀ ਨਾਮਵਰ ਕਾਰਕੁਨ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਧੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਨਵੀ ਹੱਕਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤਰਥਲੀ ਮਚਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਿੰਘ

ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭਾਰਤੀ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਮੀ ਬੇਗ ਤੇ ਯੂਐਸ ਏਆਈਡੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਰਾਜੀਵ ਰਾਜ ਸ਼ਾਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਛੋਟੀ ਧੀ 43 ਸਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਿੰਘ, ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੀ ਇਕ ਜਥੇਬੰਦੀ 'ਓਪਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਜਸਟਿਸ ਇਨੀਸ਼ੀਏਟਿਵ' ਵਿਚ 'ਕੌਮੀ ਸੁਰੱਖਿਆ

ਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ' ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਬਾਰੇ ਸੀਨੀਅਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ 'ਇੰਡੀਆ ਅਬਰੋਡ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼' ਸਪੈਸ਼ਲ ਐਵਾਰਡ ਫਾਰ ਐਗਜ਼ੀਕਿਊਟਿਵ 2012' ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਤੀਜੇ ਭਾਰਤੀ ਅਮਰੀਕੀ ਅਮੀ ਬੇਗ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਸੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਈ 2012 ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਯੂਐਸ ਏਆਈਡੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਓਪਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਗਲੋਬਲਾਇਜ਼ਿੰਗ ਟਾਰਚਰ: ਸੀਆਈਏ ਸੀਕਰੇਟ ਟਾਰਚਰ ਐਂਡ ਐਕਸਟਰਾ ਆਰਡੀਨਰੀ ਰੈਂਡੀਸ਼ਨ' ਛਾਪੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਦੇ ਆਲਮੀ ਨੈੱਟਵਰਕ ਬਾਰੇ ਬਾਰੀਕਬੀਨੀ ਨਾਲ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ ਸੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਮੇਤ 54 ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਅਲਕਾਇਦਾ ਵਿਰੁੱਧ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਿੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਸੀਆਈਏ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਿੱਥੇ ਮਸ਼ਕੂਕ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਵਿਰੁੱਧ ਇਸ ਅਮਰੀਕੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਵੇਰਵੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 136 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਸੀਆਈਏ ਨੇ ਫੜੇ ਜਾਂ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਵੀ ਵੇਰਵੇ ਹਨ।

ਦੂਜੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੋਂ ਡਿੱਗਿਆ ਬੱਚਾ ਬੋਚਿਆ

ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ਬਾਲ ਦੇ ਉੱਘੇ ਖਿਡਾਰੀ ਦੀ ਧੀ ਨੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਦੂਜੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੋਂ ਡਿੱਗੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬੱਚ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਅ ਲਈ। ਜੇਏ ਟੋਰੇ ਦੀ ਧੀ ਕ੍ਰਿਸਟੀਨਾ ਟੋਰੇ ਬਰੁਕਲਿਨ ਵਿਚ ਘਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਬੱਚਾ ਡੇਲਨ ਮਿਲਰ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਉਪਰ ਹੈ।

ਉਹ ਹਾਲੇ 911 'ਤੇ ਫੋਨ ਕਰ ਹੀ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚਾ ਉਪਰੋਂ ਡਿੱਗਦਾ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਟੈਂਟ ਤੋਂ ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਸਿੱਧਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਵੇਲੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮਾਪੇ ਸੌਂ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਅਣਗਹਿਰੀ ਵਰਤਣ ਦਾ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸੀਆਂ 'ਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਿਕੰਜਾ ਕੱਸੇਗੀ ਬਰਤਾਨੀਆ ਸਰਕਾਰ

ਲੰਡਨ: ਭਾਰਤ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਨਾਈਜੀਰੀਆ ਤੇ ਹੋਰ ਏਸ਼ਿਆਈ ਤੇ ਅਫਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਖਤਰੇ ਵਾਲੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਮਾਨਤਨਾਮੇ ਵਜੋਂ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਗੇ। ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਸੰਡੇ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਅਨੁਸਾਰ ਬਰਤਾਨੀਆ ਸਰਕਾਰ ਨਵੰਬਰ ਤੋਂ ਇਕ ਸਕੀਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼, ਸ਼੍ਰੀਲੰਕਾ ਤੇ ਘਾਨਾ ਸਮੇਤ ਛੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਥੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ।

18 ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੇ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵੀਜ਼ੇ ਲਈ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਪੌਂਡ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣੇ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਵੀਜ਼ੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਰੁਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰਕਮ ਜ਼ਬਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨਾਲ ਇਥੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਬਣੇਗਾ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨ

ਟੋਰਾਂਟੋ: ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੇਗਾ। ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਪ੍ਰੈਸ ਨੋਟ ਅਨੁਸਾਰ 'ਦਿ ਫਾਸਟਰ ਰਿਮਵਲ ਆਫ ਫੋਰਨ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲਜ਼ ਐਕਟ' ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਰਿਫਿਊਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਸੋਧ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਪਰਾਧੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਨਸਰਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।

ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਤਾ, ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਬੁਹ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਜੇਸਨ ਕੈਨੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਰਿਫਿਊਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਉਹ ਚੋਰਮੋਰੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਾਗੂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਪਰਾਧੀ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਪਰਾਧੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਉਹ ਹੋਰ ਅਪਰਾਧ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਅਪਰਾਧੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਇਨਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕੰਜਾ ਕੱਸੇਗਾ ਤੇ ਆਮ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਦੇ ਚਾਰਵਾਨਾਂ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸੌਖਾ ਕਰੇਗਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ 'ਚੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜੇਮਜ਼ ਕੋਮੇ ਬਣੇ ਐਫ. ਬੀ. ਆਈ. ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਬੁਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੇਮਜ਼ ਕੋਮੇ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਰਾਕ ਓਬਾਮਾ ਨੇ ਐਫ. ਬੀ. ਆਈ. ਦਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸੈਨੇਟ ਵੱਲੋਂ ਜੇਮਜ਼ ਕੋਮੇ (52) ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਉੱਤੇ ਮੋਹਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦਸ ਸਾਲ ਐਫ. ਬੀ. ਆਈ. ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾਉਣਗੇ ਤੇ ਉਹ ਰੌਬਰਟ ਮੁੱਲਰ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣਗੇ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕਿਓਰਿਟੀ ਏਜੰਸੀ (ਐਨ. ਐਸ. ਏ.) ਦੇ ਜਾਸੂਸੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵੇਧਤਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਾਲ 2004 ਵਿਚ ਕੋਮੇ ਨੂੰ ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਦੋ ਰੋਜ਼ਾ ਕਾਨਫਰੰਸ 13 ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ

ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ (ਬਿਊਰੋ): ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਣੀ ਸੰਸਥਾ ਗਦਰ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ ਵੱਲੋਂ ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਦੀ ਸੋਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਆਉਂਦੀ 13 ਤੇ 14 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੱਜ, ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ ਅਤੇ ਸਕੱਤਰ ਕੰਵਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਸਾਂਝੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਇਕ ਸੈਮੀਨਾਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗਦਰ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਹਾਲ (5 ਵੁਡ ਸਟਰੀਟ), ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਵਿਚ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤ, ਕੈਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਯੈਚਰੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਰਿਟਾਇਰਡ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡਾ. ਹਰੀਸ਼ ਪੁਰੀ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਦਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਵਿਦਵਾਨ ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ, ਸੁਪ੍ਰਸਿਧ ਵਿਗਿਆਨੀ ਡਾ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖੁਸ਼, ਵਰਲਡ ਪੰਜਾਬੀ ਸੈਂਟਰ- ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਡਾ. ਦੀਪਕ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਤੋਂ ਡਾ. ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ, ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਗੁਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਡਾ. ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮੰਡਿਆਲਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਡਾ. ਹਰੀਸ਼ ਪੁਰੀ 'ਨਵੇਂ ਸਿਆਸੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ' ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਪਰਚਾ ਪੜ੍ਹਨਗੇ।

ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਮੌਕੇ ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ ਡਾ. ਜੇ ਐਸ ਗਰੇਵਾਲ, ਹਰੀਸ਼ ਕੇ ਪੁਰੀ ਅਤੇ ਇੰਦੂ ਬੰਗਾ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਹੇਠ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪੁਸਤਕ 'ਗਦਰ ਮੂਵਮੈਂਟ: ਬੈਕਗਰਾਊਂਡ, ਆਈਡੀਓਲੋਜੀ, ਐਕਸ਼ਨ ਐਂਡ ਲੈਗੇਸੀਜ਼' ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਦੂਤ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਿਰੂਪਮਾ ਰਾਓ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਗੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਚੀਫ ਸਬ ਐਡੀਟਰ ਜਸਵੀਰ ਸਮਰ ਅਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ

ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨਗੇ।

ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ ਦੇ ਪਰਫਾਰਮਿੰਗ ਆਰਟ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ 14 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਗਾਇਕ ਬਲਜੀਤ ਮਾਲਵਾ, ਮੰਨਾ ਢਿੱਲੋਂ, ਸੁਖਵੰਤ ਸੁੱਖੀ, ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਅਤੇ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਪੰਮੀ ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਵਜੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੇ ਗੀਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੱਜ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪੈਸੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਜੁਟਾਇਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਅਡਵਾਨੀ ਵੱਲੋਂ ਧਾਰਾ 370 ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸੀਨੀਅਰ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 370 ਖ਼ਤਮ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਟੱਟ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅੰਦਰ ਦੋ ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਿਆਮਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਮੁਖਰਜੀ ਦੀ 60ਵੀਂ ਬਰਸੀ ਮੌਕੇ ਆਪਣੇ ਬਲੋਗ ਉਪਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 370 ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਰਜਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਏਜੰਡੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਰਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਭੇਤਭਰੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਕਮੁੱਠਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਪਰਮਿਟ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਤਕਾਲੀ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਨੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਰੱਦ ਕਰਨੀ ਪਈ।

ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਬਦਲ ਕੇ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਪਰਮਿਟ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤਹਿਤ ਗੈਰ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਕਮੁੱਠਤਾ ਕਾਇਮ ਹੋਈ ਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਧਾਰਾ 370 ਖ਼ਤਮ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ

National Truck Driving School

ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ ਅਤੇ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ
ਕੰਪਨੀ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ 35 ਸੈਂਟ ਪ੍ਰਤੀ ਮੀਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ

*ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ
ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ
*ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਕੰਮ/
ਜੌਬ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ
*ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੋਂ
ਚੁੱਕਣ ਤੇ ਛੱਡਣ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ
*2-3 ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ
ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਬਣੋ

Call For Special Price

Kashmir S. Thandi

Office: (866) 933-3038

Balhar S. Ranu Cell:916-502-7733

Yuba City Ph:530-419-5058

1816 Main Ave., Sacramento CA, 95838

Punjab Times

Established in 2000
13th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388
Email:punjabtimes1@sbcglobal.net
www.punjabtimesusa.com

Editor:

Amolak Singh Jammu
Astt. Editors:
Jaspreet Kaur
Kuljeet Singh
Graphics:
Mandeep Singh

Our Columnists

Ashok Bhaura
Tarlochan Singh Dupalpur
Baljit Basi
Major Kular
California
Shiara Dhindsa
661-703-6664
New York
Iqbal S. Jabowalia
917-375-6395
Circulation
Harbhajan Singh
917-856-5229
Photographer
Kamaljit Singh Viridi
Ph. 847-502-2703

Distributed in:

California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Mississippi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 95 ਡਾਲਰ
ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 450 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ
ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ
ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ
ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ
ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।
ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼
ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵੀ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ
ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

The views expressed in the
articles published in the columns
of Punjab Times are that of
their writers, and it is not
implied that Punjab Times
endorses them.

Sameway Punjab Times
does not necessarily endorse
the claims made in the
advertisements published in
Punjab Times.

**All disputes subject to
Chicago jurisdiction.**

ਉਤਰਾਖੰਡ 'ਚ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਪੰਨੂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ
ਰਾਹਤ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਗਏ ਆਈ.ਏ.ਐਸ.
ਅਫਸਰ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਉਤੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਕੇਸ
ਭਖ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨਾਲ ਇਹ ਬਦਸਲੂਕੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ
ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੁੱਖ
ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਪੰਨੂ ਨਾਲ
ਹੋਈ ਬਦਸਲੂਕੀ ਦਾ ਸਖਤ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਹੈ
ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗਿਣ-ਮਿਥ ਕੇ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ
ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ
ਨਾਲ ਰਾਹਤ ਅਤੇ ਮੁੜ-ਵਸੇਬੇ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ
ਨੁਕਸਾਨ ਪੁੱਜਾ ਹੈ।

ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਇਸ ਘਟਨਾ
ਦੌਰਾਨ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਇੱਕ
ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਿਪਾਹੀ ਮੁਕ ਦਰਸ਼ਕ
ਬਣੇ ਰਹੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਨੋਟਿਸ
ਲਿਆ ਹੈ। ਗੋਬਿੰਦ ਘਾਟ 'ਤੇ ਹੋਈ ਘਟਨਾ ਦੀ 7
ਮਿੰਟ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਯੂਟਿਊਬ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਸਾਈਟਾਂ
'ਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਅਪਲੋਡ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।
ਇਸ ਵੀਡੀਓ ਵਿਚ ਦਸਤਾਰਧਾਰੀ
ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਹਨ
ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਨਾਲ ਹੱਥੋਪਾਈ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਫਿਰ

ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਅਫਸਰ
ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ
ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੈਠ ਕੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਣ ਲਈ
ਵੀ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਪੰਨੂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਮਾਰ
ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।
ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਵਾਰੀ
ਸੀ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸੀ,
ਪਰ ਇਕ ਵੱਡੇ ਟੱਬਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ
ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਨਾਂ ਕਰਨ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਵਾਲੀ
ਨੌਬਤ ਆ ਗਈ।

ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਪੰਨੂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ
ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਬਚਾਅ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ
ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ
ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ
ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਤਿਕ ਅੱਤਪਾ ਨੂੰ
ਉਤਰਾਖੰਡ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੌਸਮ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕੀਤਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਆਈ
ਭਿਆਨਕ ਤਬਾਹੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀਆਂ
ਚੇਤਾਵਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਉਥੇ
ਤਾਇਨਾਤ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ 'ਜੇਬ ਗਰਮ'
ਕਰ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਾ
ਪਏ। ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ
ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਹਾੜਾਂ
ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਮੀਂਹ ਤੇ
ਮੌਸਮ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ
16 ਜੂਨ ਤੋਂ ਹੀ ਗੋਚਾਰ ਤੋਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ
ਭੇਜਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੋਚਾਰ ਤੋਂ ਗੋਬਿੰਦ ਘਾਟ
ਦਾ ਫਾਸਲਾ 80 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ।
ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਗੋਬਿੰਦ ਘਾਟ ਦੇ
ਰਸਤੇ ਆਉਂਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਗੋਚਾਰ
ਰੋਕੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦ ਕੀਤੀ।
ਇਸ ਮੌਕੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ
ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈ ਲਈ
ਪਰ ਉਹ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਫਸ ਗਏ।

ਮਨਿੰਦਰ ਢਿੱਲੋਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਹ
ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਪਰ ਸੰਭਾਵੀ ਖਤਰੇ ਨੂੰ
ਦੇਖਦਿਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ
ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਜਾਣ ਬਚ ਗਏ।
ਜਾਨ ਬਚਾ ਕੇ ਆਇਆ ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਅਜੇ ਵੀ
ਸਹਿਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ 10 ਕਰੋੜ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੁਆਂਢੀ
ਸੂਬੇ ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆਏ
ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕੇਦਾਰਨਾਥ ਮੰਦਰ, ਸ੍ਰੀ
ਬਦਰੀਨਾਥ ਮੰਦਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ
ਮੁੜ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਦੀ
ਗਰਾਂਟ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਉਤਰਾਖੰਡ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ
ਸੁਰਜੀਤੀ ਲਈ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ
ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ
ਬਾਦਲ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ ਸੂਬਾਈ ਵਜ਼ਾਰਤ
ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਅਕਾਲੀ-
ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਵਿਧਾਇਕ
ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੁਦਰਤੀ ਰਾਹਤ ਫੰਡ ਲਈ ਆਪਣੀ
ਇਕ-ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ
ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਕੱਟੜ ਮੋਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰ!

(ਸਫਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਵਿਚ ਫਿਰਕੂ ਨਫ਼ਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ
ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਲਹਿਰ
ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੋਦੀ
ਵੱਲੋਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਜੰਮੂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ
ਦੇ ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਮਾਧੋਪੁਰ ਵਿਚ ਰੈਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ
ਜਿਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼
ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੋਦੀ ਦੀ
ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਦੇਸ਼ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ
ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਜਨਤਕ
ਰੈਲੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਨੇ 2014
ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਚੋਣ
ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਰੈਲੀ
ਭਾਰਤੀ ਜਨਸੰਘ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ

ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਮੁਖਰਜੀ ਦੇ 60ਵੇਂ 'ਬਲੀਦਾਨ ਦਿਵਸ'
ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਮੁਕਤ
ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦਿਆਂ
ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇਸ਼
ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਸਨੇਹ
ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਪੰਜਾਬ
ਨਾਲ ਖੂਨ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ
ਪਿਆਰਾ ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਸੀ।

ਉਂਜ, ਇਹ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮੋਦੀ
ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਪੰਜਾਬ
ਤੋਂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਖਾਣੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤੀ
ਭੋਜਨ ਦੀ ਹੀ ਇੱਛਾ ਜਤਾਈ ਜਿਸ 'ਤੇ
ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੋਂ ਸਾਬਕਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਵਿਨੋਦ
ਖੰਨਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੁਜਰਾਤੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਸੱਸ ਨੂੰ
ਮੁੰਬਈ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਬੁਲਾਇਆ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮੋਦੀ

ਲਈ ਗੁਜਰਾਤੀ ਖਾਣਾ ਬਣਾ ਸਕਣ। ਸ੍ਰੀ ਖੰਨਾ
ਦੀ ਸੱਸ ਸੁਰਾਯੂ ਦਫਤਰੀ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਕਵਿਤਾ
ਖੰਨਾ ਚੁਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਇਥੇ ਪੁੱਜੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਗੁਜਰਾਤੀ ਖਾਣਾ ਪਕਾਇਆ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਯੂ.ਪੀ.ਏ. ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਾਤਮੇ
ਲਈ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦੂਜੀ ਜੰਗ-ਏ-ਆਜ਼ਾਦੀ
ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੜਾਈ ਨਰੋਂਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ
ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਲੜੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ
ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ
ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ਾਂਤੀ
ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਰਹੱਦਾਂ ਉਪਰ ਸ਼ਾਂਤੀ
ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੇਲੇ 80 ਫੀਸਦੀ
ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ
ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ
ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ
ਕੀਤਾ। ਜੇਕਰ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਐਨ.ਡੀ.ਏ. ਦੀ
ਸਰਕਾਰ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ
ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਘਟ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਜਪਾ
ਨਾਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਘਿਓ-ਖਿਚੜੀ ਵਾਲਾ
ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਪਕ ਤਬਾਹੀ

(ਸਫਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਗੌਰੀਕੁੰਡ ਕੋਲ ਰਾਹਤ ਤੇ
ਬਚਾਅ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ
ਫੌਜ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਹਾਦਸੇ ਦਾ
ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਮਲੇ ਦੇ ਪੰਜ
ਮੈਂਬਰਾਂ ਸਣੇ 20 ਜਣੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਗੌਰੀਕੁੰਡ
ਕੋਲ ਇਹ ਦੂਜਾ ਹਾਦਸਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਰੁਦਰਪ੍ਰਯਾਗ ਵਿਚ ਰਾਹਤ ਕਾਰਜਾਂ
ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਡਿੱਗ
ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਾਇਲਟ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ
ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਕ 822 ਲਾਸ਼ਾਂ ਲੱਭ ਲਈਆਂ
ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਧਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ
ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ
ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮੋਹਲਧਾਰ ਮੀਂਹ, ਢਿੱਗਾਂ ਡਿੱਗਣ
ਅਤੇ ਬੱਦਲ ਫਟਣ ਕਾਰਨ ਰਾਹਤ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ
ਔਖ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੇਂਦਰ
ਤੇ ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੜ੍ਹ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ

ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਹਤ ਕਾਰਜ ਹੋਰ ਤੇਜ਼
ਕਰਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ
ਹੀ ਕੌਮੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵੀ
ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਕਾਰਜਾਂ
ਤੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਕਦਮਾਂ ਬਾਰੇ
ਰਿਪੋਰਟ ਤਲਬ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਸਰਕਾਰ ਨੇ
ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਆਪਣੀਆਂ
ਕਾਰਵਾਈ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ
ਕਿ ਹੜ੍ਹ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਲੋਕਾਂ
ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ
ਰਹੀ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਏ.ਕੇ. ਪਟਨਾਇਕ ਤੋਂ ਰੰਜਨ
ਗੋਗੋਈ ਆਧਾਰਤ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਸੂਬਾ
ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਵੱਲੋਂ
ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੁਝਾਵਾਂ 'ਤੇ ਗੌਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।
ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਲੱਖ
ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ
ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਹੋਰ ਵੇਰਵੇ ਸਫਾ 4 ਉੱਤੇ)

ਤਾਲਿਬਾਨ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ਿਕਰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ: ਕੈਰੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ
ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤਾਲਿਬਾਨ ਬਾਗ਼ੀਆਂ ਨੂੰ
ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਨਾਲੋਂ ਸੰਪਰਕ ਤੋੜੇ ਬਿਨਾਂ ਮਿਲ
ਰਹੀ ਮਾਨਤਾ ਬਾਰੇ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਫ਼ਿਕਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ
ਤਾਂ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਹੱਤਤਾ
ਘਟਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਇਸਲਾਮਕ ਮੂਲਪੰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂ
ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰੇਗਾ।

ਭਾਰਤ-ਅਮਰੀਕਾ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਵਾਦ ਦੇ
ਚੌਥੇ ਗੇੜ ਦੌਰਾਨ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਸਲਮਾਨ
ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਮਰੀਕੀ ਹਮਰੁਤਬਾ ਜੌਹਨ
ਕੈਰੀ ਵਿਚਾਲੇ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਪੱਖ
ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਇਸ ਗੱਲਬਾਤ
ਦੌਰਾਨ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਰੱਖਿਆ, ਪਰਮਾਣੂ ਸਹਿਯੋਗ
ਤੇ ਵਪਾਰਕ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਣ ਤੇ ਭਾਰਤ

ਦੀਆਂ ਆਈਟੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ
ਵੀਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ
ਗਈ। ਜੌਹਨ ਕੈਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ
ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੇ ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਭਾਰਤ ਆ
ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਦਵੱਲੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗਤੀ ਦਿੱਤੀ
ਜਾ ਸਕੇ। ਗੱਲਬਾਤ ਮਗਰੋਂ ਸਾਂਝੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ
ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਨੇ ਕਿਹਾ
ਕਿ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ
ਬਦਲਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲੱਭਣ ਲਈ ਤਾਲਿਬਾਨ ਨਾਲ
ਤਜਰਬੇਸ਼ੁਦਾ ਸੰਵਾਦ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ
ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਫ਼ਿਕਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਜਾਂ
ਅਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਬਾਰੇ
ਜੌਹਨ ਕੈਰੀ ਭਰੋਸਾ ਦੇ ਹੀ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਨੇ
ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਅਮਰੀਕੀ ਆਗੂ ਦੇ ਧਿਆਨ
ਵਿਚ ਵੀਜ਼ਿਆ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲਿਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ		
(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ ਪ੍ਰੋ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਰੀ	ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿਆੜਾ	ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਹੈਪੀ ਹੀਰ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਿੱਪੀ

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਸਿਰਦਰਦੀ ਬਣੀ ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ

ਪਨਸਪ, ਮਾਰਕਫੈਡ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਸਿਰ 1500 ਕਰੋੜ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾ ਕੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਸਾਂਭਣ ਵਾਲੀ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਟਾਲਾ ਵੱਟਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਾਲੀ ਤੰਗੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ ਵੱਡੀ ਸਿਰਦਰਦੀ ਬਣਨ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਦਾਲਾਂ ਖਰੀਦਣ ਵਾਸਤੇ ਪੈਸਾ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਜਨਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕਣਕ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕ ਲੁਭਾਉ ਯੋਜਨਾ ਦੇ 15 ਲੱਖ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਪਰਿਵਾਰ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਰੁਖੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਖਾਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਨ।

ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਵਾਲੀ ਕਣਕ ਤੇ ਦਾਲਾਂ ਕਾਰਨ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਲਾਨਾ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਚਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਯੋਜਨਾ 2007 ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ 2007 ਤੇ 2012 ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਭਾਜਪਾ ਗੱਠਜੋੜ ਦੀ ਦੋ ਵਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਨ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਕਮ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ

ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਖੜਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2012 ਵਿਚ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਠਜੋੜ ਦੀ ਮੁੜ ਸਰਕਾਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਕਤੂਬਰ, ਨਵੰਬਰ ਤੇ ਦਸੰਬਰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਦਾਲ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 11 ਮਹੀਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਾਲ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਣਕ ਦੀ ਖਰੀਦ ਤਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਹਾਤੀ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਵੀ ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ਪੈਸੇ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਇਸ ਵਾਰੀ ਵੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਰੁੱਖੀ ਰੋਟੀ ਖਾਣੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ਅੱਠ ਤੋਂ ਨੌਂ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕੁੱਲ 3133 ਮੀਟਰਕ ਟਨ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਚਾਰ

ਕਿਲੋ ਦਾਲ ਤੇ 20 ਕਿਲੋ ਕਣਕ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਾਲ 20 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਤੇ ਕਣਕ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਡਿਪੂਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਨਸਪ ਨੂੰ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਾਲ 2007 ਤੋਂ ਮਾਰਚ 2012 ਤੱਕ ਤਾਂ ਪਨਸਪ, ਮਾਰਕਫੈਡ, ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਗੁਦਾਮ ਨਿਗਮ ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਸਿਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭਾਰ ਤਕਰੀਬਨ 1500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ। ਅਪਰੈਲ 2012 ਵਿਚ ਉਕਤ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੇ ਹੋਰ ਕਰਜ਼ਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦਾਲਾਂ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਤੋੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਆਟਾ ਦਾਲ ਸਕੀਮ ਦਮ ਤੋੜਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਸਿਵਲ ਸਪਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਾਲਾਂ 'ਤੇ ਸਬਸਿਡੀ ਬੰਦ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਜਨਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਕੈਟਰੀਨਾ ਦੇ ਘੱਟ ਨੱਚਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਵਿਸ਼ਵ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਦਾਕਾਰਾ ਕੈਟਰੀਨਾ ਕੈਫ ਦੇ ਘੱਟ ਨੱਚਣ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਖਫਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਵਿਚ 30 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵਿਜ਼ਕਾਰਾਫਟ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਭਾਂਡਾ ਕਰਨ ਪਹੁੰਚੀ ਕੈਟਰੀਨਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿਚਾਉਣ ਵਿਚ ਉਲਝਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਉਹ ਭਾਂਡਾ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ।

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਦੋ ਕਰੋੜ 14 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਰਾਕੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਉਕਤ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਕੁੱਲ ਭੁਗਤਾਨ 'ਤੇ ਮੋਟਾ ਕੱਟ ਲਾ ਕੇ ਅਦਾਇਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਸਮਾਰੋਹ ਮੌਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਅਭਿਨੇਤਾ ਅਕਸ਼ੈ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵੀ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਦੌਰਾਨ ਖੇਡ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਵਿਜ਼ਕਾਰਾਫਟ ਕੰਪਨੀ ਰਾਹੀਂ ਫਿਲਮੀ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਦਘਾਟਨੀ ਤੇ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਮੌਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ

ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਭਾਂਡਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਬਦਲੇ ਛੇ ਕਰੋੜ 11 ਲੱਖ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇਣੇ ਤੈਅ ਹੋਏ ਸਨ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਕੁੱਲ ਰਕਮ ਵਿਚੋਂ 65 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਤਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਬਾਕੀ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਵਿਜ਼ਕਾਰਾਫਟ ਨੇ ਜਦੋਂ ਬਕਾਇਆ ਰਾਸ਼ੀ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੈਟਰੀਨਾ ਨੂੰ 12 ਮਿੰਟ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਦੋ ਮਿੰਟ ਹੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਆਈ ਤੇ ਚਲਦੀ ਬਣੀ। ਅਕਸ਼ੈ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਸਮਾਰੋਹ ਦੌਰਾਨ ਭਾਂਡਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਵਿਜ਼ਕਾਰਾਫਟ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੈਟਰੀਨਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿਚਾਉਣ ਵਿਚ ਉਲਝਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੀ। ਅਕਸ਼ੈ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੇਕਸੂਰ ਦੱਸਿਆ। ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਕਾਰ ਤੈਅ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਮੌਕੇ ਸਟੇਜਾਂ 'ਤੇ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰੀ ਨਾਲਾਇਕੀ ਕਾਰਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਜ਼ੀਫੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਸੂਬੇ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ 15 ਲੱਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਜ਼ੀਫਿਆਂ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਮਾਜ ਕਲਿਆਣ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ 186 ਕਰੋੜੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਮੈਟਰਿਕ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦੇਣ ਲਈ 186.74 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮੰਗੇ ਸਨ। ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉੱਕਾ-ਪੁੱਕਾ ਅਨੁਮਾਨ ਭੇਜਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਾਰੇ ਕੋਰਸਾਂ ਵਿਚਲੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮੁਕੰਮਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭੇਜੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੱਤਰ ਮਈ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਫਤੇ ਮਿਲਿਆ।

ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦੀ ਰਕਮ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਲਾਭਪਾਤਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਸਾਲ 2012-13 ਲਈ ਕੋਈ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ, ਉਥੇ ਸਾਲ 2011-12 ਦੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਵਜ਼ੀਫਿਆਂ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੁਖ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਢੁਕਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੇ ਅੰਕੜੇ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਸਮਾਜ ਕਲਿਆਣ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਭੇਜ

ਦੇਣਗੇ। ਸਾਲ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 15 ਲੱਖ ਦੇ ਆਸਪਾਸ ਹੈ ਜੋ ਪੋਸਟ ਮੈਟਰਿਕ ਵਜ਼ੀਫਿਆਂ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ। ਵਜ਼ੀਫਿਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਦੀ ਇਕ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ

ਅਧੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਧੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭੇਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਉਂਜ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਵੀਂ ਨੀਤੀ ਮੁਤਾਬਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਕੇਸ 'ਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਤਾ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਸ ਕਿਥੇ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਦਾ ਟੈਕਸ ਚੋਰੀ

ਲੁਧਿਆਣਾ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਬਕਾਰੀ ਤੇ ਕਰ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਐਂਟਰੀ ਟੈਕਸ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ 1000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਬੋਗਸ ਬਿਲਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਟੈਕਸ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਚੁਨਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਸਤਪਾਲ ਗੁਸਾਈ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੋਂ ਘੁਪਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਸਾਈ ਨੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਬਕਾਰੀ ਤੇ ਕਰ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਬੈਠੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਤਪਨਾਹੀ ਸਦਕਾ ਮੰਡੀ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਇਕ ਗਰੇਹ ਵੱਲੋਂ ਬੋਗਸ ਬਿਲਿੰਗ ਦਾ ਇਹ ਗੋਰਖ ਪੰਦਾ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਚਲਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੁਨਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਸਾਈ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ 20 ਫਰਮਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜੋ ਟੈਕਸ ਚੋਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਬੋਗਸ ਫਰਮਾਂ ਇਥੋਂ ਲੋਹੇ ਦਾ ਮਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਭੇਜਦੀਆਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਅਲੀ ਬਿੱਲਾਂ 'ਤੇ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਾ ਕੇ ਟੈਕਸ ਚੋਰੀ ਨੂੰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਹ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਚੋਰੀ ਦੇ ਇਸ ਘੁਟਾਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਸੌਂਪਣਗੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਿਰਪੱਖ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਾਰੇ ਘੁਟਾਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਗੇ।

ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਹੋਣਗੇ ਧਨਾਢਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਧਨਾਢ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਸਾ ਕੱਢਣ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਰਾਹ ਲੱਭਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਮੁਤਾਬਕ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਦੇ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦਾ ਬੋਰਡ ਲਾ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਮਾਇਆ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟੁੱਸ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ।

ਸਿਹਤ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਇਸ ਸਕੀਮ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗੇਟ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਲਿਖਵਾਉਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਭਾਅ ਅੱਠ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਸਬ ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗੇਟ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦਾ ਪੱਥਰ ਲਿਖਵਾਉਣ ਦੀ ਫੀਸ ਚਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਹੈਲਥ

ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦਾ ਬੋਰਡ ਲਵਾਉਣ ਦੀ ਸਕੀਮ

ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਸਰਾਏ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦਾ ਪੱਥਰ ਲਵਾਉਣ ਦਾ ਭਾਅ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੈਅ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੱਲਦੀ ਫਿਰਦੀ ਐਂਬੂਲੈਂਸ 108 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਫੀਸ 25.42 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਮਾਸਿਕ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ

ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਕੂਲਰਾਂ, ਏਸੀ ਤੇ ਫਰਨੀਚਰ ਸਮੇਤ ਅਲਮਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਸਿਰਫ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਲਿਖਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਪਾਰਕ ਵੀ ਪੈਸੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੋ ਸਕਣਗੇ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੇ ਪਾਰਕਾਂ ਲਈ ਭਾਅ ਪੰਜ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਸਬ ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੇ ਲਾਅਨ ਲਈ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿਚ ਬਣੀਆਂ ਬੈਠਣ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਭਾਅ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਂਬੂਲੈਂਸ 108 ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਪੈਸੇ ਇਕ ਵਾਰ ਅਦਾ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ ਤੇ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਨਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਅਪੀਲ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੈਸਾ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਮੁੱਢਲਾ ਆਧਾਰੀ ਢਾਂਚਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਸਮੇਤ ਸਟਾਫ ਦੀ ਘਾਟ ਦੂਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਵੱਖਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਕੇ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਮੰਗ ਲਈ ਹੈ। ਹਸਪਤਾਲ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 'ਦਾ ਨਿਰੋਗੀ ਸੁਸਾਇਟੀ' ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਅਪੀਲ ਭਾਵੇਂ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨਾਲ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਦੇ ਕਾਫੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਹੈਲਥ ਸਿਸਟਮ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਹੁਸਨ ਲਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਕੀਮ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਪਿਆ ਝਾਲਰ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਦਾ ਗੇੜ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਬਿਊਰੋ): ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਡਿਊਟੀ ਸਮੇਂ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਿੱਖ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਬਾਰੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੈ। ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਝਾਲਰ ਵਾਲੀ ਪੱਗ (ਟੋਪੀ) ਨੂੰ ਵਰਦੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਖਫਾ ਹਨ ਪਰ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਡੰਡੇ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹਨ।

ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਗੁਲਾਮੀ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪੱਗ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰੀ
ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦਾ ਮਤਾ ਵੀ ਅਣਗੌਲਿਆ

ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲੱਗਿਆਂ ਤਿੰਨ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਦੋ ਬੰਦੇ ਪੱਗ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਿਰੇ ਫੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਬੰਦਾ ਵਿਚੋਂ ਪੱਗ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧੇ ਪੌਣੇ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਇਸ ਪੱਗ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲੱਗਿਆਂ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਇੰਨਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਪੱਗ ਦੁਬਾਰਾ ਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੇ ਇਸੇ ਪੱਗ ਨੂੰ ਹੀ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਟੋਪੀ ਵਾਂਗ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਤੇ ਉਤਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਰਹੇ ਤੇ ਇਹ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਨਾ ਪਰ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਈ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਸੁਣਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਪੱਗ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨ ਲੱਗਿਆਂ, ਉਸ ਉਪਰ ਇਕ ਚੌੜਾ ਕੱਪੜਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਪੱਗ ਢਿੱਲੀ ਹੋ ਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਟੋਪੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਪੱਗ ਨੂੰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪਾਸੇ ਮੋਟਾ ਕੱਪੜਾ ਤੁੰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਪੱਗ ਨੂੰ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਲਿਸ ਟਰੇਨਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਝਾਲਰ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੱਗ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਅੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦੇ ਲੜਾਂ ਵਿਚ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਪੁਆਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਹਣੀ ਲੱਗੇ ਤੇ ਕੱਸੀ ਹੋਈ

ਕਈ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਵਾਰ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁੜ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਈ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਰੈਂਕ ਤੱਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਈ-ਕਈ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਕੋ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਪਰੇਡ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਉਸੇ

ਪੱਗ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਟੋਪੀ ਵਾਂਗ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 2002 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 2007 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਲਈ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਵਫ਼ਦ ਝਾਲਰ ਵਾਲੀ ਇਸ ਪਗੜੀ ਨੂੰ ਬਦਲਾਉਣ ਲਈ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਡੀਜੀਪੀ ਬੀਰਬਲ ਨਾਥ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਪੁਲਿਸ ਬਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਆਮ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕੱਪੜਾ ਵੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੱਲ ਅਚਾਨਕ ਠੱਪ ਹੋ ਗਈ।

ਹਾਸਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ 6 ਦਸੰਬਰ, 2000 ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਇਕ ਮਤਾ ਨੰਬਰ ਅੱਠ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਤੇ ਹੌਲਦਾਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਝਾਲਰ ਵਾਲੀ ਪਗੜੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਗੜੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਟੋਪੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਪਗੜੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬੰਨ੍ਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪਗੜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਹੋਈ ਸਰਗਰਮ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਨੇ ਝਾਲਰ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਬਾਰੇ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਕੇ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪੰਥ ਅਕਾਲੀ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਮੁਖੀ 96 ਕਰੋੜੀ ਬਾਬਾ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਮੁਤਾਬਕ ਝਾਲਰ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਵਿਖਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਡਰੈਸ ਕੋਡ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਅੱਜ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਤੇ ਹੋਰ ਪੈਰਾ ਮਿਲਟਰੀ ਫੋਰਸਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਪਗੜੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਜਦ ਤੱਕ ਅਪਣੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਦੇ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਦੇ ਦਿੰਦੇ।

ਵੀਡੀਓ ਗੇਮਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਲਈ ਖਤਰਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਪੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਜਾਣ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੇਡ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਵੀਡੀਓ ਗੇਮਜ਼ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਵਿਗਾੜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਲੀ ਗੇਮਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨ ਪਰਚਾਵੇ ਲਈ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ 'ਤੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬੱਚੇ ਹਨ। ਯੂ. ਟਿਊਬ 'ਤੇ 35637 ਵਾਰ ਦੇਖੀ ਜਾਂ ਖੇਡੀ ਅਸਲੀ ਵੀਡੀਓ ਗੇਮ ਤੇ 43267 ਵਾਰ ਵੇਖੀ ਅਸਲੀ ਸਾਈਟ ਵਿਚੋਂ 68 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਰੀਪਲੇਅ ਵਰਗੀਆਂ ਅਸਲੀ ਵੀਡੀਓ ਗੇਮਾਂ ਦਾ ਅੰਦਰ ਖਾਣੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਜਾਂ ਜਬਰ ਜਨਾਹ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਤੁਰੰਤ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹਵਾਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਨਿੱਕੀ ਉਮਰੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਗੇਮਜ਼ ਤੇ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਘਰ ਕਰ ਜਾਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਚਾਹੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਲੈਣ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੀ ਮੂਲ ਸਮੱਸਿਆ ਅਸਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਚਾਹੇ ਉਹ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਵੀਡੀਓ ਗੇਮਜ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਉਪਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜਬਰ ਜਨਾਹ ਤੇ ਛੇੜਛਾੜ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।

ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿਚ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਹਜ਼ਾਰ-ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਬਣਾ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਇਸ ਪਰਸਨਲ ਕੌਂਸਲਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕੱਲਿਆਂ ਰਹਿੰਦੇ ਅਸਲੀ ਵੀਡੀਓ ਗੇਮਜ਼ ਤੇ ਪੌਰਨ ਸਾਈਟਸ ਅਕਸਰ ਹੀ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜਮਾਤੀਆਂ ਦਾ ਗਰੁੱਪ ਬਣਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇ ਘਰ ਰਾਤ ਰੁਕਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ ਜਾਂਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਗਲਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਏ ਕਾਨੂੰਨ ਬੇਮਾਇਨੇ ਹਨ। ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅੰਦਰ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਦਾਰਾ 'ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਮਹਿਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨ' ਖੁਦ ਮੰਦਹਾਲੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਲੈਣ ਕਾਰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਾਧਨਾਂ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਅਦਾਲਤ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕੋਰਟ ਰੂਮ, ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰਾਂ, ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਟਾਫ਼ ਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਸਹੂਲਤ ਦੀ ਵੱਡੀ ਘਾਟ ਹੈ।

ਇਸ ਕਦਰ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਾਲਜਾਂ-ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਜਾਂ ਘਰੇਲੂ ਔਰਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਧੋਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। 1998 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਸਾਲ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਰਫ਼ 151 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਹਰ ਸਾਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਤਕਰੀਬਨ ਡੇਢ-ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਪੁੱਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਰਜ ਕਰਨ, ਸੰਮਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ, ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੂਚਨਾ ਭੇਜਣ, ਪੜਤਾਲ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੇ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਅਮਲਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਦੋ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਏ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਾਉਣ ਲਈ 'ਕੋਰਟ ਰੂਮ' ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਫੰਡ। ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਪਿਛਲੇ ਡੇਢ ਸਾਲ ਤੋਂ ਅਪਡੇਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ।

ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲੋਂ ਹੱਥ-ਪੱਲਾ ਨਾ ਫੜਾਉਣ ਕਰਕੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਤਕਰੀਬਨ 200 ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਹਿਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਥਿਤ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਬੇੜੇ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆਂ ਤਕਰੀਬਨ 15 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਅਦਾਲਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਫ਼ਸਰ ਨਹੀਂ ਜਦਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਹਰ ਕੇਸ ਲਈ ਲੀਗਲ ਅਫ਼ਸਰ

ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਰੋੜਾਂ ਦਾ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਸਾਮਾਨ!

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਅਤਿ ਦੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਫਿੱਡ ਭਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਾਦੂ-ਟੂਣਿਆਂ ਵਿਚ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਹਰ ਸਾਲ ਤਕਰੀਬਨ 14 ਕਰੋੜ ਇਕ ਲੱਖ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ ਤੇ ਨਿੰਬੂ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਘਰਾਂ ਤੇ ਵਾਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਟੰਗ ਕੇ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਅੱਜ ਅਸਮਾਨੀ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਸਰਵੇ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ।

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵੱਡੇ ਤੇ ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ, ਕਸਬਿਆਂ, ਵਾਹਨਾਂ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸੁਸਾਇਟੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਜਲੰਧਰ ਸਮੇਤ ਅਜਿਹੇ ਕੁੱਲ 25 ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ ਜਿਥੇ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਰਾਡਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿੰਬੂ ਮਿਰਚਾਂ ਦੇ ਸੈੱਟ ਬਣਾ ਕੇ ਟੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿੰਬੂ-ਮਿਰਚਾਂ ਦੇ ਹਰ ਸੈੱਟ ਦੀ ਕੀਮਤ 10 ਰੁਪਏ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਛੋਟੇ 25 ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 500 ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਫ਼ਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਕਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਕੁੱਲ 65 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿੰਬੂ-ਮਿਰਚਾਂ ਟੰਗ ਕੇ ਸੁਕਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਝ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 120 ਕਸਬੇ ਹਨ ਜਿਥੇ 100 ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਇਕ ਲੱਖ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਤੇ ਸਾਲਾਨਾ 62 ਲੱਖ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਗਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਸਰਵੇ ਵਿਚ ਵਾਹਨਾਂ 'ਤੇ ਟੰਗੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਿੰਬੂ-ਮਿਰਚਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਕਰੀਬਨ 10 ਲੱਖ ਵਾਹਨ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ 10 ਫੀਸਦੀ ਭਾਵ ਇਕ ਲੱਖ ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੀ ਇਸ ਵਹਿਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਟੰਗੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਿੰਬੂ ਮਿਰਚਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਾਲਾਨਾ

ਪੰਜ ਕਰੋੜ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸਰਵੇ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਔਸਤਨ 10 ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਨਿੰਬੂ-ਮਿਰਚਾਂ ਦਾ ਵਹਿਮ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਕਾਨਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਕੁੱਲ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ 64 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਨਿੰਬੂ-ਮਿਰਚਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਕਣ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਰੇਹੜੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨਾਲ ਨਿੰਬੂ-ਮਿਰਚ ਟੋਟਕੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਪੰਜ ਲੱਖ ਤੇ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਕਰੋੜ 60 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਿੰਬੂ ਮਿਰਚ ਅਜਾਈ ਗਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਰਵੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜੇਕਰ ਇਸ ਰਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕੁੱਲ 14 ਕਰੋੜ ਇਕ ਲੱਖ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਭਰਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਬੀਅਰ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਅਹਿਮ 'ਯੋਗਦਾਨ' ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜੇਬਾਂ ਭਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਬਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਗਲੀ-ਗਲੀ ਵਿਚ ਠੇਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਹਨ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਵਿਚ 17 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿਰਫ 62 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਬੀਅਰ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ 209 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ 131 ਫੀਸਦੀ ਤੇ ਦੇਸੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ 67 ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੀਅਰ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਰਥ ਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ ਮੁਤਾਬਕ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਦੇਸੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 1993 ਵਿਚ 17 ਹਜ਼ਾਰ 657 ਲੀਟਰ ਸੀ ਜੋ 2010 ਦੇ ਚਾਲੂ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਵਧ ਕੇ 29 ਹਜ਼ਾਰ 445 ਲੀਟਰ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ 66.77

ਮੁਨਾਫੇ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ

ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ 2005-06 ਵਿਚ 24644 ਲੀਟਰ, 2006-07 ਵਿਚ 25844, 2007-08 ਵਿਚ 26994, 2008-09 ਵਿਚ ਵਧ ਕੇ 28192 ਲੀਟਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖਾਣ ਲਈ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 60 ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਹੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। 1993 ਵਿਚ ਇਹ 35

ਟਨ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 2009-10 ਤੱਕ 56 ਟਨ ਤੱਕ ਹੀ ਹੋ ਸਕਿਆ। 2007 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਸਿਰਫ ਦੋ ਟਨ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਧਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੀਅਰ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੇ ਨਵੇਂ ਕੀਰਤੀਮਾਨ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ 17 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ

209 ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 1993-94 ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ 15 ਹਜ਼ਾਰ 365 ਲੀਟਰ ਸੀ ਜੋ 2009-10 ਦੇ ਚਾਲੂ ਅਰਸੇ ਤੱਕ ਵਧ ਕੇ 47 ਹਜ਼ਾਰ 496 ਲੀਟਰ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਇਹ 2005-06 ਵਿਚ 29 ਹਜ਼ਾਰ ਲੀਟਰ, 2006-07 ਵਿਚ 34

ਹਜ਼ਾਰ 292 ਲੀਟਰ, 2007-08 ਵਿਚ 36 ਹਜ਼ਾਰ 502 ਲੀਟਰ ਤੇ 2008-09 ਵਿਚ 41 ਹਜ਼ਾਰ 638 ਲੀਟਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਥੇ ਬੀਅਰ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ 17 ਸਾਲ ਅੰਦਰ 32 ਹਜ਼ਾਰ 131 ਲੀਟਰ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ।

ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਬਣੀਆਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਠੇਕੇਦਾਰ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੁਣ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਵਧਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜ ਵਿਚ ਲਾਟਰੀ ਸਿਸਟਮ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਅੰਦਰ 700 ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਔਰਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਔਰਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਥੋਕ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ ਲੈਣ ਦੀ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਹਰ ਸਾਲ ਵਧਦੀ ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਾਲ 2011 ਵਿਚ ਪਟਿਆਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਚਾਰ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਹਰੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲਾਟਰੀ ਸਿਸਟਮ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਠੇਕਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪਟਿਆਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਔਰਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾਲਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਤਕਰੀਬਨ 1626 ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਲਾਟਰੀ ਪਾਈ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 200 ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਸਾਲ 2011 ਵਿਚ 1492 ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 150 ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ ਮਿਲੇ। ਸਾਲ 2010-11 ਦੌਰਾਨ 1316 ਔਰਤਾਂ ਵਿਚੋਂ 29 ਨੂੰ 125 ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ ਮਿਲੇ। ਸਾਲ 2009 ਦੌਰਾਨ 1369 ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਹੀ 2008 ਤੋਂ 2012 ਤੱਕ 2559 ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ ਲੈਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਫੀਸ ਭਰੀ ਤੇ ਸਾਲ 2012 ਵਿਚ ਸੱਤ ਔਰਤਾਂ ਦਰਜਨ ਭਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ ਚਲਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਮਹਿੰਗੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿਣ !

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਾਲਾਇਕੀ ਤੇ ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਇਸ ਕਦਰ ਧਸ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹੈਰੋਇਨ ਤੇ ਚਰਸ ਵਰਗੇ ਮਹਿੰਗੇ ਨਸ਼ੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੌਖਿਆਂ ਹੀ ਮਿਲ ਰਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੇ ਵੱਡਿਆਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਕਾਕਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਮ ਘਰ ਵੀ ਉਜਾੜ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਬੀਤੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰਹੱਦੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬੀਐਸਐਫ ਵੱਲੋਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਭਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਮੰਗ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

ਬੀਐਸਐਫ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰੋਂ ਹੁੰਦੀ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵਿਚ ਅਫੀਮ ਤੇ ਭੁੱਕੀ ਜਿਹੇ ਨਸ਼ੇ ਨਾ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈਰੋਇਨ ਤੇ ਚਰਸ ਵਰਗੇ ਮਹਿੰਗੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੇ ਲਈ ਹੈ। ਹਾਸਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਐਨਫੀਪੀਐਸ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 25 ਫੀਸਦ ਮੁਲਜ਼ਮ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਈ ਵੱਡੇ ਫਾਰਮ ਹਾਊਸਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰੇਵ ਪਾਰਟੀਆਂ

ਅਫੀਮ ਤੇ ਭੰਗ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈਰੋਇਨ ਤੇ ਚਰਸ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ

ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮੇਕ, ਹੈਰੋਇਨ, ਕੋਕੀਨ ਤੇ ਚਰਸ ਜਿਹੇ ਮਹਿੰਗੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵੱਡੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਕਾਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ 31 ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ 117 ਕਿਲੋ ਹੈਰੋਇਨ ਤੇ 63 ਕਿਲੋ ਚਰਸ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਸਾਲ 2011 ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ

ਵਿਚ 101 ਕਿਲੋ ਹੈਰੋਇਨ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈ ਸੀ।

ਸਾਲ 2009 ਵਿਚ 150 ਕਿਲੋ ਤੇ 2010 ਵਿਚ 188 ਕਿਲੋ ਹੈਰੋਇਨ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ 278 ਕਿਲੋ ਹੈਰੋਇਨ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ 2007 ਤੇ 2009 ਦੌਰਾਨ 98-98 ਕਿਲੋ ਚਰਸ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਾਲ 2008 ਦੌਰਾਨ 107 ਕਿਲੋ ਤੇ 2010

ਦੌਰਾਨ 131 ਕਿਲੋ ਚਰਸ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ 135 ਕਿਲੋ ਚਰਸ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਹੈਰੋਇਨ ਤੇ ਚਰਸ ਬਰਾਮਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੁਲਿਸ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਹ ਲਾਉਣ ਲਈ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ 29, 681 ਕਿਲੋ ਭੁੱਕੀ

ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਸਾਲ ਵਿਚ 1,50,299 ਕਿਲੋ ਭੁੱਕੀ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਨੇ 178 ਕਿਲੋ ਅਫੀਮ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ 1102 ਕਿਲੋ ਅਫੀਮ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਨੌਂ ਕਿਲੋ ਸਮੇਕ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ 42 ਕਿਲੋ ਸਮੇਕ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸਾਲ 2007 ਦੌਰਾਨ 32 ਕਿਲੋ ਤੇ 2011 ਦੌਰਾਨ 26 ਕਿਲੋ ਸਮੇਕ ਫੜੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਔਸਤਨ ਹਰੇਕ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕਰੀਬਨ 43 ਕਿਲੋ ਸਮੇਕ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਉਂਜ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੋਕੀਨ ਨਾਮਾਤਰ (0.015 ਕਿਲੋ) ਹੀ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੇਰ ਰਾਤ ਤੱਕ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਮੀਰਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਕੀਨ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ 2.6 ਕਿਲੋ ਕੋਕੀਨ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। 2008 ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ 7.42 ਕਿਲੋ ਕੋਕੀਨ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਲ 2007 ਵਿਚ ਸਿਰਫ 0.006 ਕਿਲੋ ਕੋਕੀਨ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਤਸਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ

ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਡੀਜੀਪੀ (ਜੇਲ੍ਹ) ਸ਼ਸ਼ੀ ਕਾਂਤ ਵੱਲੋਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੋਣ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਤਕਰੀਬਨ 25 ਫੀਸਦ ਡਰੱਗ ਮਾਫੀਆ ਐਨਫੀਪੀਐਸ ਐਕਟ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ਬਰੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਐਨਫੀਪੀਐਸ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਕੁੱਲ 2521 ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 1541 ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 347 ਕੇਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਬਰੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 23 ਫੀਸਦੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ 10,220 ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 5489 ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ 4003 ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਜਦੋਂਕਿ 27 ਫੀਸਦ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਬਰੀ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਲ 2010 ਵਿਚ 5508 ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 4572 ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 29 ਫੀਸਦ (1334) ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਬਰੀ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਲ 2011 ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ 5464 ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 1342 (26 ਫੀਸਦੀ) ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਬਰੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਬਾਦਲਾਂ ਨੇ ਸੁੱਕੇ ਟਿੱਬਿਆਂ ਨੂੰ ਸੇਮ ਮਾਰੇ ਐਲਾਨਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਅਜਿਹੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸੇਮਗ੍ਰਸਤ ਐਲਾਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਕਦੇ ਸੇਮ ਢੁਕੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਪਾਵਰਕੌਮ ਨੇ ਸੇਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤਰਜੀਹੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਜੱਦੀ ਹਲਕੇ ਲੰਬੀ ਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਹਲਕਾ ਗਿੰਦੜਬਾਹਾ ਤੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਮੂਲੀ ਰਾਸ਼ੀ ਹੀ ਤਾਰਨੀ ਪਈ ਹੈ।

ਪਾਵਰਕੌਮ ਵੱਲੋਂ ਸੁਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਤਕਰੀਬਨ 18 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਭਰਨੀ ਪਈ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਪਾਵਰਕੌਮ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ 90 ਹਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ 1583 ਸੇਮ ਵਾਲੇ ਤਰਜੀਹੀ

ਚਹੇਤਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਹਾ ਦੇਣ ਦਾ ਨਵਾਂ ਫਾਰਮੂਲਾ

ਟਿਊਬਵੈਲ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਵਰਕੌਮ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 13 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਾਵਰਕੌਮ ਦੇ ਸਰਕਲ ਦਫਤਰ ਬਠਿੰਡਾ ਅਧੀਨ ਪੈਂਦੇ ਪਿੰਡ ਕੋਟਲੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ 486 ਸੇਮ ਵਾਲੇ ਤਰਜੀਹੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਪੱਲਿਓ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2012 ਦੀਆਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਐਨ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ 150 ਸੇਮ ਵਾਲੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਹੁਣ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਕੋਟਲੀ ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਵਾਹੀਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ 26 ਤੋਂ 30 ਫੁੱਟ ਨੀਵਾਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਸੇਮ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਿੰਡ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਮੁਫਤ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾ

ਸਕਣ। ਪਿੰਡ ਕੋਟਲੀ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਗੋਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖੁਦ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਸੇਮ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਘੁੱਦਾ ਵਿਚ ਸੇਮ ਵਾਲੇ 318 ਤਰਜੀਹੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਦੋਂਕਿ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਾਲੇ ਵੀ ਟਿੱਬੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਘੁੱਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਸੇਮ ਨਹੀਂ ਆਈ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਜੱਦੀ ਹਲਕੇ ਲੰਬੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮਿੱਠੜੀ ਬੁਧ ਗਿਰ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਫਸਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਿਰਫ 10 ਤੋਂ 20 ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਹੀ ਕਦੇ ਸੇਮ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਾਵਰਕੌਮ ਨੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸੇਮ ਵਾਲੇ 195 ਤਰਜੀਹੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ 16 ਤੋਂ 20 ਫੁੱਟ ਨੀਵਾਂ ਪਾਣੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿੰਡ ਗੱਗੜ, ਸਿੰਘੇਵਾਲਾ ਤੇ ਫਤੂਹੀਵਾਲਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸੇਮ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਿੰਡ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸੇਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਾਰਕੀਟ ਕਮੇਟੀ ਮਲੋਟ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਮੁਤਾਬਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਫਸਲ ਹੋ

ਰਹੀ ਹੈ। ਪਾਵਰਕੌਮ ਨੇ ਪਿੰਡ ਗੱਗੜ ਵਿਚ ਸੇਮ ਵਾਲੇ 109 ਤਰਜੀਹੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ, ਪਿੰਡ ਸਿੰਘੇਵਾਲਾ ਵਿਚ 129 ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਤੇ ਪਿੰਡ ਫਤੂਹੀਵਾਲਾ ਵਿਚ 179 ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਹਾਸਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਪਿੰਡ ਗੱਗੜ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ 17 ਫੁੱਟ 'ਤੇ, ਸਿੰਘੇਵਾਲਾ ਤੇ ਫਤੂਹੀਵਾਲਾ ਵਿਚ 20 ਤੋਂ 25 ਫੁੱਟ 'ਤੇ ਹੈ। ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਸੇਮ ਵਾਲੀ ਕੈਟੇਗਰੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਰਾਤੇ ਰਾਤ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਮ ਕਿਸਾਨ 1991 ਤੋਂ ਟਿਊਬਵੈਲ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਲੈਣ ਖਾਤਰ ਉਡੀਕ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦਾ ਪਿੰਡ ਬਾਦਲ ਵੀ ਸੇਮ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਾਵਰਕੌਮ ਨੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸੇਮ ਵਾਲੇ 167 ਤਰਜੀਹੀ ਟਿਊਬਵੈਲ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਬਾਦਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਫਸਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸੇਮ ਦਾ ਨਾਮੋ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਭਰੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਕੇ ਪਾਲੀ ਫਸਲ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਪੱਲੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਪਵੇ ਨਾ ਪਵੇ ਪਰ ਆੜ੍ਹਤੀਏ ਇਸ ਤੋਂ ਮੋਟੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵਸੂਲੀ ਜਾਂਦੀ ਮਾਰਕੀਟ ਫੀਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤਾ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ 'ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਫਾਰ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਐਂਡ ਰੂਰਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ' (ਨਾਬਾਰਡ) ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਅਧਿਐਨ ਦੌਰਾਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਪੀ.ਏ.ਯੂ) ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਮੁਤਾਬਕ ਸੂਬੇ ਵਿਚ 33975 ਆੜ੍ਹਤੀਏ ਤੇ 20232 ਆੜ੍ਹਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਮਾਲੀ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਆੜ੍ਹਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਆੜ੍ਹਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਰਾਹੀਂ 2407 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵੱਟੇ ਹਨ। ਪੀ.ਏ.ਯੂ ਦੇ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਡਾ. ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਹੋਏ ਅਧਿਐਨ ਮੁਤਾਬਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਪੰਡ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਭਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਸਿਰ ਇਸ ਸਮੇਂ 2 ਲੱਖ 18 ਹਜ਼ਾਰ 92 ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ 91893 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸੂਬੇ ਦੇ 88 ਫੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠ ਦਬੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਧਿਐਨ ਮੁਤਾਬਕ 85 ਫੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨ ਜਿਣਸਾਂ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਸਿੱਧੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਇਗੀ ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ।

ਪੀ.ਏ.ਯੂ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਪਿਛਲੇ ਮਾਲੀ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਜਿਣਸਾਂ (ਕਣਕ, ਝੋਨਾ ਤੇ ਨਰਮੇ) ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ 1034 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ

ਹਰ ਕਿਸਾਨ 2.18 ਲੱਖ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾਈ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਸਿਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੱਖ 18 ਹਜ਼ਾਰ 92 ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਸਿਰ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕ ਲੱਖ ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ 216 ਰੁਪਏ, ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਿਰ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕ ਲੱਖ 46 ਹਜ਼ਾਰ 859 ਰੁਪਏ, ਅਰਧ ਦਰਮਿਆਨੇ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਸਿਰ ਦੇ ਲੱਖ 28 ਹਜ਼ਾਰ 949 ਰੁਪਏ, ਦਰਮਿਆਨੇ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਸਿਰ ਦੇ ਲੱਖ 42 ਹਜ਼ਾਰ 146 ਰੁਪਏ, ਵੱਡੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਸਿਰ ਤਿੰਨ ਲੱਖ 97 ਹਜ਼ਾਰ 883 ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨੋਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਣਨਾ ਮੁਤਾਬਕ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਰਜ਼ੇ ਕਾਰਨ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਨੂੰ ਸਾਲ 1989-90 ਦੌਰਾਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਮਹਿਜ਼ 375.59 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੇ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਸਿਰਫ ਜਿਣਸਾਂ 'ਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਮਾਉਂਦਾ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਰੱਜ ਕੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਨੇ ਖਾਦਾਂ, ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ, ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਰਾਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਮਾਨ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਮਾਲੀ ਸਾਲ (2012-13) ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਲਗਾਉਂਦਿਆਂ ਤੱਥ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਨੇ ਉਕਤ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀਆਂ ਤੇ ਜਿਣਸਾਂ ਉੱਤੇ ਮਿਲਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਕੁੱਲ 2407 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਮਾਈ ਪ੍ਰਤੀ ਆੜ੍ਹਤੀ ਪਰਿਵਾਰ 12 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਮਦਨ ਹਰ ਸਾਲ ਵਧਦੀ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ 42.13 ਫੀਸਦੀ ਕਰਜ਼ਾ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ 12 ਤੋਂ 36 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੰਸਥਾਗਤ ਕਰਜ਼ਾ ਚਾਰ ਤੋਂ 19 ਫੀਸਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ 12 ਤੋਂ 36 ਫੀਸਦੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਕ ਲੱਖ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਮਗਰ ਕਿਸਾਨ ਤੋਂ ਵਿਆਜ ਵਜੋਂ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਬੈਂਕ ਨਾਲੋਂ 7702 ਰੁਪਏ ਵਧੇਰੇ ਵਸੂਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸਗੋਂ ਕਰਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੂਨਾ ਵੀ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਜੇ' ਫਾਰਮ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਨਾਲ 76 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਜਿਣਸਾਂ 'ਤੇ 26 ਮਈ, 1961 ਨੂੰ 1.5 ਫੀਸਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 11 ਅਪਰੈਲ, 1990 ਨੂੰ ਦੋ ਫੀਸਦੀ ਤੇ ਫਿਰ 22 ਮਈ 1998 ਨੂੰ ਚਾਈ ਫੀਸਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਤੱਥ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲਾਂ

ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਵਧਣ ਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਪੀ.ਏ.ਯੂ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਣਸਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਅਦਾਇਗੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਭਖਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ (ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ) ਵੱਲੋਂ ਆਪਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸਿੱਧੀ ਅਦਾਇਗੀ ਬਾਰੇ 90 ਫੀਸਦੀ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਜਿਣਸਾਂ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਸਿੱਧੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ 85 ਫੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ, 50 ਫੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨ ਆੜ੍ਹਤੀ ਸਿਸਟਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਵੀ ਹਨ, 25 ਫੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ 24 ਫੀਸਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿਸਟਮ ਪੱਖੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਕਿਸਾਨ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦੇ ਚੁੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜੱਟਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆੜ੍ਹਤ ਦਾ ਚਸਕਾ

ਅਧਿਐਨ ਮੁਤਾਬਕ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜੱਟਾਂ ਵਿਚ ਆੜ੍ਹਤ ਕਰਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਆੜ੍ਹਤ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਇਸ ਸਮੇਂ 18.33 ਫੀਸਦੀ ਜੱਟ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 55 ਫੀਸਦੀ, 15 ਫੀਸਦੀ ਖੱਤਰੀ, 6.67 ਫੀਸਦੀ ਬਾਹਮਣ ਤੇ ਪੰਜ ਫੀਸਦੀ ਹੋਰ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ।

ਅਧਿਐਨ ਦੌਰਾਨ ਚੋਚਕ ਤੱਥ ਇਹ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ 40 ਫੀਸਦੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਖੁਦ ਆੜ੍ਹਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ 25 ਫੀਸਦੀ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਦੇ ਨੇ ਆੜ੍ਹਤ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 35 ਫੀਸਦੀ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬਾਦਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁਣ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਆਰਥਿਕ ਤੰਗੀਆਂ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਇਕ ਬੈੱਲ-429 ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ 70 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਫਿਕਸ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲਾ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਖਰੀਦਣ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਡੇਢ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਰੋਕ ਲਿਆ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ 38 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਖਰੀਦਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਠਾਇਆ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਬਾਰੇ ਕੈਬਨਿਟ ਸਬ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਫਿਕਸ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਅੱਠ ਸੀਟਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਖਰੀਦ ਨੂੰ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਤੇ ਖਰੀਦ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਅਮਲ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਅਸਾਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ

ਜਹਾਜ਼ (ਸੀ-19 ਕਿੰਗ ਏਅਰ) ਦੀ ਥਾਂ ਹੀ ਨਵਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾ ਜਹਾਜ਼ 2008 ਵਿਚ ਇਕ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਜਹਾਜ਼ ਖਰੀਦੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੈਸੇ ਹੀ ਬਚਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਜਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈਣਾ ਮਹਿੰਗਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਲਈ ਜੋ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟਾ 1.10 ਲੱਖ ਤੋਂ 1.80 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਕਸ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਰਾਤੀਂ ਵੀ ਉਡਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਬਾਰੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਸਬੰਧੀ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦਬਾਅ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਸਾਲ ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣਾ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਵਰਤਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪੂਰਾ ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੈਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਬੀਤੇ ਦੌਰਾਨ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਹਵਾਈ ਸਫ਼ਰ ਲਈ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਭਾੜੇ 'ਤੇ ਲੈਣ ਲਈ ਤਕਰੀਬਨ 15 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਖਰਚਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਖੇਤੀ ਸਬਸਿਡੀਆਂ 'ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਹੋਈ ਭਾਰੂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸਾਨੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਦਾ 94 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਵੱਡੇ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹਿੱਸੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਸਲ ਤੱਥਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 10 ਲੱਖ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 34 ਫੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀਮਾਂਤ ਤੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਬਸਿਡੀ ਦਾ ਮਹਿੰਜ ਛੇ ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 66 ਫੀਸਦੀ ਵੱਡੇ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਹਨ। ਸੀਮਾਂਤ ਤੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਫਸਲ ਪਾਲਣ ਲਈ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪੂੰਜੀ ਬਚਦੀ ਹੈ। ਦਰਮਿਆਨੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਕਿਸਾਨ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲੈਣ ਵਿਚ ਵੀ ਮੋਹਰੀ ਤੇ ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਵੀ ਮੋਹਰੀ ਹਨ। ਮਹਿਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸੂਬੇ ਦੇ ਜੇਕਰ ਕੁੱਲ 88 ਫੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨ ਕਰਜ਼ਾਈ ਹਨ ਤਾਂ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ 90 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨ ਸਾਲ ਵਿਚ 67594 ਰੁਪਏ ਦੀ ਫਸਲ ਵੇਚਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸਾਲ ਵਿਚ 35330 ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਫਸਲਾਂ ਪਾਲਣ ਲਈ ਹੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੋਟਾ ਕਿਸਾਨ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ 52 ਹਜ਼ਾਰ 265 ਰੁਪਏ ਦੀ ਫਸਲ ਵੇਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 49622 ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਰਧ ਦਰਮਿਆਨਾ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਲੱਖ 87 ਹਜ਼ਾਰ 381 ਰੁਪਏ ਦੀ ਫਸਲ ਵੇਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਲੱਖ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ 382 ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ।

ਦਰਮਿਆਨਾ ਕਿਸਾਨ ਛੇ ਲੱਖ 14 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਫਸਲ ਵੇਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਸਲਾਂ ਪਾਲਣ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ 93048 ਰੁਪਏ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਵੱਡਾ ਕਿਸਾਨ ਸਾਲ ਵਿਚ 14 ਲੱਖ 73 ਹਜ਼ਾਰ 360 ਰੁਪਏ ਦੀ ਫਸਲ ਵੇਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਫਸਲਾਂ ਪਾਲਣ

ਵੱਡੇ ਕਿਸਾਨ ਹੜਪਦੇ ਨੇ 94 ਫੀਸਦੀ ਸਬਸਿਡੀਆਂ

ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ 41064 ਰੁਪਏ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਸਲਾਂ ਪਾਲਣ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਘੱਟ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੀਮਾਂਤ ਤੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਸਿਰ ਵੱਡੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਛੇ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਧਿਐਨ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2012-2013 ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 7478 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ 94 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਦਰਮਿਆਨੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਲ 2012 ਦੌਰਾਨ 11 ਲੱਖ 63 ਹਜ਼ਾਰ 274 ਬਿਜਲੀ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ 15 ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ

ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਲੀਆਂ 82521 ਮੋਟਰਾਂ, 15 ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ ਦੀਆਂ 85128 ਮੋਟਰਾਂ ਤੇ 7.5 ਤੋਂ 10 ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ 5 ਲੱਖ, 5 ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ ਦੀਆਂ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਤੇ 3 ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ ਦੀਆਂ 96 ਹਜ਼ਾਰ ਮੋਟਰਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ 7.5 ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ ਦੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਜਲੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਵੀ ਸੀਮਾਂਤ ਤੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫੀ ਵੀ ਸਰਦੇ ਪੁਜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਦਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਦਾ ਲਾਭ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਪੁਰਾਤਨ ਬੇਰੀਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਹੋਈ ਸਰਗਰਮ

ਨਸ਼ੇੜੀ ਪਿਉ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਤ ਦਾ ਕਤਲ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਖੇਤੀ ਮਾਹਰਾਂ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਬੇਰੀਆਂ ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਤੇ ਲਾਚੀ ਬੇਰੀ ਦੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇੜੇ ਬਣੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹਵਾ ਤੇ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਨੇੜਲੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ

ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬੇਰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਚੀ ਬੇਰੀ ਤੇ ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹਵਾ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਮਗਰੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਖੇਤੀ ਮਾਹਰਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਇਮਾਰਤ ਹੇਠਾਂ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਇਥੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਦਰਖਤ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹਵਾ ਤੇ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਖਤ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਿੰਨ ਪੁਰਾਤਨ ਬੇਰੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੇਰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਚੀ ਬੇਰੀ ਤੇ ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁਰਾਤਨ ਬੇਰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਰੱਖਤ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਉਮਰ 400 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਹੋਵੇਗੀ।

ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ: ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਟਾਂਡਾ ਵਾਸੀ ਪਿਉ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਲਾਸ਼ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੀ ਧੀ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ 'ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਉ ਤੇ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸੰਦੀਪ ਕੌਰ (11) ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਸ਼ੇੜੀ ਹੈ।

ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੀਜਾ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਲਿਆਂਦਾ। ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੋਵਾਂ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਤੇ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਬਾਹਰ ਘੁੰਮਾਉਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਭਰਾ ਬੋਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੱਸੀ ਬੰਨ੍ਹ ਉੱਤੇ ਘੁੰਮਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਵੱਲ ਲੈ ਗਏ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਦਰਿਆ ਵੱਲ ਲੈ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬੋਬੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਤੋਂ ਇਕੱਲਿਆਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਚੀ ਬੇਰੀ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ

ਇਹ ਦਰਖਤ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵਧੇਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲੋਹੇ ਦੇ ਪਿੱਲਰ ਵਿਛਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪਿਉਂਦ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਬੇਰੀਆਂ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਧੱਪਰ 'ਤੇ ਲਾਖ ਦੇ ਕੀਤੇ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਲ ਲੱਗਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ

ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤੇ ਦਾਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ

ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦੇ ਤਿੰਨੇ ਪਿਉ-ਪੁੱਤ ਭੁੱਬੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾਰੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਚੌਕਸੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਦਾਗੀ ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ। ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਸਾਰੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਮੁੱਖ ਚੌਕਸੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਗੂ ਰੱਖਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਅਜਿਹੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਾਰੇ ਮੁੱਖ ਚੌਕਸੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੁਣਛਾਣ ਕਰਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾਰੇ ਚੌਕਸੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸਬੰਧੀ ਰਿਟਰਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਸਬੰਧੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫੈਸਲੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਸਤੀ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੈਂਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾਰੇ ਮੁੱਖ ਚੌਕਸੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਡਟਵੀਂ ਪੈਰਵਾਈ ਕਰਨ। ਸਾਰੇ ਮੁੱਖ ਚੌਕਸੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਤੇ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨ।

ਬਠਿੰਡਾ: ਇਥੇ ਹੋਮ ਲੈਂਡ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਇਕੋ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੀਆਂ (ਪਿਤਾ ਤੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ) ਦੀ ਗੋਨਿਆਣਾ ਰੋਡ 'ਤੇ ਝੀਲ ਵਿਚ ਡੁੱਬਣ ਕਾਰਨ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੁਧਾਕਰ ਜੈਨ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸ਼ਸੀ ਜੈਨ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਮਨੀਸ਼ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ। ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਰਾਤ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਵਜੇ ਉਹ ਘਰੋਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਵਾਪਸ ਨਾ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੁਧਾਕਰ ਜੈਨ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਅਸ਼ੀਸ਼ ਜੈਨ ਨਾਲ ਕਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਝੀਲ ਵਿਚ ਡੁੱਬਣ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਪ ਵੀ ਡਾਲ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਅਸ਼ੀਸ਼ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਖਾਤਰ ਤੁਰੰਤ ਝੀਲ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਏ। ਇਸ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਅਸ਼ੀਸ਼ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਖਾਤਰ ਤੁਰੰਤ ਝੀਲ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਏ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਝੀਲ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਕਿਸਤੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਦੀ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਬਾਅਦ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ।

ਜਨਤਾ ਦਲ (ਯੂ) 'ਤੇ ਡੋਰੀਆਂ ਪਾਉਣ ਲੱਗੀ ਕਾਂਗਰਸ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਤੋੜ ਵਿਛੋੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਨਤਾ ਦਲ (ਯੂ) ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੌਖਿਆਂ ਹੀ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਵੋਟ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇ ਕੇ ਨਵੇਂ ਸਿਆਸੀ ਸਮੀਕਰਨ ਬਣਨ ਦੇ ਸਾਫ਼ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਬਹੁਮਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਿਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਲਾਲੂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ

ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਯੂਪੀਏ ਸਰਕਾਰ ਬਿਹਾਰ ਨੂੰ ਪਛੜੇ ਸੂਬੇ ਵਜੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦੇ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਕੁੱਲ 126 ਵੋਟਾਂ ਪਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਜੇਡੀ (ਯੂ) ਦੀਆਂ 117, ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰ, ਸੀਪੀਐਮ ਦੀ ਇਕ ਤੇ ਚਾਰ ਆਜ਼ਾਦ ਵੋਟਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ 24 ਵੋਟਾਂ ਪਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਾਲੂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਯਾਦਵ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਆਰਜੇਡੀ ਦੀਆਂ 22 ਤੇ 2 ਆਜ਼ਾਦ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਹਨ। ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੋਟਿੰਗ ਸਮੇਂ ਸਦਨ ਵਿਚੋਂ ਵਾਕਆਉਟ ਕਰ ਗਏ। ਸਦਨ ਵਿਚ ਕੁਲ 243 ਸੀਟਾਂ ਹਨ।

ਕਿਰਪਾਨਧਾਰੀ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਥੀਏਟਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ

ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ: ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਏਐਮਸੀ ਮੁਵੀ ਥੀਏਟਰ ਐਮਰੀਵਿਲ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਿਰਪਾਨ ਪਛਾਣ ਕਾਰਨ ਥੀਏਟਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸ. ਮਨਜੋਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਸਮੇਤ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਸ਼ੋਅ ਵੇਖਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਨਜੋਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸਿੱਖਸ' ਕੋਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਹੈ।

'ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸਿੱਖਸ' ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨਜੋਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਥੀਏਟਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਹਥਿਆਰ ਹੈ। ਪੀੜਤ ਨੇ ਲੱਖ ਸਫ਼ਾਈ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਕਿਰਪਾਨ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਗਈ। ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪਾਕਿ 'ਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹ ਬਲਾਵਲ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੰਵਰ ਦਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਕੰਵਰ ਕਰਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੰਵਰ ਮੀਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਯੋਧਿਆ ਵਿਚ 1992 ਵਿਚ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਢਾਹੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਦੱਖਣੀ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸ਼ਾਹ ਬਲਾਵਲ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕੰਵਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਰਾਣੀ ਧਰਮ ਕੌਰ ਰੰਧਾਵੀ ਤੇ ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਮੰਦਰ ਸਮਝ ਕੇ ਢਾਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 1999 ਵਿਚ ਡਾ. ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦਿਉਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਖੋਜ ਸਬੰਧੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਧਾਂ ਢਾਹੇ ਜਾਣ ਸਬੰਧੀ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੂਨ 2001 ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਸਥਿਤ ਸਮਾਧ ਵਿਖੇ ਬਰਸੀ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਗਏ ਜਥੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਲਾਹੌਰ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਖਣੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹ ਬਲਾਵਲ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਢਾਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਯਤਨ ਆਰੰਭ ਕੀਤੇ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਔਕਾਫ਼ ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਵੇਦ ਨਾਸਿਰ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ) ਨੂੰ 28 ਜੂਨ, 2001 ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸਮਾਧਾਂ ਮੁੜ ਉਸਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ 4 ਨਵੰਬਰ, 2006 ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਔਕਾਫ਼ ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜੁਲਫਕਾਰ ਅਲੀ ਖਾਨ (ਸੇਵਾ

ਮੁਕਤ ਲੈਫ. ਜਨਰਲ) ਨੂੰ ਮੁੜ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਔਕਾਫ਼ ਬੋਰਡ ਤੇ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਰਾਣੀ ਧਰਮ ਕੌਰ ਰੰਧਾਵੀ ਤੇ ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸਮਾਧਾਂ ਦੀ ਵੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ।

ਹਿੰਦੂ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ

ਕੁਆਲਾਲੰਪੁਰ: ਦੇ ਨਾਬਾਲਗ ਹਿੰਦੂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਉਲਟ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਬਿਖੇੜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਧਰ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਾਰ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਤਾ ਵੱਲੋਂ ਮਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਬਦਲਾਉਣਾ ਗ਼ੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ। ਮੀਡੀਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਹਿੰਦੂ ਔਰਤ ਐਸ. ਦੀਪਾ (29 ਸਾਲ) ਜੋ ਜਨਮ ਖੇਤੀ ਵਸਨੀਕ ਹੈ, ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਜੋ 16 ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਸੇ ਬਗ਼ੈਰ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਹਿੰਦੂ ਤੋਂ ਮੁਸਲਿਮ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ। ਪਤੀ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ

ਕਿ ਦੀਪਾ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਦੇਖਭਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਬਾਰ ਕੌਂਸਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕ੍ਰਿਸਟੋਫਰ ਲੀਓਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮਾਪੇ ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਗ਼ੈਰ ਨਾਬਾਲਗ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਬਦਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਗ਼ੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ 18 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਨਾਬਾਲਗ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਧਰਮ ਬਦਲਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਧਰਮ ਬਦਲਣ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਗ਼ੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਧਰਮ ਬਦਲੀ ਮੰਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗੀ। ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਉਹੀ ਧਰਮ ਰਹੇਗਾ, ਜਿਹੜਾ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 29 ਜੂਨ 2013

ਮੋਦੀ ਮੰਤਰ ਫਿਲਹਾਲ ਫੇਲ੍ਹ

ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਵੱਲੋਂ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਿਗਾਰੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ (ਭਾਜਪਾ) ਦੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਬਾਪੇ ਗਏ ਮੁਖੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਦਾ ਪਲੇਟਾ ਸਿਆਸੀ ਜਲਸਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਨਾਕਾਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਸਬੇ ਮਾਧੋਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਏ ਇਸ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਗਲੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾਇਆ, ਪਰ ਇਸ ਬਿਗਲ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬਹੁਤ ਮੱਧਮ ਜਿਹੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਰੂਹ ਫੂਕਣ ਹਿਤ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਮੁਖੀ ਮੋਹਨ ਭਾਗਵਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਖੁਦ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਗੇੜਾ ਲਾਇਆ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਵੀ ਗੱਲ ਬਣ ਨਾ ਸਕੀ। ਆਪਣੇ ਧੜਲੇਦਾਰ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨ ਵੀ ਸਮਝੇ, ਦਹਿਲੀਜ਼ ਵੀ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਕਾਂਗਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਦੋ ਸੱਤਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ, ਪਰ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਜਚੀ ਨਹੀਂ। ਮੀਡੀਆ ਵਾਲਿਆਂ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਚੁਟਕੀਆਂ ਲਈਆਂ ਕਿ ਸੱਤਾ ਦੇ ਦੋ ਕੇਂਦਰ ਤਾਂ ਭਾਜਪਾ ਵਿਚ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ (ਮੋਦੀ) ਨੂੰ ਖੁਦ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੁਖੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਰਟੀ ਅੰਦਰ ਜੋ ਘਸਮਾਣ ਪਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਰੁਕਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬਹੁਤ ਅਗਾਂਹ ਲੰਘ ਗਿਆ ਸੀ; ਇੰਨਾ ਅਗਾਂਹ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਬਗਾਵਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਨਤਾ ਦਲ (ਯੂ.) ਵਰਗੀ ਪੁਰਾਣੀ ਭਾਈਵਾਲ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਵੀ ਐਨ.ਡੀ.ਏ. ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ 2002 ਵਿਚ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲਿਆਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਦਨਾਮ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਦੁਰ-ਦੁਰ ਹੋਈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਇਸ ਨੁਕਤਾ ਦੀ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉੱਜ, ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਤੱਥ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ 2002 ਦੇ ਉਸ ਕਾਰੇ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਈ ਵਾਰ ਕੀਤੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਿਰਕੂ ਅਤੇ ਨਫਰਤ ਭਰੀ ਸਿਆਸਤ ਕਰ ਕੇ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਦੁਰਗਤ ਹੋਈ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਹਰ ਮੋੜ ਅਤੇ ਹਰ ਦਰ ਉਤੇ ਹੋਈ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਕਾ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਠ ਕਰ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਾਸਾ ਫਰੋਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੋਦੀ ਦੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਗੁਜਰਾਤ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਨਾਲਾਇਕੀਆਂ ਅਤੇ ਹਾਰਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਬੰਦਾ ਜਿੱਤਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਧਿਰ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤੇ ਨਿਕੰਮੀ ਕਾਂਗਰਸ ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਕਿੰਜ ਕਰਦੀ! ਹੁਣ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਮੋਦੀ ਦੀ ਧਿਰ ਅੱਗੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਮੋਦੀ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਯੋਗਦਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਲਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਨਾਕਾਮੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਇਹ ਲੀਡ ਮਿਲੇਗੀ। ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਨਫਰਤ ਛਿੜਕਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਦੀ ਭੁੱਲਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹੁਣ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਫਰਤ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣੇ ਇਸ ਆਗੂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਾਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਪੀਡੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਦੇ ਇਸ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਖਾਤਰ ਆਪਣਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੌਰਾ ਵਿਚਾਲੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਐਨ ਜੁਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਲਾਹਾ ਲੈਣ ਖਾਤਰ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੋਮਕੁੰਟ ਦੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਸੁਣਨ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਪਰਤ ਆਏ ਹਨ। ਖੈਰ! ਸ.ਬਾਦਲ ਇੰਦਾਂ ਦੀ ਲੋਕ ਲੁਭਾਉ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਮਾਹਰ ਹਨ, ਇਹ ਤੱਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ; ਪਰ ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਹਿਸ ਦਾ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ 1984 ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ, ਉਹੀ ਕੁਝ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ 2002 ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ; ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਹਨ; ਪਰ ਸ. ਬਾਦਲ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਮੰਨੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪਲਕਾਂ ਉਤੇ ਬਿਠਾ ਰਹੇ ਹਨ; ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਦੋਖੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਖਿਲਾਫ ਭਾਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਨਹੀਂ ਬੱਕਦੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕਸੂਤਾ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਬਹੁਤ ਅੱਖੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਮਗਰ ਕਈ ਸਾਲ ਪਏ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਹੀ ਮੋਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਿਅਾਰੀ ਹਸਤੀ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਉਕਾ ਹੀ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ। ਇਹ ਮੋਦੀ ਦੀ ਬਾਦਲਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਦਾ ਹੀ ਮਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਲੇਠੇ ਅਹਿਮ ਜਲਸੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੋਦੀ ਦੇ ਇਸ ਜਲਸੇ ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਫਿਲਹਾਲ ਫਿਕਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ. ਬਾਦਲ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤਕੜਾ ਬਦਲ ਉਸਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ, ਐਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੋਦੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਦਮਦਾਰ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨਹੀਂ। ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਜੇ ਮੋਦੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਿੱਧੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮੋਦੀ ਨੇ ਅਗਾਂਹ ਆਉਣਾ ਹੀ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮੋਦੀਆਂ, ਬਾਦਲਾਂ ਅਤੇ ਰਾਹੁਲਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕਣਦਾਰ ਅਤੇ ਦਮਦਾਰ ਸਿਆਸਤ ਉਸਰਨੀ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੋਦੀ ਵਰਗੇ ਨਫਰਤਾਂ ਦੇ ਸੌਦਾਗਰ ਹੀ ਜਿੱਤਦੇ ਰਹਿਣਗੇ!

ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਜਾਂ ਵਿਕਾਸ ਮਾਡਲ ਦਾ ਨਤੀਜਾ?

ਜਿਸ ਕਦਰ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਸੈਰ-ਸਪਾਟੇ ਅਤੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਤਨਾਸਬ 'ਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜ਼ਿਰ ਨਈਂ ਪੇਸ਼ਗੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁਜਰਮਾਨਾ ਹੱਦ ਤਕ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉੱਪਰੋਂ ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫ਼ੀ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਉਤਰਾਖੰਡ ਹਕੂਮਤ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਆਫ਼ਤ ਨਾਲ ਨਜ਼ਿਰ ਨਈਂ ਕੋਈ ਯੋਜਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਉਤਰ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬੱਦਲ ਫਟਣ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਆਫ਼ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜ਼ਿਰ ਨਈਂ ਆਮ ਬਜਟ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਹ ਵੀ ਅਣਵਰਤਿਆ ਹੀ ਵਾਪਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ...।

ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਬੱਦਲ ਫਟਣ, ਭਾਰੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਪੈਣ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਧਸ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕੇਦਾਰਨਾਥ ਧਾਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰੁਦਰਪ੍ਰਯਾਗ, ਚਮੋਲੀ, ਉਤਰਕਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪਿਥੋਰਾਗੜ੍ਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਭਿਆਨਕ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਮਾਲੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਸਹੀ ਵੇਰਵਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਨੇ ਲੈ ਲਈਆਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਨਿਰੋ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਹੀ ਹਨ। 70,000 ਲੋਕ ਅਜੇ ਤੱਕ ਲਾਪਤਾ ਹਨ। ਕੇਦਾਰਨਾਥ, ਬਦਰੀਨਾਥ, ਗੰਗੋਤਰੀ, ਯਮਨੋਤਰੀ ਤੇ ਹੋਮਕੁੰਟ ਵਿਚ ਦਹਿ ਗਜ਼ਾਰੇ ਲੋਕ ਫਸੇ ਹੋਏ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੀਰਥ ਯਾਤਰੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੋ ਬੇਸ਼ਮਕਾ ਜਾਨੀ ਤੇ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਬਾਹ ਪਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਭਾਰੀ ਬੱਦਲ ਫਟੇ, ਚਟਾਨ ਤੇ ਬਰਫ਼ ਦਾ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਨੁਮਾ ਕੇਦਾਰ ਗੁੰਬਦ ਲੁਕੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ 3600 ਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਚਾਰਬਾਰੀ ਝੀਲ 'ਚ ਵੱਡਾ ਪਾੜ ਪੈ ਗਿਆ। ਲਗਾਤਾਰ ਮੋਹਲੇਪਾਰ ਮੀਂਹ ਅਤੇ ਪਹਾੜ ਧਸਣ ਨਾਲ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚਲਾ ਖੇਤਰ ਭਾਰੀ ਹੜ੍ਹ ਅਤੇ ਗਾਰ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਸ ਕਦਰ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਕਿ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰਾਂ ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ। ਐਪਰ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤਬਾਹੀ ਦੀ ਜੋ ਤਸਵੀਰ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਅੱਧਾ ਅਧੂਰਾ ਸੱਚ ਅਤੇ ਇਕਤਰਫ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਥੇ ਫਸੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਭਾਰੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰਾਹਤ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਕੁਦਰਤ ਐਨੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਈ। ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼, ਪੌਣਪਾਣੀ ਵਿਚ ਆਈ ਭਿਆਨਕ ਰੱਦ-ਬਦਲ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਖੋਫਨਾਕ ਭਵਿੱਖੀ ਅਸਰਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਐਨੀ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਈ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਤਰਾਖੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਉਜਾੜੇ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ 'ਵਿਕਾਸ' ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਜ਼ਰੀਏ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਸ ਤਬਾਹੀ ਰਾਹੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਕਹਿ ਕੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਆਪਣੇ ਮੁਜਰਮਾਨਾ ਕਿਰਦਾਰ 'ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਅੱਜ ਜੰਗੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰਾਹਤ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਫੁਰਤੀ ਦਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮੀਡੀਆ ਅੱਜ ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਸੁਰਖੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਟੀ.ਆਰ.ਪੀ. ਨੂੰ ਜ਼ਰਬਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਥੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਵਸੀਰ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕਦੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ।

ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਵਾਰ ਵਾਰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ; ਪਰ ਹੁਕਮਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿਤਾਵਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਧੁਨ 'ਚ ਮਸਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ, ਚੋਗਿਰਦੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਿਰ ਮੰਡਰਾ ਰਹੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ 'ਵਿਕਾਸ' ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਪਣਾਇਆ ਵਿਕਾਸ ਮਾਡਲ ਬਿਜਲੀ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਨਰਮਦਾ ਨਦੀ ਉੱਪਰ ਧੜਵੈਲ ਸਰਦਾਰ ਸਰੋਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਭਾਗੀਰਥੀ, ਅਲਕਨੰਦਾ, ਮੰਦਾਕਿਨੀ, ਗੌਰੀਗੰਗਾ ਆਦਿ ਨਦੀਆਂ ਉੱਪਰ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਛੋਟੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਅਤੇ ਧੜਵੈਲ ਪਣ-ਬਿਜਲੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਧੜਾਧੜ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। (ਇਸੇ

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 91-94634-74342

ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਹੁਣ ਮਨੀਪੁਰ ਤੇ ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਧੜਾਧੜ ਡੈਮ ਉਸਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।) ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਤਾਦਾਦ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਰ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਜੰਗਲੀ-ਪਹਾੜੀ ਵਿਰਲੀ ਵਸੋਂ ਜੋ ਕੁਦਰਤੀ ਚੋਗਿਰਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕਸੁਰ ਸੀ, ਦੇ ਉਲਟ ਲੰਬੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਸਨਅਤ ਤੇ ਅਖੌਤੀ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਤਰਕਹੀਣ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਹੀ ਆਇਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੰਝ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਿਗਾੜਾਂ ਨਾਲ ਬਣੀ ਹਾਲਤ ਅਤੇ ਇਥੇ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਮਨੁੱਖੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਬੋਝ ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ। ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਖਾਤਰ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਸਨਅਤ 'ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਜ਼ੋਰ ਕਾਰਨ ਇਥੇ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਭਾਰੀ ਦਬਾਅ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਨਾ ਇਕ ਦਿਨ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਬੰਬ ਬਣ ਕੇ ਫਟਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ, ਭਾਵ 18 ਜੂਨ ਤਕ ਹੀ ਇਥੇ ਆਮ ਨਾਲੋਂ 44 ਫੀ ਸਦੀ ਵੱਧ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਚ ਹੀ ਮੌਸਮ 'ਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦਾ ਮੱਥਾ ਠਣਕਾਉ ਸੰਕੇਤ ਸੀ।

2010 'ਚ ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਪਾਈ ਗਈ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇ ਜਵਾਬ 'ਚ ਜੋ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਗੰਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਹਾਇਕ ਨਦੀਆਂ ਉੱਪਰ 557 ਡੈਮ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ; ਪਰ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਸਥਿਤ ਪੀਪਲਜ਼ ਸਾਇੰਸ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਐਸੇ 117 ਡੈਮਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਰੋਕਤ 557 ਡੈਮਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਬਣਾਏ ਸੱਤਾ ਦੇ ਗਲਿਆਰਿਆਂ 'ਚ ਬੈਠੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਕਿਵੇਂ ਇਨਸਾਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਨਾਲ ਖਲਵਾੜ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਗੜਵਾਲ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਭਾਗੀਰਥੀ ਨਦੀ ਉੱਪਰ ਬਣਾਇਆ ਟੀਹਰੀ ਡੈਮ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਮਾ ਡੈਮ ਹੈ ਜੋ ਸਥਾਨਕ ਵਸੋਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੁਕਰ ਹੈ, ਮੌਜੂਦਾ ਤਬਾਹੀ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਿਆ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਉਤਰਾਖੰਡ ਤਾਂ ਕੀ, ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਇਲਾਕੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੁੱਬ ਗਏ ਹੁੰਦੇ।

2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਤਰਾਖੰਡ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਇਕ ਕਰੋੜ ਇਕ ਲੱਖ 16,752 ਹੈ; ਪਰ ਇਸੇ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਥੇ ਵਾਈ ਕਰੋੜ ਸੈਲਾਨੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਰਧਾ ਅਨੁਸਾਰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਅਤੇ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫ਼ੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਉਥੇ ਵੱਡੀ ਸਨਅਤ ਹੱਦ 'ਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਮੁਨਾਫ਼ਾਖੋਰ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ, ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਦਾ ਗੱਠਜੋੜ ਅਵਾਮ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਖੂਬ ਲਾਹਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਨ੍ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਅੰਬਾਰਾਂ 'ਚ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੀਰਥ ਯਾਤਰੀਆਂ ਤੇ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੀ ਆਮਦ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਜੰਗਲਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ, ਨਦੀਆਂ, ਝੀਲਾਂ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋੜਿਆ ਮਰੋੜਿਆ ਗਿਆ। ਕੁਦਰਤੀ ਵੰਗ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੈਲਾਨੀ ਸਨਅਤ ਨੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੜੱਪ ਲਈ ਹੈ। ਬਿਲਡਰਾਂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਦਾ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟੁਕੜੇ ਹਥਿਆ ਲਏ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਪਰਲੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਲਾਨੀ ਹਾਹਾਰਾਂ 'ਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਖਾਤਰ ਹੋਟਲ, ਦੁਕਾਨਾਂ, ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ, ਵਾਹਨ ਪਾਰਕਿੰਗ ਦੇ ਅੱਡੇ, ਮਿਨੀ ਮਾਲਜ਼ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸੜਕਾਂ ਕੰਢੇ ਸਗੋਂ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਉੱਪਰ, ਪਹਾੜੀ ਢਲਾਣਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਖੁੰਭਾ ਵਾਂਗ ਉੱਗ ਆਏ ਹਨ। ਕੁਦਰਤੀ ਚੋਗਿਰਦਾ ਤਾਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਲੀਤ ਹੋਇਆ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਕੁਦਰਤੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹ-ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਥਾਨਕ ਅਬਾਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ ਉੱਪਰ ਨਿਰਭਰ ਸੀ; ਹੁਣ ਉਹ ਸੈਲਾਨੀ ਸਨਅਤ ਦੀ ਹਾਬੜੀ ਹਵਸ ਵਿਚੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ 'ਵਿਕਾਸ' ਵੱਲੋਂ ਸੁੱਟੇ ਲਾਲਚ ਦੇ ਜਾਲ 'ਚ ਫਸ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 2006-07 'ਚ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਜੋ ਮਾਲੀਆ 15.6 ਕਰੋੜ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਸਾਲ ਮਹਿਜ਼ 8 ਕਰੋੜ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਤਬਾਦਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਟੈਂਪ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਫੀਸ 546 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 640 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਬਿਲਡਰਾਂ ਤੇ ਸੈਲਾਨੀ ਸਨਅਤ ਵੱਲੋਂ ਖੇਤੀ ਹੇਠਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹੜੱਪੇ ਜਾਣ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ।

ਇਹੀ ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਜਿਸ ਕਦਰ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਸੈਰ-ਸਪਾਟੇ ਅਤੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਤਨਾਸਬ 'ਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜ਼ਿਰ ਨਈਂ ਪੇਸ਼ਗੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁਜਰਮਾਨਾ ਹੱਦ ਤਕ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉੱਪਰੋਂ ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫ਼ੀ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਉਤਰਾਖੰਡ ਹਕੂਮਤ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਆਫ਼ਤ ਨਾਲ ਨਜ਼ਿਰ ਨਈਂ ਕੋਈ ਯੋਜਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਉਤਰ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬੱਦਲ ਫਟਣ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਆਫ਼ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜ਼ਿਰ ਨਈਂ ਆਮ ਬਜਟ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਹ ਵੀ ਅਣਵਰਤਿਆ ਹੀ ਵਾਪਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕੋਲ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ, ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ, ਲੋੜੀਂਦਾ ਅਮਲਾ ਵਗੈਰਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਜਿਹਾ ਮੁਜਰਮਾਨਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਤਬਾਹੀਆਂ ਦਾ ਦੌਸ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ -ਚਾਚਾ ਬੋਲਿਆਂ

ਐਨ.ਡੀ.ਏ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ.ਏ

ਪੂਰੇ ਜੋਬਨ 'ਤੇ ਬੂਟਾ ਸੀ ਭਗਵਿਆਂ ਦਾ, ਦੇ'ਤਾ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਟੱਕ ਭਾਈ। ਲੈ ਡੁੱਬੀ ਏ ਮੋਦੀ ਦੀ ਚੇਅਰਮੈਨੀ, 'ਐਨ ਡੀ ਏ' ਦਾ ਟੁੱਟਿਆ ਲੱਕ ਭਾਈ। ਸ਼ਰਦ ਅਤੇ ਨਿਤੀਸ਼ ਨੇ ਕਰੀ ਹਿੰਮਤ, ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਏ ਧੱਕ ਭਾਈ। ਖਾਲੀ ਪਈ ਪਟਾਰੀ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦੀ, ਸ਼ਿਵ-ਸੈਨੀਏ 'ਕਾਲੀਏ ਤੱਕ ਭਾਈ। ਭਾਵੇਂ 'ਯੂ ਪੀ ਏ' ਘੋਰਿਆ ਘਪਲਿਆਂ ਨੇ, ਉਹਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਉਚਾ ਹੁਣ ਨੱਕ ਭਾਈ। ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਉ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਿੱਤ ਇਹੀ, ਬਣਿਆ ਰਹੇ ਜੇ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਭਾਈ।

‘ਹਰ ਬੰਦੇ ਲਈ ਖਾਲੀ ਹੈ ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ’

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਪਿਛਲਾ ਅੰਕ ਦੇਖੋ)
ਸਵਾਲ: ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਕਿ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਨੀਤੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੇ ਮੂਲ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਜੰਗ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ?

ਅਰੁੰਧਤੀ: ਦੇਖੋ, ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ। ਇਹ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਨੀਤੀਆਂ ਜਗੀਰੂ ਅਤੇ ਜਾਤ ਆਧਾਰਤ ਸਮਾਜ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਆਫ਼ਕ ਹਨ, ਪਰ ਯਕੀਨਨ ਹੀ ਇਹ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਘਿਰੇ ਦਲਿਤ ਲਈ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਕੜੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਕੜਾ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੀ ਤਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਟਕਸਾਲੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਵਰਗੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਟਕਸਾਲੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਅਸੂਲਾਂ 'ਤੇ ਚਲਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਥੇ 'ਚੈੱਕ ਐਂਡ ਬੈਲੈਂਸ' ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇਗਾ; ਪਰ ਸਾਡੇ ਇਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਯਕੀਨਨ ਇਸ ਨਾਲ ਤਕੜਾ ਲਗਾਤਾਰ ਤਕੜਾ ਬਣਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹੀ ਲੋਕ ਤਾਂ ਬਣੀਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਦੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ-ਭਾਰਤੀ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਬਾਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਰਿਲਾਇੰਸ ਇਕ ਬਾਣੀਆਂ ਹੈ। ਉਹ ਬੜੇ ਬਾਣੀਆਂ ਜਾਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਹਿਮ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਚੂਨ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਿੱਧੇ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਭਾਜਪਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਆਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਬਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਤ (ਬਾਣੀਆਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ (ਭਾਜਪਾ) ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ, ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਦਿਉ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਸਵਾਲ: ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀਆਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਕਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ?

ਅਰੁੰਧਤੀ: ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਜਾਤ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੀ.ਪੀ.ਐੱਮ. ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਉੱਪਰ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ। ਕੇਰਲ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਰੇ ਨਾਇਰ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਉਥੇ ਬਿਹਤਰੀਨ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਭੇਦਭਾਵ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਅਕਸਰ ਹੀ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੁਰੇ ਆਦਮੀ ਹੋ। ਬੱਸ ਗੱਲ ਐਨੀ ਕੁ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਕਾਂਚਾ ਇਲੈਂਟੀਆ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਪੀਪਲਜ਼ ਵਾਰ ਗਰੁੱਪ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਅਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਭਾਈ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਦੇਖਣ ਦੀ; ਜਦਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਰੂਪੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਰੂਪੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ) ਦੇ ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਜੀਅ ਪੜ੍ਹ-ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਵਿਚ ਰਹੋ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਲੜ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਹੀ ਸਮੇਂ ਰਾਜਾ ਵੀ ਬਣੋ ਰਹੋ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵੀ ਬਣੋ ਰਹੋ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰੋਬ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮਾਰਵਾਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ

ਬੀਬੀ ਅਰੁੰਧਤੀ ਰਾਏ ਸਾਡੇ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਐਸੀ ਵਿਰਲੀ ਲੇਖਕਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਜਬਰ, ਅਨਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਖਿਲਾਫ ਨਿਡਰਤਾ ਅਤੇ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ, ਲੁੱਟ-ਪੁੱਟੇ ਅਤੇ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਧੜੱਲੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਨਰੈਨ ਸਿੰਘ ਰਾਵ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਇਸ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ, ਮਾਰਕਸਵਾਦ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਖੱਬੀ ਧਿਰ, ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉੱਪਰ ਠੋਕ-ਵਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਾਲਮਨਵੀਸ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਚੰਗਿਆੜੇ ਫੁੱਟਦੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਰੁੰਧਤੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਸਜਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਦੇਖਦੇ ਹੋ?

ਅਰੁੰਧਤੀ: ਮਾਰਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਲਈ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਮੌਕੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਫੌਜ, ਹਵਾਈ ਫੌਜ ਸਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ 'ਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਹਮਲਾ 2014 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਇਹ ਮਾਰਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ; ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਾਰਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਐੱਫ. ਦੇ ਜਵਾਨ ਨਾਲ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ (ਮ੍ਰਿਤਕ ਜਵਾਨ ਦੇ ਵਿੱਡ ਵਿਚ ਬੰਬ ਫਿੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ), ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਾਹਯਾਤ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਲਈ ਹਮਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਾਂਡ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਸਮੱਸਿਆ ਆ ਗਈ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੁੰਪਨ ਲੋਕ ਰਲ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਝਾਰਖੰਡ ਬਾਰੇ; ਪਰ ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਬਤਾ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਵਕਤ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੌਧਿਕ ਅਤੇ ਇਖਲਾਕੀ ਹਮਾਇਤ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ; ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹਮਾਇਤ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ। ਜੇ ਉਹ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੋਚਾਂਗੇ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਜ਼ ਇਕ ਖੇਤਰੀ ਟਾਕਰਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਚਾਹੇ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰੀਏ। ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜੋ ਐਨੀ ਵੱਡੀ ਗਰੀਬੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸਿਆਸੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਓਗੇ? ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਵਾਲ ਹੈ।

ਸਵਾਲ : ਕੀ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਸਾ ਛੱਡ ਕੇ ਚੋਣ ਸਿਆਸਤ 'ਚ ਆ ਜਾਣ?

ਅਰੁੰਧਤੀ: ਹਿੰਸਾ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਜੇ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਐੱਫ. ਦੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਜਵਾਨ ਆ ਕੇ ਪਿੰਡ ਫੁਕਦੇ ਹਨ, ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਬਰ ਜਨਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ 'ਚ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰੋਗੇ? ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਤਾਂ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ...ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੀ ਕਹਿੰਦੀ ਆਈ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ, ਅਕਾਦਮਿਕ ਲੋਕ, ਪੱਤਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕਾਰ ਵਗੈਰਾ ਇਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਤਰਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦਾਅ-ਪੇਚਕ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਭੂਗੋਲਿਕ ਹਾਲਾਤ ਉੱਪਰ ਮੁਨੱਸਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਐਨ ਉਵੇਂ ਨਹੀਂ ਲੜ ਸਕਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਮੁੰਬਈ ਜਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਮੁੰਬਈ-ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਐਨ ਉਵੇਂ ਨਹੀਂ ਲੜ ਸਕਦੇ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਵੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸੜਕਾਂ ਉੱਪਰ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਮਾਰਵਾਦੀ ਬਣ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਹੋਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਟੀ.ਵੀ. ਕੈਮਰਾ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟਰ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਭ ਬੇਕਾਰ ਹੈ। ਟਾਕਰੇ ਦੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਮਾਰਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ

ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਦੂਜੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਡੈਮ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ...ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਯਾਰ! ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਆਗੂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਹ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਕਰੋ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਸਵੈ-ਵਡੱਤਣ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਹਰ ਕੰਮ ਇਕ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਇਕ ਹੀ ਬੰਦਾ ਜਾਂ ਇਕ ਵੱਡਾ ਆਗੂ ਹੀ ਕਰੇਗਾ। ਬਾਕੀ ਲੋਕ ਕੁਝ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਇਕ ਉੱਪਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਿਰਭਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਮਾਰਵਾਦੀ ਲੋਕ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਸਿਰਫ ਬੈਠੇ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ ਐਸੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੈਸੇ ਹਨ। ਅਰੇ ਯਾਰ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕਰੋ; ਜੇ ਵਾਕਈ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ।

ਸਵਾਲ: ਸਾਡੇ ਲੇਖਕਾਂ, ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ, ਕਲਾਕਾਰਾਂ, ਫਿਲਮਕਾਰਾਂ, ਰੰਗ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀ ਭਾਰਤੀ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਹਨ?

ਅਰੁੰਧਤੀ: ਮੈਂ ਪੁੱਛਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਹਕੀਕਤ ਕੀ ਹੈ? ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੋਚਦੀ ਆਈ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਥੀਮ ਕੀ ਹੈ? ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਥੀਮ ਤਾਂ ਮੁਹੱਬਤ ਹੈ। ਮੁੰਡਾ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ... ਪਰ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਿਰਫ ਦਰੋਜ, ਜਾਤ, ਯੇ ਵੇਹ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਗਿਣਤੀਆਂ-ਮਿਣਤੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਤੇ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਪੂਰਾ ਸਮਾਜ ਜਾਤ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲਾ ਨਿੱਕੀ ਸੋਚ ਵਾਲਾ ਜੋੜ-ਤੋੜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ ਪਰਦੇ ਉੱਪਰ ਨੱਚਦੇ-ਗਾਉਂਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਹਕੀਕਤ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ-ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਰਾਰਥਕ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅੱਖਵਾਦ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਿਨੇਮਾ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ 'ਜਮਾਤੀ ਪੋਰਨੋਗ੍ਰਾਫੀ' ਕਹਾਂਗੀ; ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਐਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਵੈਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਗਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਗਰੋਹ ਯੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਤਲਬ, ਖੁਦ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੰਝ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ-ਦੇਣਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਉਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗਰੀਬ ਲੜਾਕਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇਖਣਾ ਅਤੇ

ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਹਿੰਸਕ ਹਨ! ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਨਵ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਇਕ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵਾਂਗ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਮਜ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਐਨਾ 'ਤੁੱਛ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਨਾਂ 'ਤੇ ਜੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਰਕਦੀ।

ਸਵਾਲ: ਆਲਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨੇ ਨਿਤਾਣੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਬਦਲ ਉਭਰ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਅਰੁੰਧਤੀ: ਦੇਖੋ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸੱਭਿਆ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੱਲ ਮਹਿਜ਼ ਇੰਨੀ ਕੁ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਸਿਰਫ ਪੁਲਿਸ, ਫੌਜ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਹੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੀ 'ਲੋਕ ਅੰਦੋਲਨ' ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇਕ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ 'ਚ ਕਿਸੇ ਸੱਭਿਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਘੋਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੋਈ ਸੱਭਿਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਕਹੋ ਕਿ ਮੈਂ

ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਵੋਟ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਐਸਾ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਦਰਅਸਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇਕ ਤਰਕ ਹੈ। ਇਹੀ ਤਰਕ ਖਤਰਨਾਕ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਅਤੇ ਇਹ ਗੁੱਸਾ ਏਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ। ਆਪਣੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਖੋਲ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਨ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਣਗੇ। ਹੁਣ ਚੰਗੇ ਬਣਨ 'ਚ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਚ ਮੈਂ ਸੱਭਿਆ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹੈਡਲੂਮ ਸਾੜੀ ਪਹਿਨ ਕੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਗਰੀਬ ਹਾਂ! ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸੇ ਪੱਖਪਾਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਹ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ ਕਿ ਬਦਲਾਅ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਸਾਂਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਕੇ ਹੁਣ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਲਈ ਹੀ ਇਕ ਖਤਰਨਾਕ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਥੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੈਅ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਦਲਾਅ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੇ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਨਿਆਂ, ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ, ਹਿੰਸਾ, ਤੁਅੱਸਬਾਂ ਅਤੇ ਕਾਮ-ਉਤੇਜਨਾਵਾਦ ਨੂੰ ਢਾਂਚਾਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਦੇਸ-ਪਰਦੇਸ

ਸਵਾਲ: ਜੇ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸੰਸਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹੋ? ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੇ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ., ਸੀ.ਪੀ.ਐੱਮ. ਅਤੇ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. (ਐੱਮ.ਐੱਲ.) ਵਰਗੀਆਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਚ ਗੱਲ ਕਰੀਏ।

ਅਰੁੰਧਤੀ: ਦੇਖੋ, ਜਦੋਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੀ.ਪੀ. ਆਈ. (ਐੱਮ.ਐੱਲ.) ਅਤੇ ਸੀ.ਪੀ. ਆਈ., ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਨੈਕਲੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀਆਂ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਚ ਨੈਤਿਕ ਆਧਾਰ ਅਪਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇੰਨੇ ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ; ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੀ.ਪੀ.ਐੱਮ. ਵਰਗੀ ਵੱਡੀ ਪਾਰਟੀ ਹੋ, ਤਾਂ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੇਰਲ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਚ ਸੀ.ਪੀ.ਐੱਮ. ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਥਾਈਂ ਇਸ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਸੀ.ਪੀ.ਐੱਮ. ਬਿਲਕੁਲ ਪਿਛਾਪੜੀਆਂ ਵਰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਹਿੰਸਾ 'ਚ, ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਨੁੱਕੜਾਂ ਉੱਪਰ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰਨ, ਸਿਗਰਟ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੜ੍ਹੀਆਂ ਉੱਪਰ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰਨ 'ਚ ਬਿਲਕੁਲ ਪਿਛਾਪੜੀਆਂ ਵਰਗੇ ਸਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਨਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਖਤ ਮੂਧਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਪੱਕ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਦੌਰ ਛੇਤੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੇਰਲ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤ ਵੱਖਰੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੱਤਾ ਤੋਂ ਲਾਭ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਉਥੇ ਉਹ ਕੁਝ ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਰਨ 'ਚ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਸੱਤਾ ਦਾ ਤਵਾਜ਼ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਤੁਸੀਂ ਦੱਖੋਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਵੇਂ ਮਲਿਆਲੀ ਸਮਾਜ ਅ-ਪਰਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਸੋਸ਼ਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਰਮਨਾਕ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਾਤ 'ਚ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੱਸੋ, ਸੀ.ਪੀ.ਐੱਮ. ਖੁਦ ਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਕਿਵੇਂ ਕਹਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਜਿਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ ਕਦਮ ਮਿਲਾ ਕੇ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗੇ ਤਾਂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਸੱਤਾ ਹਥਿਆ ਲੈਣਗੇ; ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕੀ ਸੀ.ਪੀ.ਐੱਮ. ਦੇ ਲੋਕ ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਕੇ ਗੁਜਰਾਤ ਗਏ ਜਿਥੇ ਸ਼ਰੂਆਮ ਇੰਨੀ ਮਾਰ-ਵੱਢ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ? ਉਹ ਦੁਬਕ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ! ਜਦੋਂ ਨੰਦੀਗੁਮ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਘਰ ਕਰ ਕੇ ਉਜਾੜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਮਤਲਬ ਜਨਤਾ ਐਨੀ ਵੀ ਬੇਵਕੂਫ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਵਾਕਈ ਬਹੁਤ ਤਰਸਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਖੱਬੀ ਧਿਰ ਨੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਐਨਾ ਹੇਠਾਂ ਡੇਗ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਹ ਸੰਸਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਵੀ ਖੁਦ ਨੂੰ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉੱਪਰ ਖੱਬੇਪੱਖੀ ਸਟੈਂਡ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੇ। ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਲਈ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇੰਨੇ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਇਹ ਲੋਕ ਕਦੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਉੱਚ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਗਲਬੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕੇ। ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਲਵੋ ਕਿ ਪੋਲਿਟ ਬਿਊਰੋ ਵਿਚ ਇਹੀ ਲੋਕ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ।

ਜੇ ਖੱਬੀ ਧਿਰ ਨੇ ਜਾਤ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਇਆ ਹੁੰਦਾ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਦਲਿਤ ਆਗੂ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਖੱਬੀ ਧਿਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਅੱਜ ਖੱਬੀ ਧਿਰ ਕਿੰਨੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੀ? ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਜਾਤਪਾਤੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕੇ। ਅਤੇ (ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਭਾਜਪਾਈਓ, ਅਕਾਲੀ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁੱਛ ਸਿਖਾਈਓ!

ਬੜਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਨੀਤੀ-ਵਾਕ ਹੈ ਕਿ ਮੂਰਖ ਦੋਸਤ ਨਾਲੋਂ ਦਾਨਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੱਤਹੀਣ ਦੀ ਮਿੱਤਰਤਾ ਵਿਚ ਬੇਵਕੂਫੀ ਦਾ ਅੰਸ ਜ਼ਰੂਰ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ, ਜਦ ਕਿ ਦਾਨਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬੇਸ਼ੱਕ 'ਅਣਹੋਣੀ ਬਾਤ' ਵੀ ਕਰੇ, ਪਰ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਦਾਨਾਈ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਦਾਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਸੌ ਵਾਰ ਲੜਾਈ-ਭਿੜਾਈ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਰੰਚਕ ਮਾਤਰਾ ਦਾਨਾਈ ਕਾਰਨ ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਸੁਲਾਹ-ਸਵਾਈ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਵੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਮਰਦੀ। ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਨੇ ਇਹ ਕਥਨ ਕਥਿਆ ਹੋਇਆ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੁਧੀਮਾਨ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਇਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੁਧੀਮਾਨ ਤਾਂ ਮੂਰਖ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਮੂਰਖ, ਬੁਧੀਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਅਕਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ।

ਇਸਲਾਮੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸ਼ੇਖ ਸਾਅਦੀ ਨੇ ਇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਲੁਕਮਾਨ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਐ ਮੁਦੱਬਰ! ਤੂੰ ਇਤਨੀ ਅਕਲ ਕਿਥੋਂ ਲਈ? ਲੁਕਮਾਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, "ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ!" ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੂਰ ਕਰਦਿਆਂ ਲੁਕਮਾਨ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣ ਬੰਦਾ ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਟਦਾ।" ਹੈ ਨਾ ਅਜੀਬ ਗੱਲ? ਤਮਾਮ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਗਏ ਗੁਜ਼ਰੇ ਸਮਝਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਲੁਕਮਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਣ ਸਿੱਖ ਲਿਆ।

ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੀਆਂ ਕੁ ਦਲੀਲਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਿਰਲੇਖ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ 'ਪੁੱਠੀ ਜਿਹੀ' ਮੰਗ ਨਾਲ ਸਭ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਵੈਸੇ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਨੱਕ ਬੁੱਲ੍ਹ ਵੱਟੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ 'ਹਿੰਦੂ-ਹਿੰਦੀ-ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ' ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਈ ਹੋਈ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਫਿਰਕੂ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਸਿੱਖ ਸਕਾਲਰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਫਲਸਫੇ ਦੀ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਮਜ਼ਹਬਾਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਰਵੋਤਮ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਸੌ ਫੀਸਦੀ ਸੱਚ ਵੀ ਹੋ ਨਿੱਬੜਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਹੁਣ ਭਲਾ ਮੈਂ ਬਿਪਰਵਾਦ ਦੀ ਠੋਕ ਵਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਰਾਵੇ! ਸਾਡੀ ਸਿੱਖ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਖਾਈਓ!!

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਬੋਲ 'ਆਪਨਤੇ

ਗਿਰੀਵਾਨ ਮਹਿ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਦੇਖ' ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਸਮਾਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਏ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦਾ। ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਨੱਕੋ-ਨੱਕੋ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹੰਢੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਹੱਥ ਉਪਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀਆਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਗੂੰਜਾਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਲੋਕੋਵਾਲੀਏ ਸੰਤ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਤੱਤੇ ਠੰਢੇ ਆਗੂ ਹਿੱਕਾਂ ਬਾਪਤ ਬਾਪਤ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਵਾਅਦੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਮਤੇ ਤੋਂ ਰੀਣ ਭਰ ਵੀ ਐਧਰ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗੇ। 'ਕਰੇ ਜਾਂ ਮਰੇ' ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਉਹ ਹਰ ਸਟੇਜ, ਰੋਡੀਓ/ਟੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਇਹੀ ਆਖਦੇ ਕਿ ਐਤਕੀਂ ਆਰ ਜਾਂ ਪਾਰ! ਵਿਚ ਵਿਚਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ!! ਬੱਸ, ਮਤਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ...ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਹੱਲ!!

ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਨੇੜਿਉਂ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ 'ਸੁਰੀਲੀ ਤੇ ਅਣਖੀਲੀ' ਆਵਾਜ਼ ਇਹ ਯਕੀਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਐਤਕੀਂ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਉਹ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਮਤਾ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਹੀ ਲੈਣਗੇ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਭਰ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਲੀਕ ਜਾਪਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰੋਸਿਆਂ ਉਪਰ 'ਸੱਕ' ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਤੱਤ-ਭੱਤੱਤੇ ਗਲ ਪੈਣ ਤੱਕ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤ ਜਾਡਲੇ, ਸ਼ੇਖੂ ਪੁਰੀਆਂ ਦੇ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਚਾਹ ਪੀ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ 'ਤੇ ਪਈ ਸੀ 'ਜੱਗ ਬਾਣੀ' ਅਖ਼ਬਾਰ। ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਪੰਨਾ ਹੀ ਉਪਰ ਪਿਆ ਸੀ। ਸੰਪਾਦਕੀ ਨੋਟ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਂ ਅਚਾਨਕ ਠਹਾਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਸ ਪਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਹੋ

ਗਿਆ। ਮੈਂ ਖਿੱਲੀ ਉਡਾਉਣ ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਕੀ ਨੋਟ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈਆਂ। ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਖਿੜ ਖਿੜ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ, "ਲਾਲੇ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਇਆ ਹੋਇਐ।"

ਉਸ ਦਿਨ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਲੰਬਾ ਚੌੜਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਿਆਂ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਭਵਿੱਖਵਾਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਤਾ 'ਭੁੱਲੀ ਵਿਸਰੀ ਯਾਦ' ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਧੀਨ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਪੇਸ਼ੀਨਗੋਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ

ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਤੋਂ 'ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼' ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ (ਭਾਵ ਸਰਕਾਰੀ ਬੱਸਾਂ) ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਹੋਟਲ 'ਤੇ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਚੁਸਕੀਆਂ ਭਰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਿਨ ਉਸ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਰੱਜ ਕੇ ਭੜਾਸ ਕੱਢੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲਾਲਾ ਜੀ ਹੋਰਾਂ ਦੀਆਂ ਭਵਿੱਖਵਾਣੀਆਂ ਦਾ ਜੀਅ ਭਰ ਕੇ ਮਖੌਲ ਉਡਾਇਆ ਸੀ।

ਅੱਜ ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਬੀਤ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਉਕਤ ਘੜੀਆਂ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਸਵੈ-ਫਿਟਕਾਰ ਪੱਲੇ 'ਚ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ

ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਸ਼ੁਕਦੇ ਭਰੋਸੇ ਬੰਨਾਉਂਦੇ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਉਕਤ ਭਵਿੱਖਵਾਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ? ਇਕ ਪਾਸੇ ਕੌਮੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਅਤੇ ਵਾਅਦੇ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ੀਨਗੋਈਆਂ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਕਿਸ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਗਾਈ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ।

'ਸਾਹ ਮੁਹੰਮਦ' ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੋਈ ਹੋਣੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਮੀਆਂ!

ਹੁਣ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਭਾਜਪਾ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖਣ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ। ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਭਾਜਪਾ ਵਿਚ ਉਪਰੋਥਲੀ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਘਟੀਆਂ। ਗੋਆ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਜਿਹੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਦੀ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਕੇ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਜਿਹੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਆਗੂ ਨੂੰ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੀ ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਦਲ) ਬਾਰੇ ਅਜਿਹਾ ਸੋਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਕ ਬਿਪਰਵਾਦੀ ਸਿਆਸੀ ਜਮਾਤ ਆਪਣੇ ਉਚ ਆਗੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੁਰਅਤ ਭਰਿਆ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਇੱਧਰ ਹਰ ਇਕ ਮੌਕੇ ਉਤੇ 'ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਬੋਰਾ' ਭਰ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦੀ 'ਰਘੂ ਕੁਲ ਰੀਤ' ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਗੱਲ। ਮੀਡੀਏ 'ਚ ਆਈਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਨੇ ਐਸੀ ਘੂਰੀ ਵੱਟੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਹੀ ਅਸਤੀਫਾ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ। ਸਮਝੋ ਬੀ.ਜੇ.ਪੀ. ਹਾਥੀ ਰੂਪੀ ਪਾਰਟੀ ਉਪਰ ਵੀ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. 'ਮਹਾਵਤ' ਕੁੰਡਾ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਨਾਗਪੁਰ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹਰ ਫਰਮਾਨ ਭਾਜਪਾਈਆਂ ਲਈ 'ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ' ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਦੀ ਚੋਣ ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਨਾਗਪੁਰੀ ਇਸ਼ਾਰੇ ਹੀ ਸੁਣੀਂਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਭਾਗਵਤ ਸ੍ਰੀ ਅਡਵਾਨੀ ਜਿਹੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਆਗੂ ਨੂੰ ਘੂਰੀ ਵੱਟ ਕੇ ਆਖਾ ਮਨਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਇੱਧਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖੋ। ਹੈ ਕਿਸੇ ਕੋਲ 'ਮਾਲਕਾਂ' ਨੂੰ ਘੂਰੀ ਵੱਟਣ ਦੀ ਤਾਕਤ? ਘੂਰੀ ਵੱਟਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਧਰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਤੀ ਮੋਟੀ ਚੁੰ-ਚਰਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਕੋਲ ਗੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਇਥੇ ਤਾਂ ਆਹ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਏ, ਗਾਨੀ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਉਹ ਦੁਹਰਾਈ ਜਾਵਣ,

ਲਿਖਤਮ

ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੁਪਾਲਪੁਰ

ਫੋਨ: 408-915-1268

ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਰਾਜ ਭਵਨ ਦੇ ਸੀਲ ਕਬੂਤਰ!

ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਜਪਾਈਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੰਚ ਤੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਰਬਉੱਚ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਚੈਲੰਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 'ਸਿੰਘ ਪਰਿਵਾਰ' ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੋਵੇ; ਪਰ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ 'ਪਤੀ-ਪਤਨੀ' ਵਾਲਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਣਾਈ ਬੈਠੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲੀਏ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ 'ਸਰਬਉੱਚ' ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਇਹ ਖਬਰਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿ 'ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ' ਫਲਾਣੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਖ਼ਫਾ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਉਸ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਫ਼ਿਰਕੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 'ਜਥੇਦਾਰ' ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਗਣੀ ਗਾਈ ਜਾਣੀ 'ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਮਹਾਨ ਹੈ' ਦੀ, ਪਰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਕਿ 'ਪਹਿਲੇ ਅਸਤੀਫਾ, ਪਾਛੇ ਇਸ਼ਨਾਨ'!

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਮਾਤੀ ਮੋਟੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਕਾਇਮ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਧਾਰਮਿਕ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਏ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸਿਆਸੀ। ਕੁਝ ਕੁ ਵਰ੍ਹੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਉਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕੁੰਡਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਬਣ ਗਏ ਕਿ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਜੋ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਵਾਂਗ ਪਤਾ ਹੈ। ਸਿੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਵੱਟੀਆਂ ਘੂਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭਾਜਪਾ ਦਾ 'ਸਟੇਅਰਿੰਗ' ਮੁੜਦਾ ਦੇਖ ਕੇ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਨਿਮਾਣੇ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਉਮੰਗ ਉਠ ਪਈ ਕਿ 'ਰਾਮ ਰਾਜ' ਲੈ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰੀਏ ਕਿ ਭਾਜਪਾਈਓ! ਆਪਣੇ 'ਸਥਾਈ ਸਾਥੀ', ਭਾਵ ਸਾਡੇ 'ਕਾਲੀਆਂ' ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਛ ਸਮਝਾਈਓ!

ਜਦੋਂ ਲਉ ਭਾਉ ਅਭਾਉ ਇਹੁ ਮਾਨੈ...

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ਪ
 ਜਉ ਲਉ ਭਾਉ ਅਭਾਉ ਇਹੁ ਮਾਨੈ
 ਤਉ ਲਉ ਮਿਲਣ ਦੁਰਾਈ॥
 ਆਨ ਆਪਨਾ ਕਰਤ ਬੀਚਾਰਾ
 ਤਉ ਲਉ ਬੀਚੁ ਬਿਖਾਈ॥੧॥
 ਮਾਧਵੇ ਐਸੀ ਦੇਹੁ ਬੁਝਾਈ॥
 ਸੇਵਉ ਸਾਧ ਗਹਉ ਓਟ ਚਰਨਾ
 ਨਹ ਬਿਸਰੈ ਮੁਹਤੁ ਚਸਾਈ॥ਰਹਾਉ॥
 ਰੇ ਮਨ ਮੁਗਧ ਅਚੇਤ ਚੰਚਲ ਚਿਤ
 ਤੁਮ ਐਸੀ ਚਿਦੈ ਨ ਆਈ॥
 ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ਤਿਆਗਿ ਆਨ ਤੂ ਰਚਿਆ
 ਉਰਝਿਓ ਸੰਗਿ ਬੈਰਾਈ॥੨॥
 ਸੋਗੁ ਨ ਬਿਆਪੈ ਆਪੁ ਨ ਬਾਪੈ
 ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬੁਧਿ ਪਾਈ॥
 ਸਾਕਤ ਕਾ ਬਕਨਾ ਇਉ ਜਾਨਉ
 ਜੈਸੇ ਪਵਨੁ ਝੁਲਾਈ॥੩॥
 ਕੋਟਿ ਪਰਾਧ ਅਛਾਦਿਓ ਇਹੁ
 ਮਨੁ ਕਹਣਾ ਕਛੁ ਨ ਜਾਈ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਸਰਨਿ ਆਇਓ
 ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਲੇਖਾ ਰਖਹੁ ਉਠਾਈ॥੪॥
 ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਇਸ
 ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਅੰਗੇ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਕਰਦੇ
 ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ-
 ਹੇ ਮਾਇਆਪਤੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਓ! ਮੈਨੂੰ
 ਐਸੀ ਦੇਹੁ ਬੁਝਾਈ, ਭਾਵ ਸੁਮਤਿ ਦੇਹ ਕਿ ਮੈਂ
 ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ।
 ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜੀ ਰੱਖਾਂ।
 ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਨਾ ਭੁੱਲ
 ਸਕੇ।

ਜਉ ਲਉ ਭਾਉ ਅਭਾਉ ਇਹੁ ਮਾਨੈ
 ਤਉ ਲਉ ਮਿਲਣ ਦੁਰਾਈ॥
 ਆਨ ਆਪਨਾ ਕਰਤ ਬੀਚਾਰਾ
 ਤਉ ਲਉ ਬੀਚੁ ਬਿਖਾਈ॥੧॥
 ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਜੀਵ ਦਾ ਚੰਚਲ
 ਮਨ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾਪਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ
 ਬੇਗਾਨਾਪਨ ਮੰਨਦਾ, ਭਾਵ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ
 ਤੱਕ ਉਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ
 ਦੀ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੀਵ ਅਤੇ
 ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਬਿਖਾਈ, ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਭਰਮ ਦਾ
 ਪਰਦਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ
 ਨਾਲੋਂ ਤੋੜੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
 ਰੇ ਮਨ ਮੁਗਧ ਅਚੇਤ ਚੰਚਲ ਚਿਤ
 ਤੁਮ ਐਸੀ ਚਿਦੈ ਨ ਆਈ॥
 ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ਤਿਆਗਿ ਆਨ ਤੂ ਰਚਿਆ
 ਉਰਝਿਓ ਸੰਗਿ ਬੈਰਾਈ॥੨॥
 ਹੇ ਮਨ ਮੂਰਖ; ਅਚੇਤ ਭਾਵ ਸੁੱਤੇ ਪਏ;
 ਚੰਚਲ ਚਿਤ ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹੀ ਭਟਕਣ ਵਾਲੇ
 ਮਨ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਗਫਲਤ ਦੀ ਨੀਵ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ
 ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਚੰਚਲ ਮਨ! ਤੈਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਇਹ
 ਸੋਝੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਈ? ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ਤਿਆਗਿ,
 ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ
 ਕੇ ਉਰਝਿਓ ਸੰਗਿ ਬੈਰਾਈ, ਭਾਵ ਸੰਸਾਰਕ
 ਵਿਕਾਰਾਂ 'ਚ ਹੀ ਉਲਝ ਕੇ ਤੂੰ ਜੀਵਨ ਗਵਾ ਲਿਆ।
 ਸੋਗੁ ਨ ਬਿਆਪੈ ਆਪੁ ਨ ਬਾਪੈ
 ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬੁਧਿ ਪਾਈ॥
 ਸਾਕਤ ਕਾ ਬਕਨਾ ਇਉ ਜਾਨਉ
 ਜੈਸੇ ਪਵਨੁ ਝੁਲਾਈ॥੩॥
 ਹੇ ਭਾਈ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ, ਭਾਵ

ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹ ਮਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ
 ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਆਪੁ ਨ ਬਾਪੈ, ਭਾਵ
 ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਨਾ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ
 ਕਹਿਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ
 ਉਤੇ ਸੋਗ-ਚਿੰਤਾ-ਫਿਕਰ ਕਦੀ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ
 ਪਾ ਸਕਦੇ; ਅਤੇ ਭਾਈ! ਸਾਕਤ ਕਾ ਬਕਨਾ,
 ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ
 ਸੁਣ ਕੇ ਇਵੇਂ ਸਮਝ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਜੈਸੇ
 ਪਵਨੁ ਝੁਲਾਈ, ਭਾਵ ਹਵਾ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਇਧਰੋਂ
 ਆਇਆ ਤੇ ਉਧਰ ਤੁਰ ਗਿਆ।
 ਕੋਟਿ ਪਰਾਧ ਅਛਾਦਿਓ ਇਹੁ
 ਮਨੁ ਕਹਣਾ ਕਛੁ ਨ ਜਾਈ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਸਰਨਿ ਆਇਓ
 ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਲੇਖਾ ਰਖਹੁ ਉਠਾਈ॥੪॥
 ਗੁਰਦੇਵ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ-ਹੇ
 ਮੇਰੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਓ! ਇਹ ਚੰਚਲ ਮਨ
 ਤਾਂ ਕਰੋਤਾਂ ਹੀ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਅਛਾਦਿਓ, ਭਾਵ
 ਬੋਝ ਬੱਲੇ ਦੱਬਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ
 ਕੁਝ ਵੀ ਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਹਰ ਵੇਲੇ
 ਹੀ ਭਟਕਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਮੇਰੇ
 ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ ਮਿਹਰਬਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਓ! ਇਹ ਤੇਰਾ
 ਸੇਵਕ ਨਾਨਕ ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ
 ਕਿ ਮੈਂ ਅਤਿ ਨਿਮਾਣਾ ਤੇਰੇ ਸ਼ਰਨ ਆ ਪਿਆ
 ਹਾਂ; ਆਪ ਕਿ ਪਾ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ
 ਹੁਣ ਲੇਖਾ ਮੁਕਾ ਦਿਉ।
 ਆਓ! ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ
 ਜੁੜੀਏ ਜੀ।
-ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ
ਫੋਨ: 916-687-3536

'ਹਰ ਬੰਦੇ ਲਈ ਖਾਲੀ ਹੈ ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ'

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਹੀ ਮੇਰਾ ਨਾਵਲ
 'ਦਿ ਗਾਡ ਆਫ ਸਮਾਲ ਬਿਗਜ਼' ਹੈ।
**ਸਵਾਲ: ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ 'ਚ
 ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਕੀ ਹੈ?**
**ਅਰੁੰਧਤੀ: ਦੇਖੋ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ
 ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ.(ਐਮ.ਐਲ.)-ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ,
 ਆਇਸਾ ਦੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ
 ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਿਹਾਰ
 ਵਿਚ ਇਹ ਜਾਤ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ
 ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ; ਪਰ ਇਹ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ
 ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਦੀ ਤਾਕਤ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹਾਸੀਏ
 ਉੱਪਰ ਹਨ; ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜੋ ਇਹ
 ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ।
 ਮੈਂ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਪਾ ਰਹੀ ਕਿ
 ਇਹ ਐਨਾ ਹਾਸੀਏ ਉੱਪਰ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ
 ਖੁਦ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੋਰ-ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾ
 ਲਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਮਾਓਵਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ
 ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਜੰਗਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ**

ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦਾਅ-ਪੇਚਾਂ ਨੂੰ
 ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ
 ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. (ਐਮ.ਐਲ.)-
 ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲੋਕ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਕੇ
 ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ
 ਉਹ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨ, ਪਰ
 ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ.(ਐਮ.ਐਲ.)-ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਦੀ
 ਸਿਆਸਤ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦੀ।
 ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋਗੇ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ
 ਨੂੰ ਹਾਸੀਏ 'ਤੇ ਧੱਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ
 ਵਿਚ ਮਾਓਵਾਦੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਕਰ ਸਕਦੇ
 ਸਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਟੇਟ ਨਾਲ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਨ ਦੀ
 ਬਜਾਏ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨਫ਼ਰਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਦੇ
 ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਵਕਤ ਗੁਆ ਰਹੇ ਹਨ।
**ਸਵਾਲ: ਤੇ ਸੀ.ਪੀ.ਐਮ. ਕਿਸ ਪਾਸੇ
 ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ?**
**ਅਰੁੰਧਤੀ: ਸੀ.ਪੀ.ਐਮ. ਬਾਕੀ ਸੰਸਦੀ
 ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਰਗੀ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹ
 ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਖੋਂ
 ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਹੈ।**
(ਸਮਾਪਤ)

ਗੁਰਬਾਣੀ

24 ਘੰਟੇ ਸੁਣਨ ਲਈ

Dial 832.551.5029 Ext. 4

www.GurbaniRadio.org

ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਣੇ

24 ਘੰਟੇ ਸੁਣਨ ਲਈ

Dial 832.551.5029 Ext. 3

www.NonStopPunjabi.com

Uniting Punjabi's All Over

www.PunjabiRadioUSA.com

408-272-5200

DIAL TO LISTEN:

US: 832-551-5029 | 605-475-6868 | 712-432-5838 (METRO PCS)

UK: +44 203-519-0455

GERMANY: +511 80-90-40-41

NEW PROGRAM: TODAY IN SIKH HISTORY | ਅੱਜ ਦਾ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ DAILY | ਰੋਜ਼ਾਨਾ 9AM | 12PM

KHALSA INSURANCE AGENCY, INC.

**STARTING A NEW OR HAVE AN EXISTING TRUCKING BUSINESS?
LONG HAUL OR LOCAL TRUCKING**

- » General Liability
- » Auto Liability
- » Bobtail Liability
(Non-Trucking)
- » Cargo
- » Physical Damage
- » Work - Comp

Call now for the
LOWEST PRICES!
408-272-2500

www.KHALSAINSURANCE.com

3750 McKee Rd Suite A , San Jose, CA 95127

Call to check our lowest rates for Auto • Home • Health • Life. You won't believe It.

Licensed in: Alabama • Arkansas • Arizona • California • Colorado • Connecticut • DC • Georgia
Florida • Idaho • Iowa • Indiana • Illinois • Kansas • Louisiana • Maryland • Mississippi • Michigan
Minnesota • Nevada • New Jersey • New York • New Mexico • Oregon • Ohio • Oklahoma
Pennsylvania • Texas • Utah • Virginia • Vermont • Washington • Wisconsin

Khalsa Insurance Agency, Inc. CA LICENSE #0F89805

ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ

ਸ਼ਹਰਤ ਦੇ ਦੀਵੇ ਵਿਚ ਖੂਨ ਜਿਗਰ ਦਾ ਪੈਂਦਾ ਏ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਕਮਾਉਣਾ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
ਕਾਮਯਾਬ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ, ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕ 'ਚ ਪੈਰ ਜਮਾਉਣਾ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

6ਵਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਡ ਮੇਲਾ

6 ਜੁਲਾਈ 2013 (ਸਨਿਚਰਵਾਰ, ਸਵੇਰੇ 8:30 ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 8:00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

Canton Sports Center - Victory Park: 46555 W. Michigan Ave. Rd., Canton, MI 48188 (Near Beck Rd.)

ਖੇਡਾਂ: ਕਬੱਡੀ, ਵਾਲੀਬਾਲ, ਸੌਕਰ, ਅਥਲੈਟਿਕਸ

ਇਨਾਮ

ਕਬੱਡੀ ਓਪਨ

ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ-7500 ਡਾਲਰ
ਦੂਜਾ ਇਨਾਮ-6000 ਡਾਲਰ
ਤੀਜਾ ਇਨਾਮ-4500 ਡਾਲਰ
ਚੌਥਾ ਇਨਾਮ-3000 ਡਾਲਰ

ਕਬੱਡੀ ਅੰਡਰ-21

ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ-2100 ਡਾਲਰ
ਦੂਜਾ ਇਨਾਮ-1100 ਡਾਲਰ
ਤੀਜਾ ਇਨਾਮ-500 ਡਾਲਰ

ਕਬੱਡੀ ਅੰਡਰ-15

ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ-600 ਡਾਲਰ
ਦੂਜਾ ਇਨਾਮ-400 ਡਾਲਰ
ਤੀਜਾ ਇਨਾਮ 200 ਡਾਲਰ

ਵਾਲੀਬਾਲ

ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ-2100 ਡਾਲਰ
ਦੂਜਾ ਇਨਾਮ-1100 ਡਾਲਰ

ਸੌਕਰ

ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ-2100 ਡਾਲਰ
ਦੂਜਾ ਇਨਾਮ-1100 ਡਾਲਰ

ਯਾਰੋ ਫੜਨੇ ਸੌਖੇ ਨਹੀਂ-ਮਿਰਗ ਦੀ ਲੱਤ, ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਨੱਕ, ਉਡਣੇ ਸੱਪ, ਕਬੂਤਰ ਚੀਨੇ।

***Free Entry *Free Food
*Free Entertainment**

ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਆਓ ਤੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਲੁਤਫ ਉਠਾਓ

ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੇ ਗਿੱਧਾ-ਭੰਗੜਾ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕਬੱਡੀ ਰੈਫਰੀ: ਨਰਿੰਦਰ ਮੁੰਦਰ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕਿੰਦਾ ਤੇ ਬਲਜੀਤ ਗਿੱਲ

ਮੇਲਾ-ਗੋਲਾ, ਖੇਡਾਂ, ਨੱਚਣ-
ਟੱਪਣ, ਗਾਉਣ-ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ
ਖਾਣ-ਪੀਣ ਆਓ ਤੇ ਮੌਜ ਮਨਾਓ

ਲੰਗਰ ਦਾ ਖਰਚਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਆਗੇਨਾਈਜ਼ਿੰਗ
ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਹੋਣਗੇ

ਫੁਰਤੀਲੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਟੀਮ
ਭੰਗੜੇ ਦੇ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਏਗੀ

ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਗਾਇਕ

ਮਾਣਕ ਈ

ਜੱਸੀ ਪੰਜਲ

ਬਲਬੀਰ ਸੂਫੀ

ਕੁਮੈਂਟੇਟਰ

ਇਕਬਾਲ ਗਾਲਿ

PSCA Committee Members and Gold Sponsors

ਕਰਮਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਅਰਜੁਨ ਗਿੱਲ

ਰਾਜ ਨਿੱਜਰ

ਜਸਵਿੰਦਰ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਅਮਰਜੀਤ ਗਿੱਲ

ਰਵਿੰਦਰ ਬਿੰਦ

ਅਮਰੀਕ ਰਾਏ

ਰਾਜ ਜਮਾਰਾਏ

ਸੁਖਵਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਸੁਖਦੇਵ ਸੇਖੋਂ

ਕੇਵਲ ਗਿੱਲ

ਕੁਲਬੀਰ ਗਿੱਲ

ਸੁੱਖਾ ਸੇਖੋਂ

ਬਲਕਾਰ ਗਿੱਲ

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ

- Karn Gill (Mela, Sponsors) 734-612-9984
- Karmbir Singh (Mela, Volleyball) 734-558-3151
- Arjun Gill (Kabaddi) 734-231-3576
- Raj Jamarai (Kabaddi, Singer) 734-644-1010
- Raj Nijjar (Cultural Program, Singer, Stalls) 734-637-7540
- Sukhdev Sekhon (Soccer) 248-431-9678

WWW.PSCA-MI.COM

ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸਖਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਮੇਲੇ ਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਣ।

ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ

ਸਾਲ 2013 ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਮੇਲੇ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ

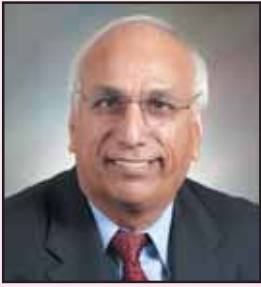
ਆਓ, ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਲ 2013 ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਯਤਨ ਕਰੀਏ ਕਿ ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਵਰਤੋਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ ਅਕਸ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹੋਰ ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਵੇ।

ਮੁੱਖ ਸਪਾਂਸਰ

ਚੈਨ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਜੈਰੀ ਸਿੰਘ

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ

ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ

ਕਰਨ ਗਿੱਲ

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਰਾਜਿੰਦਰ ਸੰਧੂ

Invited Honorable Public Officials

Gary Peters
US Congressman

Phil Lajoy
Canton City Mayor

Virg Bernero
Lansing City Mayor

Patrick Colbeck
Michigan Senator

Kurt Heise
MI Congressman

Diane Slaven
MI Congresswomen

Sam Singh
MI Congressman

ਸਾਡੇ ਗੋਲਡ ਸਪਾਂਸਰ

ਡਾ. ਸੱਈਅਦ ਤਾਜ

ਗੁਰਬਚਨ ਗੈਰੀ ਮਾਨ

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਧੂ

ਰਤਨ ਸੇਖੋਂ

ਬਲਬੀਰ ਗਰੇਵਾਲ

ਅਟਾਰਨੀ ਜੱਸੀ ਸਚਦੇਵ

ਇੰਦਰਜੀਤ ਗਿੱਲ

ਗੱਗੀ ਗਿੱਲ

ਅਮਰੀਕ ਮਾਹਲ

ਬਲਵਿੰਦਰ ਬਾਠ

ਗੁਰਿੰਦਰ ਧਨੋਆ

ਸੁੱਖੀ ਨਰਵਾਲ

ਗੋਲਡੀ ਢਿੱਲੋਂ

ਚਰਨਜੀਤ ਰਸਟੀ

ਸਾਵਲ ਸਿੰਘ

ਸੰਨੀ ਪੂੜ

ਮਨਜੀਤ ਨੰਨਣ

ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਗਰੇਵਾਲ

ਗੁਰਜਿੰਦਰ ਡਿੱਪਲ

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਪੱਪੀ

ਨਰਿੰਦਰ ਮੁੰਦਰ

ਹਰਪਾਲ ਪੰਮਾ

ਨੀਰਜ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ

ਰੂਬਲ ਨਿੱਜਰ

ਹਰਪਾਲ ਸੰਘਾ

ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਧੂ

ਗੋਲਡੀ ਗਰੇਵਾਲ

ਟੋਨੀ ਭੱਟੀ

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਧੂ ਕਲੀਵਲੈਂਡ

ਪੰਮੀ ਕਪੂਰ

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਗਿੱਲ

ਭੁਪਿੰਦਰ ਪੇਲੀਆ

ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ

ਅਮਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਦੇਸ਼ਾ

ਰੂਪੀ ਰੰਧਾਵਾ

ਜਗਤਾਰ ਜੱਗਾ

ਸੁਖਦੇਵ ਬਰਾੜ

ਜਸਵੀਰ ਰੰਧਾਵਾ ਕਲੀਵਲੈਂਡ

ਤਰਲੋਚਨ ਭੁੱਲਰ

ਸਿਲਵਰ ਸਪਾਂਸਰ: ਜਗਤਾਰ ਜੱਗਾ, ਹਰਪਾਲ ਸੰਘਾ, ਲਾਲੀ ਮਾਂਗਟ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਗਿੱਲ, ਚਮੋਕਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਸੁਖਦੇਵ ਬਰਾੜ, ਦਲਜੀਤ ਰੰਧਾਵਾ, ਲਖਵਿੰਦਰ ਰਾਏਭੱਟੀ, ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸੰਧੂ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਪੇਲੀਆ, ਹਰਮੋਹਨਜੀਤ ਬੈਂਸ, ਅਜੈ ਗਰੇਵਰ, ਰੇਨੂ ਤੱਖਰ, ਰਾਣੀ ਸੈਲੂਨ, ਪੰਮੀ।

ਸਮਰਥਕ ਸੰਜਣ: (ਮਿਸ਼ੀਗਨ): ਤੇਜਕਰਨ ਢਿੱਲੋਂ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰਚਾ, ਸਤਵੀਰ ਸਵੈਚ, ਰਾਜ ਸਿਆਨ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਧੂ, ਪਰਦੀਪ ਸੰਘਾ, ਸੁੱਖੀ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਇੰਦਰਜੀਤ ਵਿਰਕ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਗਿੱਲ, ਨਵਦੀਪ ਗਿੱਲ, ਦਵਿੰਦਰ ਗਰੇਵਾਲ, ਲਾਲੀ ਮਾਂਗਟ, ਗੁਰਮੀਤ ਸੰਧੂ, ਬਲਦੇਵ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਗੁਰਦਾਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਉਧਮ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਪਾਲ ਢਿੱਲੋਂ, ਸੁਰਜੀਤ ਗਿੱਲ, ਗੁਰਭਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਸਰਾਂ, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਢੇਲੀ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬੱਬੂ, ਦਲਜੀਤ ਰੰਧਾਵਾ, ਲਖਵਿੰਦਰ ਰਾਏਭੱਟੀ, ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਕਾਹਲੋਂ, ਗੁਰਦੇਵ ਗਿੱਲ, ਇੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਜਤਿੰਦਰ ਬੱਤਰਾ, ਜੋਲੀ ਸਿੰਘ, ਸੁਭਦੇਵ ਮਰਾਹਰ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸੰਧੂ, ਸੁਖਵੀਰ ਭੱਟੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੰਨਣ, ਲਾਲੀ ਰਣਵੀਰ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਪਾਲ ਖਲੀਲ, ਰਿਕੂ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਲੈਨਸਿੰਗ, ਲਾਡੀ ਮੁਲਤਾਨੀ, ਦਲਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਂਗਟ, ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ, ਰਸਮਿੰਦਰ ਗਿੱਲ, ਹਰਵਿੰਦਰ ਗਿੱਲ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਗਿੱਲ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਰਾਏਭੱਟੀ, ਬਲਬੀਰ ਵਿਰਦੀ, ਚਰਨਪ੍ਰੀਤ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਬੇਟੀ ਭੰਗੂ, ਜਗਦੇਵ ਗਰੇਵਾਲ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪਲਵਿੰਦਰ ਸੇਠੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਸੇਖੋਂ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਜੱਗੀ, ਲਖਵੀਰ ਲੌਕੀ।

(ਸ਼ਿਕਾਗੋ): ਸਤਿੰਦਰ ਸੁਸਾਣਾ, ਜਸਕਰਨ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਹੈਪੀ ਹੀਰ, ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਬਸਰਾਓ, ਅਮਰਦੇਵ ਬਦੇਸ਼ਾ, ਲਵਦੀਪ ਦੁੱਲਤ, ਅਜੈਬ ਲੱਖਣ, ਮਿੱਕੀ ਕਾਹਲੋਂ, ਵਿਕਰਾਂਤ ਸਿੰਘ, ਵਿਕਰਾਂਤ ਸਿੰਘ, ਦੀਪਾ ਬਦੇਸ਼ਾ, ਸੰਨੀ ਕੁਲਾਰ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਗਿਰਨ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਵਾਲੀਆ, ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਧੂ, ਅਜਮੇਰ ਪੰਨੂ, ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੋਤੜਾ, ਸਤੋਖ ਸਿੰਘ ਡੀ ਸੀ, ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਂ, ਟੋਨੀ ਸੰਘੇੜਾ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ, ਜੈਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ, ਜੱਸੀ ਪਰਮਾਰ, ਬੇਅੰਤ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ, ਲਵ ਮਿਨਹਾਸ, ਮਨਜੀਤ ਧਨੋਆ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਕਾਲੜਾ, ਰਫ਼ਪਾਲ ਖੰਗੂੜਾ, ਠਾਕਰ ਬਸਾਤੀ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਮਾਗੋ, ਨਿੱਕ ਗਾਖਲ, ਗੁਰਮੀਤ ਬਾਠ।

(ਇੰਡੀਆਨਾ): ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ, ਗੁਰਿੰਦਰ ਢਿੱਲੋਂ, ਬਲਦੇਵ ਸੱਲੂ, ਪ੍ਰਿਥਪਾਲ ਘੋਤੜਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰੜ, ਕਿੱਟੂ ਬਾਵਾ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ, ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ, ਲਾਲੀ ਸਿੰਧੂ, ਵਰਿੰਦਰ ਸਾਹੀ, ਮਨਜੀਤ ਨਾਗਰਾ।

(ਓਹਾਇਓ): ਹਰਵਿੰਦਰ ਵਾਲੀਆ, ਸੁਰਜੀਤ ਮਾਵੀ, ਇਕਬਾਲ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਹਰਜੀਤ ਢਿੱਲੋਂ, ਮਹਿੰਦਰ ਭੇਲਾ, ਅਮਰਜੀਤ ਕੱਗ, ਪਲਵਿੰਦਰ ਸੋਹਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਗਰੇਵਾਲ, ਸੁਖਜੀਤ ਗਿੱਲ, ਦਲਜੀਤ ਢਿੱਲੋਂ, ਡਾ. ਮੁਖਤਾਰ ਨਿੱਜਰ।

(ਵਿੰਡਸਰ, ਓਂਟਾਰੀਓ): ਗੁਰਬਖਸ਼ ਭੁੱਲਰ, ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ, ਬਿਕਰਮ ਗਰੇਵਾਲ, ਜੀਵਨ ਗਿੱਲ, ਜੈਸਨ ਸੇਖੋਂ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਵਾਹਿਦ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਦੋਲਾ, ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ।

ਸਮਰਥਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ: ਕਲੀਵਲੈਂਡ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ, ਇੰਡੀਆਨਾ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ, ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ, ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ (ਓਹਾਇਓ), ਐਨ ਵਾਈ ਐਕਸ ਕੰਪਨੀ, ਪੀ ਸੀ ਐਸ ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਪੀ ਐਚ ਓ ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਪੀ ਸੀ ਐਸ ਕਲੀਵਲੈਂਡ, ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਮਿਡਵੈਸਟ, ਰੇਡੀਓ ਚੰਨ ਪ੍ਰਦੇਸੀ।

ਮੇਰੇ ਨਾਵਲ ਹੜ੍ਹ ਵਾਂਗ ਆਏ...

ਮੁਲਖ ਰਾਜ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਗੁਫਤਗੂ

ਮੁਲਖ ਰਾਜ ਆਨੰਦ (12 ਦਸੰਬਰ 1905-28 ਸਤੰਬਰ 2004) ਦੀ ਸਾਰੋਸ ਕੋਵਾਸਕੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਇਸ ਗੁਫਤਗੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਅਜੀਬ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਆਨੰਦ ਦੇ ਉੱਚਮ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਜੋ ਖ਼ਤ ਆਪਣੇ ਸਿੱਤਰ ਸਾਰੋਸ ਕੋਵਾਸਕੀ ਨੂੰ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪਰੋ ਕੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਫਤਗੂ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਨੰਦ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਬਤ ਮਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਭਰਪੂਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਵਾਲ: ਤੁਸਾਂ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਨਾਵਲ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪੁਸਤਕ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ?
ਜਵਾਬ: ਪਰਸੀ ਲੂਬਾਕ ਦੀ 'ਨਾਵਲ ਦੀ ਸ਼ਿਲਪ' ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ; ਈ.ਐਮ. ਫੋਰਸਟਰ ਦੀ 'ਨਾਵਲ ਦੇ ਪੱਖ' ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਚੰਗੇਰੀ। ਦੋਵਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਸਵਾਲ: ਤੁਸਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੇ ਨਾਵਲਕਾਰਾਂ ਆਰ.ਕੇ. ਨਾਰਾਇਣ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਰਾਓ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਾਵਲ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਿਹੜੇ ਨਾਵਲ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸਮਝਦੇ ਹੋ?
ਜਵਾਬ: ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਕਿਹੜਾ ਨਾਵਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਫਲ ਹਨ; ਇਸ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਿ ਉਹ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਦੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ-ਪਛਾਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ; ਜਿਹੜੇ ਆਲੋਚਕ ਕਿ ਅਕਸਰ ਪੱਖਪਾਤੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਵਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਹਰ ਪੁਸਤਕ ਤਾਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਤੇ ਮਾੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਅਜਿਹਾ ਬੇਤਰਤੀਬਾ ਸਾਹਿਤ-ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਸਾਪੇਖਕ ਗੁਣ, ਲੇਖਕ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤੋਂ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਦੇ ਨਾਟਕ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਮੈਂ 'ਅਫ਼ੂਤ' ਨਾਵਲ ਨੂੰ ਦੂਜੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਤੀਬਰ ਲਿਖਤ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

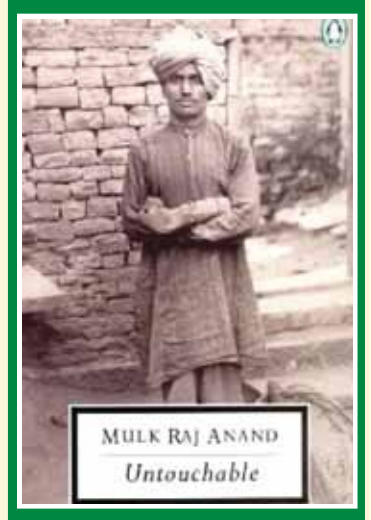
ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਤਾਂ। ਗੋਰਕੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਹ ਕੰਮ ਰੂਸ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਜੋਲਾ ਨੇ ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਅਤੇ ਡਿਕਨਜ਼ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬੁਰੇ ਪੱਖ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕੁਝ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ 'ਅਫ਼ੂਤ' ਤੇ 'ਕੁੱਲੀ' ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ 'ਕੁੱਲੀ' ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਫਜ਼ੂਲ ਭਾਂਤ ਦੇ ਕਿਮ ਦੀ ਥਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ।

ਸਵਾਲ: ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ 'ਅਫ਼ੂਤ' ਨਾਵਲ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਸੀ?
ਜਵਾਬ: ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਸਾਬਰਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ 1927 ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜੋਇਸੀਨੋ ਐਂਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਖਰੜਾ ਦਿਖਾਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ 1930 ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਖੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ 1925 ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਰਾਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਡਬਲਿਨ ਵਿਚ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ 1926 ਵਿਚ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਾਰਜ ਰੱਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਦਿਨ ਤੇ ਮਹੀਨਾ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਂ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਤੱਥਮਈ ਹਵਾਲੇ ਹਨ।
ਸਵਾਲ: 1930ਵਿਆਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਤੁਸਾਂ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਸਿਖਾਇਆ?
ਜਵਾਬ: ਮੈਂ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਕਾਰਜ ਆਪੋ ਵਿਚ ਘੁਲੇ-ਮਿਲੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਦੀ

ਸਵਾਲ: ਜੀਵਨ ਦੇ ਬੁਰੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਧੀਨ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਗਏ?
ਜਵਾਬ: ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਹੀ, ਜਦ ਕੋਈ ਕਲਾਕਾਰ ਵਜੋਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਲਿਖਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰ? ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨੂੰ ਨਾਵਲ ਦਾ ਰੂਪ ਐਨਾ ਵਿੱਲਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ 'ਅੰਨਾ ਕਾਰਨੇਨਾ' ਦਾ ਸਕੈਂਡਲ ਅਤੇ 'ਜੰਗ ਤੇ ਅਮਨ' ਵਿਚ ਨੈਪੋਲੀਅਨ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਵਲਕਾਰ ਪੁਤਲੀਆਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰੇ।
ਸਵਾਲ: ਕੀ ਕਲਾਤਮਕ ਨਿਭਾਅ ਅਤੇ ਰੂਪ ਜੋ ਕਲਾ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹਨ, ਨਾਵਲ ਦੀ ਵਸਤੂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲੇ ਹਨ?
ਜਵਾਬ: ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਰਲਿਆ-ਮਿਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਕੀ ਇਹ ਜਲਣਾ ਤੇ ਪਿਘਲਣਾ ਹੈ? ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਵੇਦਾਂਤ, ਸਾਮਵਾਦ ਜਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਿਰੋਧਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੈ? ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਵਲ

ਇੱਕ ਭਾਂਤ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ, ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਬੀਰ-ਗਾਥਾ, ਨਵੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਲੋਕ-ਐਪਿਕ। ਇਹ ਕੁਝ ਰੂਪ-ਰਹਿਤ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਵਾਲੀ (ਜਦ ਇਹ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ) ਛੁੱਟਤ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਬੁੱਢੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਤੇ ਜੋਸ਼ੀਲੇ ਨੌਜਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਚੂਚੇ ਜਿਹੀ।
ਸਵਾਲ: ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਨਾਵਲਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਹੈ?
ਜਵਾਬ: ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਕੁਦਰਤੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਮੁੱਢੋਂ ਸੁੱਢੇ ਸੋਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਨਾਵਲ ਹੜ੍ਹ ਵਾਂਗ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਬਰਫ ਦੇ ਤੋੜੇ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਦੱਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਕੱਚਾ ਖਰੜਾ ਹੀ ਸਹੀ, ਪਰ ਸਾਰੀ ਬੀਰ-ਗਾਥਾ ਦੇ ਤਾਲਮਈ ਵਹਾਓ ਨੂੰ ਵਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
ਸਵਾਲ: ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋਗੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਹੈ?
ਜਵਾਬ: ਮੈਂ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਮੂਲਕ ਨਾਵਲ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਫ਼ਰਕ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕਬਾਲੀਆ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉੱਤਮ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਇਮਾਨਦਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੰਢੇ ਦੀ ਛਿੱਲ ਦੀ ਤਹਿ-ਦਰ-ਤਹਿ ਉਤਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਤੀਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਕਾਲਮ 'ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ' ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਲਮ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਇਕ-ਦੋ ਸਤਰਾਂ 'ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੋ। 'ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਸਾਗਰ' ਭਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਮਿਲੇਗੀ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਤਸਵੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਕਾਲਮ ਲਈ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 6 ਜੁਲਾਈ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-71

ਲਿਖ ਲੈ ਨਾਂ ਸੌਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦਾ, ਨੰਬਰ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਸੱਤ।
 ਮੇਲ ਨਾਨਕਾ ਆਬਣ ਵੇਲੇ ਪੂਰੀ ਕਰੁਗਾ ਅੱਤ।
 ਮੰਜਾ, ਬਿਸਤਰਾ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢੋਂ ਦਈਏ ਘਰੇ ਪੁਦਾ।
 ਚੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚੰਦ ਵਰਗੇ ਦਾ ਭਲਕੇ ਹੋਊ ਵਿਆਹ।

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-69

ਕਦੇ ਪੁੰਨੂੰ ਦੀ ਡਾਚੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹਉਕੇ ਸੰਜਣਾਂ ਦੇ ਗਿਣਦਾ।
 ਕਦੇ ਮੈਂ ਸੰਗ ਕਾਫਲੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰਾਹ ਮਾਰੂਥਲ ਦਾ ਮਿਣਦਾ।
 ਕਦੇ ਮੈਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਵਾਤੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਖੇਤੀ ਦੇ ਸਭ ਕੰਮ ਕਰਦਾ।
 ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਪਰ ਹੁਣ ਵੀ ਬਿਨ ਮੇਰੇ ਨਾ ਸਰਦਾ।
 ਅੱਜ ਮੈਂ ਸੰਗ ਮਛੇਰਾਂ ਰਲ ਕੇ ਟੌਹਰ ਮੇਲਿਆਂ ਦੀ ਬਣਦਾ।
 -ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ, ਸੈਨ ਹੋਜੇ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-68

ਦੁਲਹਨ ਵਾਂਗਰ ਸਜਿਆ ਬੋਤਾ,
 ਬੱਚਿਆਂ ਕਰੀ ਸਵਾਰੀ।
 ਦੋਹ ਵੀਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹੋਈ,
 ਭੈਣ ਵੀ ਲੱਗਦੀ ਪਿਆਰੀ।
 ਨਾ ਲਗਾਮ, ਨਾ ਮੂੰਹ ਬੋਤੇ ਦਾ,
 ਫੋਟੋ ਲੱਗੇ ਅਧੂਰੀ।
 ਬੋਤੇ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਬੱਚੇ
 ਲੱਗਦੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰੇ।
 ਸਦਾ ਰਹਿਣ 'ਸੁਰਜੀਤ' ਇਹ ਹੱਸਦੇ,
 ਮਾਂ ਦੀ ਆਂਢ ਦੇ ਤਾਰੇ।
 -ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ

ਜਹਾਜ਼ ਸੀ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਦਾ
 ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਉਤਾਰ ਲਿਆ।
 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ
 ਹਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਲਿਆ।
 ਖੋਪਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਰਹੀ ਨਾ
 ਮੁਹਾਰ ਬਿਨਾ ਵੀ ਸਾਰ ਲਿਆ।
 -ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧੋਰ

ਨਵੀਂ ਵਿਆਹੀ ਵਾਂਗ ਸਜਾ ਕੇ,
 ਕੀਤੀ ਖੂਬ ਤਿਆਰੀ।
 ਜਗਤਾਰ, ਅਮਨ ਤੇ ਸੰਨੀ ਦੇਖੋ,
 ਉਠ ਦੀ ਕਰਨ ਸਵਾਰੀ।
 ਮਸ਼ੀਨੀ ਯੁੱਗ ਨੇ ਮਾਰੂਥਲ ਦੇ
 ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਕਦਰ ਘਟਾਈ।
 ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦ ਹੁੰਦੀ ਸੀ,
 ਉਠ ਦੀ ਬਹੁਤ ਚੜ੍ਹਾਈ।
 -ਗੋਰਾ ਪ੍ਰਜਾਪਤ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ
 ਫੋਨ: 718-690-8403

ਪੈਸੇ ਖਾਤਰ ਹਰ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤਾ,
 ਟੁੱਟਦਾ ਨਜ਼ਰ ਪਿਆ ਆਵੇ।
 ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਜਾਨਵਰ ਚੰਗੇ,
 ਜੋ ਪਿਆਰ ਦਿਲੋਂ ਨੇ ਕਰਦੇ।
 ਬੰਦਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਨਿੱਤ ਦਿਨ ਯਾਰੇ,
 ਨਾ ਵਿਚ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਲੜਦੇ।
 ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬਣ ਜਾਵੇ ਜੋ ਗੱਲ,
 ਉਸ ਦਾ ਫਿਰ ਕੀ ਕਹਿਣਾ,
 ਫੋਟੋ ਵਿਚਲੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਾਂਗਰ,
 ਸਾਨੂੰ ਆਵੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ।
 -ਗੋਰਾ ਪ੍ਰਜਾਪਤ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ

ਨਾ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਨਾਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਵਾਲੀ
 ਸਮਝ ਹੈ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਵੀ ਆਈ।
 ਤਾਰੀਓਂ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ
 ਬੈਠੀ ਹੈ ਇੰਜ ਗਲਵੱਕਤੀ ਪਾਈ।
 ਕਾਸ਼ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੀ
 ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇ।
 ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲਾ ਇਹ ਮੇਲਾ
 ਫਿਰ ਤਾਂ ਸਵਰਗ ਬਣ ਜਾਵੇ।
 -ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ

ਦੁੱਧ ਪੀਣੀ ਮੈਂ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਮਾਸੀ
 ਸੋਹਣੀ ਸੁਨੱਖੀ ਮਿਸ।
 ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਰੱਤਾਂ ਦੀ ਬੂ
 ਕਰੀ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸ।
 -ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਹਾਂਸ
 ਫੋਨ: 408-956-1696

ਖੂਬ ਭਰਿਆ ਕਲੀਵਲੈਂਡ ਦਾ ਖੇਡ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਾ

ਕਲੀਵਲੈਂਡ, ਓਹਾਇਓ (ਬਿਊਰੋ): ਕਿਧਰੇ ਬੱਚੇ ਕੁਦਾਤੀਆਂ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿਧਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਛਾਵੇਂ ਬੈਠੇ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ

ਪਹੁੰਚਿਆ ਕੇ ਕੇ ਪੰਮਾ ਭਾਂਤ-ਸੁਭਾਂਤੇ ਖਾਣੇ ਅਤੇ ਕੁੱਕੜ ਭੁੰਨ ਭੁੰਨ ਤਾਂ ਖਵਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਤਾਜ਼ਾ ਜਲੇਬੀਆਂ ਕੱਢ ਕੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ

ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹਾਂ।

ਜਗਦੇਵ (ਕੈਨੇਡਾ) ਅਤੇ ਰਾਜ ਜਾਮਾਰਾਏ।

ਬਲਜੀਤ ਨੇ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਭਰੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਸਰੂਰ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਜਦੋਂ 'ਆਹ ਫੜ੍ਹ ਲੈ ਗੱਡੀ ਦੀ ਚਾਬੀ, ਜੱਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸ਼ਰਾਬੀ' ਗੀਤ ਛੋਹਿਆ ਤਾਂ ਸਰੋਤੇ ਖਾਸ ਕਰ, ਜਿਹੜੇ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਹਵਾ-ਪਿਆਜ਼ੀ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਬਸ ਜਿਵੇਂ ਝੂਮ ਹੀ ਉਠੇ ਅਤੇ ਇੰਜ ਭੰਗੜੇ ਦਾ ਪਿਤ ਬੱਝ

ਕਬੱਡੀ ਅਤੇ ਵਾਲੀਬਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੌੜਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖੇਡਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਤਿੰਨ

ਮੇਲੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕ ਗਾਇਕ ਬਲਜੀਤ ਮਾਲਵਾ ਅਤੇ ਨਿੰਮਾ ਡਲੇਵਾਲ ਨੇ ਗੀਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕੀਤਾ। ਵਿਚ ਦੀ ਕੁੜੀਆਂ-ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗਿੱਧਾ ਅਤੇ ਭੰਗੜਾ

ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦਿਨ ਚੇਤੇ ਕਰਦਿਆਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਤੋਂ ਖੁਰਾਫਾਤਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿਧਰੇ ਬੀਬੀਆਂ ਆਪੋ ਵਿਚੀਂ ਮਿਲ ਬੈਠ ਕੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਲੱਗੇ ਸਟਾਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿੱਕ ਸੁੱਕ ਖਰੀਦ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਕਿਧਰੇ ਕਬੱਡੀ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਬੈਠਕਾਂ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਗਰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪਕੌੜਿਆਂ ਦੀ ਮਹਿਕ ਫਿਜ਼ਾ ਵਿਚ ਘੁਲ ਰਹੀ ਸੀ-ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸੀ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਕਲੀਵਲੈਂਡ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਤੀਜੇ ਖੇਡ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲੇ ਦਾ। ਬੇਸ਼ਕ ਮੌਸਮ ਥੋੜ੍ਹੀ ਗਰਮੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਇਸ ਮੇਲੇ ਦੀ ਰੌਣਕ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚੇ ਲੋਕ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਅਨੰਦ ਉਠਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਬੱਡੀ ਦੀ ਗਰਾਊਂਡ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਲੱਗੇ ਤੰਬੂਆਂ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਕ ਕੁਰਸੀਆਂ ਸਾਂਝੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਲੱਗੇ ਸਟਾਲਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਟ, ਮੁਨਿਆਰੀ ਦਾ ਸਮਾਨ-ਕੰਘੇ, ਕੜੇ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਟੋਪਾਂ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲੇ ਭੀੜ ਜਮਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸ਼ਿਕਾਰੋਂ ਤੋਂ

ਮੂੰਹ ਮਿੱਠਾ ਵੀ ਕਰਾਇਆ। ਕੁਝ ਲੋਕਲ ਅਮਰੀਕੀ ਵੀ ਇਸ ਮੇਲੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ।

ਪਾਰਕ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਲੱਗੀ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਬੁਲਾਰੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਸੱਜਣਾਂ

ਟੰਗੀ ਰੇਸ ਵੀ ਹੋਈ। ਕਬੱਡੀ ਓਪਨ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁਲ ਚਾਰ ਟੀਮਾਂ-ਸ਼ਿਕਾਰੋਂ, ਇੰਡੀਅਨਐਪੋਲਿਸ, ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ ਅਤੇ ਕਲੀਵਲੈਂਡ ਭਿੜੀਆਂ। ਕਬੱਡੀ ਦਾ 5100 ਡਾਲਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਕਲੀਵਲੈਂਡ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਜਿੱਤਿਆ ਜਦੋਂਕਿ ਦੂਜਾ 4100 ਡਾਲਰ ਦਾ ਇਨਾਮ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ ਦੀ ਟੀਮ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ। ਬੈਸਟ ਸਟਾਪਰ ਸੰਦੀਪ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀਆ ਅਤੇ ਬੈਸਟ ਰੇਡਰ ਲਾਡੀ ਧਨੋਆ ਐਲਾਨੇ ਗਏ।

ਟੀਮਾਂ ਨੇ ਗਿੱਧੇ-ਭੰਗੜੇ ਦੇ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਏ। ਜਦੋਂ ਬਲਜੀਤ ਮਾਲਵਾ ਨੇ 'ਉਹ ਮੌਜਾਂ ਭੁਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜੋ ਬਾਪੂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਕਰੀਆਂ' ਗਾਇਆ ਤਾਂ ਸਰੋਤੇ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਮਾਪੇ ਚੇਤੇ ਆ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੁਖਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ

ਗਿਆ। ਮਰਹੂਮ ਗਾਇਕ ਸੁਰਜੀਤ ਬਿੰਦਰਖੀਏ ਦਾ ਗਾਇਆ ਗੀਤ 'ਦੁਪੱਟਾ ਤੇਰਾ ਸੱਤ ਰੰਗ ਦਾ' ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਅੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਚਾਬੀ ਹੀ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਬਲਜੀਤ ਨੇ ਬੀਟ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੀਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਭੰਗੜਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਸੂਕੀਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਵਿਚ ਦੀ

ਕਬੱਡੀ ਅੰਡਰ-21 ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਕਲੀਵਲੈਂਡ ਦੀ ਬੱਲੇ ਬੱਲੇ ਰਹੀ ਅਤੇ 1500 ਡਾਲਰ ਦਾ ਇਨਾਮ ਇਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ। ਦੂਜਾ 1100 ਡਾਲਰ ਦਾ ਇਨਾਮ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਇੰਡੀਅਨਐਪੋਲਿਸ ਦੀ ਟੀਮ ਜਿੱਤ ਗਈ। ਕਬੱਡੀ ਅੰਡਰ-18 ਦੇ ਮੈਚ ਵੀ ਹੋਏ। ਪਹਿਲਾ 1100 ਡਾਲਰ ਦਾ ਇਨਾਮ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ-ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਟੀਮ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ।

ਆਪਣੀ ਵਾਹ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਗੀਤ 'ਐਨਾ ਲਾਡ ਲਡਾ ਨਾ ਮਾਏ ਇਕ ਦਿਨ ਔਖੀ ਹੋਵੇਗੀ' ਰਾਹੀਂ ਬਲਜੀਤ ਨੇ ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਮਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਪੁੱਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨਮੀ ਲੈ ਆਈ। ਨਿਰਮਲ ਨਿੰਮੇ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਗੀਤ 'ਲਾਹ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇ ਸਰਮ ਦੀਆਂ ਚੂੜੀਆਂ, ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਦੇ ਪਾ ਲੈ ਗਜ਼ਰੇ' ਗਾ ਕੇ

ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ ਰਹਿੰਦਾ ਨਿੰਮਾ ਡਲੇਵਾਲ ਵੀ ਕਬੱਡੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ਵਿਚ 'ਖੇਡਣ ਕਬੱਡੀਆਂ ਰੰਗੀਲੇ ਗੱਭੂਰ' ਗੀਤ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਵਾ ਗਿਆ।

ਇੰਜ ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਰੰਗ ਬਿਖੇਰਦਾ ਇਹ ਮੇਲਾ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਮੁੜ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ।

ਵਾਲੀਬਾਲ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰੋਂ ਦੀ ਟੀਮ ਜੇਤੂ ਰਹੀ ਅਤੇ 2100 ਡਾਲਰ ਦਾ ਇਨਾਮ ਇਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ। ਦੂਜਾ 1500 ਡਾਲਰ ਦਾ ਇਨਾਮ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਜਿੱਤਿਆ। ਕਬੱਡੀ ਦੀ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਗਾਲਬ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਖਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਰਦਿਆਂ ਜਿਥੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਲਈ ਖੇਡ ਦਾ ਅਨੰਦ ਵਧਾਇਆ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਮੈਚਾਂ ਦੇ ਰੈਫਰੀ ਸਨ-ਕੁਲਬੀਰ ਗਿੱਲ, ਬਲਦੇਵ ਪੱਪੀ,

ਤਸਵੀਰਾਂ: ਸਿਆਨ ਵੀਡੀਓ

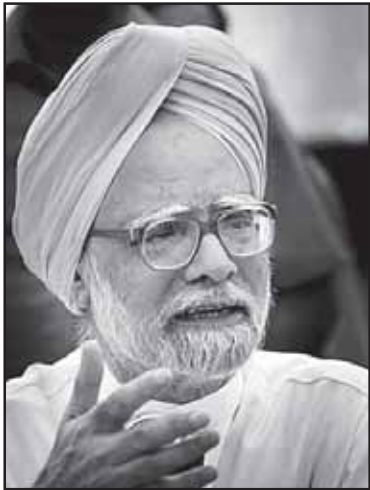

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਦਲ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ?

ਕਿਸੇ ਵਿਕਸਿਤ ਜਾਂ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਚਮਕਾਉਣ ਲਈ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਬਾਹਰੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਨੇ ਮੋਹਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕੱਲ ਤੱਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਡਿਕੋਡੇਲੇ ਖਾਚੀ ਕਿਸਤੀ ਨੂੰ ਭਾਜਪਾ ਵੱਲੋਂ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਸੱਜਰੇ ਮਹੱਤਵ ਨੇ ਰਵਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਲਾਭ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਦੱਸੇਗਾ ਪਰ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਇਸ ਇਕੱਲੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਅਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਉੱਤੇ ਢਕਣ ਦੇ ਛੱਡਿਆ ਹੈ।

ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਮਕਾਉਂਦੀ, ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਕਮਅਕਲੀ ਦਾ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੱਜਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ

ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ

ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਲਾਭ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਤੱਕ ਵੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਖਾਪ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ

ਜਾਟ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀਆਂ ਖਾਪ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਘਾਤਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਰਾਦਰੀ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦਾ ਉਛਾਲਾ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਪੈਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੋਨੀਪਤ ਵਿਚ ਪੈਦੇ ਪਿੰਡ ਗੋਰਤ ਦੇ ਤੋਮਰ ਗੋਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੋੜੇ ਬਸੰਤ ਕੁਮਾਰ ਬੰਟੀ ਤੇ ਸਰਿਤਾ ਦੇ 2007 ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ

ਰਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਬੰਧਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਚੁੰਨੀ ਨਾਲ ਬੱਧੇ ਕੱਚੇ ਧਾਗੇ ਦੀ ਗੰਢ ਵਾਲੇ ਪਤੀ ਸੰਦੀਪ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਲਈ, ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਾਨ ਵੀ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਜੋੜਾ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਵਿਆਹ ਰਚਾ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਸੰਦੀਪ-ਸਰਿਤਾ ਦੇ ਕੱਚੇ ਗਠਬੰਧਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ, ਮਾਮੇ ਮਾਸੀਆਂ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ, ਇਸ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਕਰੇਗੀ ਪਰ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਖਾਪ ਨਿਯਮਾਵਲੀ ਵਿਚ ਹਨ, ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਰੋਲਾ ਨਹੀਂ। ਖਾਪ ਨੀਤੀ ਇੱਕੋ ਪਿੰਡ ਤੇ ਇਕ ਗੋਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਬੱਝਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਮਾੜੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਮਲਿਕ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਗਠਵਾਲਾ ਖਾਪ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਖਦਾਈ ਘਟਨਾ ਦੇ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਮੀਡੀਆ ਅਨੁਸਾਰ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਮਹਾਂਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਸੋਨੀਪਤ ਦੇ ਕਸਬਾ ਗੋਹਾਣਾ ਨੇੜੇ ਪੈਦੇ ਪਿੰਡ ਅਹੁਲਾਣਾ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਇਸ ਨਿਯਮਾਵਲੀ ਨੂੰ ਸਰਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁੰਡਾ ਤੇ ਕੁੜੀ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਗੋਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਵਿਆਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਹਰਿਆਣਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਜਸਥਾਨ, ਪੰਜਾਬ, ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਉਤਰਾਖੰਡ ਦੇ ਮਲਿਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਦੀਪ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਅਜਾਈ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਨਿਯਮ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮਲਿਕ ਬਰਾਦਰੀ ਦਾ ਫੁਸਫੁਸਾ ਫੈਸਲਾ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਕੇ ਅਜਿਹੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਭਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਫਰੰਗੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਸਤੀ ਵਰਗੀ ਘਿਨਾਉਣੀ ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੇ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਾਟ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਉਸ ਦੇ ਮਾਮੇ ਨਾਲ ਰਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਜਾਟ ਅਜਿਹਾ ਜਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ-ਜੁਲਦਾ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ? ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਖਾਪ ਮਹਾਂਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੇਵਲ ਜਾਟ ਬਰਾਦਰੀ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਤਿੰਨ ਮਾਸੂਮ ਜਿੰਦਗੀਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੇ ਬੰਟੀ-ਸਰਿਤਾ ਦਾ ਉਬਾਲ ਸਰਲ ਨੀਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਤੇ ਫਰੰਗੀਆਂ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਆਰੀ

ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਆਈ ਵਰਖਾ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਅਤੇ ਸੜਕੀ ਆਵਾਜਾਈ ਵਿਚ ਪਏ ਵਿਘਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ 35 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਘਟਨਾ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। 1978 ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਇਕ ਸਫ਼ਰ ਸਮੇਂ ਅੰਬਾਲਾ ਨੇੜੇ ਭਾਰੀ ਵਰਖਾ ਤੇ ਹਨੇਰੀ ਕਾਰਨ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਸਫੈਦੇ ਦੇ ਰੁੱਖ ਟੁੱਟਣ ਨਾਲ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆ ਰਹੇ ਵਾਹਨ ਥਾਂਥੇ ਰੁਕ ਗਏ। ਜਿਸ ਬੱਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਫ਼ਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਸਿੱਖ ਯਾਤਰੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਲੈ ਕੇ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਵਿਛੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਕੱਟਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਦੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਯਾਤਰੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਜਤਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਗਿਉਂ ਕੋਈ ਜੀਪ ਰਸਤਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ

ਉਹਦੇ ਪਿੱਛੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਹਨ ਵਿੰਗ ਵਲੋਂ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਬੱਲੇ ਉਤਰ ਕੇ ਉਸ ਵਾਹਨ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਦੇਖਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਵਾਹਨ ਵਿਚ ਗੋਰੇ ਯਾਤਰੀ ਸਨ ਜਿਹੜੇ, ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਆਰੀ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰੇ ਸਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਹਨ ਦੀ ਬੈਟਰੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕੱਟਣ ਯੋਗ ਟਹਿਣੀਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟਰ ਘੱਟਰ ਕਟਣ ਦਾ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਸਫੈਦੇ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮੋਟਾ ਤੇ ਨਾ ਕਟਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤਣਾ ਸਮੁੱਚੀ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਮੱਲੀ ਬੈਠਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਪ ਕੱਚੀ ਸੜਕ ਵਲ ਦੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਕੱਟ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਵਾਹਨ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਲਾ ਕੇ ਲੰਘਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਜੁਗਤ ਦਾ ਹਾਲੋਂ ਬੇਹਾਲ ਹੋਏ ਯਾਤਰੂਆਂ ਵਲੋਂ ਤਾਲੀਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਸਵਾਗਤ ਹੋਇਆ, ਉਹਦੇ ਵਰਗੀ ਗੂੰਜ ਮੈਂ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜਿੱਤ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ਤੇ ਸੁਣੀ।

ਅੰਤਿਕਾ: (ਸਰਦਾਰ ਅੰਜੁਮ)

ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਪਿਆਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਨੇ, ਦੱਬੇ ਹੋਏ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਬੰਦੂਕ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਣ ਦਿਓ, ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਮੋਹ ਦੇ ਪੰਛੀ ਬੋਲੇ ਨੇ।

ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵੱਟਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਉਨੱਤੀ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਖੂਨੀ ਸਾਕੇ ਨੂੰ ਵਾਪਰਿਆ। ਫਿਰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਜੋ ਤਾਂਡਵ ਨਾਚ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਹਿਲ ਉਠੀ। ਇਹ ਉਜੜੇ-ਪੁਜੜੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅੱਜ ਵੀ ਦਰ ਦਰ ਦੀਆਂ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ

ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ
ਫੋਨ: 916-687-3536

ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੇ ਇੱਕੀ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਈਵਾਂ ਸਾਲ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁੱਕੇ ਇੱਕੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਚੇਤਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਚੁਰਾਸੀ ਵਿਚ ਕੀ ਭਾਣੇ ਵਰਤੇ ਸਨ? ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਮਰੇ ਸਨ? ਕਿੰਨੇ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਉਜੜੇ ਸਨ? ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਅੱਜ ਵੀ ਰੁਲਦੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ? ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਇਨਸਾਫ ਮੰਗਣ ਆਏ ਉਜੜੇ ਹੋਏ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਆਖ ਛੱਡਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਇੰਨੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਵੋ! ਵਕਤ ਬਹੁਤ ਬੀਤ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਪਿਛਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭੁਲਾ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੋਚੋ!! ਜਿਵੇਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਜੀਣਾ ਸਿੱਖੋ! ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਇਸ ਬਿਆਨ ਦੀ ਕਾਫੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਫਰਕ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਪਿਆ। ਪੂਰੇ 29 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਦਮ ਹੀ ਜੋਸ਼ 'ਚ ਆ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਹੈਰਾਨ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬਗੰਜ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਵੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਦ ਪਹਿਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂਘਰ ਵਿਚ ਨਾ ਬਣਾ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਵੱਖਰੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੇ ਗੱਦਾਰ ਗਰਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤਕੜੇ ਦਾ ਸੱਤੀ ਵੀਹੀਂ ਸੌ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਅੱਠੀਂ ਵੀਹੀਂ ਸੌ ਬਣ ਜਾਣਾ ਵੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਹੈ। ਸੋਚਣ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਡੰਬਰ ਕਿਉਂ ਰਚੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ?

ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ, ਗੋਲਕਾਂ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ, ਜਥੇਦਾਰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ, ਸਿਆਸਤ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਤੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ! ਇਹਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਖੇਡ ਤਮਾਸ਼ਾ!! ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਪਕੜ ਵਿਚ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਕੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਨੂੰ ਗੱਦਾਰ ਗਰਦਾਨਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸਰਨਾ ਨੂੰ ਤਲਬ ਵੀ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਗੱਦਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂਘਰ ਦੇ ਦੋਖੀ ਬੀ.ਜੇ.ਪੀ. ਦੇ ਆਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਲ 2014 ਵਿਚ ਬੀ.ਜੇ.ਪੀ. ਵੱਲੋਂ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਲਈ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਸਾਰੀ ਗੰਢ-ਤੁਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਬੀ.ਜੇ.ਪੀ. ਜੋ ਕੱਟਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਉਹ ਬੀ.ਜੇ.ਪੀ. ਜੋ ਸਰੂਆਮ ਆਪ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਮੂਹਰੇ ਸਨ, ਉਹ ਬੀ.ਜੇ.ਪੀ. ਅੱਜ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਿਲੋ-ਦਿਮਾਗ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬੇੜਾ ਗਰਕ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਹੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕੀਤੀ ਜਾ

ਰਹੀ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਗੰਦ ਅਤੇ ਲੱਚਰਤਾ ਘੋਲੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਜੱਗ ਜਾਹਿਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਦਮ ਤੋੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੌਜਵਾਨ ਦੇ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਾਦੀਆਂ-ਨਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਜਬਰਜਨਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੋਂ ਹੁੱਕਾ ਬਾਰਾਂ ਫੜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡੀ ਪੰਥਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਜਵਾਨ ਧੀਆਂ ਅਤੇ ਹੁੰਗਾਂ ਲਈ ਠੋਕਿਆਂ ਤੇ ਬਾਰਾਂ

ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇ ਕੇ ਬਰਬਾਦੀ ਦੇ ਬੂਹੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜੋ ਬੋੜੀ ਬਹੁਤ ਕਸਰ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਨੇੜੇ 1200 ਏਕੜ ਵਿਚ ਘੋੜਾ ਰੋਸ ਕੋਰਸ ਕਲੱਬ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕੀਂ ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਸੱਟੇ ਲਾਉਣਗੇ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕੈਸਿਨੋ ਤੇ ਜੂਆ ਘਰ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣਗੇ।

ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਸੁਪਨਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਜਾਵੇ ਵੱਠੇ ਖੂਹ ਵਿਚ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ

ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਚੁਣੌਤੀਆਂ

ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ,

ਅਖਬਾਰ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 22 ਜੂਨ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲੇਖ ਵਧੀਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸੁਲਾਘਾ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਵੀ ਹਨ। ਬਿਨਾ ਸ਼ੱਕ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤਾਰੀਫਯੋਗ ਤਰੱਕੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਸੱਚਾਈ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਹ ਵਿਹਾਰ ਹੁਣ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਲੇਖਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਸਨਮਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨੇਕ, ਸੱਚੀਆਂ, ਦਲੇਰ ਤੇ ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਦੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਹੈ, ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਨਾ ਹੋਣੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਦਾ ਸਨਮਾਨ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਫੈਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਇੰਨੀਆਂ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ

ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਆਪ ਗੰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉੱਜ ਮੇਰੀ ਇਹ ਰਾਏ ਸਭ ਬੀਬੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਇਦ ਔਰਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਇਹੋ ਸਲਾਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਵੈਮਾਣ 'ਤੇ ਡਟ ਕੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ।

ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਜ ਵਲੋਂ ਗਾਰੇ-ਬਗਾਰੇ

ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਡਾਕ

ਜਾਂ ਜਾਣੇ-ਅਣਜਾਣੇ ਔਰਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅੰਤਿਆਚਾਰ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੋ ਕੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਤਰਫਦਾਰੀ ਕਿਉਂ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਔਰਤ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਹਿੱਤ "ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ..." ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ ਹਨ। ਬੀਬੀ ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਔਰਤ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਇਕ ਮਾਂ, ਚਾਚੀ-ਤਾਈ, ਇਕ ਭੈਣ, ਭਾਭੀ, ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਇਕ ਧੀ ਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਜ਼ਲੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਕੂਲਾਂ-ਕਾਲਜਾਂ

'ਚ, ਬਜ਼ਾਰਾਂ 'ਚ, ਕੰਮ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ 'ਤੇ ਆਂਚ-ਗੁਆਂਢ 'ਚ ਵੀ ਕੋਈ ਧੀ-ਭੈਣ ਗੰਦੀਆਂ ਨਜ਼ਾਰੇ ਤੋਂ ਬੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।

ਰਹਿੰਦੀ ਕਸਰ ਗਾਇਕਾਂ-ਗੀਤਕਾਰਾਂ-ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਨਿਜੀ ਮੁਨਾਫੇ ਲਈ ਜਾਂ ਪੈਸੇ ਤੇ ਸ਼ੌਹਰਤ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਲੀਹੋਂ ਲਾਹ ਕੇ ਐਸੇ ਕੁਰਾਰੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਦੁੱਧ 'ਚ ਕਾਂਜੀ ਘੁਲੀ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਾਂ। ਚੈਨਲਾਂ 'ਤੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਅਸਲੀਲ ਗੀਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਰੋਕ-ਟੋਕ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਆਵਾ ਹੀ ਉਤਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮੱਛਰੀ ਮੁੰਢੀਰ ਫਿਰ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਛੇੜਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਾਲਣ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਦੀ, ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੁਹਿ ਜੋ ਹੋਈ। ਇਸ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ? ਮੇਰੇ ਹਿਸਾਬ ਤਾਂ ਇਹੋ ਕਲਜੁਗ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੇ ਦੀ ਇਹੋ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਤੋਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਸਭ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ।

-ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ

ਐਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੋਰਾ

ਸਾਹਿਬਾਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਬਦਨਾਮ ਸੀ...?

ਕੁਝ ਲੋਕ ਪਹਾੜਾਂ ਵਾਂਗ ਦੂਰੋਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁਨੱਖੇ ਲਗਦੇ ਸਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਨੇੜੇ ਆਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਚਮੜੀ ਦੇ ਰੋਗੀ ਹਨ। ਉੱਜ ਹਾਰੀ ਹੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਕਈ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਰੰਗਲੇ ਪੀੜ੍ਹੇ 'ਤੇ ਸਨ ਪਰ ਲੀੜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਬਦਬੂ ਆਉਣੋਂ ਨਾ ਹਟ ਸਕੀ। ਫਿਰ ਆਦਮੀ ਦੀ ਲੋਰ ਉਦੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ 'ਚੋਂ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਧਨਵਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲਾਭ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚਮਚੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ ਹੋਕਾਂ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂਕਿ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਤੇ ਦੋਸਤੀਆਂ ਪੈਸਾ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰਤਣਗੀਆਂ। ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਿਤੇ ਸ਼ਰੀਫਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਜੁੜ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਕੀਹਨੂੰ ਸਹਾਰਨੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ, ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਕ 'ਤੇ, ਸਾਨੂੰ ਨੂੰ ਸਿੰਗਾਂ 'ਤੇ, ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਪੂਛ 'ਤੇ ਮਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਪਿਉ ਦੇ ਤਾਂ ਬਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮਾਂ ਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਪਰ ਪਤਨੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਉਹ ਚੱਕੀ ਰਾਹੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਸਕੇ। ਕੁਕੜੀ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਂਡਾ ਦੇ ਕੇ ਹਟੀ ਹੈ; ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਕਿ ਬੰਦੇ ਜੀਭ ਲਮਕਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮਰਦਾਂ ਨੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤਾਂ ਸਫਲ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਚੰਗਾ ਖਾਨਦਾਨ ਭੁਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕੀਆਂ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਣ ਦੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਦੋਵੇਂ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਤਿੰਨਾਂ 'ਚ ਚਰਖਾ ਡਾਹ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕੱਤਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੇ ਪੂਣੀਆਂ ਦਾ ਸੂਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਲ ਵਾਹੁੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਚਿੱਤ ਚਰਖੇ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕੀਆਂ। ਚੰਦੜ ਤਾਂ ਮਿਰਜ਼ੇ ਪਿੱਛੇ ਘੋੜੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਪਏ ਸਨ ਸਾਹਿਬਾਂ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ, ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਹਿਬਾਂ ਕੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਐ... ਗੱਲ ਵਿਚਾਰਿਓ ਜ਼ਰੂਰ...

ਜਦੋਂ ਉਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਲੋਕ ਟੱਪਣ ਲੱਗ ਪੈਣ, ਯਕੀਨਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁੱਤੇ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਬੰਦਾ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਔਰਤ ਸੋਹਣੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਇੰਦਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਇਹ ਚਾਹਤ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੋਹਣਾ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਾਈਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਮੂਹਰੇ ਰੱਖ ਕੇ ਵਾਲ ਕੱਟਣੇ ਸੀ; ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਿਰ ਵਾਹੁਣ ਲਈ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਲੱਭਣਾ ਸੀ। ਪੱਗ ਦਿਆਂ ਪੇਚਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਮੰਜੀ ਵੀ ਟੁੱਟੀ ਹੋਵੇ, ਬਾਣ ਵੀ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਵੇਂ ਗਦੇਲੇ ਵੀ ਹਉਕੇ ਭਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਸਾਧੂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਘਰ ਵੇਚ ਕੇ ਅਲਖ ਤਾਂ ਉਚੀ ਦੇਣੀ ਖੈਰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜਗਾਈ ਸੀ, ਪਰ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਂ ਲੀਰਾਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਵੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਉਲਾਭਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ- 'ਤੈਨੂੰ ਚੀਹਦਾ ਨਹੀਂ?' ਕਈ ਦਰਜੀਆਂ ਨੇ ਕੱਪੜੇ ਤਾਂ ਨਾਪ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਸੀਤੇ ਸਨ; ਚਲੇ ਧੋਣ 'ਤੇ ਸੁੰਗੜ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਸੀਨਾ ਆਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਗਿੱਟੇ ਤੇ ਢਿੱਡ ਨੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ!

ਇਕ ਵਾਰ ਲਾਡ ਕਰਦੇ ਕਬੂਤਰ ਨੇ ਕਬੂਤਰੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ- 'ਕੱਲ੍ਹ ਤੂੰ ਟਾਹਲੀ 'ਤੇ ਦੂਜੇ ਕਬੂਤਰ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਬੈਠੀ ਸੀ?' 'ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਨੈਣ-ਨਕਸ਼ ਜੁ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ।'

'ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਰੱਬ ਨੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀਆਂ ਪੈ ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ।'

'ਤਾਂ ਹੀ ਆਪਾਂ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਆਲੂਣਾ ਪਾਇਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਜਦੋਂ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਤਾਂ ਕੰਧ ਟੱਪ ਕੇ ਗੁਆਂਢੀ ਆ ਵਤਦਾ ਸੀ।' ਕਬੂਤਰੀ ਨੇ ਕਬੂਤਰ ਦੀ ਧੌਣ 'ਤੇ ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਚੁੰਝ ਮਾਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

'ਅੱਛ! ਆਹ ਗੱਲ ਸੀ। ਤਾਂ ਹੀ ਗੁਆਂਢਣ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚਿੱਟੀ ਚੁੰਨੀ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ।'

ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੰਛੀਆਂ ਅੰਦਰ ਬੁਨ ਬੋਲਣ ਦੀ ਹਾਲੇ ਤੀਕਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ।

ਇਕ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੁਣਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਪਿਆਰ 'ਚੋਂ ਨਫਾ ਲੱਭਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਰੀਏ ਜਿਹੜੇ ਨਫਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਲਗਦਾ ਨਹੀਂ, ਚੱਕੀ ਰਾਹਾ ਜਮੀਨ ਅੰਦਰ ਧਸ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਚੁੰਝ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ?

ਤੇਈਆਂ ਸਾਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਪਰਤਿਆ ਜਤਿੰਦਰ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਸਿੰਧਾ ਆਪਣੇ ਹਮ ਜਮਾਤੀ ਦਿਆਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪੁੱਜ ਗਿਆ; ਜਿਵੇਂ ਸੁਦਾਮਾ ਨਹੀਂ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੁਦਾਮੇ ਲਈ ਸੱਤੂ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਕਾਲਜੋਂ ਵਿਛੜਿਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਉਦੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਘਰ ਪੁੱਜਿਆ ਤਾਂ ਗਰਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿਰ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦਿਆਲ ਘਰੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਕੁਲਜੀਤ ਜਦੋਂ ਝੱਟ ਦੇਣੀ ਠੰਢੀ ਸ਼ਕੰਜਵੀ ਦਾ ਗਲਾਸ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਤਾਂ ਜਤਿੰਦਰ ਦਾ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹਨੇ ਸਵਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, 'ਭਾਬੀ ਦਿਆਲ ਕਿੱਥੇ ਐ?'

'ਮੈਂ ਭੇਜਿਆ ਦਿਓਰ ਨੂੰ। ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਰੁੱਸ ਕੇ ਆਈ ਹੋਈ ਐ। ਜੁਆਈ ਤਾਂ ਰੱਬ ਰੁਪ ਐ, ਇਹੀ ਵਿਗੜਿਆ ਟੱਬਰ ਕਾਬੂ ਨੂੰ ਆ ਰਿਹਾ।'

'ਨਾ ਦਿਆਲ ਮਾਹਟਰ ਐ ਕਿ ਪੰਚ?' 'ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਹਟਰ ਈ; ਉਂ ਲਿਖਾ-ਪੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲੈਂਦੇ ਆ। ਲੈ ਆ ਗਿਆ ਥੋਡਾ ਮਿੱਤਰ।'

ਤੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਆਏ ਗਲਵੱਕਤੀ ਹੋ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖੰਡਾ

ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

...ਤੇ ਫਿਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਜੋਬਨ ਲਾਲੇ ਦੀ ਲਾਲ ਬਹੀ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਵਾਂਗ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਵਿਚ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕਦੇ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਫਿਰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਚਰਚੇ, ਤੇ ਫਿਰ ਡਾਲਰ ਰੁਪਈਆਂ 'ਚ ਵਟਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਜਤਿੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰ ਆਲੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਦਸ ਗਿਅਾਰਾਂ ਵਜੇ ਆ ਜਾਈ।

ਘੁੱਟ ਲਾਉਣ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਚੁਬਾਰੇ ਅੱਗੇ ਵਿਹੜੇ 'ਚ ਵਾਬੋ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਪੱਖਾ ਲਾ ਕੇ ਬਾਣ ਦੇ ਮੰਜਿਆਂ 'ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਚਰਖੀ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਘੁਮਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਚੁਬਾਰੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਪਰ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਜਗਦਾ ਲਾਟੂ ਮਖੌਲ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ; ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਜਲੀ ਆਉਂਦੀ ਘੁੱਟ, ਜਾਂਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੱਛਰ ਜਤਿੰਦਰ ਦੇ ਠੂੰਹੇ ਵਾਂਗ ਦੰਦੀ ਵੱਢਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਲਰ ਕੇ ਆਂਹਦਾ- 'ਪਾ ਹੋਰ ਘੁੱਟ। ਅੱਧਾ ਪੈਗ ਤਾਂ ਸਾਲਾ ਇਹ ਮੱਛਰ ਈ ਪੀਈ ਜਾਵੇ।'

ਹਾਲੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਦੋ ਬੁਰਕੀਆਂ ਰੋਟੀ ਦੀਆਂ ਮੂੰਹ ਪਾਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਕਿ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੇ ਜਿਵੇਂ ਬੋਝ ਚੱਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹੀ ਘਰ ਜਿਥੇ ਕੁੜੀ ਰੁੱਸ ਕੇ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਗਾਲਾਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਆਏ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇੰਨਾ ਗੰਦ ਤਾਂ ਬਿਜਲੀ ਵਾਲੇ ਖੰਡਾ ਖਿੱਚਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਬੋਲਦੇ ਹੋਣ।

ਜਤਿੰਦਰ ਤੇ ਦਿਆਲਾ ਹੇਠਾਂ ਤਾਂ ਨਾ ਉਤਰਦੇ, ਪਰ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਬਦਲੀ ਉਠੀ, ਤੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਕੜ ਕੜ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਨੱਠੀ ਜਿਵੇਂ ਮੁਕਲਾਵੇ ਪਿੱਛੋਂ ਪੇਕੇ ਆਈ ਕੁੜੀ ਸਹੇਲੀਆਂ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉੱਜ, ਮੀਂਹ ਨੇ ਗਰਮੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਚੱਕ ਦਿੱਤੀ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮੋਮਬੱਤੀ ਦੀ ਲੋਅ ਵਿਚ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ, ਪਰ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੇ ਰੌਲਾ ਪੈਣੋਂ ਨਾ ਹਟਿਆ।

'ਦਿਆਲਿਆ ਇਹ ਕੀ ਰੌਲਾ ਐ? ਤੂੰ ਵੀ 'ਤਕਾਲੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਈ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ?' ਜਤਿੰਦਰ ਨੇ ਸੌਣ ਲੱਗੇ ਨੇ ਗੱਲ ਛੇੜ ਲਈ ਕਿ 'ਇਹ ਤਾਂ ਆਏ' ਆ ਜਿਵੇਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਤਾਲਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ।'

'ਇੰਦਾਂ ਦੀ ਮਾਤੀ ਔਲਾਦ ਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਧੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾ ਜੰਮੇ। ਕੁੜੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਆ; ਦੱਸਦਿਆਂ ਤੇ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਆ। ਲੁੱਚਾ ਟੱਬਰ ਐ। ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਕੱਲ੍ਹ ਬਬੇਰੀ ਸਿਰ ਸੁਆਹ ਪਾਈ, ਪਰ ਭੇਡ ਜਿਵੇਂ ਉਨ ਲਾਹੁਣ 'ਤੇ ਮਸਤੀ ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਐ, ਆਏ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੁੰਨੇ ਪੈਣ ਦਿੰਦਾ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ? ਜੁਆਈ ਵਿਚਾਰੇ ਦਾ ਨਾ ਈ ਸਰਬਣ ਨੂੰ, ਉਂ ਵੀ ਸਰਬਣ ਈ ਐ। ਕਮਲੀ ਮੈਂ ਸਿਵਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪਈ ਦੇਖੀ ਐ।'

'ਗੱਲ ਕੀ ਐ ਵਿਚਲੀ?'

'ਮਿੱਤਰਾ ਉਠ ਕੇ ਬੈਠ ਫਿਰ ਜ਼ਰਾ। ਇਹ ਕਲਯੁੱਗ ਦਾ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵੀ ਸੁਣ ਕੇ ਸੋਈ।' 'ਜਿਹੜੀ ਕੁੜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੁਆਤਾ ਐ, ਇਹਦਾ ਨਾਂ ਐ ਸ਼ਿੰਦੀ। ਇਹ ਦੋ ਭੈਣ ਭਰਾ ਆ। ਪਿਉ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਤੋਂ ਅੱਕੇ ਸੱਤ-ਅੱਠ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਆ, ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰਿਆ। ਅੱਧਾ ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਐ ਇਹ ਦੋਵੇ ਨਿਆਣੇ ਉਹਦੇ ਹੈ ਈ ਨੂੰ।'

'ਉਹ ਮਰਿਆ ਕਿਉਂ?'

'ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਤੀਵੀਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਆਈ, ਫਿਰ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਿੰਦੀ ਐ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਝੀਰਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਭੱਜ ਗੀ; ਮਸੀ ਪੰਦਰੀ-ਵੀਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਲੱਭ ਕੇ ਲਿਆਂਦੀ। ਮੁੰਡਾ ਬੀਬਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਭਰਾ ਨੇ ਮਸਟੀਡਿਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕੁੱਟਿਆ, ਫਿਰ ਬਾਣੇ ਫ਼ਸਾ'ਤਾ। ਅਸੀਂ ਕਹਿ-ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੀਨਾਮਾ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਕੁੜੀ ਠੀਕ ਨੂੰ; ਇਹਦੇ ਹੱਥ ਪੀਲੇ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੱਲ ਫਿਰ ਨੂੰ ਗੋਲੀ, ਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਸ਼ੀਦੀ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਈ। ਫਿਰ ਲੈ ਤਾਂ ਆਂਦੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ, ਪਰ ਪੇ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਾ ਈ ਮਰ ਗਿਆ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ।'

'ਨਾ ਹੁਣ ਦਿਆਲਿਆ, ਇਸ ਜੁਆਈ ਨਾਲ ਕੀ ਰੌਲਾ?'

'ਇਹਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ। ਇਹ ਦੇਵ ਤੇ ਪਿੰਡੇ ਚੁੜੇਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਆ। 'ਕੱਲਾ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਪੁੱਤ ਆ। ਜਿੰਦਣ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ, ਮਾਂ ਤਾਂ ਸੀਗੀ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਵਿਗੜੀ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਦੁਖੀ ਛੇਤੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਇਹ ਸਰਬਣ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਦੁਬਈ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਿਹਨਤੀ ਸੀ ਵਿਚਾਰਾ। ਰਾਜ ਮਿਸਤਰੀ ਸੀ, ਕਮਾਈ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਇਹਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਭੇਜਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਿੰਡੇ ਜਿਹੇ ਜਦੋਂ ਇਥੋਂ ਪੰਚਾਇਤ ਗਈ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਆਲੇ ਦੱਸਣ, ਪਈ ਇਹ ਜਨਾਨੀ ਤਾਂ ਸਵੇਰੇ ਪੱਛਰ ਸੁਰਖੀ ਲਾ ਕੇ, ਬਾਹ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੀ ਐ ਪਰਸ, ਤੇ ਅੱਛੇ ਜਾ ਖੜ੍ਹਦੀ ਐ। ਜਿਧਰ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰਦੈ, ਲਾਰੀ ਫੜ ਲੈਂਦੀ ਆ। ਦੋ ਜੁਆਕ ਨੇ ਇਹਦੇ, ਦੋਵੇਂ ਲੜਕੇ ਆ। ਗੁਆਂਢੀ ਦੱਸਣ ਵਿਚਾਰੇ...ਦੋਵੇਂ ਬੁਝੇ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆ ਕਿ ਕਦੋਂ ਘਰੇ ਆਉ ਸਿਰੀ ਦੇਵੀ।'

'ਯਾਰ ਕਮਾਲ ਦਾ ਬੰਦੈ ਸਰਬਣ! ਅੱਗ ਲੱਗੇ ਇੰਦਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ। ਉਹਨੇ ਕਿਤੇ ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ ਨਾਵਾਂ ਕਟਾਉਣੈ? ਪਈ ਤੂੰ ਟਿਕਟ ਲੈ, ਇਥੇ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਘਰੇ ਆ ਕੇ ਦਿਹਾੜੀ ਦੱਪਾ?'

'ਜਤਿੰਦਰ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਿੰਦੀ ਦਾ ਭਰਾ ਆ ਕੈਲਾ...ਇਹ ਪੂਰਾ ਬਦਮਾਸ਼ ਨਿਕਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਪੇ ਮਰ ਗਿਆ, ਇਹਨੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜੁਬਾਨ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦਿੱਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਭੁੱਕੀ ਵੇਚਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਆ ਸਾਲਾ ਸਮੇਕੀਆ...ਪੀਦਾ ਵੀ ਤੇ ਵੇਚਦਾ ਵੀ। ਸਰਬਣ ਇਹਨੇ ਦੋ ਕੁ ਵਾਰ ਖੜਕਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। ਉਂ ਸਰਬਣ ਵੀ ਬੋੜਾ ਗਲਤ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਦੁਬਈ ਛੱਡ ਕੇ ਉਦੋਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਨੱਕ ਦੀ ਚੋਅ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ।'

'ਉਹ ਕਿੱਦਾਂ?'

'ਇਹ ਸ਼ਿੰਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਆਲਿਆਂ ਨੇ ਫੜ ਲਈ। ਹੋਰ ਜਨਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕੰਜਰਖਾਨਾ ਚਲਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਰਹੀ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ, ਤੇ ਨਿਆਣੇ ਰੁਲਣ ਲੱਗੇ; ਤਾਂ ਆਇਆ ਜਾ ਕੇ ਦੁਬਈ ਤੋਂ।'

'ਇਹਦੀ ਲੱਤ ਨੂੰ ਵੱਢੀ ਫਿਰ?'

'ਜਤਿੰਦਰਾ, ਤੈਨੂੰ ਚਿਰ ਹੋ ਗਿਆ ਮੁਲਕ ਛੱਡੇ ਨੂੰ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਵਿਗੜਿਓ ਸਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦੇ ਆ, ਇਹ ਤੀਵੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਗੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਡਾਲਰ ਦਿਖਾ ਦਿਖਾ ਕੇ। ਕੁਰਾਹੇ ਪਈ ਔਰਤ ਇਥੇ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਪੈਦੀ ਆ ਮੁੜ ਕੇ? ਨਾਲੇ ਜਿਹੜੀ ਬਾਣੇ ਜਾ ਆਵੇ।'

'ਹੁਣ ਕੀ ਸਰਬਣ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਰੱਖਣੀ ਨੂੰ?'

'ਕਾਹਨੂੰ; ਉਹ ਤਾਂ ਸਰੀਫ ਲੈਣ ਆਇਆ

ਰੁੱਸ ਕੇ ਆਈ ਨੂੰ।'

'ਯਾਰ ਬੰਦਾ ਕਿ ਅਲਾਦੀਨ?'

'ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿਆਣੇ ਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੇ ਕਿ ਕੰਮ ਕਰੇ।'

'ਨਾ ਇਹ ਸਾਲਾ ਭਰਾ ਮਰਿਆ ਹੋਇਐ। ਸਮਝਾ ਨੂੰ ਸਕਦਾ ਭੈਣ ਨੂੰ? ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਰੇ ਇਹਦੇ ਚਾਰ ਟੁਕੜੇ...ਲਾਵੇ ਅੱਗ।'

'ਉਹਦੀ ਹੋਰ ਸੁਣ ਲੈ...ਉਹ ਕੰਜਰ ਦਾ ਆਪ ਤੀਵੀਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਇਆ ਹੋਇਐ। ਦੋ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਆ। ਕੋਈ ਨਾ ਉਹਦਾ ਵਾਲੀਵਾਰਸ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਆਇਆ। ਪਿੰਡ ਆਲੇ ਤਾਂ ਆਂਹਦੇ ਆ, ਇਹ ਸ਼ਿੰਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਦੀ ਐ...ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਮਿਰਚਾਂ ਭੋਰਦੇ ਸੁਣੇ ਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਸੁਣਦੇ ਆ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਰਚਾਂ ਰਗੜਦੀ ਐ।'

'ਜਾਣੀ ਕਿ ਭੱਠਾ ਨੂੰ ਬੈਠਿਆ, ਆਵਾ ਉਤਿਆ ਪੂਰਾ।'

'ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾ ਕਿ ਨਹੀਂ?'

'ਲਗਦਾ ਨੂੰ। ਝਗੜਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਆਲਾ ਐ। ਵਿਚਾਰੇ ਸਰਬਣ ਕੋਲ ਹੋਗੀ ਆ ਦੋ ਕਨਾਲ ਨਿਆਈਂ ਦੀ ਜਮੀਨ। ਹੋਉ ਕੋਈ ਪੰਦਰਾਂ-ਵੀਹ ਲੱਖ ਦੀ। ਇਹ ਸਮੇਕੀਆ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਤਿਆਰ ਤੇਰੇ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕ ਜਾਣ ਨੂੰ। ਸ਼ਿੰਦੀ ਆਂਹਦੀ ਆ ਸਰਬਣ ਨੂੰ, ਜਮੀਨ ਵੇਚ। ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਤਰਲੇ ਕਰਦੈ, ਕਿ ਦਸ ਕੁ ਮਰਲੇ ਮੈਂ ਵੇਚ ਦਿੰਨਾ ਇਹਦੇ ਲਈ; ਬਾਕੀ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਦੋ ਜੁਆਕਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖਣੈ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦੀ ਉਥੇ ਕਲੇਸ਼ ਪਾ ਕੇ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਪਰਸੋਂ ਸਮੇਕੀਆ ਗਿਆ...ਨਾਲੇ ਉਹਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਆਇਆ, ਨਾਲੇ ਇਹਨੂੰ ਸਵਿੱਤਰੀ ਸ਼ਿੰਦੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਆਇਆ।'

'ਨਾ ਇਹਨੂੰ ਸ਼ਿੰਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਨੂੰ ਦੀਹਦਾ?'

'ਯਾਰ! ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਭੋਲੇ ਦਾ ਭੋਲਾ ਈ ਆ। ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਪੈਰ ਪੁੱਟਣ ਲੱਗ ਪੈਣ, ਇਹ ਆਪ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਘਰ ਮੁੜ ਆਉਣ, ਪਰ ਇੰਜਤ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਤੇਰੀ ਭਰਜਾਈ ਕੱਲ੍ਹ ਦੱਸਦੀ ਸੀ, ਪਈ ਸ਼ਿੰਦੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਆਂਹਦੀ, ਜਿੰਦਣ ਭਰਾ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਨਿਆਣੇ ਲੈ

ਕੇ ਪੇਕੇ ਆ ਜਾਣੈ।'

'ਕਿਉਂ?'

'ਨਣਾਨ ਭਰਜਾਈ ਇਕੋ ਪੀਘ ਨੂੰ ਵਾਰੋ-ਵਾਰੀ ਹੁਲਾਰੇ ਦੇਣਗੀਆਂ।'

'ਫਿਰ ਲਾਹਣਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ...ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਫਿਰ ਕੀ ਕੀਤਾ?'

'ਸਵੇਰੇ ਹੋਉ ਕੁਝ।'

ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਇਸੇ ਹੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਅੱਖ ਲੱਗ ਗਈ।

ਸਵੇਰੇ ਨੌਂ ਵੱਜਦੇ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਉਠੇ। ਜਤਿੰਦਰ ਦੀ ਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਡਰਾਇਵਰ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਿਆਲ ਨੇ ਸਕੂਲੋਂ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਲਈ ਸੀ।

ਨਾਹ-ਧੋ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਫੁਲਕਾ ਛਕ, ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ। ਹਾਲੇ ਵਸੀਵੇਂ 'ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਸਨ ਕਿ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਖੰਡੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਸਰਬਣ ਸ਼ਾਂਤ ਸੀ, ਪਰ ਸ਼ਿੰਦੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਉਲਰ ਉਲਰ ਕੇ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਉਚੀ ਅੱਡੀ ਦੇ ਸੈਂਡਲ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਦਿਆਲ ਨੇ ਕਿਹਾ- 'ਜਤਿੰਦਰ ਗੱਡੀ ਰੋਕ। ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਸੁਣਦੇ ਸੀ ਕਿ ਲੰਕਾ ਭਵੀਸ਼ਨ ਨੇ ਉਜਾਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਲੱਗ ਰਿਹੈ, ਰਾਵਣ ਹੀ ਹੱਥੀ ਫੂਕ ਰਿਹੈ।'

ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਜਦੋਂ ਲਾਗੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸ਼ਿੰਦੀ ਨੇ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਸਰਬਣ ਦਾ ਸਿਰ ਖੰਡੇ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ- 'ਲੈ ਕਰ' ਤਾਂ ਇੰਤਕਾਲ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਦੋ ਕਨਾਲਾਂ ਦਾ।'

ਪਿੰਡ ਸਾਰਾ ਵਾਹੋ-ਦਾਹੀ ਭੱਜਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਕਲਯੁੱਗ ਦੇ ਗਏ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਖਿਸਕ ਗਏ ਸਨ।

ਜਤਿੰਦਰ ਨੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਦਿਆਂ ਦਿਆਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ- 'ਮਿੱਤਰਾ, ਤੇਰਾ ਪਿੰਡ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬਣ ਗਿਐ?'

'ਹੈ! ਉਹ ਕਿੱਦਾਂ?' ਸਿੱਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਿਆਲ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ।

ਭਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਮਰਵਾਉਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਕਤਲ ਕਰਦੀ ਦੇਖੀ ਐ।'

ਸੂਰਜ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਲਗਦੈ, ਤਰਸਯੋਗ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

#

ਗੱਲ ਬਣੀ ਕਿ ਨਹੀਂ

ਐਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੋਰਾ

ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਦੇ ਹੱਥ

ਚਰਖੇ ਮੂਧੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਟੁੱਟ ਗਏ ਤਾਣੀ-ਤੰਦਾ।
ਡਾਢਾ ਹੋਇਆ ਕਰੂਪ ਸੀ, ਨਵੇਂ ਚੜ੍ਹਾ 'ਤੇ ਚੰਦ।
ਜਿਹਨੂੰ ਸਾਰੇ ਆਖਦੇ ਹੁੰਦਾ ਬੜਾ ਬੇ-ਅੰਤ।
ਨਾਲੇ ਲੈ ਗਿਆ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਆ-ਜੰਤ।
ਕਦੇ ਖੁਆਜਾ ਆਖਦੇ, ਕਦੇ ਜਲਾਂ ਦਾ ਪੀਰ।
ਜਿਹਦੀ ਅੱਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਧੀਰ।
ਗੋਰੀ ਕੁੱਛ, ਕੇਦਾਰ ਤੇ ਨਾਲੇ ਬਦਰੀ ਨਾਥ।
ਹੋਏ ਸੱਭੇ ਲਾਚਾਰ ਸੀ ਜਦ ਪੈ ਗਈ ਨੇਰੀ ਰਾਤ।
ਆਪੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਦੈ, ਲਾ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਢੇਰ।
ਵਸਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਨੇਰ।
ਵੜੇ-ਵਿਗਿਆਨ ਫੇਲ੍ਹ ਨੇ, ਨਾਲੇ ਗੜੇ-ਗਿਆਨ।
ਕੁਦਰਤ ਹੱਥੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਹੋਈ ਵਿਰਾਨ।
'ਭੋਰੇ' ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਦੇ ਹੱਥ।
ਬਚਿਆ ਕੋਈ ਰਥਵਾਨ ਨਹੀਂ, ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਗੇ ਹੱਥ।

ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਦੀ ਗੁਫ਼ਾ ਵਿਚਲੀ ਉਡਾਣ

ਪੁਸਤਕ ਪੜਚੋਲ

‘ਗੁਫ਼ਾ ਵਿਚਲੀ ਉਡਾਣ’ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਸਚਿੱਤਰ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼ ਸਮਾਣ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਮ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀਆਂ ਤੋਂ ਹਟਵੀਂ ਹੈ। ਅਸਲੋਂ ਵਿਲੱਖਣ। ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਦਾ ਚੈਂਪੀਅਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਗਗਨ ਦਾ ਚੰਦ! ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ 270 ਪੰਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਹੱਡਬੀਤੀ ਗਲਪਮਈ

ਪ੍ਰਿ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 905-799-1661

ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮਹਾਂ-ਕਾਵਿ ਵਾਂਗ ਮਹਾਂ-ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਾਠਕ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਅਸਲੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਥਹੁ ਪਤਾ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਜਾਸੂਸੀ ਨਾਵਲਾਂ ਵਰਗੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਤੇ ਲੁੱਖ-ਕੰਡੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੇਰਵੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਈਏ, ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਜਾਈਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਤਲਚੰਮੇ ਵੀਰ ਵਰਿਆਮ ਨਾਲ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਭਾਣੇ ਵਰਤੇ ਤੇ ਉਹਨੇ ਕਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ? ਮੌਤ ਉਹਦੇ ਦਰਾਂ ’ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਉਹ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਆਇਆ। ਸਗੋਂ ਮਾਰ-ਮਰਾਈ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਦੌਰ ਦਾ ਸੀਸ਼ਾ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ‘ਗੁਫ਼ਾ ਵਿਚਲੀ ਉਡਾਣ’ ਲਿਖਣ ਲਈ ਬਚਿਆ ਰਿਹਾ! ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਬਚਿਆ ਰਿਹਾ ਬਲਕਿ ਹੋਰ ਬਲਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ।

ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸ਼ਾਨਮੱਤ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਸਰਬਾਗੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ। ਉਹਦਾ ਕੱਦ ਵੀ ਲੰਮਾ ਹੈ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਲੰਮੀਆਂ ਲਿਖਦੇ ਤੇ ਭਾਸ਼ਨ ਵੀ ਲੰਮੇ ਦਿੰਦੇ। ਪਰ ਨਾ ਉਹਦੀ ਕਹਾਣੀ ਲੰਮੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਭਾਸ਼ਨ ਲੰਮਾ। ਉਹਦੇ ਲਿਖਣ ਬੋਲਣ ‘ਚ ਟੁਣੇਹਾਰੀ ਖਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਉਹਦੀ ਕਲਮ ਤੇ ਜੁਬਾਨ ਉੱਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਸਵਾਰ ਐ। ਉਹਦੀ ਗੱਲ-ਕੱਥ ‘ਚ ਬਾਤਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਰਸ ਹੁੰਦਾ। ਕਰੁਣਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹੈਰਾਨੀ ਵੀ ਤੇ ਹਾਸੇ ਮਖੌਲ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ। ਉਹ ਗੱਲ ‘ਚੋਂ ਗੱਲ ਕੱਢਦਾ ਵਾਈ ਨਾਲ ਵਾਈ ਮੇਲੀ ਤਰਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਸੁਨੇਹਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੀ ਦਿੰਦਾ। ਆ ਪਈਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਬਾਰੇ ਆਖਦਾ, “ਕਿਹੜੀ ਆਖਰ ਆ ਚੱਲੀ ਏ!”

ਮਿਸਾਲ ਅਕਸਰ ਦੀਵੇ ਦੀ ਦਿੰਦੇ ਜਿਹੜਾ ਛਿਪਦੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਆਖਦਾ, “ਤੇਰੇ ਜਿੰਨਾ ਚਾਨਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਮੇਰੇ ਹਜ਼ੂਰ! ਫਿਰ ਵੀ ਆਖਰੀ ਤੁਪਕੇ ਤਕ ਬਲਾਗ ਤੇ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ।”

ਉਹ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਰਵਰਕ ਉੱਤੇ ਲਿਖਦਾ, “ਮੈਂ ਅਸਲੋਂ ਸਾਧਾਰਨ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਾਂ। ਛੋਟਾ ਤੇ ਮਾਮੂਲੀ ਬੰਦਾ। ਮੂਲੋਂ ਸਾਧਾਰਨ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲਾ। ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਬੰਦਾ ਭਲਾ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਵੱਡੇ ਮਾਅਰਕੇ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ! ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਵੱਡੀ ਤੇ ਲੰਮੀ ਲੜਾਈ ਲੜ ਸਕਦਾ ਹੈ! ਸਾਧਾਰਨ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਓਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਉਲਟ ਹਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਲੜ ਸਕਦਾ ਸਾਂ, ਲੜਿਆ ਹਾਂ, ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਉਡ ਸਕਦਾ ਸਾਂ, ਉਡਿਆ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਮਸਾਂ ਆਪਣੀ ਗੁਫ਼ਾ ਵਿਚਲੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਡ ਵੀ ਸਕਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਪੱਕ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉਡਣ ਦੀ ਲੋਚ ਮਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਉਂਦੀ ਬਚ ਗਈ ਉਡਣ ਦੀ ਇਹ ਲੋਚਾ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਵਡੇਰਿਆਂ ਅੱਗੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ।”

ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ‘ਸਿਰਜਣਾ’ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ਸਾਧਾਰਨ ਕਿਸਾਨੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਹੋਣ ਦੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਤੱਠ-ਸੱਠ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਗਰੀਬ ਜਾਪਣ ਵਾਲੀ ਰੁਦਨ ਦੀ ਧੁਨੀ

ਸੁਣੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ‘ਖਾਨਦਾਨੀ ਚੜ੍ਹਤ’ ਵਾਲੀ ਭੁਪਵਾਦੀ ਹਉਂਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ-ਪਿਓ, ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ, ਮਾਮਿਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਨੇੜਲੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਇੱਝ ਪਾਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਯਥਾਰਥਕ ਪਾਤਰ-ਚਿਤਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਿੱਥ ‘ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਖਸੀਅਤ ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਆਰਥਕ ਤੰਗੀ ਕਾਰਨ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆ ਗਏ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਿੱਛਲਾਤ ਰਾਹੀਂ ਹਮਦਰਦੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਰਹੇ ਆਪਣੇ ਕੁਰੱਖਤ ਵਤੀਰੇ ਉੱਤੇ ਅਫਸੋਸ ਜਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਗਲਪਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵਰਿਆਮ ਦੀ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਯਥਾਰਥ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਮਾਨਵੀ ਸਰੋਕਾਰ ਇਕੋ ਜਿੰਨੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਦੀ ਇਸ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ‘ਗੁਫ਼ਾ ਵਿਚਲੀ ਉਡਾਣ’ ਤਾਂ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁਖਸੀਅਤ ਦੇ ਗਣ ਦੀ ਅਵੱਸ਼ ਬੜੀ ਉਚੀ ਤੇ ਸੋਹਣੀ ਉਡਾਣ ਭਰੀ ਹੈ।”

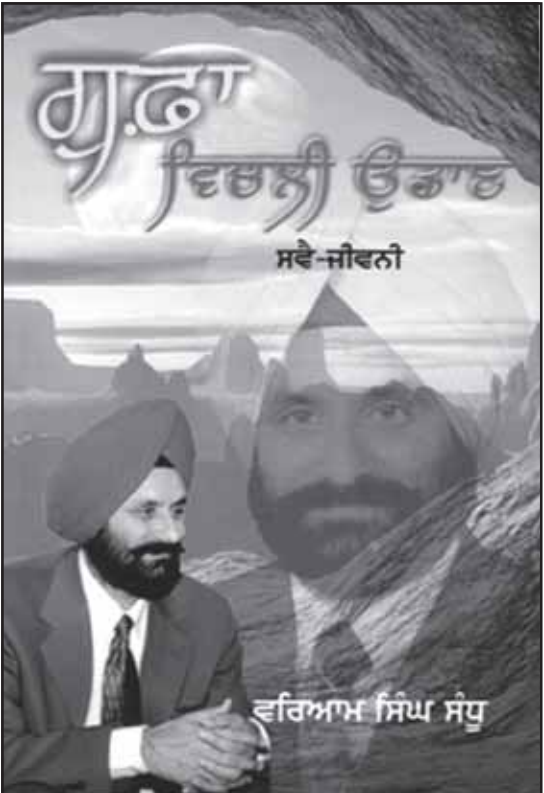
ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂ ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ। ਅੱਗੋਂ ਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਉਪ ਸਿਰਲੇਖ ਹਨ। ਹਰ ਕਾਂਡ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਤ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਕਾਂਡ ਲੜੀਦਾਰ ਬਾਤਾਂ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਕਾਂਡ ‘ਟੋਟਾ ਕੁ ਜ਼ਿੰਦਗੀ’ ਉਹ ਬਾਤ ਪਾਉਣ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, “ਮੇਰੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਭਡਾਣਾ ਸੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ। ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪੰਜ ਛੇ ਕੋਹ ਦੀ ਵਾਟ ’ਤੇ।

ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਦੇ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਧੰਨ ਕੌਰ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ। ਪਤਨੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣ ‘ਤੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਆ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਦਾਦਾ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਡਾਢਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਲੇ ਹਕੀਕਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ ਨੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਣਾਨ, ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਧੰਨ ਕੌਰ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਬੱਚਾ, ਮੇਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਪਿਤਾ, ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਵੀਰ ਚੰਦਾ ਸਿਆ! ਅੱਜ ਤੋਂ ਗੋਜੇ ਤੇ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਡੇ ਹੋਏ...।”

ਇਸ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਪਿੰਡ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਦਿਲਟੁੰਬਵਾਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਮਮਤਾ ਤੇ ਉਹਦੇ ਜਿਗਰੇ ਦਾ, “ਪਿਓ ਬਿਮਾਰ, ਆਕਸੀਜ਼ਨ ਲੱਗੀ ਹੋਈ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਟੈਸਟ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਤਾਂ ਪਿਓ ਦੇ ਸਿਰਹਾਣਿਓਂ ਉਠ ਕੇ ਬੀਬੀ ਅਗਲਵਾਂਦੀ ਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ, ‘ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਓ ਕੋਲ ਮੈਂ ਬੈਠੀ ਹਾਂ, ਠੀਕ ਹੋ ਉਹ। ਤੁਸੀਂ ਰੋਟੀ ਖਾ ਆਓ।’ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਮੁੜੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਮਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਰੋਣ-ਕਰਲਾਉਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਭੁੱਖਣ-ਭਾਣਾ ਉਹਦਾ ਪੁੱਤ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲਵੇ।”

ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਦੂਜਾ ਕਾਂਡ ਲੇਖਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਗੋਦ ਵਾਂਗ ਹੀ ਗੁੰਦਿਆ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖਣ ਤੇ ਸਟੇਜਾਂ ‘ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਸੀ ਆਈ ਡੀ ਕਰਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਮੱਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਈ ਬਚ ਕੇ ਚੱਲ, ਖਿਆਲ ਰੱਖ ਆਪਣਾ। ਪਰ ਵਰਿਆਮ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ‘ਗੁਨਾਹ’ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਭੁੱਖ-ਦੁੱਖ, ਅਨਿਆਂ ਤੇ ਬੇਵੱਸੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਭੋਗ ਰਹੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੰਦ-ਖਲਾਸੀ ਲਈ ਹੱਕ-ਸੱਚ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੀ ਤਾਂ ਬੁਲੰਦ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਵੀ ਲਿਖ ਕੇ ਜਾਂ ਬੋਲ ਕੇ, ਬੜੇ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰੂਪ ਵਿਚ। ਪਰ ਉਹ ਦਿਨ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਬੀ.

ਐਡ ਕਰਦਾ ਉਹ ਸੀਖਾਂ ਪਿੱਛੇ ਡੱਕਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਕਾਂਡ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਮਨ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਹੋਣੀ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨੀਕਾਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਚਿਤਰ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜੇ। ਤੀਜੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵੇਲੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਦੂਜੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕੋਲ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਅਚਿੱਤੇ ਬਾਜ ਆਣ ਪਏ। ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਲੱਗ ਗਈਆਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਹਵਾਲਾਤ ਤੇ ਫਿਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਡੱਕਿਆ ਗਿਆ। ਚੌਥੇ ਕਾਂਡ

ਵਿਚ ਕੁੱਝੀ ਨਰਕ ਵਰਗੇ ਇੰਟੈਰਗੇਸ਼ਨ ਸੈਟਰ ਦਾ ਹਿਰਦੇ ਵੇਖਕ ਵਰਣਨ ਹੈ, “ਅਸਮਾਨ ਚੀਰਦੀ ਚੀਕ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਬੰਦਾ ਧਰਤੀ ’ਤੇ ਡਿੱਗਿਆ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਜਣਾ ਉਹਦੇ ’ਤੇ, ਬਿਨਾਂ ਉਹਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤਿਆਂ, ਡਾਂਗਾਂ ਵਰ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ‘ਬਖਸ਼ ਲੈ ਮਾਪਿਆ! ਮੈਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲੁਕਾਇਆ ਤੈਥੋਂ ਮੋਤੀਆਂ ਆਲਿਆ! ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ ਸੱਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।’

ਇੰਜ ਇਕ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ‘ਬੱਕਰੇ’ ਕੱਢੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ‘ਕਤਲਗਾਹ’ ਵੱਲ ਲਿਜਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਹਿਲੇ ਦੋਹਾਂ ਵਾਂਗ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ‘ਇਹ’ ਮੁੱਢਲੀ ‘ਦਖਸ਼ਣਾ’ ਦਿੱਤੀ

ਗਈ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ‘ਹੋਣੀ’ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਅਤੇ ਚੰਘਿਆਤਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਵਰੁਦੀਆਂ ਡਾਂਗਾਂ ਜਾਂ ‘ਪੁਲਿਸੀ ਛਿੱਤਰਾਂ’ ਦਾ ਖੜਕ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਜਣੇ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਡਾਂਗਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ; ਮੈਨੂੰ ਡਾਂਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਾਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ‘ਬੱਸ ਹੀ ਕਰਨ!’ ਤਦ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਗਿਣਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਪੂਰੀਆਂ ਅੱਠਤੀ ਡਾਂਗਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪਈਆਂ!

‘ਨਰਕ’ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੇ ‘ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ’ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਇੰਜ ਹੀ ਕੁਰਲਾਹਟ ਮੱਚਦੀ ਹੋਵੇਗੀ! ਇਹ ਧਰਤੀ ਉਤਲਾ ‘ਨਰਕ’ ਹੀ ਸੀ। ‘ਆ ਬਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਹਾਂ! ਬਾਹਰ ਆ!’ ਰਾਤ ਵਾਲਾ ਅਧਖਤ ਅਫਸਰ ਮੇਰੀ ਕੋਠੀ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬਾਵਰਦੀ ਹਵਾਲਦਾਰ ਸੀ...।”

ਇਕ ਕਾਂਡ ‘ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ’ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੀ ਇਕ ਨਿਹੰਗ ਸਿਰ ਕਤਲ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੇਸ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਨਿਹੰਗ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਕੋਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਦਲ ਬਾਬਾ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹਾ ਅਸਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਠ ਤੁਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਿਹੰਗ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਚਿੱਠੀ ਜੇਲ੍ਹ ‘ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵੇਲੇ ਇਕ ਹਵਾਲਦਾਰ ਨੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਤਕੜੀ ਚੁਪੇੜ ਜੜ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, “...ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਹਮਦਰਦਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਮੋੜਨ ਲਈ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਣ ਹੀ ਵਾਲਾ ਸਾਂ ਕਿ ਹਵਾਲਦਾਰ ਨੇ ‘ਪਟਾਕ’ ਕਰਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਥੱਪੜ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ‘ਤੇ ਜੜ ਦਿੱਤਾ। ਖੜਕ ਨਾਲ ਡਿਓੜੀ ਗੂੰਜ ਉਠੀ। ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੀ ਘੁਲ ਰਹੀ ਗਈ।”

“ਕਚਹਿਰੀ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੀ ਇਸ ਚਪੇੜ ਦੀ ਗੂੰਜ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਗੁੰਬਦ ਵਿਚ ਗੂੰਜਦੀ ਗਈ।” ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਲੇਖਕ ਦੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ!

‘ਅਸੀਂ ਕੀ ਬਣ ਗਏ!’ ਕਾਂਡ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ‘ਭੱਜੀਆਂ ਬਾਹੀ’ ਵਰਗੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਸੰਧੂ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਚਿਤਰਨ ਦਾ ਵੀ ਧਨੀ ਹੈ, “ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਘੁਸਮੁਸਾ ਅਜੇ ਪਸਰਿਆ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਚਿੱਤ-ਚੇਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਘੁਸਮੁਸਾ

ਨੀਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ, ਤਵੀਆਂ ਉੱਤੇ, ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾ ਗਈ ਦਿੱਲੀ। ਖੋਪਰੀਆਂ ਲਾਹ ਗਈ, ਚਰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਉਬਲਦੀਆਂ ਦੇਗਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਗਈ ਦਿੱਲੀ।

ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਵੀ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਗਈ ਦਿੱਲੀ। ਨੂਰਪੁਰੀ ਦੁੱਖ ਕੀ ਕੀ ਦੱਸੀਏ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪੁੱਤ ਮਰਵਾ ਗਈ ਦਿੱਲੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਾਹ ਗਈ ਦਿੱਲੀ। ਜੂਨ ਚੁਰਾਸੀ ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲ ਜਾਈਏ ਜਿਹੜੀ ਭਾਖੀ ਪਾ ਗਈ ਦਿੱਲੀ।

ਤੰਦ ਨਹੀਂ ‘ਕੱਲਾ ਪੂਰੀ ਉਲਝੀ ਏ ਤਾਣੀ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਬੁਣਤੀ ਨਾ ਜਾਂਦੀ ਏ ਪਛਾਣੀ, ਤਾਣ ਨਵੀਂ ਤਾਣੀ ਅੱਡਾ ਮੁੜਕੇ ਗਡਾ।

ਕਾਵਿ-ਜਗਤ

ਦਿੱਲੀ
ਕਦੋਂ ਸਮਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਉਗੀ ਸਭ ਕੁਝ ਤਾਂ ਖੋਹ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਦਿੱਲੀ।

ਬਿਜਲੀ ਲੈ ਗਈ, ਪਾਣੀ ਲੈ ਗਈ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਲੈ ਗਈ ਦਿੱਲੀ। ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਲੈ ਗਈ, ਕਾਰੀਗਰ ਲੈ ਗਈ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਾ ਕਹਿ ਗਈ ਦਿੱਲੀ।

ਸਭਿਅਤਾ ਲੈ ਗਈ, ਬੋਲੀ ਲੈ ਗਈ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਪਾ ਗਈ ਦਿੱਲੀ। ਸੁੱਖ ਵੀ ਲੈ ਗਈ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਲੈ ਗਈ ਜਿਣਸਾਂ ਦੇ ਭਾਅ ਲਾ ਗਈ ਦਿੱਲੀ।

ਸ਼ਰਮ ਹਯਾ ਵੀ ਲੈ ਗਈ ਲੁੱਟ ਕੇ ਫੇਰ ਮਿਲਾਂਗੇ, ਕਹਿ ਗਈ ਦਿੱਲੀ। ਲਿਬਾਸ ਲੈ ਗਈ, ਮਿਲਾਪ ਲੈ ਗਈ ਅਣਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖਹਿ ਗਈ ਦਿੱਲੀ।

ਨਸ਼ੇ ਤੰਬਾਕੂ ਛੱਡ ਗਈ ਇਥੇ ਦੁੱਧ ਮਲਾਈਆਂ ਲੈ ਗਈ ਦਿੱਲੀ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਨਿੱਘ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਣਾ ਸੀ ਲੁਣ ਜ਼ਖਮਾਂ ‘ਤੇ ਪਾ ਗਈ ਦਿੱਲੀ।

ਛੱਡ ਬੀਤੇ ਕਿੱਸੇ ਅਤੇ ਬੀਤੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ। ਭਰਾਂ ਮੈਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਬਾਤ ਨਵੀਂ ਕੋਈ ਸੁਣਾ।

ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਖ ਨਾ ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਨਿਰਾ ਧੋਖਾ, ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖ ਆਪਣੇ ਤੂੰ ਮਨ ਦਾ ਝਰੋਖਾ, ਕਰ ਨਵੀਂ ਖੋਜ ਵਿਸ਼ੇ ਨਵੇਂ ਲੈ ਕੇ ਆ।

ਤਕ ਤੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆਇਆ ਜੇ ਨਿਘਾਰ, ਜੰਮਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕ ਧੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਮਾਰ, ਕੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਜੋ ਭੁਚਾਲ ਤੂੰ ਹਟਾ।

ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਬਲਾਤਕਾਰੀ ਟੋਲੀਆਂ, ਨਿੱਤ ਕਈ ਪੱਗਾਂ ਜਾਣ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਰੋਲੀਆ, ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਬਣਨਾ ਸਿਖਾ।

ਤੰਦ ਨਹੀਂ ‘ਕੱਲਾ ਪੂਰੀ ਉਲਝੀ ਏ ਤਾਣੀ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਬੁਣਤੀ ਨਾ ਜਾਂਦੀ ਏ ਪਛਾਣੀ, ਤਾਣ ਨਵੀਂ ਤਾਣੀ ਅੱਡਾ ਮੁੜਕੇ ਗਡਾ।

-ਨੀਲਮ ਸੈਣੀ
ਫੋਨ: 510-502-0551

ਹਾਇਕੂ
ਕੁੱਤੇ ਵੀ ਫੇਲ ਸਾਇਕਲ ਨਕਾਰਾ ਹੱਸਣ ਬੱਚੇ।
-ਜਨਮੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ

ਰਿਬੋਰੋ ਦੀ ਆਪਬੀਤੀ (4)

ਬੁੱਲਟ ਫਾਰ ਬੁੱਲਟ ਦੀ ਹਕੀਕਤ

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁਖੀ ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਜੂਲੀਓ ਰਿਬੋਰੋ ਨੇ ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਸੀਵਿਆਂ ਦੇ ਦੌਰ ਉਪਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਟੇਟ ਅਫਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸਟੇਟ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਹਨ ਪਰ ਰਿਬੋਰੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਉਹ ਸਟੇਟ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜਦੀ ਹੈ। ਰਿਬੋਰੋ ਦੀ ਧਿਰ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਟੇਟ ਕੀ ਸੋਚਦੀ ਰਹੀ, ਕੀ ਕਰਦੀ ਰਹੀ, ਕਿਉਂ ਕਰਦੀ ਰਹੀ! ਰਿਬੋਰੋ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ 'ਬੁੱਲਟ ਫਾਰ ਬੁੱਲਟ' ਦੇ ਕੁੱਝ ਪੰਨਿਆਂ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਉਘੇ ਲੇਖਕ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਰਿਬੋਰੋ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਮੁਢਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਟੱਕਰ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਬਣ-ਵਿਗਸ ਰਹੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਜੂਲੀਓ ਰਿਬੋਰੋ
ਅਨੁਵਾਦ: ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ
ਫੋਨ: 91-94642-51454

ਗੋਲਡਨ ਟੈਪਲ ਵਿਚ ਆਰਮੀ ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਪਰਤ ਗਏ।

ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਫੌਜੀ ਐਕਸ਼ਨ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਐਕਸ਼ਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਪਤ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਅਵਾਕ ਰਹਿ ਗਏ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ, ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਕੁਝ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ।

ਪੰਨਾ 250: ਅਪਰੈਲ 1985 ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰ ਆਰ.ਡੀ. ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪੁਲਿਸ ਚੀਫ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਦਿੱਲੀ ਪੁੱਜੋ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ- ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਕੋਸਰ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਟਾਟਾ ਕੋਸਰ ਹਸਪਤਾਲ ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੈ, ਆਪੋਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਗੋਆ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਕੁੱਝ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਹੱਲ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਘਰ ਦੀ ਵੰਡ-ਵੰਡਾਈ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 2 ਤੋਂ 31 ਮਈ ਤੱਕ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਅਪਲਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰ ਦਿੱਲੀ ਪੋਸਟਿੰਗ ਲਈ ਟ੍ਰਾਈ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਇਨ ਕਰ, ਫਿਰ ਛੁੱਟੀ ਚਲਾ ਜਾਵੀਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਪੋਸਟਿੰਗ ਮੰਗੀ ਹੈ? ਮੈਂ ਚੋਰਾਂ ਵਾਂਗ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਜਾਇਨ ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ? ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਸੈਮਿਟਿਵ ਡਿਊਟੀ ਮਗਰੋਂ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਮਈ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਾਮਾਨ ਦਾ ਟਰੱਕ ਭਰ ਕੇ ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਵਲ ਕੂਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਯੂ.ਟੀ. ਕੇਡਰ ਦੇ ਵੇਦ ਮਰਵਾਹ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਦਿੱਲੀ ਆਉਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜਾ ਕੇ ਮਰਵਾਹ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚਿਲੀਫ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੁਨੇਹੇ ਦਾ ਕੋਈ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਖਾਲੀ ਪਏ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮਾਨ ਵਾਲਾ ਟਰੱਕ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।

ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਜਾਇਨਿੰਗ ਟਾਈਮ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, ਆਰਮ ਨਾਲ 6-7 ਜੂਨ ਨੂੰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਜਾਇਨ ਕਰਲਾਂਗੇ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਾ ਫੋਨ ਫਿਰ ਆਇਆ ਕਿ ਮਰਵਾਹ ਨੇ ਇਸੇ ਪੋਸਟ ਉਪਰ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਜੁਗਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ, ਇਸ ਖਬਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਅੱਪਸੈਟ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ, "ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੁਪਰਕੋਪ ਰਿਬੋਰੋ ਨੂੰ ਮਰਵਾਹ ਦੀ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਬੜਾ ਘਬਰਾਇਆ।" ਮੇਰੀ ਘਬਰਾਹਟ ਦਾ ਫਰਜ਼ੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਉਸ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਲਾ ਲਿਆ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਘਬਰਾਹਟ ਤਾਂ ਫੋਨ ਰਾਹੀਂ ਮੇਰੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਦੀ ਜਾਣੀ ਸੀ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਸ ਤੱਕ ਖਬਰ ਪੁਚਾਣ ਵਾਲਾ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਨਾ ਕਰੀ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਘਬਰਾਇਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਦੁੱਖ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਰੋਏ।

ਪੰਨਾ 251: ਗੱਲ ਮੁਕਾਵਾਂ, ਮੈਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣਾ ਸਾਮਾਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਦਿੱਲੀ

ਲੈ ਹੀ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ. ਦਾ ਚੀਫ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਬੱਸ ਉਸ ਥਾਂ ਦੇ ਆਰਡਰ ਦੇ ਦੇਹ, ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵਾਲਾ ਆਰਡਰ ਕੈਂਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਚੀਫ ਦਾ ਦੂਜਾ ਹੁਕਮ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ।

ਪੰਨਾ 252: 4 ਮਾਰਚ 1987 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਾਡੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਮਿਸਟਰ ਰਿਬੋਰੋ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹੋਸਲੇ, ਸਿਰਫ ਵਾਸਤੇ ਵਧਾਈ ਦੇਣੀਏ। ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਵੀ

ਪੀਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਦਏਗਾ ਹੀ ਦਏਗਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਧੀਆ ਸਿਪਾਹੀ ਹਨ। ਲੜਨ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਿਆਰ, ਭਾਵੇਂ ਜਿਸ ਮਰਜ਼ੀ ਸਾਈਡ ਤੋਂ ਲੜਾ ਲਵੇ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਰਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਗਾਰਡ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਸਨ, ਪੂਰੇ ਵਫਾਦਾਰ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੀਡਰ ਸਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਹ ਮੁਲਾਜ਼ਮ, ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਯਾਨਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਈਡ ਤੋਂ ਲੜੇ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਵਸੋਂ ਵਿਚਲੀ ਧੜੇਬਾਜ਼ੀ, ਦੁਸ਼ਮਣੀ, ਬਦਲਾ ਆਦਿਕ ਵਰਗਾ ਕੁਝ ਵੀ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਮਰਾਠੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਬਦਲਾ ਲੈਣਗੇ।

ਸਨ ਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਉਣ। ਜਮਾਨਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਫੁੱਡੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਖਾੜਕੂਆਂ ਉਪਰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਪੈਸ਼ਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੱਜ ਜਾਂ ਤਾਂ ਛੁੱਟੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਸੀਨੀਅਰਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਬਦਲੀ ਲਈ ਤਰਲੇ ਮਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਸਦਕਾ ਆਤੰਕਵਾਦ ਪਨਪਿਆ, ਉਹ ਡਰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਜਿਧਰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਦਬਦਬਾ ਹੁੰਦਾ। ਫਲਸਰੂਪ ਮੈਦਾਨ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸਾਫ ਸੀ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਯਾਨਿ ਪੁਲਿਸ।

ਪੰਨਾ 274: ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ 'ਤੇ ਸੀ ਕਿ ਦਿਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰਾਤੀ ਪੁਲਿਸ ਇਹ ਚਾਰਜ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਤੁਹਿੰਦੀ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਖੁਦ ਇਸ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ-ਹਾਂ ਸਹੀ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ। ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣਾ ਹੈ? ਪੁਲਿਸ ਵਾਸਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕੀ ਘੁੰਮਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਰੁਕ ਜਾਣ ਲਈ, ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਖਾੜਕੂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਵੰਗਾਰਨ ਦੇ ਰਾਤੀ ਸ਼ੱਕੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ, ਬੇਗੁਨਾਹ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਜਾਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਮਿਆਂ-ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਰਾਤ-ਬਰਾਤੇ ਖੇਤੀ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਰਾਤੀ ਫਾਇਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੱਕੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਕਰੋ, ਤਦ ਪੁਲਿਸਮੈਨ ਗੋਲੀ ਖਾ ਬੈਠੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਰਦੀ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁਲਸੀਏ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ।

ਪੰਨਾ 275: ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਗਜ਼ ਖਪਾਈ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਰਸਤਾ ਕੱਢਿਆ। ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰਾਤੀ ਪੁਲਿਸ, ਸਿਵਲ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਗਸ਼ਤ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ੱਕੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਠਾਣਿਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਸਤੇ ਪੁਲਸੀਆਂ ਦੀ ਹੋਸਲਾ-ਅਫਜ਼ਾਈ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਚੱਲਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਕ ਹਿਸਾਬ ਠੀਕ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਰੁਣ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ। ਫਿਰ ਰਾਜਪਾਲ ਸ਼ੰਕਰ ਦਿਆਲ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ। ਉਪਰੰਤ ਰਾਜ ਭਵਨ ਦੇ ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸੌਣ ਵਾਸਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸਵੇਰੇ ਦੇ ਵਜੇ ਸਿੱਖ ਗਾਰਡ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਵਾਰਦਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਰਤ ਉਥੇ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ, ਮੈਥੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਉਥੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਸਵੇਰੇ 5 ਵਜੇ ਮੈਂ ਜਲੰਧਰ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸੁੱਚ ਸਿੰਘ ਮਿਲਿਆ। ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ (ਖੱਬੇ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਜੂਲੀਓ ਰਿਬੋਰੋ (ਸੱਜੇ) ਨੂੰ ਮੰਗ ਕੇ ਲਿਆ

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ (ਖੱਬੇ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਜੂਲੀਓ ਰਿਬੋਰੋ (ਸੱਜੇ) ਨੂੰ ਮੰਗ ਕੇ ਲਿਆ

ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਚਿੰਦਬਰਮ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਰਿਬੋਰੋ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਿਬੋਰੋ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਿਬੋਰੋ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਜਿਸ ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਲਿਜਾਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਵਿਚ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਧੀਆ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਸਖਤ ਸਵਾਲ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੰਗਿਓ।"

ਪੰਨਾ 272: ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂਵਾਦ, ਦੋਵੇਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਜਨਬੀ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਆਈ.ਪੀ.ਐਸ. ਆਪਣੀ ਸਰਵਿਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਾਡਰ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਸਟੇਟ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਨਵੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਉਥੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਵਾਕਫੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਜਾਣ ਦੀ ਮੇਰੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਦੇਖ ਲਿਆ ਸੀ, ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਤੋਂ ਵਾਕਫ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਮਰਾਠਿਆਂ ਤੋਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਰੂਸੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਬਹੁਤ ਹਿੰਮਤੀ ਹਨ ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਉਚਾ ਚੁੱਕਣ 'ਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਵੀ ਧੱਕੜਸਾਹ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਉ, ਲੱਸੀ ਜਾਂ ਚਾਹ ਪੀਤੇ ਬਗੈਰ ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲੋਂ ਵਧੀਕ ਚਾਹ ਪੀ ਰੱਖੀ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪੰਜਾਬੀ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਉ ਹੀ ਨਾ। ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਵੀ ਕਰਦਾ, ਤਾਂ ਵੀ ਖਾਣ

ਮਰਾਠਿਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲਦਾ ਵੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਕਦਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਕੰਮ ਉਹ ਆਪੇ ਨਿਬੇੜਦੇ ਹਨ।

ਖਾੜਕੂਵਾਦ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਜਨਬੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸਿਝਿਆ ਸਾਂ-ਹਿੰਸਕ ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਕਲਰਕੀ ਅਪਰਾਧ, ਪਰ ਖਾੜਕੂਵਾਦ ਪੂਰਨ ਨਵਾਂ ਅਜੂਬਾ ਸੀ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤਪੰਸਦੀ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸਾਂ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਆਤੰਕਵਾਦ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘਦੇ ਨਹੀਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਖਾੜਕੂ ਦਹਿਲ ਪਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਵਾਰਦਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਵਾਰਦਾਤ ਕਿ ਲੋਕ ਸੋਚ ਵੀ ਨਾ ਸਕਣ। ਅਚਾਨਕ ਮਾਸੂਮ ਲੋਕ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਭੁੰਨ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਅਫਰਾ-ਤਫਰੀ ਫੈਲ ਜਾਏ। ਅਚਾਨਕ ਬੇਵਕਤੇ ਹਮਲੇ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਅਗਲਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੌਣ ਹੋ ਜਾਏ। ਵਿਆਪਕ ਦਹਿਸ਼ਤ ਛਾਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਫੁੱਡਣੇ ਆਸਾਨ ਹਨ।

ਭੈਅ-ਭੀਤ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੰਗਣ ਲੱਗੇ, ਸਰਕਾਰ ਅਤਿਵਾਦ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ? ਸਰਕਾਰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿ ਜੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਠ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਰਾਹੀਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਇਛੁਕ ਸਨ। ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹੋ ਇਲਾਜ ਬਚਦਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੱਜ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ

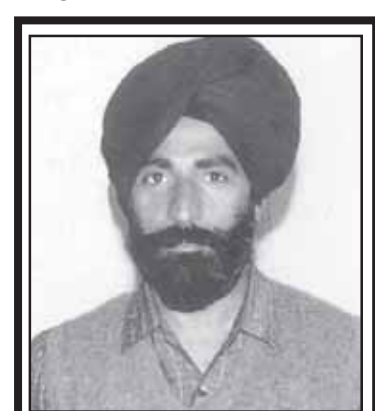
ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦਾ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਫਾਰਮ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਨਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਚੀਫ ਦੇ ਆਉਣ ਸਾਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰਦਾਤ ਹੱਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ।

ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨਾਲ ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਜਿਥੋਂ ਖਾੜਕੂ ਫੜੇ ਗਏ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਉਥੇ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਕੇ ਥਾਣੇ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਪਰ ਫੜੇ ਗਏ ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਬਰਾਮਦ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਹੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ, ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਹੋਸਲਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਇਆ।

ਅਜੇ ਹਫ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਬੀਤਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵਾਰਦਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਬੜੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਨਾਲ ਸੁੱਖੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜੋ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਹੈਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਸੀ। ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚੋਂ ਡਿਸਮਿਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਉਹ ਭਿਆਨਕ ਖਾੜਕੂ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁੱਖਾ ਸਿਪਾਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਤ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਮੇਜਿਸਟਰੇਟ ਅਗੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਇਸ ਟਕੜੀ 'ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਸੱਤ ਦੇ ਸੱਤ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਸੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਜਣਾ ਵੀ ਗੋਲੀ ਨਾ ਚਲਾ ਸਕਿਆ। ਸੁੱਖਾ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਣੇ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੱਤ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਵਿਰਲਯ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੇ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ 80 ਫੀਸਦੀ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਖੱਤਰੀ ਸਿੱਖ ਅਫਸਰ ਹਨ ਪਰ ਹੇਠਲੇ ਰੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

ਪੰਨਾ 276: ਦੁਰਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਮੀਡੀਏ ਦਾ ਜਮਘਟਾ ਜੁੜ ਗਿਆ। ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਇਕੋ ਸਵਾਲ-ਹੁਣ ਕੀ ਕਰੋਗੇ? ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਖੇ ਫਿਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ-ਖਾੜਕੂਆਂ ਵਿਰੁਧ ਹੁਣ ਕੀ ਪਲੈਨ ਹੈ? ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸਿਖਾਵਾਂਗਾ। ਆਤਮ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਲੰਧਰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਕਾਂਡ ਵਰਗੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣਾ ਸਿਖਾਵਾਂਗਾ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਜਵਾਬ ਇਕ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਛਾਪ ਦਿੱਤੇ।

10 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ 'ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੇ ਇਕ ਨਾਮਾਨਿਗਰ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 'ਬੁੱਲਟ ਫਾਰ ਬੁੱਲਟ' (ਗੋਲੀ ਬਦਲੇ ਗੋਲੀ) ਪਾਲਿਸੀ ਦਾ

ਸੁੱਖਾ ਸਿਪਾਹੀ ਉਰਫ ਜਨਰਲ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਜਲੰਧਰੋਂ ਛੁਡਵਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਛਾਪੇ। ਮੈਂ ਕਹੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਾਰਿਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਛਾਪਣੇ ਸਨ। 'ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼' ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਰਿਬੋਰੋ ਨੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਫੋਰਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਫੋਰਸ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਜੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਕੋਲ ਹਿੱਟ ਲਿਸਟ ਅਤੇ ਹਿੱਟ ਸਕੂਐਡ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਵੀ ਲਿਸਟ ਹੈ। ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਖਾੜਕੂ ਗਰੋਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਰੁਟੀਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏ।

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 29 'ਤੇ)

ਦਿਸਦਾ-ਅਣਦਿਸਦਾ

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ

ਫੋਨ: 91-11-65736868

E-mail: bhullarg@gmail.com

ਗਾਰਗੀ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦਾ ਜਨਮ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਉਸ ਕਿਲੇ ਦੀ ਛਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਬੰਦੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੁਲਤਾਨ ਰਜ਼ੀਆ ਰੌਸੇ ਨਾਲ ਲਮਕ ਕੇ ਬਚ ਨਿਕਲੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹਨੇ 'ਸੁਲਤਾਨ ਰਜ਼ੀਆ' ਨਾਟਕ ਲਿਖਿਆ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਉਹਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਆਮ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੇ ਮੌਕੇ ਹਾਸਲ ਸਨ। ਉਹਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕਾਲਜੀ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਸਾਹਿਤਕ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਖੂਬ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਉਹਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਐਫ. ਸੀ. ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਲਾਹੌਰ

ਗਾਰਗੀ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਜੰਨਤ

ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਹਿਤ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਸੀ। ਕਹਾਵਤ 'ਜਿਸ ਲਾਹੌਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਉਹ ਜੰਮਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ' ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ ਦੀ ਵੰਡ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜੋ ਦੇਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਵੰਡ ਦੀ ਮਾਰ ਕਾਰਨ ਆਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਦੀਆਂ ਐਮ. ਏ. ਕੀਤੀਆਂ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਲਗਦਾ, ਕਿਤੇ ਤਸੀਲਦਾਰ ਲਗਦਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਚੁਣੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹਦਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਬਹੁਤ ਕਦਰਜੋਗ ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਲਿਖਣ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਵਜੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਅਪਨਾਈ ਸਗੋਂ ਕੁੱਲ-ਵਕਤੀ ਲੇਖਕ ਬਣ ਕੇ ਇਸੇ ਸਹਾਰੇ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਦਾ ਰਾਹ ਵੀ ਚੁਣਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਜਿਹੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ-ਭਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਲੇਖਕ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਕਦੀ-ਕਦਾਈਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰਾਇਲਟੀਆਂ ਤੇ ਟੁੱਟਵੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਵੀ ਬਥੇਰੀ ਭੋਗੀ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਤੰਗੀ-ਤੁਰਸੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਹਦੇ ਲਈ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖਾ ਦੌਰ ਉਹ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਜੀਨੀ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਸਰੀਰੀ ਪੱਖ ਜੱਗ-ਜਾਹਿਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਜੀਨੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵੀ ਉਜੜ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਪੁਰਾਣਾ ਦੋਸਤ ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਾਵੁਕ ਤੇ ਮਾਇਕ

ਗਾਰਗੀ-2

ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ 'ਅਨਪੜ੍ਹ' ਮਹਾਂ-ਗਿਆਨੀ!

ਦੋਵਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੀਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ, ਮਾਨਸਿਕ ਪੱਖੋਂ ਬੇਵਸੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੇ ਉਸ ਆਲਮ ਵਿਚ ਕੁਛ ਵੀ ਲਿਖਣੋਂ ਜਾਂ ਕਰਨੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਖੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੇਝਿਜਕ ਹੋ ਕੇ 'ਅਨਪੜ੍ਹ' ਆਖਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਬੋਲੀ ਇਸ ਲਈ ਵਰਤੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ। ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਨਾਟਕ 'ਲੋਹਾ ਕੱਟ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਉਹਨੇ ਸਵਾਏ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ' ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਿਆ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕੌਣ ਹੈ! ਇਸ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਜੇ ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ, ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਪਰ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੀ ਭਰਪੂਰ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੇ ਅਲੋਕਾਰ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਕੇਹੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਰ ਤੋਂ ਵਿਰਵੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਹੁਣ ਨਾਲੋਂ ਕਿੰਨੇ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ? ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣਾ ਕੋਈ ਔਖਾ ਨਹੀਂ।

'ਅਨਪੜ੍ਹ' ਗਾਰਗੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਏਨੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਜਿੰਨੀ ਪੰਜਾਬੀ 'ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ' ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਵਿਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਮਘਦੀ-ਦਗਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਿੱਘ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਚਾਨਣ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਨੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਿੱਖਣ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੇਤੇ ਉਤੇ ਡਾਂਗ ਨਾਲ 'ਓ' ਪਾ ਕੇ ਇਹਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਭੁੱਜੇ ਬੈਠੇ ਗਾਰਗੀ ਨੇ ਸਿਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੰਮੇ-ਉਚੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਉਹਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਉਚਾ ਦੁਮਾਲਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ 'ਓ' ਜਾਪਿਆ। ਅਗਲੇ ਪਾਠ ਵਜੋਂ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹਦੀ ਉਂਗਲ ਫੜ ਕੇ ਰੇਤੇ ਉਤੇ ਚਲਾਈ ਅਤੇ ਏਕਾ ਤੇ ਉਤਾ ਇਕਓਕਾਰ ਪਾ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਸਾਰੇ ਅੱਖਰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਨਿਕਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈ ਤੇ ਸਾਰਾ ਕੁਸ਼ ਯਾਦ ਹੋ ਜੂ। ਸਾਡੇ ਬਚਨ ਬਲਾਸ ਯਾਦ ਰੱਖੀ। ਗੁਰੂ ਭਲੀ ਕਰੂ।" ਗੁਰੂ ਨੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਭਲੀ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਪਾਠਾਂ-ਸਿਰ-ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਨ ਮਗਰੋਂ ਉਹਨੂੰ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ! ਉਹਨੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਹ ਪਾਠ ਕਦੇ ਨਾ ਭੁਲਾਇਆ ਤੇ ਇਸੇ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹੇ ਉਚੇ ਮਰਾਤਬੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ।

ਬਠਿੰਡੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਕੱਕੇ ਰੇਤੇ ਨਾਲ ਖੇਡਦਿਆਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਪਿਆਰ ਗਾਰਗੀ ਨੇ ਅੰਤਲੇ ਸਾਹ ਤੱਕ ਨਿਭਾਇਆ। ਇਸੇ ਕੱਕੇ ਰੇਤੇ ਉਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਡਾਂਗ ਨਾਲ 'ਓ' ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਫੇਰ ਇਹਦੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ 'ਏਕਾ ਉਤਾ ਇਕਓਕਾਰ' ਪੁਆ ਕੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਪਿਆਰ-ਤੰਦਾ ਅਟੁੱਟ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸੇ ਮੋਹ ਸਦਕਾ ਹੀ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਨਾਵਲ ਦਾ ਨਾਂ 'ਕੱਕਾ ਰੇਤਾ' ਰੱਖਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਬਠਿੰਡੇ ਦਾ ਗੋਤਾ ਨਾ ਮਾਰ ਸਕਦਾ, ਉਹਦੇ ਪੈਰ ਇਸੇ ਰੇਤੇ ਉਤੇ ਹੀ ਤੁਰਦੇ! ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ, ਮਾਸਕੋ, ਪੈਰਿਸ ਤੇ ਲੰਡਨ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਉਤੇ ਘੁੰਮਦਿਆਂ ਉਹਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਇਹੋ ਰੇਤਾ ਵਿਛਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ! ਪੁਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, 17 ਸਤੰਬਰ 1997 ਨੂੰ ਮੰਨੂ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਟਾਈਪ ਕੀਤੀਆਂ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖੀ 'ਵਸੀਅਤ' ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਅੰਤਿਮ ਠਾਹਰ ਇਸੇ ਕੱਕੇ ਰੇਤੇ ਨੂੰ ਬਾਪਦਾ ਹੈ, "ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਮਗਰੋਂ ਕੋਈ ਰੋਣਾ-ਪਿੱਟਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਸ ਮੌਕੇ ਸਕੇ-ਸਨੇਹੀ ਬੱਸ ਡਿਨਰ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲ ਬੈਠਣ। ਮੇਰੀ ਰਾਖ ਮੇਰੀ ਜਨਮਭੂਮੀ ਬਠਿੰਡੇ ਦੀ ਸਰਹਿੰਦ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਵੇ, ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਸੁਨਹਿਰੀ ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ।"

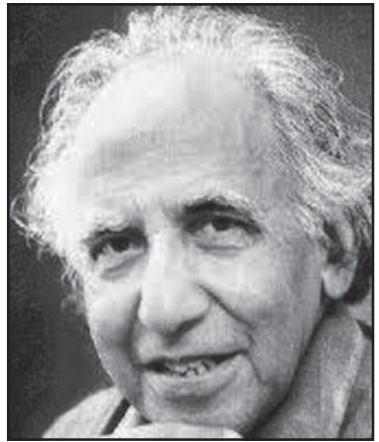
ਨਿਹੰਗ ਦੇ ਡਾਂਗ ਨਾਲ ਰੇਤੇ ਉਤੇ ਪਾਏ 'ਓ' ਤੱਕ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੜ੍ਹੇ ਗਾਰਗੀ ਦਾ ਬਠਿੰਡੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ-ਭੰਡਾਰ ਦੰਗ ਕਰ ਦਿੰਦਾ

ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗਾਰਗੀ ਏਨੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਪੰਜਾਬੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਫਾਰਸੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਹਦੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਦੋਵੇਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਚੇਲੇ-ਚਾਟਤੇ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਉਤਾਰਾ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਜਨਮ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਠਿੰਡਾ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੰਘਦੀ ਸਰਹਿੰਦ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਣਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਜਿਥੇ ਉਹਦਾ ਪਿਤਾ, ਸ਼ਿਵ ਚੰਦ ਗਰਗ ਸਿੰਜਾਈ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਤਾਰ-ਬਾਬੂ ਸੀ। ਚੌਥੀ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਉਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ। ਫੇਰ ਉਹ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਬਠਿੰਡੇ ਰਿਹਾ-ਪੜ੍ਹਿਆ। ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਲਾਹੌਰ, ਦਿੱਲੀ ਜਾਂ ਪਰਦੇਸੀਂ ਰਿਹਾ। ਕੱਚੀ ਉਮਰ ਦੇ ਗਿਣਵੇਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਕੰਜੂਸ ਬਾਣੀਏ ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਪੁੰਜੀ ਜੋੜ ਲਿਆਇਆ, ਉਹਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਾਂ, ਜੋ ਆਪ ਸਕੂਲੀ ਪੱਖੋਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸੀ, ਪਰ ਜੀਹਨੂੰ ਏਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਗਾਰਗੀ ਬੋਲੀ ਦੀਆਂ ਬਰੀਕੀਆਂ ਤੇ ਘੁੰਡੀਆਂ ਉਹਤੋਂ ਸਿੱਖ ਸਕੇ, ਬਲਵੰਤ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬਲੰਤ ਆਖ ਕੇ ਹੀ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਜੇ ਉਹ ਹੋਰ ਜਿਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਦੇਖਦੀ ਕਿ ਉਹਦਾ ਪੁੱਤ ਉਹਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖ ਕੇ ਚਲੇ-ਚਾਲ ਚਲਦਾ ਚਲਦਾ ਬੜੀ ਚਲਾਕੀ ਤੇ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਕਿਥੋਂ ਦਾ ਕਿਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ, ਉਹ ਬਲੰਤ ਨੂੰ ਚਲੰਤ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ। ਨਾਲੇ ਭਾਸ਼ਾ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣਾ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲਦੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਨਵਾਂ ਪਾਣੀ ਪੈਂਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਰੋਵਰ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਭੰਡਾਰ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਾਹ-ਵਾਸਤਾ ਨਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜੇ ਉਹਦੀ ਨਿਤ-ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਂਦੇ ਹੋਣ। ਪਰ ਗਾਰਗੀ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ।

ਬੋਲੀ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਇਕ ਵਧੀਆ ਮਿਸਾਲ ਚੇਤੇ ਆ ਗਈ। ਨਵਯੁਗ ਪ੍ਰੈਸ ਤੋਂ ਛਪਦੇ ਦੂਤਾਵਾਸੀ ਪੱਤਰ 'ਸੋਵੀਅਤ ਦਰਪਨ' ਨੂੰ ਮੈਂ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਛੇਕੜਲੀ ਨਜ਼ਰ ਦੇਖ ਕੇ ਛਪਣਾ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਭਾਪਾ ਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ, "ਕਿਥੇ ਮੁੰਡਾ ਪਰਫੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉ, ਯਾਰ ਤੂੰ ਇਧਰੇ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰ। ਨਾਲੇ ਮੇਲ-ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।" ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਥੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਲੇਖਕ ਮਿਲ ਪੈਣ ਦਾ ਲਾਲਚ ਹੁੰਦਾ। ਸਤਿਆਰਥੀ ਜੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਅਕਸਰ ਮਿਲਦੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਦਫਤਰੀ

ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਅਜੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ, "ਭੁੱਲਰ ਜੀ, ਬੜੇ ਗੋਤੇ ਮਾਰਦੇ ਹੋ, ਬੋਡੀ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਛਪ ਰਹੀ ਐ?" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਨਹੀਂ, ਸਤਿਆਰਥੀ ਜੀ, ਜੇ ਕੁਛ ਦਿਨ ਨਾ ਆਈਏ, ਇਥੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਿੱਤਰ-ਦੋਸਤ ਰਿਹਾੜ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਜ਼ਰੂਰ ਆਓ, ਜ਼ਰੂਰ ਆਓ!" ਸਤਿਆਰਥੀ ਜੀ ਬੋਲੇ, "ਰਿਹਾੜ! ਰਿਹਾੜ! ਭੁੱਲਰ ਜੀ, ਮੁੱਦਤਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਇਹ ਆਪਣਾ ਸ਼ਬਦ ਰਿਹਾੜ ਸੁਣਿਆ-ਵਰਤਿਆ।"

ਅਭੀ ਤੋ ਮੈਂ ਜਵਾਨ ਹੂੰ...

ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੱਛੇ ਮਾਰੇ ਖਰਤੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਨੇ ਉਤੇ ਰਿਹਾੜ ਲਿਖ ਲਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਹੈ ਬੋਲੀ ਦਾ ਉਪਰੋਕਤ ਦਸਤੂਰ ਕਿ ਇਹ ਸਤਿਆਰਥੀ ਜੀ ਵਰਗੇ ਲੋਕਧਾਰਾ ਦੇ ਮਹਾਂਗਿਆਨੀ ਉਤੇ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

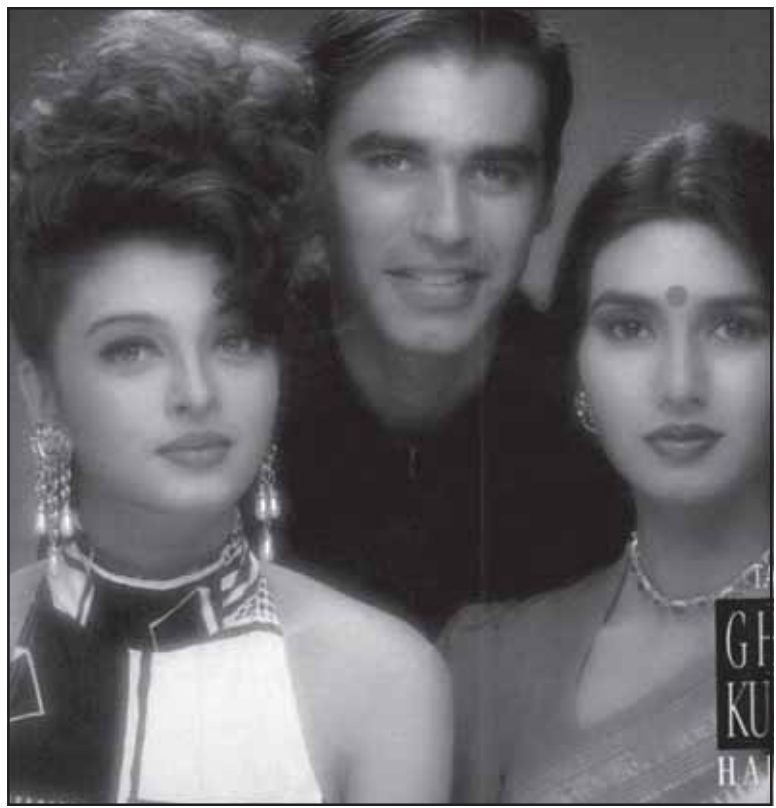
ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ 60-70 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਣੇ-ਬੋਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਵਰਤਦੇ ਰਹਿਣਾ ਗਾਰਗੀ ਦੀ ਹੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਮਿੱਤਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੇਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਨਿਰਮਲਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਉਹਤੋਂ ਵੀਹ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਦਿੱਲੀ ਆ ਕੇ ਮੇਰੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕਿਰ ਗਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਕੱਚਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਖਣਾ ਜਾਂ ਅਜਮਾਉਣਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹਾਂ, ਉਹ ਪਰਤਿਆਉਣਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਲੱਕੜ ਵਿਚ ਛੇਕ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉਹ ਸੱਲ ਕੱਢਣਾ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਭੋਛਣ, ਟੀਕੇ ਨੂੰ ਸੂਆ ਤੇ ਚੌਥਾ ਬੱਚਾ ਜੰਮਣ ਨੂੰ ਚੌਥਾ ਸੂਆ ਪੈਣਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਠਕ ਦੇ ਸਵਾਲ "ਤੁਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਬੈਠੇ ਪਿੰਡਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖਦੇ

ਓ" ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਪੰਜਾਬੀ ਖਾਣਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਜੱਫੀਆਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ। ਇਕ ਵਾਰ ਬੰਦਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦੇਵੇ ਭਾਵੇਂ ਅਮਰੀਕਾ, ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ, ਹੱਡਾਂ ਵਿਚ ਹੈ।"

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪਾਰਖੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੁਣਕਾਰ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਗੜ ਕੇ ਚੰਗਿਆੜੇ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਵੀ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਰਵਾ ਵੀ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਇਕ ਹਥੇਲੀ ਉਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਭਾਰ ਪਾ ਕੇ ਉਲਟੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਉਤੇ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। 'ਕੜਾਕਾ ਸਿੰਘ' ਕਹਾਣੀ ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਿਰਫ ਇਕ ਸ਼ਬਦ 'ਸ਼ਰਨ' ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਤੀ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਡਰਾਕਲ ਆਸ਼ਕ ਨਾਲ ਉਧਲੀ ਰਤਨੀ ਘਰ-ਦਿਆਂ ਦੇ ਗੰਡਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਮਹੰਤ ਕੜਾਕਾ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਡੁਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗਜਦਾ ਹੈ, "ਤੁੜਵਾ ਆਈਂ ਐਂ ਮੋਰਚਾ?... ਚਾਲੇ ਪਾ ਏਥੋਂ, ਕੁੱਤੀ!...ਜਾ ਐਥੋਂ!" ਪਰ ਜਦੋਂ ਰਤਨੀ ਆਖਦੀ ਹੈ, "ਮੈਂ ਬੋਡੀ ਸ਼ਰਨ ਆਈ ਆਂ", "ਅਤੇ ਸੋ ਝੜੇ, ਸ਼ਰਨ ਪਰੇ ਸੋ ਤਰੇ" ਦੀ ਅਟੱਲ-ਅਡੋਲ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਵਾਰਿਸ ਨਿਹੰਗ ਕੜਾਕਾ ਸਿੰਘ ਇਕਦਮ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੇਵਕ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਕ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਝੁੱਟੀ ਕਹਾਣੀ ਘੜਨ-ਸੁਣਾਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਝਿਜਕਦਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਰਤਨੀ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਘਰ ਦੇ ਵੱਢਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਇੱਜ਼ਤ-ਮਾਣ ਤੋਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਘਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗਾਰਗੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਉਡਦੇ ਟਟਿਆਣੇ ਫੜਨ ਦੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜਗਦੇ-ਬਲਦੇ ਦੀਵੇ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕਮਾਲ ਸਮਰੱਥਾ ਸੀ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ, ਉਹ ਪੁਸਤਕ 'ਨਿੰਮ ਦੇ ਪੱਤੇ' ਵਿਚਲੇ ਲੇਖ 'ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਕੁਠਾਲੀ' ਵਿਚ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਿੰਨ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਜੰਮਣ-ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਜੋ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਗਾਰਗੀ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ; 'ਬਹੁਤ ਅਲੌਕਿਕ ਅਨੰਦ' ਵਾਲੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਇਹ ਜਾਦੂਗਰੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲੇਖਕ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਉਕਾ ਨੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਜਦੋਂ ਤੀਵੀਂ ਬੱਚਾ ਜੰਮਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਰਤਾ ਕੁ ਉਹਲਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵੀ ਕਵਿਤਾ ਰਚਣ ਲਈ ਰਤਾ ਕੁ ਉਹਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਵਿਤਾ ਰਚਣੀ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕਲਾਕਾਰ ਹੀ...ਇਹ ਜਿਗਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।...ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਰਚਦੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।" ਮੈਂ ਇਥੇ ਇਹ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਕਵੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾ ਰਚਣ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਜੰਮਣ-ਪੀੜਾਂ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ "ਔਟਲੀਆਂ ਖ਼ਿਆਲ-ਤੰਦਾਂ, ਟੁੱਟੇ-ਭੱਜੇ ਸ਼ਬਦ-ਚਿਤਰ ਤੇ ਅਧੂਰੇ ਬੰਦ" ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਵੀ ਕੋਈ ਗਾਰਗੀ ਵਰਗਾ ਵੱਡਾ ਕਲਮਕਾਰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ!

ਨਾਟਕ ਖੇਡਣ ਦੀ ਅਮਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਉਹਨੇ ਕਾਂਗੜਾ ਵਾਦੀ ਵਿਚ ਵਸੀ ਨੌਰਾ ਰਿਚਰਡਜ਼ ਤੋਂ ਲਈ ਜੋ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੀ ਜਨਮਦਾਤੀ ਸੀ। 1876 ਵਿਚ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿਚ ਜੰਮੀ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਨਾਟ-ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਨਾਟ-ਕਲਾ ਦੀ ਗਿਆਤਾ ਨੌਰਾ 1911 ਵਿਚ ਪਤੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਈ. ਰਿਚਰਡਜ਼ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚੀ, ਜੋ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਆਇਆ ਸੀ। ਗਾਰਗੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਨੌਰਾ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਟਕ ਕਰਦੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਨਾਟਕ ਲਿਖਣੇ ਤੇ ਖੇਡਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।" ਉਹਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਬੋਲਬਾਲੇ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਦੇ ਐਨ ਵਿਚਕਾਰ "ਪੰਜਾਬੀ ਵਲਵਲੇ ਤੇ ਬੋਲੀ ਦੇ (ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਮੰਨੂ 1994 ਵਿਚ ਐਸ਼ਵਰਿਆ ਰਾਇ ਅਤੇ ਦੀਪਤੀ ਭਟਨਾਗਰ ਨਾਲ, ਇਕ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਸਮੇਂ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਾੜ੍ਹ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਜੇਠ-ਹਾੜ੍ਹ ਹੈ। ਅਖਾਣ ਕਦੇ ਬੁਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ, ਇਸ ਲਈ “ਜੇਠ ਹਾੜ੍ਹ ਕੁੱਖੀ, ਸਾਉਣ ਭਾਦੋਂ ਰੁੱਖੀ” ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਅੱਜ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਏਨੀਆਂ ਲੋਆਂ ਵਗਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕ ਸਿਆਣਪ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਵਰਜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਸਰਦੀ ਦੇ ਉਲਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਵੀ ਇਹ ਕੰਬਣੀ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, “ਗ੍ਰੀਖਮ ਰੁਤਿ ਅਤਿ ਗਾਖਤੀ ਜੇਠ ਅਖਾਣੇ ਘਾਮ ਜੀਉ।” “ਤੰਤੀ ਵਾਅ” ਮੁਹਾਵਰਾ ਇਸੇ ਅਨੁਭਵ 'ਚੋਂ ਹੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹਾੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਾਂ ਦੀ ਵੀ ਅੱਖ ਨਿਕਲਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸੀ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਾੜ੍ਹ ਹੀ ਐਸਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਪੈਂਦੀ ਸੌ ਭਠ ਗਰਮੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਲੋਕ-ਜੁਗਤ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਅਤਿਤਾਈ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ,

ਆਸਾਤੁ ਭਲਾ ਸੂਰਜੁ ਗਗਨ ਤਪੈ॥
ਧਰਤੀ ਦੁਖ ਸਹੈ ਸੋਖੇ ਅਗਨ ਭਥੇ॥
ਅਗਨ ਰਸੁ ਸੋਖੇ ਮਰੀਐ
ਧੋਖੇ ਭੀ ਸੋ ਕਿਰਤੁ ਨ ਹਾਰੈ॥
ਰਬੁ ਫਿਰੈ ਛਾਇਆ ਧਨੁ ਤਾਕੈ
ਟੀਠੁ ਲਵੈ ਮੰਝਿ ਮਾਰੈ॥

ਆਖਰੀ ਤੁਕ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਆਸਾਤ (ਹਾੜ੍ਹ) ਮਹੀਨੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਰਬ ਰੂਪੀ ਤਪੇ ਹੋਏ ਗੋਲੇ ਦਾ ਇੰਨਾ ਕਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਮਾਣੇ-ਧੀਤੇ ਲੋਕ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਭਾਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਬੀੜੇ ਵੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਗਰਮੀ ਦੇ ਸਤੇ ਹੋਏ ਟੀ-ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾੜ੍ਹ ਮਹੀਨੇ ਕੀਟ-ਪਤੰਗਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸ਼ਾਇਦ ਹਾੜ੍ਹ ਬੋਲਦਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਪਾਠ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਅਕਸਰ ਹੀ ਮੰਤਰ ਮੁਗਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਰਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਲਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਮਿਥਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਸੱਤ ਘੋੜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਖਿਚਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਰਬ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਤੀਸਾ ਵਿਚ ਕੋਨਾਰਕ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਤ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੂਰਜ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਇਕ ਰਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਤਰਾਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿਰਵਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਤਾ ਦਾ ਹੀ ਕਮਾਲ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਦੇ ਰਬ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਹਰ

ਹਾੜ੍ਹ ਕਢਾਵੇ ਹਾੜ੍ਹੇ

ਸਾਲ ਜਗਨ ਨਾਥ, ਉਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਬਲਭਦਰ ਅਤੇ ਭੈਣ ਸੁਭਦਰਾ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡੇ ਰੱਬ ਵਿਚ ਬਰਾਜਮਾਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰੀ ਭਰਕਮ ਰਬ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਭਗਤ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਖਿਚਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਸ਼ਰਧਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਇਸ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਹੇਠ ਦਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸੇ ਤੋਂ car of juggernaut ਮੁਹਾਵਰਾ ਬਣਾਇਆ। ਇਥੇ ਜਗਨਨਾਥ ਜਗਨ ਨਾਥ (ਜਗਤ

ਮੈਂਡਵਿਲ ਦੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ” ਵਿਚ ਪੁਰੀ ਦੀ ਰਬ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਬਲਿਦਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਬ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਹੇਠ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੌ ਕੁ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੋਏ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹਾੜ੍ਹ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਅਸਾਤ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ। ਹਾੜ੍ਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤਾਈਂ ਹਾੜ੍ਹੀ ਦੀ ਫਸਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾੜ੍ਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੱਢੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਉਣੀ ਬੀਜ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਜੱਟ ਬੁਧੀ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਹਾੜ ਵਿਚ ਸਮੇਟੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਹਾੜ੍ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦੇ ਮਹੀਨੇ ਸਾਵਣ ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਸਾਉਣੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਬੀ ਸਮੇਟਣ ਅਤੇ ਖਰੀਫ ਬੀਜਣ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾੜ੍ਹੀ-ਸਾਉਣੀ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੋ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਬੀ ਤੇ ਖਰੀਫ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਜੋਂ ਰੂਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਂਜ ਜੇਠ-ਹਾੜ੍ਹ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾੜ੍ਹ-ਸੌਣ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਜੁੱਟ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹਾੜ੍ਹ ਦੀ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੌਣ

ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ) ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੀ। ਇਹ ਮੁਹਾਵਰਾ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰੇ, ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਹੁੰਝਾ-ਫੇਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਣ। ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਕਾਰਾਤਮਕ ਅਤੇ ਸਾਕਾਰਾਤਮਕ-ਦੇਵੋਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਜਕਤਬੰਦ ਦੇ ਕਠੋਰ ਅਤੇ ਦੂਰ-ਰਸ ਪਰਿਣਾਮ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੀ ਵੀ ਵਾਰੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਖੁਦ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਜਗਨਨਾਥ ਦੇ ਰਬ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗਲਬਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ 14ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਇਕ ਸਫਰਨਾਮੇ “ਸਰ ਜੌਨ

ਦਾ ਸੁਹਾਵਣਾ ਮੌਸਮ ਸੂਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਹਾੜ੍ਹੀ-ਸਾਉਣੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। “ਨਾ ਹਾੜ ਸੁੱਕੇ ਨਾ ਸਾਉਣ ਹਰੇ” ਵਿਚ ਦੋਨੋਂ ਲਾਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਟਕਰਾਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਾੜ ਮਹੀਨੇ ਧਰਤੀ ਰੱਕੜ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਿਵਚਰਨ ਜੱਗੀ ਦੀ ਤਸ਼ਬੀਹ ਦੇਖੋ, “ਦਾਹੜੀ ਵਿਚ ਪਏ ਡੱਬ ਹਾੜ ਮਹੀਨੇ ਖੇਤ ਖੜ੍ਹੀ ਇੱਟਸਿੱਟ ਵਰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਸਨ।” ਹਲ ਵਾਹੁਣਾ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਪਰ ਰੱਕੜ ਭੋਠੇ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਬੀਜ ਪੁੰਗਰਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਵੀ ਹਲ ਵਾਹੁਣਾ ਅੱਸੂ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸੌ ਵਾਰੀ ਵਾਹੋ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, “ਹਾੜ ਦਾ ਇਕ, ਸਾਵਣ ਦੇ ਦੋ, ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਤ੍ਰੈ ਤੇ ਅੱਸੂ ਦਾ ਸੌ।”

ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ‘ਅਨਪੜ੍ਹ’ ਮਹਾਂ-ਗਿਆਨੀ!

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹਿਆ।” ਉਹਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਟਕ ਲਿਖਣ ਤੇ ਖੇਡਣ ਦੀ ਕਲਾ ਸਿਖਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਲਈ ਦੇਸੀ ਵਿਸ਼ਾ, ਬੋਲੀ ਤੇ ਮਾਹੌਲ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਗਿੰਨੀ ਇਨਾਮ ਨਾਲ ਮੌਲਿਕ ਨਾਟਕ ਲਿਖਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਇਨਾਮ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਟਕਕਾਰ ਬਣੇ ਆਈ. ਸੀ. ਨੰਦਾ ਨੇ ‘ਦੁਲਹਨ’ ਲਿਖ ਕੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਨੰਦਾ ਨੇ ‘ਬੇਬੇ ਰਾਮ ਭਜਨੀ’ ਲਿਖ ਕੇ ਦੂਜਾ ਇਨਾਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। 1914 ਵਿਚ ਨੰਦਾ ਨੇ ‘ਦੁਲਹਨ’ ਆਪ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਖੇਡਿਆ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟ-ਮੰਚ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰੱਖੀ। 1920 ਵਿਚ ਚੁਤਾਲੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵਿਧਵਾ ਹੋਈ ਨੰਦਾ ਨੇ ਕੁਛ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਫੇਰੀ ਮਗਰੋਂ ਕਾਂਗੜਾ ਵਾਦੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰੇਟਾ ਵਿਚ 15 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਲਾਇਤ ਮੁੜਦੇ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤੋਂ ਖਰੀਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਛੱਪਰ ਦੀ ਛੱਤ ਵਾਲਾ ਕੱਚਾ ਘਰ, ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਕੱਚਾ ਮੰਚ ਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕੱਚੀਆਂ ਕੁੱਲੀਆਂ ਉਸਾਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਾਸਤੇ ਅਡੋਲ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਹ ਪੇਂਡੂਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੇਂਡੂ ਬਣ ਕੇ ਖੱਦਰ ਪਾਉਂਦੀ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚ ਪਕਾਉਂਦੀ-ਖਾਂਦੀ। 1911 ਤੋਂ 1971 ਤੱਕ ਦੇ ਸੱਠ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾ ਕੇ ਇਹ ਮੰਚ-ਤਪੱਸਵੀ 3 ਮਾਰਚ 1971 ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਹੋਈ

ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਉਹਦੇ ਜਿਉਂਦੇ-ਜੀਅ 1970 ਵਿਚ ਡੀ. ਲਿਟ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਭੇਟ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਉਂ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਨੰਦਾ ਨੂੰ ਮੋਢੀ ਨਾਟਕਕਾਰ, ‘ਦੁਲਹਨ’ ਨੂੰ ਮੋਢੀ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਨੌਰਾ ਨੂੰ ਮੋਢੀ ਨਿਰਮਾਤਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਬਣਨ ਦਾ ਮਾਣ ਮਿਲਿਆ। ਗਾਰਗੀ ਨੌਰਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ‘ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੀ ਨਕਤਦਾਦੀ’ ਆਖਦਾ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਦਾਦੀ-ਪੜਦਾਦੀ ਤੋਂ ਇਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਹੋਰ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਕੇ ਨੌਰਾ ਨੂੰ ਨਕਤਦਾਦੀ ਐਵੇਂ ਭਾਸ਼ਾਈ ਟੁਣਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਸੀ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੀ ਨਕਤਦਾਦੀ। ਉਹਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜੈ ਦਿਆਲ ਸੀ ਤੇ ਅੱਗੇ ਉਹਦਾ ਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਨੌਰਾ ਦਾ ਪੋਤਰਾ-ਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਵਾਂਗ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਪੋਤਰਾ ਰਣਧੀਰ ਕਪੂਰ ਵੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਬੀਏਟਰ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਿਆ। ਨੌਰਾ ਇਉਂ ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਇਹ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਨਾਟ-ਐਕਟਰਾਂ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਰਣਧੀਰ ਕਪੂਰ ਦੇ ਦਾਦੇ ਦੀ ਦਾਦੀ, ਭਾਵ ਨਕਤਦਾਦੀ ਹੀ ਤਾਂ ਹੋਈ!

ਗਾਰਗੀ ਮੰਚ, ਬੋਲੀ ਤੇ ਫਾਟ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਸਫਲ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਹੁਨਰਮੰਦ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸੀ। ਨਾਟਕ ਦੇ ਪਿਤ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਘਾਲਨਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘਾਲੀ। ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੇਤਰ ਚੁਣਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੋਕਧਾਰਾ, ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ

ਵਿਚ ਸਮਾਜਕ ਯਥਾਰਥ ਤੋਂ ਇਤਿਹਾਸ-ਮਿਥਿਹਾਸ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਹਦਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਉੱਤੇ ਪੁੱਜਣਾ ਸੀ ਕਿ ਨਾਟਕ ਦੀ ਸੌਖੀ ਸਫਤਾ ਲਈ ਕਾਮ ਨਾਲ ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਮਿਤ੍ਰ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਪੱਛਮੀ ਜੁਗਤ ਬੜੀ ਕੰਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ-ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਟ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸੌਖਿਆਂ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ‘ਸੁਲਤਾਨ ਰਜ਼ੀਆ’, ‘ਸੌਕਣ’, ‘ਅਭਿਸਾਰਕ’, ਆਦਿ ਨਾਟਕ ਉਹਦੀ ਇਸੇ ਸੋਚ ਦੀ ਉਪਜ ਸਨ। ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਅਤੇ ਮੰਚ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਲਈ ਉਹਦਾ ਆਧਾਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੜੀ ਨਿੱਗਰ ਪਰੰਪਰਾ ਵਾਲਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਾਟ-ਸੰਸਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੰਸਾਰ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਆਧੁਨਿਕ ਨਾਟਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮੰਚ-ਤਜਰਬੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਨਾਟਕੀ ਆਧਾਰ, ਉਸਾਰ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਹਨੇ ਦੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ‘ਰੰਗ ਮੰਚ’ ਤੇ ‘ਲੋਕ ਨਾਟਕ’ ਲਿਖੀਆਂ। ‘ਰੰਗ ਮੰਚ’ ਸਦਕਾ ਉਹਨੂੰ 1962 ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਨੇ ਪੁਰਸਕਾਰਿਆ। ‘ਸੰਗੀਤ ਨਾਟਕ ਅਕਾਦਮੀ’ ਨੇ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਨਾਟ-ਕਲਾ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੱਖ ਦੀ ਥਾਂ 1998 ਵਿਚ ਨਾਟ-ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਹੀ ਸਨਮਾਨਿਆ। ਨਾਟ-ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸੰਗੀਤ ਨਾਟਕ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਉਹਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ, 1993 ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁਕਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਗਾਰਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸਿਰਫ 2 ਹੋਰ ਨਾਟਕਕਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਤੇ ਆਤਮਜੀਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਟ-ਲੇਖਕਾਂ ਵਜੋਂ 2006 ਤੇ 2009 'ਚ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਅਤੇ ਨਾਟ-ਲੇਖਕਾਂ ਵਜੋਂ ਹੀ 2005 ਤੇ 2010 ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਨਾਟਕ ਅਕਾਦਮੀ

“ਹਾੜ ਨਾ ਵਾਹੀ ਹਾੜੀ, ਫਿਟ ਭੜਏ ਦੀ ਦਾਅਤੀ” ਭਾਵ ਜਿਸ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਹਾੜ ਵਿਚ ਪੈਲੀ ਨਹੀਂ ਵਾਹੀ, ਉਹ ਵਧੀਆ ਝਾੜ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਹਾੜ ਤੋਂ ਹੀ ਹਾੜੀ ਸ਼ਬਦ ਰਬੀ ਦੀ ਫਸਲ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਫਸਲ ਅੱਸੂ ਕੱਤਕ ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਜਾਏ। ਹਾੜੀ ਦੀ ਫਸਲ ਦੇ ਹਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹਾੜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਠ ਤੇ ਹਾੜ ਦੇ ਕਹਿਰ ਬਾਰੇ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਸਾਹਿਤ 'ਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਨ-ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਦੇ ਧਨੀ ਬਾਬੂ ਰਜਬ ਅਲੀ ਦਾ ਕਲਾਮ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼, ਲਾਉਣ ਨਾ ਮੇਜ਼। ਗੋਟਾਂ ਨੂੰ ਜੰਦਰੇ, ਹਾੜ ਨੂੰ ਅੰਦਰੇ। ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ‘ਲੂਣ’ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਬਿਆਨਣ ਲਈ ਕਿੱਡਾ ਅਨੇਕਾਂ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾਵੀ ਬਿਬ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਛਾਤੀ ਮੇਰਾ ਹਾੜ ਤਪਦਾ, ਇਕ ਤਪਦਾ ਜੇਠ। ਮੈਂ ਅੱਗ ਤੁਰੀ ਪਰਦੇਸ, ਨੀ ਮੈਂ ਅੱਗ ਤੁਰੀ ਪਰਦੇਸ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਇਸ ਹਾਇਕੂ ਯੁਗ ਵਿਚ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਾੜ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਲਾਮ ਦੇਖੋ, ਹਾੜ ਹਠੀਲਾ ਆ ਵੇ ਸਾਉਣ ਵੀਰਾ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ।

ਅੱਗ ਵਰਦੀ ਰੁਖ ਹਰਿਆ ਨਾਹੀਂ ਛਾਂਵਾਂ ਗੁੰਮੀਆਂ।

ਧਰਤ ਤ੍ਰੇਹੀ ਝੋਲੀ ਖਾਲੀ ਕਾਮੇ ਦੀ ਰੱਬਾ ਮੀਂਹ ਦੇ।
ਲੋਕ ਰਾਜ ਹਾੜ ਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਦਾ ਚਿਤਰ ਖਿਚਦਾ ਹੈ, ਹਾੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਤ ਛੱਤ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹੇ ਮੰਜੇ ਬਿਜਲੀ ਕੱਟ। ਉਂਜ ਹਾੜ੍ਹ ਜਦੋਂ ਅੱਧਾ ਕੁ ਟੱਪ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ ਕੋਠੇ ਭੁੰਨੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਸਾਤ ਦਾ ਵੀ ਪਹਿਲਾ ਮਹੀਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਲੇਖਕ ਮੋਹਨ ਰਾਕੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਚਨਾ, “ਅਸ਼ਾਤ ਕਾ ਏਕ ਦਿਨ” ਵਿਚ ਹਾੜ ਨੂੰ ਬਰਸਾਤ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਮਹੀਨਾ ਮੰਨਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਹ ਨਾਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਕਾਲੀਦਾਸ ਦੇ ਨਾਟਕ “ਮੇਘਦੂਤ” ਦੀਆਂ ਅਰੰਭਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ

ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਗਾਰਗੀ ਨੂੰ 1972 ਵਿਚ ਪਦਮਸ਼੍ਰੀ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹਦੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਦੇਸੀ-ਪਰਦੇਸੀ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲੇ। ਇਹ ਸਿਹਰਾ ਇਕੱਲੇ ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਸਿਰ ਬੜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪਛਾਣ ਦੁਆਈ। ਅਜੋਕੇ ਸਵੈਪ੍ਰਸੰਸਕ ਦੌਰ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋ ਕੇ ਛਪੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ‘ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਾਲਾ ਲੇਖਕ’ ਕਹਿਣ-ਕਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਤਾਬ ਉਹਦੀ ਭਾਵੇਂ ਪਟਿਆਲੇ-ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਨਾਟਕ ਹੀ ਸਨ ਜੋ ਕਈ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਦੇਸ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਮਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਰੂਸ, ਜਰਮਨੀ, ਪੋਲੈਂਡ, ਆਦਿ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਖੇਡੇ ਤੇ ਸਲਾਹੇ ਗਏ। ਉਹ ਨਾਟਕਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਾਟਕ ਦਾ ਚਿੱਤਕ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕਾਰ ਵੀ ਸੀ। ਉਹਨੇ 1966-67 ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿਚ ਨਾਟਕ ਪੜ੍ਹਾਇਆ। ਇਥੇ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਭਵਿੱਖੀ ਪਤਨੀ ਜੀਨੀ ਮਿਲੀ। ਉਹਨੇ ਕੋਈ ਇਕ ਦਰਜਨ ਪੱਛਮੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਨਾਟਕ, ਨਾਟ-ਚਿੱਤਨ ਤੇ ਨਾਟ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਬਾਰੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦਾ ਪਰਚਮ ਝੁਲਾਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਬੀਏਟਰ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਮੁੱਖ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਬਾਨੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਹਦੇ ਪੜ੍ਹਾਏ-ਸਿਖਾਏ ਹੋਏ ਅਨੁਪਮ ਤੇ ਕਿਰਨ ਦੀ ਖੇਰ ਜੋਤੀ, ਪੂਨਮ ਢਿੱਲੋਂ, ਸਤੀਸ਼ ਕੌਸ਼ਿਕ, ਅਮਰੀਕ ਗਿੱਲ ਜਿਹੇ ਕਈ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੇ ਮੰਚ ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਿਆ ਹੈ।

(ਚੱਲਦਾ)

ਸ਼ਬਦ
ਝਰੋਖਾ

ਬਲਜੀਤ ਬਾਸੀ

ਫੋਨ: 734-259-9353

ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾੜ੍ਹ ਦੀ ਪੁੰਨਿਆ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁੰਨਿਆ ਉਤਰ ਆਸ਼ਾਤ ਨਛੱਤਰ ਦੌਰਾਨ ਆਵੇ ਤਾਂ ਪੂਜਾ ਅਰਚਨਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਧਾਨ ਹੈ। ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੁਧੀ ਬਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵਤਾ ਹਾੜ੍ਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਕਰਨ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਚਤੁਰਮਾਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਰਮੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਮੰਗਲ ਕਾਰਜ ਵਿਵਰਜਿਤ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹਾੜ੍ਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਖਾੜ, ਅਸਾੜ ਅਤੇ ਅਹਾੜ ਰੂਪ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, “ਫਸਲ ਅਹਾੜੀ ਏਕ ਨਾਮੁ ਸਾਵਣੀ ਸਚੁ ਨਾਉ” (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ)। ਭਾਵ ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਹਾੜ੍ਹੀ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਫਸਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਅਸਾੜ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, “ਅਸਾੜ ਸੁਹੰਦਾ ਤਿਸੁ ਲਗੈ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਹਰ ਚਰਣ ਨਿਵਾਸੁ” ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾੜ ਦੀ ਤਪਸ ਵੀ ਸੁਹਾਵਣੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਹਾੜ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਹੈ ‘ਅਸਾਢ’ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪੁੰਨਿਆ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾ ਇਸੇ ਨਾਂ ਦੇ ਨਛੱਤਰ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਆਸਾੜ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਆਰਿਆਈ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਥੋੜੇ ਬਹੁਤੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਪਾਲੀ ਵਿਚ ਅਸਾਲੂ ਹੈ। ਡੰਗਰੀ ਵਿਚ ਆੜ ਰੂਪ ਵੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਲਹਿੰਦਾ ਵਿਚ ‘ਸਾਰੀ’ ਸ਼ਬਦ ਖੁਰਮਾਨੀ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਸੁਜਾਤੀ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ। ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ-ਸਮੁੰਦਰ ਹੰਘਾਲਾਂਗਾ।

ਬੁੱਲਟ ਫਾਰ ਬੁੱਲਟ

(ਸਫਾ 23 ਦੀ ਬਾਕੀ)

11 ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰ ਅਖਬਾਰ ‘ਬੁੱਲਟ ਫਾਰ ਬੁੱਲਟ’ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਤ ਬੈਠਦੀ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ; ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਰਨ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੋਲੀ ਬਦਲੇ ਗੋਲੀ ਲਫਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਆਸ ਦੀ ਕਿਰਨ ਸਨ। ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਸੁਰਖੀ ਸੀ- “ਰਿਬੋਰੇ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲੀ ਬੇਚੈਨ।” ਮੇਰੇ ਇਸ ਬਿਆਨ ਦੀ ਸਖਤ ਆਲੋਚਨਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਵਲੋਂ ਹੋਈ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦਾ ਰਿਟਾਇਰਡ ਜੱਜ ਸੀ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਗਠਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਆਪੋ ਬਣਿਆ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ। ਜੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਕੋਲ ਹਿੰਟ ਲਿਸਟ ਹੈ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਵੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਥਨ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਟੇਟ ਟੈਰਰਿਜ਼ਮ ਹੈ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਬੈਂਸ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਸੀ ਕਿ ਨਜ਼ਰਬੰਦਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਰੀਵਿਊ ਕਰੋ ਤੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਬੇਕਸੂਰ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਹਨ। ਬੈਂਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੇਕਸੂਰ ਸਿੱਖ ਨਜ਼ਰਬੰਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਉਪਰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਕਿ ਰਿਹਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਮੁੜ ਹਥਿਆਰ ਚੁੱਕ ਲਏ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ‘ਬੁੱਲਟ ਫਾਰ ਬੁੱਲਟ’ ਮੁਹਾਵਰੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ! ਮੈਂ ਬੇਬੇਰਾ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਬੋਲ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੀ ਪਾਲਿਸੀ ਨਹੀਂ।

(ਚੱਲਦਾ)

ਨਿੱਕੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ

ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਦੀਬ ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ ਨੇ ਬਾਪ-ਬੇਟੀ ਦੀ ਆਪਸੀ ਗੱਲਬਾਤ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ 'ਨਿੱਕੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ' ਉਸਾਰੀ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਗੱਲਬਾਤ ਜਿੰਨੀ ਸਾਧਾਰਨ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਅਸਾਧਾਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਹੈ। ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਪੌਣ-ਪਾਣੀ ਲਈ ਫਿਕਰ ਤੋਂ ਭਲਾ ਕੌਣ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਜੇ ਇਸ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਤੇ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਫਿਕਰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ? ਇਕਬਾਲ ਨੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਬਹੁਤ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਂਜ, ਪਾਠਕ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨ ਉਪਰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਐਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਬਗਦਾਦ ਉਤੇ ਬਾਰੂਦ ਡਿਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ, ਟੋਰਾਂਟੋ
ਫੋਨ: 905-792-7357

ਤੇ ਪਿੰਜਰੇ ਦੇ ਫਰਸ ਉਤੇ ਰੱਖੀ ਬਰਡ-ਫੀਡ ਵਾਲੀ ਕੋਲੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਭਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਿਟੋਲ ਨਾਲ ਧੋਣੇ: ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਰਤਨਾਂ 'ਚੋਂ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਜਰੇ ਅੰਦਰ ਲਟਕਾਏ ਸੀਸੇ ਉਪਰ ਬੱਜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾਰੀਆਂ ਚੁੰਝਾਂ ਕਾਰਨ ਜਿਹੜਾ ਮੁਆਦ (ਤਰਲ ਰਸ) ਨਿਕਲਦੇ, ਉਹ ਜੇ ਸਾਫ਼ ਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪਿੰਜਰੇ 'ਚ ਮੁਸ਼ਕ ਉਭਰ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਬੀਮਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵਧ ਜਾਂਦਾ।

ਮੰਮੀ ਜੀ, ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਮਿਜ਼ ਹਾਲੈਂਡ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰੋ ਕਿਸੇ ਦਿਨ; ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੱਜੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਐ ਕਿੰਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਆਥਣੇ; ਜੀ ਪਰਚਿਆ ਰਹਿੰਦੇ ਏਹਦਾ!

ਪਰ ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਏ ਬੱਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਕਿ ਕਿੰਨੂੰ ਆਖ ਰਹੀ ਸੀ: ਮੰਮੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਕਰ ਦੀਏ, ਮਿਜ਼ ਹਾਲੈਂਡ ਨੂੰ!

ਹੈਐ? ਮੰਮੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਚਾਹ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਡਗਮਗਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿਚੋਂ ਸੰਘਣੀ ਨਮੀ ਸਿਮਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਈ ਘੁੰਮਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਆਂ ਸਵੇਰੇ-ਆਥਣੇ! ਉਹ ਢਿਲਕੇ ਹੋਏ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਫੇਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਰੀਆਂ ਦਿੰਦੀ ਆਂ; ਪਿੰਜਰੇ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਦੀ ਆਂ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ੇ ਪਾਲਕ ਦੇ ਪੱਤੇ ਖੁਆਉਂਦੀ ਆਂ ਬੈਕਯਾਰਤ 'ਚੋਂ ਤੋੜ ਕੇ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਾਣੇ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਆਂ।

ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਦੀ ਈ ਆਂ ਹਰ ਰੋਜ਼।

ਪਰ... ਤੇ ਕਿੰਨੂੰ ਦਾ ਸਿਰ ਖੱਬੇ-ਸੱਜੇ ਹਿਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ।

ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ 'ਪਰ...' ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੀ ਹੋਈ ਮੰਮੀ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਗੋੜ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਝਾਕਣ ਲੱਗੀ ਸੀ: ਦਿਲ ਭਰ ਗਿਆ ਬੱਜੀਆਂ ਤੋਂ ਐਡੀ ਛੇਤੀ, ਕਿੰਨੂੰ?

ਦਿਲ ਨੀ ਭਰਿਆ, ਮਾਮ!

ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਫਿਰ ਦਸਾਂ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਈ?

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਿੰਜਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੱਥ ਲਿਜਾਂਦੀ ਆਂ ਮਾਮ, ਇਹ ਤਾਂ 'ਫੁਰਕ' ਦੇਣੇ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉਡ ਜਾਂਦੇ ਐ, ਨਹੁੰਦਰਾਂ ਫਸਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਐ ਤਾਰਾਂ 'ਚ, ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ ਹੋਵਾਂ!

ਅੱਛਾ? ਮੰਮੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਲਮਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਐਨੀ ਛੇਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਕਰਨਾ ਵੀ ਠੀਕ ਨੀ ਲਗਦਾ, ਕਿੰਨੂੰ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਐ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ, ਮਾਮ!

ਮੰਮੀ ਨੇ ਚਾਹ ਦੀ ਘੁੰਟ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਮੋੜ ਲਈਆਂ ਸਨ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਦਿਹਾੜੀ ਇਕੱਲੇ ਈ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਐ, ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ 'ਚ। ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਨੂੰ ਐਥੇ ਲੈ ਆਇਆ ਕਰੋ, ਫੈਮਿਲੀ ਰੂਮ 'ਚ। ਐਥੇ ਟੀ ਵੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਰੱਖ ਦਿਆ ਕਰੋ ਪਿੰਜਰੇ ਨੂੰ ਤੇ ਹਲਕੇ ਹਲਕੇ ਮਿਊਜ਼ਕ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਚੈਨਲ ਲਾ ਦਿਆ ਕਰੋ।

ਛੇ ਕੁ ਹਫ਼ਤੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਬੱਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਬੈਡਰੂਮ 'ਚ ਆਇਆਂ, ਤੇ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਪਰਨ

ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ: ਸਕੂਲ ਖਤਮ ਕਰ ਕੇ, ਕਿੰਨੂੰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਘਰ 'ਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲਈ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਦੀ, ਲਿਵਿੰਗ ਰੂਮ 'ਚ ਟੀ ਵੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਟਿਕਾਏ ਪਿੰਜਰੇ 'ਚ ਕਿਚਰ-ਕੁੰ, ਕਿਚਰ-ਕੁੰ ਤੇ ਚਿਰਤ-ਚਿਰਤ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਮੱਚ ਉਠਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਈ ਨਿਆਣੇ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਤੁੰਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਉਪਰ ਚਮਚੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹੋਣ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸਮੈਲ ਆ ਜਾਂਦੀ ਐ ਅੰਦਰ ਵੜਦੀ ਈ, ਤੋਜ਼-ਕਦਮੀਂ ਫੈਮਿਲੀ ਰੂਮ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਕਿੰਨੂੰ ਸੋਚਣ ਲੱਗਦੀ।

ਫੈਮਿਲੀ ਰੂਮ 'ਚ ਵੜਦਿਆਂ ਕਿੰਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬੈਕਪੈਕ ਸੋਫੇ ਉਪਰ ਸੁੱਟਦੀ, ਦੋਵੇਂ ਬੱਜੀ ਚਿਕਣ-ਚਿਕਣ, ਗਟੂ-ਗਟੂ ਨਾਲ ਪਿੰਜਰੇ ਨੂੰ ਹਿੱਲਣ ਲਾ ਦਿੰਦੇ: ਉਹ ਕਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਦੀ ਐਸ ਕੰਧ ਵੱਲੋਂ ਉਡਦੇ ਤੇ ਕਦੀ ਐਸ ਵੱਲੀਂ। ਅਗਲੇ ਪਲੀਂ ਉਹ ਪਿੰਜਰੇ 'ਚ ਟੰਗੇ ਸੀਸੇ ਉਪਰ ਚੁੰਝਾਂ ਘਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਖੰਭ ਫੜਕਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ। ਡੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਤਾਰਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ; ਤਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪਿੰਜਰੇ ਦੇ ਫਰਸ ਵੱਲ ਨੂੰ; ਤੇ ਫਰਸ ਤੋਂ ਸੀਸੇ ਵੱਲ ਨੂੰ- ਜਿਵੇਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ।

'ਓ ਮਾਈ ਬੇਬੀਜ਼' ਆਖ ਕੇ ਕਿੰਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਦੋਵੇਂ ਪੰਛੀ ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ, ਲਗਾਤਾਰ ਖੰਭ ਫੜਕਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਧੌਣਾਂ ਤੇ ਚੁੰਝਾਂ ਨੂੰ ਖੱਬੇ-ਸੱਜੇ, ਉਪਰ-ਨੀਚੇ ਘੁੰਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਭੜਕਦੇ ਹੋਏ, ਜੀਕਣ ਹੁਣ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਬੇਚੈਨ ਹੋਵਣ।

ਰਿਲੈਕਸ, ਮਾਈ ਬੇਬੀਜ਼; ਰਿਲੈਕਸ ਨਾਓ! ਕਿੰਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਖੀਆਂ ਕਰ ਲੈਂਦੀ। ਚੁੱਪ ਕਰਜੋ ਹੁਣ! ਓ ਕੇ? ਉਹ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਦੰਦ ਕਿਰਚਦੀ।

ਫਿਰ ਉਹ ਪਿੰਜਰੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੈਡਰੂਮ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ। ਪਿੰਜਰੇ ਨੂੰ ਟੇਬਲ ਉਪਰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਕੁੰਡੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਲੂਪ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀ: ਦੋਵੇਂ ਬੱਜੀ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿੰਨੂੰ ਦੀਆਂ ਮੁਹਰਲੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਉਪਰ ਜਾ ਬੈਠਦੇ। ਕਿੰਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲਿਜਾ ਕੇ, 'ਓ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ! ਓ ਮੇਰੇ ਮਿਠਤੂ' ਗੁਣ-ਗੁਣਾਉਂਦੀ। ਦੋਵੇਂ ਪੰਛੀ ਆਪਣੀਆਂ ਚੁੰਝਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਵਧਾ ਦਿੰਦੇ। ਕਿੰਨੂੰ ਦੀ 'ਮੂਅਚ, ਮੂਅਚ' ਸੁਣ ਕੇ ਅਗਲੇ ਹੀ ਪਲ ਕਿੰਨੂੰ ਦੀਆਂ ਕਲਾਈਆਂ ਵੱਲ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕਿਚਰ-ਕਿਚਰ, ਚੁਰਤ-ਚੁਰਤ 'ਚ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ।

ਬੀਤੇ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿੰਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੋਮਵਰਕ ਡਾਈਨਿੰਗ ਟੇਬਲ ਉਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਟ ਗਈ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਮੰਮੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸਟਡੀ-ਡੈਸਕ ਆਪਣੇ ਬੈਡਰੂਮ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਡੈਡੀ ਨੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਚਾਰ-ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਪਰਤਣਾ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ। ਕਿੰਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਬੂਹਾ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਹੀ ਭੇੜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੀਕ ਡੈਡੀ ਆਪਣੇ ਬੈਡ ਰੂਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ, ਕਿੰਨੂੰ ਵਾਜ਼ਰੂਮ ਜਾਣ ਲਈ ਵੀ ਬੂਹਾ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਦੀ। ਡੈਡੀ ਨਾਲ ਅਚਾਨਕ ਮੇਲ ਕਿਤੇ ਹੋ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 'ਹਾਏ ਡੈਡ' ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿੰਨੂੰ ਤੀਜੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਆਖਰੀ ਡੇਢ ਉਪਰ ਸੀ, ਤਾਂ ਘਰ 'ਚ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਸਭ ਹੁਣ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਖਰਾ ਸੀ: ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਦੇ ਪਿਛਾੜੀ ਬੈਠੇ ਡੈਡ ਹੁਣ ਵਾਛੂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਦਿਹਾੜੀ ਟੋਰਾਂਟੋ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਟੈਕਸੀ ਦੇ ਟਾਇਰਾਂ ਉਦਾਲੇ ਲਪੇਟਦੇ। ਸਵਾਰੀ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਆਰਡਰ ਮਗਰੋਂ ਮਿਲਦਾ, ਗੀਅਰ ਸਾਫਟ ਵੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਪਹਿਲਾਂ ਵਧਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਹਾਈਵੇ ਉਪਰ ਭੁੱਖੀ ਮੱਛੀ ਵਾਂਗ ਕਦੇ ਸੱਜੀ ਲੇਨ 'ਚ ਤੇ ਕਦੀ ਖੱਬੀ 'ਚ ਝਕਾਨੀਆਂ ਦਿੰਦੀ ਹੋਈ ਡੈਡੀ ਦੀ ਟੈਕਸੀ, ਮਾਰੇ-ਮਾਰ ਭਜਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਕਾਰਾਂ, ਵੈਨਾਂ ਤੇ ਟਰੱਕਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ-ਖਿੱਚ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਧਕਦੀ ਜਾਂਦੀ। ਸ਼ਾਮੀ ਚਾਰ ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ

ਜੜੇ ਕੀ-ਹੋਲਡਰ ਉਤੇ ਟੁੰਗ ਕੇ, ਲਿਵਿੰਗ ਰੂਮ 'ਚ ਸੋਫੇ ਉਪਰ ਜਾ ਬੈਠਦੇ।

'ਹਾਏ, ਡੈਡ' ਆਖ ਕੇ ਕਿੰਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਾਲਤਾ ਜਿਹਾ ਅੰਗੂਣਾ ਟੀ ਵੀ ਰੀਮੋਟ ਦੇ 'ਪਾਵਰ ਆਫ' ਬਟਨ ਉਪਰ ਦਬਾ ਦਿੰਦੀ।

ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ ਉਹ ਉਸੇ ਜੱਤਲ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਖਿਚਦੀ ਹੋਈ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ: ਹਾਏ, ਮਾਈ ਟਾਮੀ! ਆਰ ਯੂ ਹੰਗਰੀ, ਸਵੀਟੀ? ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਠੋਡੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਉਪਰੋਂ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਹਿਲਾ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ 'ਹਾ' ਅਖਵਾ ਲਿਆ। ਪਰ ਹੁਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੈਨੂੰ ਹੱਡੀਆਂ ਨੀ ਮਿਲਣੀਆਂ, ਟਾਮੀ! ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਨੂੰ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਧੀ ਕਰ ਕੇ ਜੱਤਲ ਨੂੰ ਤਾੜਨ ਲੱਗੀ। ਮੀਟ ਨੀ ਖਾਈਦਾ! ਓ ਕੇ?

ਹੁਣ ਉਹ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਬੂਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਥਪਤਨ ਲੱਗੀ, ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੱਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਪਤਲੀਆਂ-ਪਤਲੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਕੰਘੀ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਰੋੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਲਟਕਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਆਈ ਵਾਨ ਅ ਰੀਅਲ ਡਾਗੀ, ਡੈਡ!

ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਹਾ ਵੀ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਦਾ ਈ ਲਗਦੇ, ਕਿੰਨੂੰ! ਡੈਡੀ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਉਪਰ ਉਂਗਲਾਂ ਫੇਰਦੇ ਬੋਲੇ। ਪਤਾ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਐਸ ਡਾਗੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ?

ਨਹੀਂ, ਡੈਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਸੱਜੇ ਝਟਕਿਆ।

ਲੈ ਸੁਣ ਲੈ ਡੇ, ਡੈਡੀ ਆਪਣੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਖਿਲਾਰਦਿਆਂ ਬੋਲੇ। ਉਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਕੰਮ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਕਿਚਰ 'ਚ ਆਇਆ, ਕਿੰਨੂੰ। ਬਰਮੋਸ ਬੋਤਲ ਨੂੰ ਸਿੱਕ 'ਚ ਰੱਖ ਕੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਐਧਰ ਫੈਮਿਲੀ ਰੂਮ ਵੱਲ ਝਾਕਿਆ ਤਾਂ ਹਾ ਤੇਰਾ ਜੱਤਲ ਸੋਫੇ ਦੀ ਲਵ ਸੀਟ ਉਪਰ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਇਹਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਤੁਝਕ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਮੰਮੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਪਈ ਆਹ ਕਿੱਥੋਂ ਲਿਆਂਦਾ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਆ ਵੜਿਆ ਆਪਣੇ ਘਰ! ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੋਫੇ ਉਪਰ ਕਿਤੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇ? ਤੇਰੀ ਮੰਮੀ ਦਾ ਹਾਸਾ ਨਿੱਕਲ ਗਿਆ: ਕਹਿੰਦੀ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖੋ ਜ਼ਰਾ!

ਪਰ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਨੀ ਆਂ ਪਈ ਜੀਦਾ ਕੁੱਤਾ ਹੋਵੇ, ਡੈਡ, ਕਿੰਨੂੰ ਜੱਤਲ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉਪਰ ਪੋਲੀਆਂ ਪੋਲੀਆਂ ਮੁੱਕੀਆਂ ਮਾਰਦਿਆਂ ਬੋਲੀ। ਬੈਕਯਾਰਤ 'ਚ ਦੌੜ ਕੇ ਗੋਦ ਚੁੱਕਣ ਜਾਵੇ ਗਗਨ ਤੇ ਰਮਨ ਦੇ ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗੂੰ।

ਜੱਤਲ ਨੂੰ ਫਰਸ ਉਪਰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਉਹ ਡੈਡੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਖਿਸਕ ਗਈ ਸੀ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਡੈਡੀ ਦੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਡੈਡੀ ਨੇ ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਗਲ ਉਦਾਲੇ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਵਗਲ ਲਈ, ਪਰ ਕਿੰਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਇੱਕ ਦਮ ਪਰ੍ਹੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਸੀ।

ਬੈਨੂੰ ਗੱਲ ਕਹਾਂ ਇੱਕ, ਡੈਡ? ਉਹ ਨੱਕ ਨੂੰ ਸੁੰਗੋੜ ਕੇ ਬੋਲੀ ਸੀ।

ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿੰਨੂੰਆਂ! ਕੰਮ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਵਰ ਲਿਆ ਕਰੋ!

ਪਰ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਸਾਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਕਿੰਨੂੰ?

ਬੋਅ ਆਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਐ ਤੁਹਾਡੇ ਕੱਪੜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਈ, ਡੈਡ!

ਸ਼ਰਾਬੀ ਵੇਈਦੇ ਐ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ 'ਚੋਂ, ਕਿੰਨੂੰ! ਡੈਡੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੱਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੱਬੇ ਮੋਢੇ ਵੱਲੀਂ ਗੋੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਮੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੁੰਘਿਆ। ਸਾਲੋ ਬੈਠਣ ਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇਬ 'ਚੋਂ ਡੱਬੀ ਤੇ ਲਾਈਟਰ ਕੱਢਦੇ ਐ!

ਕਿੰਨੂੰ ਫਰਸ ਉਪਰ ਪਏ ਜੱਤਲ ਵੱਲ ਝਾਕਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ।

ਦੇਖ ਲੋ, ਡੈਡ, ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਕੁੱਤੇ ਬਿੱਲੀਆਂ ਈ ਸਿਆਣੇ ਐ: ਗਗਨ ਦੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਬੱਸ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਰਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਐ... ਹਿਊਮਨਜ਼ ਕਿਉਂ ਨੀ ਹਟਦੇ ਸਿਗਰਟਾਂ ਪੀਣੋ ਡੈਡ?

ਡੈਡੀ ਹੁਣ ਆਪਣੀਆਂ ਜੁਰਾਬਾਂ ਉਤਾਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ।

ਕਿੰਨੂੰ ਨੇ ਜੱਤਲ ਨੂੰ ਫਰਸ ਤੋਂ ਉਠਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ।

ਕਿੰਨੇ ਵਜੇ ਉਠਦੇ ਹੁੰਦੇ ਐ, ਡੈਡੀ?

ਪਗੜੀ ਨੂੰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਕਾਫ਼ੀ-ਟੋਬਲ ਉਪਰ ਧਰਦਿਆਂ ਡੈਡੀ ਮੁਸਕਰਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ: ਇਹ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਕਿੰਨੂੰ ਹਰ ਚੌਥੇ ਕੁ ਦਿਨ ਈ ਪੁੱਛ ਲੈਂਦੀ ਐ!

ਵਿਟਰ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਮਰ, ਕਿੰਨੂੰ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਤਤਕਸਾਰ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਚਾਹ ਦੀ ਪਤੀਲੀ ਸਟੋਵ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੰਨਾਂ, ਤੇ ਬਰਮੋਸ ਬੋਤਲ ਨੂੰ ਟਰੇਅ 'ਚੋਂ ਉਠਾਕੇ ਸਟੋਵ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਰ ਦਿੰਨਾਂ!

ਆਪਣੀ ਉਬਾਸੀ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਝੱਲ ਕੇ ਡੈਡੀ ਅਗਾੜੀ ਭੰਨਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ।

ਐਨੀ ਸਵਖੜੇ, ਡੈਡ?

ਚਾਰ ਵਜੇ ਆਡਰ ਚੁੱਕਣਾ ਹੁੰਦੈ, ਕਿਰਨਪਾਲ ਜੀ! ਪੱਕਾ ਰਨ ਐ ਏਅਰਪੋਰਟ ਦਾ! ਕਿੰਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਟੂਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਜੱਤਲ ਨੂੰ ਕੁਤਕੁਤਾਤੀਆਂ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਕਿੰਨੇ ਡਾਲਰ ਬਣ'ਗੇ ਅੱਜ, ਡੈਡ? ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਬੋਲ ਉਠੀ ਸੀ।

ਜਿੰਨੇ ਤੈਨੂੰ ਕਲ੍ਹ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਪੰਦਰਾਂ ਜੋੜ ਲਾ!

ਪਤਾ ਕੀ, ਡੈਡੀ ਜੀ? ਦੱਸੋ ਜੀ, ਕਿੰਨੂੰ ਜੀ!

ਅੱਜ ਸਕੂਲ 'ਚ ਪਤਾ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕੀਤਾ? ਫੇਰਦੇ ਬੋਲੇ। ਪਤਾ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਐਸ ਡਾਗੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ?

ਨਹੀਂ, ਡੈਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਸੱਜੇ ਝਟਕਿਆ।

ਲੈ ਸੁਣ ਲੈ ਡੇ, ਡੈਡੀ ਆਪਣੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਖਿਲਾਰਦਿਆਂ ਬੋਲੇ। ਉਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਕੰਮ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਕਿਚਰ 'ਚ ਆਇਆ, ਕਿੰਨੂੰ। ਬਰਮੋਸ ਬੋਤਲ ਨੂੰ ਸਿੱਕ 'ਚ ਰੱਖ ਕੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਐਧਰ ਫੈਮਿਲੀ ਰੂਮ ਵੱਲ ਝਾਕਿਆ ਤਾਂ ਹਾ ਤੇਰਾ ਜੱਤਲ ਸੋਫੇ ਦੀ ਲਵ ਸੀਟ ਉਪਰ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਇਹਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਤੁਝਕ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਮੰਮੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਪਈ ਆਹ ਕਿੱਥੋਂ ਲਿਆਂਦਾ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਆ ਵੜਿਆ ਆਪਣੇ ਘਰ! ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੋਫੇ ਉਪਰ ਕਿਤੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇ? ਤੇਰੀ ਮੰਮੀ ਦਾ ਹਾਸਾ ਨਿੱਕਲ ਗਿਆ: ਕਹਿੰਦੀ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖੋ ਜ਼ਰਾ!

ਪਰ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਨੀ ਆਂ ਪਈ ਜੀਦਾ ਕੁੱਤਾ ਹੋਵੇ, ਡੈਡ, ਕਿੰਨੂੰ ਜੱਤਲ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉਪਰ ਪੋਲੀਆਂ ਪੋਲੀਆਂ ਮੁੱਕੀਆਂ ਮਾਰਦਿਆਂ ਬੋਲੀ। ਬੈਕਯਾਰਤ 'ਚ ਦੌੜ ਕੇ ਗੋਦ ਚੁੱਕਣ ਜਾਵੇ ਗਗਨ ਤੇ ਰਮਨ ਦੇ ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗੂੰ।

ਜੱਤਲ ਨੂੰ ਫਰਸ ਉਪਰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਉਹ ਡੈਡੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਖਿਸਕ ਗਈ ਸੀ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਡੈਡੀ ਦੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਡੈਡੀ ਨੇ ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਗਲ ਉਦਾਲੇ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਵਗਲ ਲਈ, ਪਰ ਕਿੰਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਇੱਕ ਦਮ ਪਰ੍ਹੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਸੀ।

ਬੈਨੂੰ ਗੱਲ ਕਹਾਂ ਇੱਕ, ਡੈਡ? ਉਹ ਨੱਕ ਨੂੰ ਸੁੰਗੋੜ ਕੇ ਬੋਲੀ ਸੀ।

ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿੰਨੂੰਆਂ! ਕੰਮ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਵਰ ਲਿਆ ਕਰੋ!

ਪਰ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਸਾਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਕਿੰਨੂੰ?

ਬੋਅ ਆਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਐ ਤੁਹਾਡੇ ਕੱਪੜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਈ, ਡੈਡ!

ਸ਼ਰਾਬੀ ਵੇਈਦੇ ਐ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ 'ਚੋਂ, ਕਿੰਨੂੰ! ਡੈਡੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੱਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੱਬੇ ਮੋਢੇ ਵੱਲੀਂ ਗੋੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਮੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੁੰਘਿਆ। ਸਾਲੋ ਬੈਠਣ ਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇਬ 'ਚੋਂ ਡੱਬੀ ਤੇ ਲਾਈਟਰ ਕੱਢਦੇ ਐ!

ਕਿੰਨੂੰ ਫਰਸ ਉਪਰ ਪਏ ਜੱਤਲ ਵੱਲ ਝਾਕਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ।

ਦੇਖ ਲੋ, ਡੈਡ, ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਕੁੱਤੇ ਬਿੱਲੀਆਂ ਈ ਸਿਆਣੇ ਐ: ਗਗਨ ਦੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਬੱਸ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਰਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਐ... ਹਿਊਮਨਜ਼ ਕਿਉਂ ਨੀ ਹਟਦੇ ਸਿਗਰਟਾਂ ਪੀਣੋ ਡੈਡ?

ਡੈਡੀ ਹੁਣ ਆਪਣੀਆਂ ਜੁਰਾਬਾਂ ਉਤਾਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ।

ਕਿੰਨੂੰ ਨੇ ਜੱਤਲ ਨੂੰ ਫਰਸ ਤੋਂ ਉਠਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ।

ਕਿੰਨੇ ਵਜੇ ਉਠਦੇ ਹੁੰਦੇ ਐ, ਡੈਡੀ?

ਪਗੜੀ ਨੂੰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਕਾਫ਼ੀ-ਟੋਬਲ ਉਪਰ ਧਰਦਿਆਂ ਡੈਡੀ ਮੁਸਕਰਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ: ਇਹ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਕਿੰਨੂੰ ਹਰ ਚੌਥੇ ਕੁ ਦਿਨ ਈ ਪੁੱਛ ਲੈਂਦੀ ਐ!

ਵਿਟਰ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਮਰ, ਕਿੰਨੂੰ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਤਤਕਸਾਰ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਚਾਹ ਦੀ ਪਤੀਲੀ ਸਟੋਵ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੰਨਾਂ, ਤੇ ਬਰਮੋਸ ਬੋਤਲ ਨੂੰ ਟਰੇਅ 'ਚੋਂ ਉਠਾਕੇ ਸਟੋਵ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਰ ਦਿੰਨਾਂ!

ਆਪਣੀ ਉਬਾਸੀ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਝੱਲ ਕੇ ਡੈਡੀ ਅਗਾੜੀ ਭੰਨਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ।

ਐਨੀ ਸਵਖੜੇ, ਡੈਡ?

ਚਾਰ ਵਜੇ ਆਡਰ ਚੁੱਕਣਾ ਹੁੰਦੈ, ਕਿਰਨਪਾਲ ਜੀ! ਪੱਕਾ ਰਨ ਐ ਏਅਰਪੋਰਟ ਦਾ! ਕਿੰਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਟੂਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਜੱਤਲ ਨੂੰ ਕੁਤਕੁਤਾਤੀਆਂ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਕਿੰਨੇ ਡਾਲਰ ਬਣ'ਗੇ ਅੱਜ, ਡੈਡ? ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਬੋਲ ਉਠੀ ਸੀ।

ਮਿਜ਼ ਹਾਲੈਂਡ ਨੇ ਪਤਾ ਕੀ ਕੀਤਾ ਡੈਡ?
ਗੁੱਸੇ ਹੋਗੀ ਹੋਉ, ਹੋਰ ਕੀ!
ਨਾਅ!

ਡੈਡੀ ਨੈਪਕਿਨ ਨਾਲ ਐਨਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਉ ਦੋਬਾਰਾ ਬਣਾ ਇਕੱਲੇ ਝੰਡੇ ਦੀ ਪਿਕਚਰ!

ਉਹ ਪਿਕਚਰ ਉਹਨੇ ਚਾਕ-ਬੋਰਡ ਉਪਰ ਚਿਪਕਾ'ਤੀ, ਡੈਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਚ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਹਵਾ ਭਰ ਗਈ ਸੀ।

ਵਾਹ ਬਈ ਵਾਹ!
ਫੇਰ ਪਤਾ ਕੀ ਕਿਹਾ ਮਿਸ ਹਾਲੈਂਡ ਨੇ?
ਉਹ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿਓ ਜੀ!

ਕਹਿੰਦੀ, 'ਚ ਫੰਨੀਐਸਟ ਪਿਕਚਰ, ਐਡ ਵੈਰੀ ਆਰਟਿਸਟਿਕ!'

ਤੂੰ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਰਟਿਸਟ ਬਣਗੀ, ਕਿੰਨੂੰਆਂ? ਹੋਰ ਦੱਸਾਂ, ਡੈਡ?

ਉਹ ਵੀ ਦੱਸ ਲਾ ਹੁਣ ਲਗਦੇ ਹੱਥ!

ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਕਲਾਸ ਨੇ ਕਿਤੇ ਜਾਣੈ!
ਅੱਛਾ? ਡੈਡੀ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਛਪੇ ਸੇਲ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਮੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਖੁੱਭੇ ਹੋਏ ਸਨ, "ਸ਼ਾਨੋ-ਦਰਬਾਰ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ, ਇੱਕ ਪੌਡ ਮੰਛੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪੌਡ ਮੁਫਤ ਲਵੋ!"

ਪਤੈ ਕਿੱਥੇ ਜਾਣੈ ਅਸੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਡੈਡ?
ਤੂੰ ਈ ਦੱਸ ਦੇ ਕਿੰਨੂੰ! ਡੈਡੀ ਆਪਣੇ ਢਿਲਕੇ ਹੋਏ ਜੂੜੇ ਨੂੰ ਗੰਢ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ।

ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਕਲਾਸ ਨੇ ਜਾਣੈ... ਜੂ ਦੇਖਣ! ਜਾਨਵਰ ਤੇ ਪੰਛੀ ਤੇ ਮੰਛੀਆਂ ਦੇਖਾਂਗੇ ਓਥੇ!

ਹੈ? ਅਖਬਾਰ ਤੋਂ ਨਿਗਾਹ ਪੱਟ ਕੇ ਡੈਡ, ਐਨਕਾਂ ਦੇ ਸੀਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਕਿੰਨੂੰ ਵੱਲੀਂ ਝਾਕਣ ਲੱਗੇ। ਮੰਛੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜੂ 'ਚ, ਕਿੰਨੂੰ?

ਹਾਂ, ਡੈਡ! ਯੂ ਨੇ ਡਾਲਫਿਨ? ਕਿੰਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੰਜਿਆਂ ਨੂੰ ਫੈਲਾ ਕੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਐਨੀ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਐ, ਡੈਡ!

ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਪਾਣੀ 'ਚੋਂ ਉਪਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜੰਪ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਐ?

ਹਾਂ, ਡੈਡ, ਕਿੰਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਚੌੜੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਆਪਣੀ ਬੂਝੀ ਉਤੇ ਬਾਲ ਰੱਖ ਕੇ ਘੁੰਮਾ ਲੈਂਦੀ ਐ!

ਫੇਰ ਨੀ ਮੈਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਤੈਨੂੰ ਜੂ 'ਚ, ਕਿੰਨੂੰ! ਡੈਡੀ ਦਾ ਸਿਰ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਗਿਝਿਆ। ਨਾਟ ਐਟ ਆਲ!

ਕਿਉਂ, ਡੈਡ? ਜੱਤਲ ਕੁੱਤਾ ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ ਖਿਸਕ ਕੇ ਫਰਸ ਉਪਰ ਜਾ ਡਿੱਗਾ ਸੀ। ਕਿਉਂ ਨੀ ਜਾਣ ਦੇਣਾ?

ਤੂੰ ਰੋਣ ਲੱਗ ਜਾਣੈ ਡਾਲਫਿਨ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ!
ਵੱਟ, ਡੈਡ? ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਭਰਵੱਟੇ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਰੋਣ ਕਿਉਂ ਲੱਗਜੁ ਮੈਂ?

ਯਾਦ ਐ ਤੈਨੂੰ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਹਾਲੇ ਕਿੰਡਰਗਾਰਡਨ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ?

ਡੈਡੀ ਨੇ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਦਾਹੜੀ ਦੀ ਗੁੱਟੀ ਖੋਲ੍ਹ ਲਈ ਸੀ।

ਬੋਤਾ, ਬੋਤਾ ਯਾਦ ਐ ਡੈਡੀ! ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਫੈਲ ਗਏ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪਾਰਕ 'ਚ ਲਿਜਾਏ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਡਕਸ (ਬੱਤਖਾਂ) ਦਿਖਾਉਣ ਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰੈਡ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਖਵਾਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ!

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਟੀ ਵੀ ਉਤੇ ਇੱਕ ਐਡ ਆਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਕਿੰਨੂੰ: ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਡਾਲਫਿਨ, ਤਕੜੇ ਸੂਰ ਜਿੰਡੀ! ਆਪਣੀ ਚੁੰਝ ਨੂੰ ਪਾਣੀ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੀ ਤੇ ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਪਰ ਨੂੰ ਉਛਲਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਓ ਹਾਂ, ਡੈਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਚ ਪੋਸਤ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜ ਉਠੇ ਸਨ।

ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਈ ਤੂੰ ਉਚੀ ਉਚੀ ਰੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਕਿੰਨੂੰ! ਯਾਦ ਹੋਣੈ ਤੈਨੂੰ!

ਹਾਂ, ਡੈਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਇੱਕ ਦਮ ਢਿਲਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਡਾਲਫਿਨ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਗਲਵਕੜੀ 'ਚ ਲੈ ਲਵਾਂ! ਪੂਅਰ ਡਾਲਫਿਨ!

ਕਿੰਨੂੰ ਨੇ ਜੱਤਲ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਫਰਸ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਮੈਂ ਬੋਨੂੰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਪੁੱਛਣੀ ਆ, ਡੈਡ! ਬੱਸ ਇੱਕ ਈ ਪੁੱਛੀ ਕਿੰਨੂੰ!

ਕਿਉਂ ਡੈਡ?

ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਈ ਤੇਰਾ ਕੋਟਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿੰਨੂੰ! ਬਾਕੀ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ! ਓ ਕੇ?

ਓ ਕੇ, ਇੱਕ ਈ ਪੁਛਦੀ ਆ: ਬੋਨੂੰ ਪਤੈ ਵਿੰਟਰ 'ਚ ਸਨੋਅ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਐ?
ਉਹ ਤਾਂ ਪੈਂਦੀ ਆ ਹਰ ਸਾਲ ਈ!
ਪਤਾ ਕਿੰਨੀ ਠੰਢ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਐ, ਡੈਡ? ਕਿੰਨੂੰ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਬੁਲ੍ਹ ਲਮਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਖਿੜਕੀਆਂ ਦੇ ਸੀਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ ਆਈਸ ਜੰਮਗੀ ਸੀ ਮੋਟੀ-ਮੋਟੀ ਪਿਛਲੀ ਵਿੰਟਰ 'ਚ!

ਪਰ ਠੰਢ ਬਾਰੇ ਹੁਣੇ ਈ ਫਿਕਰਮੰਦ ਕਿਉਂ ਹੋਈ ਜਾਨੀਂ ਐ, ਕਿੰਨੂੰ?
ਠੰਢ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਰਡਜ਼ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੇ ਐ, ਡੈਡ!

ਅੱਛਾ?
ਜਦੋਂ ਫਰੀਜ਼ਿੰਗ ਰੇਨ ਪੈਂਦੀ ਐ, ਡੈਡ...।
ਹਾਂ ਕਿੰਨੂੰ, ਫਰੀਜ਼ਿੰਗ ਰੇਨ! ਡੈਡੀ ਨੇ ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਵਾਕ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਚ ਫੜ

ਹੱਸ ਪੈਂਦੇ। ਪਰ ਡੈਡੀਲਾਇਨ ਦਾ ਫੁੱਲ ਤਾਂ ਘਾਹ ਵਾਂਗੂੰ ਥਾਂ ਥਾਂ ਉਗਿਆ ਹੁੰਦੇ!

ਖੁਸ਼ ਹੋਗੀ ਮਿਜ਼ ਗਿਲੀਜ਼, ਮਾਮ!
ਕੋਈ ਚੱਜ ਦਾ ਫੁੱਲ ਦੇਣਾ ਸੀ ਸਟੋਰੋਂ ਲਿਆ ਕੇ!

ਮਿਜ਼ ਗਿਲੀਜ਼ ਨੇ ਹੋਅਰਸਟਾਇਲ ਬਦਲ ਲਿਆ, ਮਾਮ!
ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਲਿਆ?

ਡੈਡ ਜੀ, ਕਿੰਨੂੰ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਚਿਹਰਾ ਡੈਡ ਵੱਲੀਂ ਗੋੜ ਲੈਂਦੀ। ਮਿਜ਼ ਗਿਲੀਜ਼ ਲਈ ਗਿਫਟ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣੈ ਮੈਂ!

ਲੈ ਆ, ਕਿੰਨੂੰ!
ਮਿਜ਼ ਗਿਲੀਜ਼ ਪਿਆਨੋ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਐ ਡੈਡ!

ਪਰ ਕਿੱਥੇ ਹੁਣ ਵਾਲੀ ਕਿੰਨੂੰ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ: ਆਹਾ ਈ ਟੈਕਸੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਸਵੇਰੇ

ਲਿਆ ਸੀ। ਡਰਾਇਵਰਾਂ ਦੀ ਵੈਰਨ! ਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਆਈਸ... ਟਾਹਣੀਆਂ ਉਦਾਲੇ ਖੰਭਿਆਂ ਉਦਾਲੇ ਆਈਸ ਦੀ ਤਹਿ, ਜਿਵੇਂ ਸੀਸ਼ੇ ਦਾ ਮੋਟਾ ਲੋਪ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ!

ਆਈਸ ਤਾਂ ਫਿਰ ਬਰਡਜ਼ ਦੇ ਆਹਲਣਿਆਂ 'ਚ ਵੀ ਜੰਮ ਜਾਂਦੀ ਹੋਉ, ਡੈਡ?

ਕਿਸੇ ਦਾ ਲਿਹਾਜ਼ ਨੀ ਕਰਦੀ ਆਈਸ ਕਿੰਨੂੰ!

ਠਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣਗੇ ਵਿੰਟਰ 'ਚ ਵਿਚਾਰੇ ਪੰਛੀ, ਸੀਤ ਹਵਾ ਦੇ ਫਰਾਟਿਆਂ 'ਚ!

ਸ਼ਾਇਦ ਨੀ, ਡੈਅਅਡ; ਸੱਚੀ ਠਰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਵਿਚਾਰੇ! ਕਿੰਨੂੰ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਕੱਬਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਵਾਛੂੰ ਘਰ ਹੁੰਦੇ ਐ ਡੈਡ!

ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਸੱਚੀ ਐ ਕਿੰਨੂੰ!
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਠਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣਗੇ! ਪੂਅਰ ਬਰਡਜ਼!

ਪਰ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇੱਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ: ਡੈਡੀ ਹੁਣ ਕੰਮ ਤੋਂ ਪਰਤਦੇ; ਬਰਮੇਸ ਬੋਤਲ ਸਮੇਤ ਕਿਚਨ ਸਿੰਕ ਵੱਲੀਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫੈਮਿਲੀ ਰੂਮ ਵੱਲ ਨਿਗਾਹ ਫੇਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਮਕਵਾਂ ਹਉਕਾ, ਫੈਮਿਲੀ ਰੂਮ ਦੀ ਸੁੰਨਸਾਨ ਵਿਚਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਤੀਕ ਫੈਲ ਜਾਂਦਾ। ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਵਿਰਲ ਵਿਚੋਂ ਬੱਜੀਆਂ ਦੀ ਚਿਰੜ-ਚਿਰੜ, ਕੁਰੜ-ਕੁਰੜ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰਨ ਲਗਦੀ। ਡੈਡੀ ਬਰਮੇਸ ਬੋਤਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਟੂਟੀ ਹੇਠ ਕਰ ਕੇ, ਕਈ ਕਈ ਮਿੰਟ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਬੋਧਿਆਨ ਤਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ!

ਚੰਗੀ-ਭਲੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਸਾਲ, ਡੇਢ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਡੈਡੀ ਹੁਣ ਬੇਸਮੇਟ ਵਾਲੇ ਸੌਫੇ ਉਪਰ ਬੈਠ ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਛੇਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਟੀਚਰ ਦਾ ਰਟਨ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਆਹ ਦੇਖੋ, ਮਾਮ! ਉਹ ਰੰਗਦਾਰ ਪੈਨਸਿਲਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਈ, ਮਿਜ਼ ਗਿਲੀਜ਼ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਮੰਮੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰ ਦਿੰਦੀ।

ਮਿਜ਼ ਗਿਲੀਜ਼ ਨੇ ਨਵੀਂ ਕਾਰ ਖਰੀਦੀ ਐ, ਮਾਮ!

ਅੱਛਾ!

ਅੱਜ ਮੈਂ ਮਿਜ਼ ਗਿਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਡੈਡੀਲਾਇਨ ਦਾ ਫੁੱਲ ਤੋੜ ਕੇ ਭੇਟ ਕੀਤਾ, ਮਾਮ!

ਓ ਹੋ, ਕਿੰਨੂੰ! ਮਾਮ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਸੁੰਗੋੜ ਕੇ

ਵਿਚੋਂ ਨੱਕ ਉਪਰ ਲਪੇਟਣ ਲਈ ਸਕਾਰਫ ਲੱਭਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ। ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਉਪਰ ਰਬੜ ਦੇ ਦਸਤਾਨੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ, ਐਸ ਟਰੇਅ ਨੂੰ ਕਾਰ ਦੇ ਡੈਸਬੋਰਡ 'ਚੋਂ ਖਿਚਦੀ ਅਤੇ ਅੰਗੂਠੇ ਤੇ ਮੂਹਰਲੀ ਉਗਲ 'ਚ ਪਕੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਾਹ ਨੂੰ ਦੂਰ ਤੀਕਰ ਵਧਾ ਦਿੰਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਹਦੇ ਹੱਥ 'ਚ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਚੂਹਾ ਪਕੜਿਆ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਘੁੰਮਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਸੁੰਗੋੜ ਲੈਂਦੀ: ਯੱਕ! ਉਹ ਘੁੰਟੇ ਹੋਏ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਵਰਾਛਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੀ।

ਅੱਠਵੀਂ 'ਚ ਕਾਹਦੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ, ਉਸ ਦੀ ਜੀਭ ਉਪਰ ਸਵਾਲ ਹੀ ਸਵਾਲ ਉਗ ਆਏ ਸਨ: ਡੈਡ! ਪਤੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਲਕੋਹਲ ਕਿੰਨੀ ਮਾਤੀ ਹੁੰਦੀ ਐ ਸਿਹਤ ਲਈ? ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਡੈਡੀ ਦੇ ਹੱਥ 'ਚ ਗਲਾਸੀ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਲਿਵਰ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਐ! ਕਿਡਨੀਆਂ ਨੂੰ ਡੈਮੇਜ ਕਰ ਸੁਟਦੀ ਐ!

ਡੈਡ ਆਖਦੇ: ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਦੋ ਗਲਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਨੀਦ ਚੰਗੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਐ, ਕਿੰਨੂੰ!

ਨੋ, ਡੈਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਖਿਚਦੀ। ਸਭ ਬਹਾਨੇ ਹਨ!

ਦੂਜੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਮੰਮੀ ਦੇ ਵਾਸ਼ਰੂਮ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਸੁੰਗੋੜ ਲੈਂਦੀ: ਪਾਣੀ ਵੇਸਟ ਹੋ ਰਿਹੈ, ਮਾਮ! ਦੰਦਾਂ ਉਪਰ ਬੁਰਸ਼ ਘਸਾਉਣ ਵੇਲੇ ਟੂਟੀ ਬੰਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੁਸੀਂ?

ਇੱਕ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਸੀ: ਡੈਡੀ ਬੈਕਯਾਰਡ 'ਚ ਸਪਰੇਅ ਪੰਪ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਚੌੜੀ ਆਈ: ਦੋਨੋਂ ਹੱਥ ਢਾਕ ਕੇ ਉਪਰ ਤੇ ਮੱਥੇ ਦੀ ਚਮੜੀ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਖਿੱਚੀ ਹੋਈ!

ਐਸ ਬੋਤਲ 'ਚ ਕੀ ਐ, ਡੈਡ!
ਇਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਐ... ਵੀਡ-ਕਿੱਲਰ!

(ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ)

ਸਪਰੇਅ ਕਰੋਗੇ ਏਹਨੂੰ ਘਾਹ 'ਤੇ?

ਡੈਡੀ ਸਪਰੇਅ-ਪੰਪ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਇਹ ਸਪਰੇਅ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਈ ਪੈਣੈ, ਬੇਟੀ ਜੀ! ਮੀਟੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰਾ ਖਿੱਚ ਕੇ ਡੈਡੀ ਨੇ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਸੀ।

ਨੋ ਡੈਡ! ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ!

ਕਿਉਂ ਨੀ ਕਰਨਾ, ਕਿੰਨੂੰ?

ਜ਼ਹਿਰ ਐ ਡੈਡ, ਜ਼ਹਿਰ ਏਹ ਵੀਡ-ਕਿੱਲਰ!

ਓ ਏਨੀ ਕਰੜੀ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਇਹਦੇ 'ਚ ਕਿੰਨੂੰ, ਜਿੰਨੀ ਤੂੰ ਸਮਝਦੀ ਐ!

ਓ, ਡੈਅਅਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਗੋੜਨ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਵਿਚਾਰੇ ਗੰਡੋਇਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਸੁਟਦੀ ਐ ਹਾ ਵੀਡ-ਕਿੱਲਰ, ਤੇ ਤਿੜਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ, ਤੇ ਚਿੜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ!

ਓ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੂੰ!

ਨੋ ਡੈਡ! ਇਹਦਾ ਅਸਰ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬੈਡ ਰੂਮ ਤੀਕ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦੈ; ਮੇਰੇ ਬੱਜੀ ਵੀ ਮਰ ਸਕਦੇ ਐ ਇਸ ਨਾਲ!

ਤੇ ਫਿਰ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਚੰਦਰਾ ਦਿਨ: ਡੈਡੀ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਪਰਤਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ!

ਪੱਟ ਡਰਾਈਵਰ ਵਾਲੀ ਸੀਟ ਉਪਰ ਬੈਠ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਐਸ ਟਰੇਅ ਨੂੰ ਡੈਸਬੋਰਡ ਤੋਂ ਖਿਚਦੀ ਤੇ ਅੱਧ-ਜਲੋ ਟੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਗਾਰਬੇਜ ਬੈਗ ਵਿਚ ਝਾੜ ਦਿੰਦੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਸਪਰੇਅ ਦਾ ਫੱਰਾਟਾ ਲੀਰ ਉਤੇ ਮਾਰਦੀ ਤੇ ਐਸ ਟਰੇਅ 'ਚ ਜੰਮੀ ਸੁਆਹ ਦੀ ਐਸੀ-ਤੇਸੀ ਫੇਰਨ ਲਗਦੀ।

ਪਰ ਅੱਠਵੀਂ ਜਮਾਤ 'ਚ ਆ ਕੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਿਜ਼ ਹਾਲੈਂਡ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਬਣ ਗਈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਿਆ ਸੀ: ਟੈਕਸੀ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਵਾਲੀ ਸਵੇਰ, ਟੈਕਸੀ ਦੇ ਘਰ ਅਪੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ, ਹੁਣ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਲਾਜ਼ਿਟ

ਨੂੰ ਝਾਕੇ ਸਨ! ਖੱਬੇ ਹੱਥ 'ਚ ਫੜੇ ਪੋਲੀਥੀਨ ਦੇ ਬੈਗ ਨੂੰ ਪੱਟ ਦੇ ਓਹਲੇ ਲੁਕਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਕਿਚਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਗ ਤੁਰੇ।

ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਦਗੜ ਦਗੜ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉਤਰੀ ਤੇ ਨੱਕ ਨੱਕ 'ਚ ਬਦਲ ਕੇ ਡੈਡੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਕਿਚਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਹਿ ਗਈ ਸੀ।

ਕੀ ਐ ਹੋਸ ਬੈਗ 'ਚ, ਡੈਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਤਣੇ ਹੋਏ ਭਰਵੱਟੇ ਫਰਕਣ ਲੱਗੇ ਸਨ।

'ਕੁੱਛ ਨੀ ਕਿੰਨੂੰ,' ਕਹਿ ਕੇ ਡੈਡੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਫੈਲਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਦੱਸੋ ਮੈਨੂੰ ਡੈਡ, ਕੀ ਐ ਹੋਸ ਬੈਗ ਵਿਚ! ਡੈਡ ਦਾ ਲੰਮਾ ਹਉਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁੱਡੀਮੁੱਡੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਫੇਰ ਲਿਆਂਦਾ ਅੱਜ ਉਹੀ, ਡੈਡ? ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਕੱਬਣ ਲੱਗੇ ਸਨ। ਕੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ?

ਉਏ ਕਿੰਨੂੰ, ਡੈਡ ਦਾ ਸਿਰ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਘੁੰਮਿਆ ਸੀ। ਫ਼ਾਈਡੋ ਨੂੰ ਤਾਂ ਖਾ ਲੈਣ ਦਿਆ ਕਰ!

ਨੋ, ਡੈਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਝਮਕਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਵੀ ਜਾਨ ਹੁੰਦੀ ਐ, ਪਤੈ?

ਉਹਦੇ ਕੋਇਆਂ 'ਚ ਉਭਰ ਆਈ ਨਮੀ ਉਸ ਦੀ ਨੱਕ ਦੀ ਕੱਪਲ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ।

ਬੱਕਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਮਾਂਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਡੈਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਘੁੰਟੀ ਗਈ ਸੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਖਾਵੇ, ਫੇਰ?

ਡੈਡੀ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ 'ਚ ਪਕੜਿਆ ਅਖਬਾਰ ਫਰਸ ਉਪਰ ਜਾ ਡਿੱਗਿਆ ਸੀ।

ਕਿੰਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਰੋਕ ਰਹੀ ਆਂ ਬੋਨੂੰ, ਡੈਡ! ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਦੰਦ ਮੁੱਠੀ ਵਾਂਗਣ ਕੱਸ ਲਏ ਸਨ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਹਟਾਉਣਾ ਬੋਨੂੰ; ਬੱਸ ਘਰੋਂ ਦੌੜ ਜਾਣੈ ਮੈਂ!

ਸਿਰ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੀਕਰ ਕੱਟੇ ਵਾਲ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਝੁਲਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ, ਤੇ ਉਹ ਦਗੜ-ਦਗੜ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਸੀ।

ਡੈਡੀ ਨੇ ਟੀ ਵੀ ਦਾ ਬਟਨ ਆਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੀ ਐਨ ਐਨ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਪੱਟ ਲਈਆਂ। ਬਗ਼ਦਾਦ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਉਡਦੇ ਜੰਗੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਘੁੰਮਾਂ ਘੁੰਮਾਂ! ਗਰਭੜ; ਜਿਵੇਂ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਪਹਾੜ ਫਟ ਰਹੇ ਹੋਣ! ਗੜ-ਗੜ-ਗੜ-ਗੜ! ਫਿਰ ਫਟ ਰਹੇ ਬੰਬਾਂ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਤੇ ਧਮਾਕੇ: ਡੰਮਮ! ਡੰਮਮ! ਅੱਗੇ ਦਿਸਣ ਲੱਗੇ, ਪਿੱਠ 'ਚੋਂ ਘੁੰਮਾਂ ਛੁਡਦੀਆਂ ਮਿਜ਼ਾਇਲ ਦੀ ਸੁੰਅੱਐ ਸੁੰਅੱਐ! ਅਗਲੇ ਪਲੀਂ, ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਚੌੜੀਆਂ ਚੇਨਾਂ ਉਪਰ ਦੌੜਦੇ ਹੋਏ ਮਧਰੇ ਕੱਦ ਦੇ ਹਾਥੀਆਂ ਵਰਗੇ ਟੈਂਕ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਸੇਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੰਬੂਤਰੀਆਂ ਚੁੰਝਾਂ; ਠਾਅ! ਠਾਅ! ਠਾਅ!... ਟੀ ਵੀ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਗੱਤੇ ਦੇ ਫਰੇਮ 'ਚ ਖਲੋਤਾ ਕਿੰਨੂੰ ਦਾ ਪੋਰਟਰੇਟ ਕੱਬਣ ਲੱਗਾ। ਪੋਰਟਰੇਟ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਟਿਕਾਇਆ ਲੁੱਕਣ ਦਾ ਬੱਜੀ ਕੱਬਦਾ ਕੱਬਦਾ ਹੇਠਾਂ ਫਰਸ ਉਤੇ ਆ ਗਿਰਿਆ।

ਪੌੜੀਆਂ 'ਚ ਦਗੜ-ਦਗੜ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਰੁੜ੍ਹਨ ਲੱਗੀ।

ਡੈਅਅਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਘੁੰਟੇ ਹੋਏ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਜੀਕਣ ਤੱਪ ਦਾ ਗੋਲਾ ਨਿੱਕਲ ਆਇਆ।

ਡੈਡ ਝਕ ਕੇ ਕਿੰਨੂੰ ਵੱਲ ਝਾਕੇ।

ਬੰਦ ਕਰੋ ਟੀ ਵੀ, ਡੈਡ! ਰਾਈਟ ਅਵੇਅ!!

ਮ... ਮੈਂ ਇਰਾਨ ਦੀ ਜੰਗ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਕਿੰਨੂੰ। ਲਾਈਵ ਆ ਰਹੀ ਐ!

ਬੋਨੂੰ ਪਤਾ ਨੀ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਬੱਜੀ ਬਰਡ ਨੇ ਦੋ ਆਂਡੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਐ?

ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਤੇਰੀ ਮੰਮੀ ਨੇ ਕਿੰਨੂੰ!

ਬੰਬਾਂ ਦਾ ਤੋ ਟੈਂਕਾਂ ਦਾ ਐਨਾ ਖੜਕਾ? ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਕੱਸੇ ਹੋਏ ਮੱਥੇ 'ਚੋਂ ਕਿਰੜ-ਕਿਰੜ ਕਿਰਨ ਲੱਗੀ। ਠਾਹ-ਠਾਹ! ਸਾਰਾ ਹਾਉਸ ਹਿੱਲਣ ਲੱਗ ਪਿਐ ਡੈਡ!

ਖ... ਖੜਕਾ? ਡੈਡੀ ਕਦੇ ਟੀ ਵੀ ਵੱਲੀਂ ਤੇ ਕਦੇ ਕਿੰਨੂੰ ਵੱਲੀਂ ਝਾਕਣ ਲੱਗੇ।

ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਠਾਹ-ਠਾਹ ਸੁਣੀ ਜਾਨੇ ਓ ਤੁਸੀਂ ਟੀ ਵੀ ਉਤੇ ਡੈਡ, ਇਨ੍ਹੇ ਪਿੰਜਰੇ 'ਚ ਪਏ ਆਂਡਿਆਂ 'ਚ ਤ੍ਰੇਤਾਂ ਪਾ ਦੇਣੀਐਂ!

ਕਿੰਨੂੰ ਨੇ ਰੀਮੋਟ ਦੇ 'ਆਫ' ਵਾਲੇ ਬਟਨ ਉਪਰ ਅੰਗੂਠਾ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ।

ਬੁੱਕਰਵਾਰ ਐ ਅੱਜ! ਬੱਜੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀ ਖੇਡਦੀ ਕਿੰਨੂੰ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਹਟਾ ਕੇ ਈ ਹਟੂੰ, ਡੈਡ ਨੂੰ!

ਤੇ ਉਹ ਝੱਟ-ਝੱਟ ਆਪਣੇ ਬੈਡ ਰੂਮ 'ਚੋਂ ਉਠ ਕੇ ਪੌੜੀਆਂ ਕੋਲ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਕੀ-ਹੋਲ 'ਚ ਚਾਬੀ ਦੀ ਕੜਿੱਕ-ਕੜਿੱਕ ਹੋਈ ਤੇ ਅਗਲੇ ਪਲੀਂ ਬੂਹੇ ਦਾ ਤਖੜਾ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਧੱਕਿਆ ਗਿਆ।

ਹਾਏ ਡੈਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਪੌੜੀ ਦੇ ਸਿਖਰ ਤੋਂ ਬੋਲੀ ਸੀ।

'ਹਾਏ ਕਿੰਨੂੰ,' ਆਖ ਕੇ ਡੈਡੀ ਉਪਰ ਵੱਲ

ਨੂੰ ਝਾਕੇ ਸਨ! ਖੱਬੇ ਹੱਥ 'ਚ ਫੜੇ ਪੋਲੀਥੀਨ ਦੇ ਬੈਗ ਨੂੰ ਪੱਟ ਦੇ ਓਹਲੇ ਲੁਕਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਕਿਚਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਗ ਤੁਰੇ।

ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਦਗੜ ਦਗੜ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉਤਰੀ ਤੇ ਨੱਕ ਨੱਕ 'ਚ ਬਦਲ ਕੇ ਡੈਡੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਕਿਚਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਹਿ ਗਈ ਸੀ।

ਕੀ ਐ ਹੋਸ ਬੈਗ 'ਚ, ਡੈਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਤਣੇ ਹੋਏ ਭਰਵੱਟੇ ਫਰਕਣ ਲੱਗੇ ਸਨ।

'ਕੁੱਛ ਨੀ ਕਿੰਨੂੰ,' ਕਹਿ ਕੇ ਡੈਡੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਫੈਲਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਦੱਸੋ ਮੈਨੂੰ ਡੈਡ, ਕੀ ਐ ਹੋਸ ਬੈਗ ਵਿਚ! ਡੈਡ ਦਾ ਲੰਮਾ ਹਉਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁੱਡੀਮੁੱਡੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਫੇਰ ਲਿਆਂਦਾ ਅੱਜ ਉਹੀ, ਡੈਡ? ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਕੱਬਣ ਲੱਗੇ ਸਨ। ਕੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ?

ਉਏ ਕਿੰਨੂੰ, ਡੈਡ ਦਾ ਸਿਰ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਘੁੰਮਿਆ ਸੀ। ਫ਼ਾਈਡੋ ਨੂੰ ਤਾਂ ਖਾ ਲੈਣ ਦਿਆ ਕਰ!

ਨੋ, ਡੈਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਝਮਕਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਵੀ ਜਾਨ ਹੁੰਦੀ ਐ, ਪਤੈ?

ਉਹਦੇ ਕੋਇਆਂ 'ਚ ਉਭਰ ਆਈ ਨਮੀ ਉਸ ਦੀ ਨੱਕ ਦੀ ਕੱਪਲ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ।

ਬੱਕਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਮਾਂਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਡੈਡ! ਕਿੰਨੂੰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਘੁੰਟੀ ਗਈ ਸੀ। ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਖਾਵੇ, ਫੇਰ?

ਡੈਡੀ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ 'ਚ ਪਕੜਿਆ ਅਖਬਾਰ ਫਰਸ ਉਪਰ ਜਾ ਡਿੱਗਿਆ ਸੀ।

ਕਿੰਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਰੋਕ ਰਹੀ ਆਂ ਬੋਨੂੰ, ਡੈਡ! ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਦੰਦ ਮੁੱਠੀ ਵਾਂਗਣ ਕੱਸ ਲਏ ਸਨ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਹਟਾਉਣਾ ਬੋਨੂੰ; ਬੱਸ ਘਰੋਂ ਦੌੜ ਜਾਣੈ ਮੈਂ!

ਸਿਰ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਕਿੰਨੂੰ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੀਕਰ ਕੱਟੇ ਵਾਲ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਝੁਲਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ, ਤੇ ਉਹ ਦਗੜ-ਦਗੜ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਸੀ।

ਡੈਡੀ ਨੇ ਟੀ ਵੀ ਦਾ ਬਟਨ ਆਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੀ ਐਨ ਐਨ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਪੱਟ

ਦੁਖ ਦਾਰੁ ਸੁਖ ਰੋਗ ਭਇਆ

ਕੋਈ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਤਜਰਬਾ ਇਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡੇ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਸੋਤੇ ਜਿਹੇ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। “ਦੁਖ ਦਾਰੁ ਸੁਖ ਰੋਗ ਭਇਆ” ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਲਓ। ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਸਭ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਲਈ ਦੁੱਖ ਦਵਾ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੁਖ ਇਕ ਰੋਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਖ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਸਰ ਜਾਂਦਾ

ਡਾ. ਗੋਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਮਰਾਟ
ਫੋਨ: 408-991-4249

ਹੈ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਹੋਣੀ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਦੁਖੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਾਮ ਕਮਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਖ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਰੋਗ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਟਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਣੇ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਸੁਖ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਅਰਥ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਸਹਿਜ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਕਸ਼ਟ ਤੇ ਰੋਗ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੰਪੰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਂ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਇਸ ਤੁਕ ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥ ਇਹੀ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਦਵਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਰੋਗ ਨਾਲ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਮਰਜ਼ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਇੰਨਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਆਧੁਨਿਕ ਡਾਕਟਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੇ ਅਪਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਚੇਚਕ ਦੇ ਜ਼ਰਮਾਂ ਦੇ ਟੀਕਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਮਾਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਇਸੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੱਚਾਈ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜਨ ਵਾਲੇ ਅੱਗ ਨੂੰ ਗਰਮ ਸੇਕ ਦੇਣ ਨਾਲ ਆਰਾਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਂਝੇ ਦੀ ਠੰਡ ਵਿਚ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਗਿਲਾਸ ਪੀਣ ਨਾਲ ਗਰਮੀ ਦੇ ਪਸੀਨੇ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਘੇਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਂਟਕਿਆਂ ਤੀਕਰ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੀ ਹੋਮਿਓਪੈਥਿਕ ਪੱਧਰ ਤੀਕੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਉਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਇਲਾਜ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਦੀਆਂ ਜਟਿਲ ਤੇ ਜਟਿਲ ਗੁੰਝਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸੁਲਝਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਇਸ ਕਥਨ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿਚ ਇਕ ਸੱਚੀ ਘਟਨਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਬੰਧਨ ਕਾਰਨ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਤੇ ਸਥਾਨ ਬਦਲੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸੰਨ 2007 ਦੇ ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਾਮ ਮੈਂ ਪਟਿਆਲੇ ਆਪਣੀ ਕਲੀਨਿਕ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸਾਂ ਕਿ ਬਾਹਰ ਇਕ ਕਾਰ ਆ ਕੇ ਰੁਕੀ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅੱਧਖਤ ਉਮਰ ਦਾ ਮਨੁੱਖ, ਇਕ ਔਰਤ ਤੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀ ਉਤਰ ਕੇ ਅਗਾਹਾਂ ਵਲ ਵਧੇ। ਪੁਰਸ਼ ਤਾਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦਵਾਈ ਲੈਣ ਲਈ ਕਹਿ ਕੇ ਗੇਟ ਤੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਗਿਆ ਪਰ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਅੰਦਰ ਆ ਗਈਆਂ। ਮੈਂ ਸਮਝ

ਗਿਆ ਕਿ ਮਸਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਲੜਕੀ ਦੀ, ਕਿਸੇ ਜਨਾਨਾ ਸਮਸਿਆ ਦਾ ਹੈ, ਤਦੇ ਪਿਛੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਹੀ ਗੱਲ ਨਿਕਲੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅੱਗੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦਾ ਸਬਬ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਔਰਤ ਬੋਲੀ, “ਜੀ ਇਹ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਦਵਾਈ ਲੈਣੀ ਐ। ਇਸ ਨੂੰ ਮਹਾਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਕਾਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।” “ਕੀ ਨਾ ਹੈ ਬੇਟੀ ਦਾ?” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ। “ਜੀ, ਸਪਨਦੀਪ” ਔਰਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਪੁਸ਼ਨ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਿਆ। ਕੋਈ 17-18 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਾਂਵਲੇ ਜਿਹੇ ਰੰਗ ਤੇ ਇਕਹਿਰੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀ ਉਹ ਜੋ ਸਾਡੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਲ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਹੀ। ਉਸ ਦਾ ਨੱਕ ਇੰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਨਫਰਤ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਵੇ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਚੰਗੀ ਸ਼ਕਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗ ਰਹੀ। “ਪੜ੍ਹਦੀ ਐ, ਸਪਨਦੀਪ?” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ। “ਕੌਨ ਸੀ ਕਲਾਸ ਮੈਂ?” ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਮਿਆਰ ਤੇ ਉਤਰ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਕੁਝੀ ਟੱਸ ਤੋਂ ਮੱਸ ਨਾ ਹੋਈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਜਮਾਤ ਪਲੱਸ ਟੂ ਦੱਸੀ।

ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਸਬੰਧੀ ਕਈ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਤੋਂ ਬੱਸ ਇੰਨਾ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ-ਦਰਦ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਕਾਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਹਾਵਾਰੀ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਬਾਰੇ ਮਾਂ-ਧੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਕਿ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਦ ਹੀ ਦਾਗ਼ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਆਧੁਨਿਕ ਹੋਮਿਓਪੈਥਿਕ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਗੁੰਮ ਸੁੰਮ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਲ ਦੀ ਖੱਲ ਉਤਾਰਨ ਵਾਂਗ ਮਾਨਸਿਕ ਅਲਾਮਤਾਂ ਲੱਭਣ ਦਾ ਹੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਬਹੁਤਾ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਹਾਂ।

ਮੁਢਲੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਭ ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਬੋਝ ਲਗਿਆ। ਹੋਮਿਓਪੈਥਿਕ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਵਾਈਆਂ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸਟੋਵੇ ਤੇ ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਦੀ ਦਵਾਈ, ਕਪੜੇ ਪੈਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੀ ਦਵਾਈ, ਕਪੜੇ ਧੋਣ ਵਾਲੀ (ਧੋਬਣ) ਦੀ ਦਵਾਈ, ਕਸੀਦਾ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀ ਦੀ ਦਵਾਈ, ਕਲਰਕ ਦੀ ਦਵਾਈ, ਅਧਿਆਪਕਾ ਦੀ ਦਵਾਈ ਤੇ ਸਕੂਲ-ਗਰਲ ਦੀ ਦਵਾਈ ਆਦਿ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿੱਤਾ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਮਾ ਚੁਕਾ ਸਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ, 1986 ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਟਿਆਲਾ ਸਥਿਤ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਹੋਮਿਓਪੈਥਿਕ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਆਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮੈਨੂੰ

ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਅਤੇ ਹੋਏ ਕੇਸ ਬਾਰੇ ਮਦਦ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਦਸੋ।” ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ, “ਇਕ ਸਾਧ ਦਾ ਜ਼ੁਕਾਮ ਤੇ ਲਤਾਂ ਦਾ ਸੋਜਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਕਈ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਕੇ ਦੇਖ ਲਈਆਂ ਹਨ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਸਾਧ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦੱਸੋ।” ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਉਹ ਪੰਜਾਹ ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਭਰਵੀਂ ਗਲੇਟ ਦਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਉਠ ਕੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਲਈ ਚਲਦੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਖਲੋ ਕੇ ਤੱਪਸਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।” ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਟੋਕਦਿਆਂ ਬੋਲਿਆ, “ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਵਾਈ ਐਚ ਸੀ ਐਲਨ ਦੇ ਕੀ-ਨੋਟਸ ਵਿਚ ਮੈਂਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਜਾਓ ਲੱਭ ਕੇ ਦੇ ਦਿਓ।” ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਜੇ ਦੱਸ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ।” “ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਮੇਰਾ ਅਸੂਲ ਨਾ ਤੁੜਵਾਓ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਜੇ ਨਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਫਿਰ ਦੱਸ ਵੀ ਦਿਆਂਗਾ।”

ਉਹ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ, “ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਾਰਾ ‘ਐਲਨ’ ਛਾਣ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਸਾਧ ਦੇ ਸੋਜੇ ਤੇ ਜ਼ੁਕਾਮ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੀ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।” ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਜਨਾਬ, ਸਾਧ ਤੇ ਧੋਬਣ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਤਾਂ ਖੜਦੇ ਹਨ। ਜਾਓ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਵਾਸ਼ਰ-ਵੋਮੇਨ ਰੈਮੇਡੀ’ ਦਿਓ।” ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਉਠਿਆ ਤੇ ਵਿਸਮਾਦ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ, “ਸੀਪੀਆ!” ਸੀਪੀਆ ਦਵਾਈ ਦੀ ਪੋਟੈਂਸੀ ਡੂੰਘੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਤਾਰਾ-ਮੱਛੀ ਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਬਣਦੇ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਖੁਰਾਕ ਨਾਲ ਸਾਧ ਗਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਜ਼ੁਕਾਮ ਤੇ ਸੋਜੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਕਈ ਹੋਰ ਕੇਸਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਮੈਂ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ‘ਸਕੂਲ ਗਰਲਜ਼’ ਰੈਮੇਡੀ ਦੀ ਇਕ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਕੁਝ ਪਲੈਸੀਬੋ ਪੁਤੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ ਦੋਵੇਂ ਮਾਂਵਾਂ ਧੀਆਂ ਫੇਰ ਆਈਆਂ। ਮਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਲੜਕੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਗੁਸੈਲੀ ਜਿਹੀ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਫਾਈਲ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਨੂੰ ਕੇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਤਕਲੀਫ਼ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ?” ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਲੜਕੀ ਦੀ ਮਾਂ ਉਤਾਰਾਂ ਵਲ ਅੱਖਾਂ ਘੁਮਾ ਕੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ। ਫਿਰ ਬੋਤੀ ਦੇਰ ਬਾਦ ਬੋਲੀ, “ਜੀ ਇਹ ਬੀਮਾਰ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਇਸ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਾਅਲੁਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਕੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਠਾਕ ਸੀ?” ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਿਆ। “ਬੀਮਾਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ ਸੀ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ। ਇਸ ਪੁਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ।

“ਅੱਜ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪੈਂਡੀਸਾਈਟਸ ਦਾ ਅਟੈਕ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦਵਾਈ

ਦਵਾਉਣ ਨਾਲ ਉਹ ਟਲ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਦਰਦ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਅਟੈਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਬਾਹਰ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਨਾ ਲਿਆ ਸਕੇ। ਬੱਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਹੀ ਦਰਦ ਦੀ ਦਵਾਈ ਲੈ ਕੇ ਦੇਈ ਗਏ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਤੀਕਰ ਬੁਖਾਰ ਤੇ ਪੀੜਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਤਾਂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਅਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਤੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਬੈਠ ਕੇ ਉਡੀਕਣ ਲੱਗੇ। ਅਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਰਤੀ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਅਪੈਂਡਿਕਸ ਫੋੜਾ ਅੰਦਰ ਫੱਟ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕੇ ਅਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਤਾਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਲੜਕੀ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਾਹ ਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਕਹਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਹੋਸ਼ ਨਾ ਆਈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਆਸ ਨਹੀਂ।” ਉਸ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਤ੍ਰੀਮਤ ਦੇ ਗਲੇਡੁ ਭਰ ਆਏ। ਫਿਰ ਰੁਕ ਕੇ ਬੋਲੀ, “ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਛੱਡ ਮੈਂ ਘਰ ਆ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਅੱਗੇ ਰੋਂਦੀ ਪੂਰੇ 72 ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਮੇਰੀ ਨੀਂਦ-ਭੁੱਖ ਸਭ ਚਲੀ ਗਈ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਸਪਨਾ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਨਾਲ ਭਰੀ ਮੈਂ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਦੋ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਏ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਜਿੰਦਗੀ ਤਾਂ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਤੰਦਰੁਸਤ ਨਾ ਰਹੀ।”

ਜਦੋਂ ਬੀਬੀ ਚੁੱਪ ਹੋਈ ਮੈਂ ਅਪੈਂਡਿਕਸ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕੋਈ ਗਲਿਆ ਸਤਿਆ ਮਾਦਾ (putrefied animal matter) ਜਾਂ ਪੀਕ ਆਦਿ ਪ੍ਰਦਾਹ ਜੇ ਕਿਸੇ ਅਰੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਘਾਤਕ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੜਫਾ ਕੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਨ 1963 ਵਿਚ ਮੈਂ ਰੂਸੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਬੀਵਾਨ ਤੁਰਗਨੇਵ ਦਾ ਇਕ ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਤੇ ਆਧਾਰਤ ‘ਪੱਥਰ ਕਾਂਬਾ’ ਨਾਂ ਦਾ ਨਾਵਲ ਲਿਖਿਆ। ਇਹ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਡਾਕਟਰ ਲੜਕੇ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਮੌਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ‘ਤੇ ਕਿਸੇ ਮੁਰਦੇ ਦਾ ਪੋਸਟ-ਮਾਰਟਮ ਕਰਦਿਆਂ ਜਖਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਖਮ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਲਾਸ਼ ਦੇ ਗਲੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਬਾਦ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਾਂਬੇ ਦਾ ਬੁਖਾਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਘਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਨਾਵਲ ਉਸ ਲੜਕੇ ਦੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਈ ਦਰਦਨਾਕ ਮੌਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਅਕਹਿ ਪੀੜਾ ਝੋਲਦਾ ਉਹ ਮੌਤ ਦੇ ਗਲੇ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ

ਨਾਵਲ ਦੇ ਕਈ ਪਾਠਕ ਸਦਮੇ ਕਾਰਨ ਕਈ ਕਈ ਹਫ਼ਤੇ ਮੰਜੇ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਦਾ ਮੇਰੇ ‘ਤੇ ਵੀ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਲੜਕਾ ਡਾਕਟਰ ਬਣਿਆ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਪੋਸਟ-ਮਾਰਟਮ ਇੰਜਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਤੌਰ ਵਜੋਂ ਦਵਾਈ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੋਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਲੋੜ ਪੈਣ ‘ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਵਰਤ ਸਕੇ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਫੁਰਿਆ ਕਿ ਸਪਨਦੀਪ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੀ ਤਾਂ ਅਪੈਂਡਿਕਸ ਫੁੱਟ ਕੇ ਗਲੇ ਸਤੇ ਪਦਾਰਥ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਫਰਕ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਾਹਰੋਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਗਏ, ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਫਾਈਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਪ’ ਅੱਖਰ ਨਾਲ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਦਵਾਈ ਦੀ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਪੋਟੈਂਸੀ ਦੀ ਇਕ ਖੁਰਾਕ ਦਿਤੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਣ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਆਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ।

ਸਹੀ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਦ ਮਾਂ, ਬੇਟੀ ਤੇ ਪਿਤਾ ਤਿੰਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਏ। ਸਪਨਦੀਪ ਦੀ ਮਾਂ ਪੁਸ਼ਨਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਬੇਤਾਬੀ ਨਾਲ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਕਦੋਂ ਨੱਬੇ ਦਿਨ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ‘ਤੇ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸੀਏ ਕਿ ਸਾਡੀ ਬੱਚੀ ਹੁਣ ਅਸਲੋਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਦਵਾਈ ਲੈਣ ਤੋਂ ਹਫ਼ਤਾ ਬਾਦ ਇਸ ਦਾ ਸਿਰ ਦਰਦ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਡੇਢ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਇਸ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਮਹਾਵਾਰੀ ਆਈ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਵੀ ਲਾਲੀ ਪਕੜ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਫਿਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।” ਸਪਨਦੀਪ ਦੇ ਲਾਲਿਮਾ ਭਰੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਮਿਲਾਪਤੀ ਮੁਸਕਾਨ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਪਲੱਸ ਟੂ (ਨਾਨ-ਮੈਡੀਕਲ) ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਕੁਝੀ ਮੀਤਾ ਦਾ ਫੋਨ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਆ ਕੇ ਉਸੇ ਦਵਾਈ ਦੀ ਉੱਚ ਪੋਟੈਂਸੀ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਲੈਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰ ਕੇ ਤੌਰ ਦਿਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੈਂ ਇਸ ‘ਪੀ’ ਨਾਮਕ ਦਵਾਈ ਦੀ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਨੂੰ ਡੱਬੇ ‘ਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਰੇਸ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਈ ਘੋੜੀ ਵਾਂਗ ਨਿਹਾਰਿਆ। ਇਸ ਨੇ ‘ਦੁਖ ਦਾਰੁ ਸੁਖ ਰੋਗ ਭਇਆ’ ਦੇ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਮਿਓਪੈਥੀ ਦਾ ਵੀ ਨਾਂ ਉਚਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਲੁਕਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉੱਚ ਅੱਧੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਦਵਾਈ ਹੈ ‘ਘੋੜੀ’ ਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੇ ਸੋਝ ਦਵਾਈ ਦੀ ਪੋਟੈਂਸੀ ਮਰੀ ਹੋਈ ਘੋੜੀ ਦੇ ਗਲੇ ਸਤੇ ਮਾਸ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੋਟੈਂਸੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਮਾਸ ਰੂਪੀ ਪਦਾਰਥ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਇਕ ਨਿਰੋਲ ਰੋਗਨਾਸ਼ਕ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਦ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੀਮਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸਗੋਂ ਗਲੇ ਸਤੇ ਮਾਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਅਨੇਕ ਘਾਤਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ, ਇਥੋਂ ਤੀਕਰ ਕਿ ਪਲੇਗ ਤੇ ਸੀਵਰ ਗੈਸ ਪੁਆਇਜ਼ਨਿੰਗ ਦਾ ਵੀ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਇਲਾਜ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਸਦਕਾ ਸਪਨਦੀਪ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਕਾਵਿ-ਜਗਤ

ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਆਵੇਂਗਾ

ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ, ਕਦੇ ਤਾਂ ਆਵੇਂਗਾ।
ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਮੁੜ ਕੇ ਈ ਨਾ ਆਵੇਂਗਾ।
ਪੈਰ ਪਾਏਂਗਾ ਜੰਮਣ ਭੌਂਢੇ ‘ਤੇ ਜਦੋਂ,
ਮੇਰੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਛਿਆ ਪਾਵੇਂਗਾ।
ਛੱਡ ਕੇ ਪੰਜ ਤਾਰਾ ਹੋਟਲਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ,
ਮੇਰੀ ਝੁੰਗੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਵੇਂਗਾ।
ਅਜਲ ਤੱਕ ਰਹੇਗੀ ਉਡੀਕ ਤਿਰੀ,
ਕਦੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ ਦਿਖਾਵੇਂਗਾ।
ਮਾਰੂਥਲ ਬਣ ਗਿਆ ਦਿਲ ਮੇਰਾ,
ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਕਦੋਂ ਵਰ੍ਹਾਵੇਂਗਾ।
ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਗਲੇ ‘ਚੋਂ ਬੋਤੀਆਂ ਲਾਹ ਕੇ,
ਆ ਕੇ ਕਦੋਂ ਗਲੇ ਲਗਾਵੇਂਗਾ।
ਉਹ ਦੀਵਾਲੀ ਕਦੋਂ ਆਵੇਂਗੀ,
ਮੇਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਗਮਗਾਵੇਂਗਾ।

-ਜੁਗਰਾਜ ਗਿੱਲ ਸ਼ਾਰਲਟ
ਫੋਨ: 704-257-6693

ਚੁੰਮਣ

ਪਹਿਲਾ ਚੁੰਮਣ ਮਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ, ਮਮਤਾ ਨਾਲ ਨਸ਼ਿਆਇਆ।
ਲੈ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਲਾ ਜਿਗਰ ‘ਤੇ, ਮਮਤਾ ਘੁੱਟ ਪਿਲਾਇਆ।
ਇਸ ਚੁੰਮਣ ਦੀ ਛੋਹ ਅੱਜ ਵੀ, ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸੀ ਜਾਵਾਂ,
ਜਦ ਵੀ ਯਾਦ ਆਏ ਉਸ ਮਾਂ ਦੀ, ਬੁੱਕ ਬੁੱਕ ਹੰਝੁ ਵਹਾਵਾਂ।

ਇਕ ਚੁੰਮਣ ਬਾਪ ਨੇ ਮੇਰੇ, ਮੱਥੇ ‘ਤੇ ਟਿਕਾਇਆ,
ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਰਾਹਵਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘੀ, ਉਸ ਨੇ ਰਾਹ ਵਿਖਾਇਆ।
ਇਸ ਚੁੰਮਣ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਹਰ ਪਲ ਹਰ ਦਮ ਹਰ ਥਾਂ,
ਨਾ ਡਰ ਨੇਰੀ ਝੱਖੜ ਕੋਲੋਂ, ਮੈਂ ਚੀਰ ਸੁੱਟੇ ਕਈ ਤੁਫਾਨ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਸਿਰ ਚੁੰਮ ਕੇ, ਦਾਨ ਚੁੰਮਣ ਦਾ ਕੀਤਾ,
ਸਿਰ ‘ਤੇ ਰੱਖ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ ਵਾਲਾ, ਫਰਜ਼ ਇਹ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ।
ਹਰ ਔਕੜ ਵਿਚ ਬਣ ਕੇ ਰੱਖਿਅਕ, ਜੀਵਨ ਸੌਖਾ ਕੀਤਾ,
ਇਸ ਚੁੰਮਣ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਾ ਕੋਈ, ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਮਿਲਦਾ।

ਕਈ ਚੁੰਮਣ ਮੇਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦਿੱਤੇ, ਡੂੰਘੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ ਵਾਲੇ,
ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਜਜ਼ਬੇ, ਸਜ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਵਾਲੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੱਗ ਭਰਿਆ ਭਰਿਆ, ਕਦੇ ਨਾ ‘ਕੱਲ ਮਹਿਸੂਸਾਂ’,
ਹੱਸਦੀਆਂ ਵੱਸਦੀਆਂ ਰਹਿਣ ਇਹ ਭੈਣਾਂ, ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ।

ਇਕ ਚੁੰਮਣ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਬੜਾ ਹੌਂਸਲਾ ਕਰ ਕੇ,
ਸਵਰਗਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ ਦਾ ਚੁੰਮਣ, ਫਿਰ ਵੀ ਅੰਦਰ ਧੜਕੇ।
ਇਸ ਚੁੰਮਣ ਨੇ ਛੋਹ ਬਿਨਾਂ ਹੀ, ਰੂਹ ਨੂੰ ਕੰਬਣੀ ਲਾਈ,
ਬੇਹੀਆਂ ਬੇਹੀਆਂ ਬੁੱਲੀਆਂ ਉੱਤੇ, ਸਰਸਾਰਾਹਟ ਜਿਹੀ ਆਈ।

ਇਕ ਚੁੰਮਣ ਮੇਰੇ ਦਰ ‘ਤੇ ਕਰਦਾ, ਕਈ ਕਦਾਈਂ ਸੱਜਦਾ,
ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਬੂਲਣ ਜੋਗੀ, ਇਨਕਾਰ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰਾਂ।
ਸੁੰਨੇ ਸੁੰਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਚ, ਜਦ ਕੋਈ ਹਰਕਤ ਹੁੰਦੀ,
ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਧੜਕਣ ਰੁਕਦੀ, ਮੈਂ ਬੁੱਤ ਜਿਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ।

ਕਈ ਚੁੰਮਣ ਹਨ ਝੂਠੇ ਮੂਠੇ, ਬੇਹੀਆਂ ਕਲੀਆਂ ਵਰਗੇ,
ਨਾ ਹੀ ਫੁੱਲ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਤਰੇ, ਬੇਸ਼ਰਮ ਦੀ ਲਾਹਣੜ ਵਰਗੇ।
ਇਹ ਚੁੰਮਣ ਹਨ ਸਸਤੇ ਚੁੰਮਣ, ਬੇਵੱਸੀਆਂ ਦੇ ਜਾਣੇ,
ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਚੁੰਮਣ, ਬੇਸਮਝਿਆਂ ਹੰਝਾਏ।

ਕੁਝ ਕੁ ਚੁੰਮਣ ਇੱਥੇ-ਉੱਥੇ, ਮਿੱਤਰ ਸਾਂਝ ਨਿਸ਼ਾਨੀ,

ਇਧਰ-ਉਧਰ ਹਵਾ ‘ਚ ਉਡਦੇ, ਦੱਸਦੇ ਨਵੀਂ ਕਹਾਣੀ,
ਇਸ ਚੁੰਮਣ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ, ਰਿਸ਼ਤੇ ਕਈ ਬਣਾਏ,
ਤੇਰ-ਮੇਰ ਦੀਆਂ ਤੌੜ ਕੇ ਹੱਦਾਂ, ਸਾਂਝ ਨਾਲ ਨਸ਼ਿਆਏ।

ਲੱਖਾਂ ਈ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਚੁੰਮਣ, ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਬਖਸ਼ੇ,
ਜਦੋਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਹੜਾ ਸੱਖਣਾ, ਉਥੇ ਸੁੱਚਮ ਥੀਂ ਜੀ ਤਰਸੇ।
ਬਚਪਨ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ, ਇਕ ਅਨਮੋਲ ਖਜ਼ਾਨਾ,
ਲੈ ਕੁਝ ਮੋਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦਾਂ ਦੇ, ਸਿੰਗਾਰਦੀ ਫਿਰਾਂ ਵੀਰਾਨਾ।

ਕੁੱਖੋਂ ਜਾਈਆਂ ਬਚੜੀਆਂ ‘ਤੇ, ਮੈਂ ਲੱਖ ਚੁੰਮਣ ਵਾਰਾਂ,
ਕੁਝ ਚੁੰਮਣ ‘ਟਰ ਗਏ’ ਦਾ ਹਿੱਸਾ, ਯਾਦਾਂ ਨਾਲ ਸਿੰਗਾਰਾਂ।
ਫਿਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਸਰਾਪੀ, ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਵਾਂ।
ਹਿਚਕੀਆਂ ਹੁਕੀ ਲੈਂਦੇ ਚੁੰਮਣ, ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਤੋਂ ਵਾਰਾਂ।

ਇਕ ਚੁੰਮਣ ਦੀ ਆਸ ਲਗਾਈ, ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਹੰਝਾਏ,
ਬੁਝੇ ਬਾਰੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਬੈਠਾਂ, ਖੋਰੇ ਕੋਈ ਆ ਜਾਏ।
ਇਕ ਚੁੰਮਣ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਫਿਰਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਨਾਉਂ ਦਿਆਂ,
ਉਮਰ ਮੇਰੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ, ਧੱਕੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕਬਰਾਂ।
-ਗੁਰਬੀਸ ਕੌਰ ਗਿੱਲ, ਫੋਨ:703-757-0446

ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਤਰਕਾਲਾਂ ਚੀਸਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ...

ਇਹ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੇ ਕਾਫ਼ਲੇ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਬਾਈ ਅਮਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦਿੰਦਿਆਂ 'ਮੂੰਹ ਆਈ ਬਾਤ' ਨਾਂ ਦਾ ਕਾਲਮ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਕਾਲਮ ਨੂੰ ਸ਼ਗਨ ਦੇ ਗਾਨੇ ਵਾਂਗ ਮੈਂ ਵੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਭ ਕੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਲਮ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਲੇਖ ਛਪਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਮੇਰੀ ਬਚਪਨ ਦੀ ਤਮੰਨਾ ਨੂੰ ਬੂਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਆ, ਸਗੋਂ ਫਲ ਲੱਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਸੀ 'ਇਕ ਨੇ ਪੰਜ ਪਾਲੇ, ਪੰਜਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਨਾ ਪਲਿਆ।' ਇਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਇਕ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਾਂ ਛੇ ਮੀਲ ਸਾਇਕਲ ਚਲਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਡਾਲਰ ਦਾ ਚੈਕ ਵੀ ਦੇ ਕੇ ਗਏ। ਉਹ ਚੈਕ ਅੱਜ ਵੀ ਮੈਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸਾਭ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀ ਸਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬੜੀ ਪੀਡੀ ਸਾਂਝ ਪੈ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੀ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਛੱਡਦੇ, "ਹੁਣ ਤਾਂ ਚੈਕ ਕੈਸ਼ ਕਰਵਾ ਲੈ"। ਮੈਂ ਕਹਿ ਛੱਡਦਾ, "ਬਾਬਾ ਜੀ, ਇਹ ਚੈਕ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਨਮਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਕੈਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ।" ਇਸ ਚੈਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੈਂ ਅਪਰੈਲ 2012 ਦੀ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਨਾਈਟ' ਮੌਕੇ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਬੋਲਦਿਆਂ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਯਾਦ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਇਸ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਫੋਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਲੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਮੇਥੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਵੀ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਚੈਕ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਐਡਰੈਸ ਗੁਗਲ 'ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਸਰਚ ਕੀਤੀ।

ਐਡਰੈਸ ਕਿਸੇ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦਾ ਸੀ। ਡੋਰ ਬੈਲ ਵਜਾਈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮੈਕਸੀਕਨ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਥੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ।

"ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਲੈਟਰ ਹੈ ਤੇਰੇ ਕੋਲੇ ਜੋ ਇਸ ਪਤੇ 'ਤੇ ਆਇਆ ਹੋਵੇ।" ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਪੱਕਾ ਸਮਝਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਲੈਟਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਪੱਕਾ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਤਾਂ ਕੁਝ ਪੱਲੇ ਨਾ ਪਿਆ, ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਐਤਵਾਰ ਫਿਰ

ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਗੇੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਾਰਕ ਕੀਤੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਥੇ ਹੋਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਝੁਲਦੇ ਝੰਡੇ ਤੇ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਮਕਦੇ ਝੰਡੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਤੀਜੇ ਗੇੜੇ ਇਕ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਇੰਜ ਡਰ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਘਰ ਪੁੱਛਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੰਦਾ ਦੱਸਣ ਲੱਗਿਆ ਡਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੁੱਤ ਜਿਹੜੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਤੂੰ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਏ, ਉਹ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਗਿਆ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਜਿਵੇਂ ਸੁੰਨ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਅੱਜ ਫਿਰ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ। ਹੋਸ਼ ਗਵਾਚਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਤੁਸੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸੋ?" ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਦੱਸਿਆ, "ਪੁੱਤ! ਬਾਬੇ ਦੇ ਇਥੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤ ਹਨ ਤੇ ਦੋ ਧੀਆਂ। ਸਾਰੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀਂ ਥਾਈਂ ਰੰਗੀ ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਪੁਰਾਣਾ (ਸਾਬਕਾ) ਫੌਜੀ ਸੀ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜਨਾਨੀ ਸੀ, ਦੂਜੀ ਇਸ ਦੇ ਭਰਾ ਦੀ ਜਨਾਨੀ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਧਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।"

ਬਾਬਾ ਦੱਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਫੌਜ ਵਿਚ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਝੱਲਾ ਸੀ, ਵਿਆਹ ਦੇ ਲਾਇਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਬੋਬੇ-ਬਾਪੂ ਨੇ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਘਰ ਦੀ ਧੀ ਵਿਆਹ ਲਿਆਈ। ਕੁੜੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੁਨੱਖੀ ਸੀ। ਰੱਬ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਭਰਾ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਉਸ (ਬਾਬੇ) ਸਿਰ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤੀ। ਦੋਹਾਂ ਜਨਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਪੰਜ ਨਿਆਣੇ ਹੋਏ। ਉਸ ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਪੂਰੀ ਵੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਘਰ ਦੇ ਸਿਆੜਾਂ ਨਾਲ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਗੱਡੀ ਤੋਰੀ ਗਿਆ। ਪੰਜ ਨਿਆਣੇ, ਦੋ ਤੀਵੀਆਂ! ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਇਕੱਲੀ ਖੇਤੀ। ਹਾੜੀ-ਸਾਉਣੀ ਹਿਸਾਬ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਸੋਚਦਾ, ਨਿਆਣੇ ਪਾਲ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾ ਲਈਏ, ਫਿਰ ਆਪੋ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਦਿਵਾਉਣਗੇ। ਬੋਬੇ-ਬਾਪੂ ਬੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਭੈਣਾਂ ਨੇ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਜਲੇਬੀਆਂ ਕਢਵਾਈਆਂ। ਸਵਾ ਸਵਾ ਕਿਲੋ ਜਲੇਬੀ, ਜੋ ਵੀ ਭੋਗ 'ਤੇ ਆਇਆ, ਹਰ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ। ਭੈਣਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸ਼ਰੀਕੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨੱਕ ਰੱਖ ਲਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਖਰਚੇ ਨੇ ਲੱਕ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਉਲਟਾ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਅਸੀਂ ਕਿਹੜਾ ਬੋਬੇ-ਬਾਪੂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੰਡਾ ਲਈ ਐ! ਫਿਰ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਜੰਮਣੇ-ਮਰਨੇ ਪੂਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਕੰਪਾਂ ਨਾਲ ਉਚੀ ਹੋ ਗਈ।

ਵੱਡੇ ਪੁੱਤ ਸਿੱਦੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਪੜ੍ਹ ਲੈ, ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਲੱਗ ਜਾਈ। ਉਹ ਦਸ ਨਾ ਟੱਪਿਆ। ਆਖੇ-ਬਾਹਰ ਭੇਜੇ। ਫਿਰ ਦਿਲ 'ਤੇ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਕੇ ਇਕ ਕਿੱਲੇ 'ਤੇ ਕਾਟੀ ਫੇਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸ਼ਿਦਾ ਇਥੇ ਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ, ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਛੋਟੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੱਦ ਲੈ। ਸ਼ਿਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਪੱਕਾ ਹੋਇਆ, ਫਿਰ ਇਥੇ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤ ਗੋਰਾ ਤੇ ਰਾਜੂ ਵੀ ਇਥੇ ਆ ਗਏ। ਦੋਵਾਂ ਧੀਆਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਉਥੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਜੇ ਸ਼ਗਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਿਨਾਈਆਂ ਵੱਜਣ ਹੀ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ, ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਦੀ ਕੁੱਜੀ ਸੰਭਾਲ ਕੇ 'ਰੈ' ਤੋਂ 'ਸੀ' ਹੋ ਗਈ। ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਬੀਬੀ, ਮੇਰੀ ਬੀਬੀ ਪਰ ਵੱਡੀ ਬੀਬੀ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਆਣਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਜਿਵੇਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਮਸਲਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਖੋਰ! ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤਾ ਤਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਸਿੱਦੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਵੀ ਭਰਾ ਦਿੱਤੇ। ਦੋਵੇਂ ਛੋਟੇ ਵੀ ਵਿਆਹ ਲਏ।

ਉਸ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਇੰਜ ਲੱਗਣ ਲੱਗਿਆ ਮੈਂ 65 ਤੇ 71 ਦੀਆਂ-ਦੋਵੇਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹੀ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਲੱਗੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ? ਤਿੰਨ ਪੁੱਤ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਤੇ ਦੋ ਧੀਆਂ ਅਮਰੀਕਾ ਆਉਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ। ਸਿੱਦੇ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਪੂ ਆ ਜਾ...ਪੱਤੇ, ਪੱਤੀਆਂ ਦੇਖ ਜਾ। ਉਹ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ-ਦੇਹਤੇ, ਦੇਹਤੀਆਂ ਭੇਜ ਕੇ ਫਿਰ ਆਉਂਗਾ। ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਇਥੇ ਆ ਗਏ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਚੰਗਾ ਸਾਂਭੇ; ਫਿਰ ਵਿਚਾਰੇ ਬੋਰੀ-ਬਿਸਤਰਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕਦੇ ਸਿੱਦੇ ਵੱਲ, ਤੇ ਕਦੇ ਗੋਰੇ ਵੱਲ ਤੁਰੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਧੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪੋ ਸਾਂਭਣ ਮਾਪੋ। ਬਾਬੇ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਨਾ ਕੱਢ ਸਕੀ; ਉਹ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਇਥੇ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ।" ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਫੜਾਇਆ।

"ਮਾਤਾ ਜੀ! ਬਾਬਾ ਜੀ, ਫਿਰ ਇਥੇ ਕਦੇ ਤੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ।" ਮੈਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਨ ਲਈ ਕਾਰਗਲ ਪੈਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਆਥਣੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇੱਥੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਘਰਵਾਲੀ ਦੀ ਮੌਤ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਮਾਰ ਹੀ ਸੁੱਟਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਉਹ ਹੀ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਉਸ ਨਾਲ ਹਰ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵਿਚ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਦੀ ਰਹੀ। ਪੁੱਤਾਂ ਦੇ ਬੁਰੇ ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਉਹ ਵੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਹੱਡ ਛੁੜ ਗਈ। ਜੇ ਉਹ ਸਿੱਦੇ ਘਰ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ, "ਓਲਡਮੈਨ ਬਹੁਤ

ਖੰਘਦਾ ਹੈ।" ਉਸ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ, "ਸਿੱਦੇ ਦੇ ਡੈਡ ਵਿਚੋਂ ਬੜੀ ਗੰਦੀ 'ਸਮੇਲ' ਆਉਂਦੀ ਹੈ।" ਫਿਰ ਉਹ ਕਸੀਸ ਜਿਹੀ ਵੱਟ ਕੇ ਗੋਰੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਕਿ 'ਓਲਡਮੈਨ' ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਡਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਉਸ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ ਗੋਰੇ ਨੂੰ-ਜਾਂ ਤਾਂ ਬਾਪੂ ਰੱਖ ਲੈ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ? ਗੋਰਾ ਬਾਪੂ ਵੱਲ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲੈਂਦਾ। ਰਾਜੂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ-ਪੁੱਤਰਾ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਖਿਆਲ ਰੱਖ ਮੇਰਾ। ਉਹ ਅੱਗਿਓਂ ਕਹਿੰਦਾ-ਬਾਪੂ! ਇਹ ਅਮਰੀਕਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਆਪ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਪੁੱਤਰਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਦੇ ਸੰਡੇ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤੇ ਕਦੇ ਫਰਾਈਡੋ ਆ ਗਿਆ। ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਦਰਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਫਿਟਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਕਿਸੇ ਸੱਜਣ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਉਹ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਬਹੁਤੇ ਪੈਸੇ ਮਿਲਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਸਾਇਕਲ 'ਤੇ ਹੀ ਹਰ ਥਾਂ ਜਾ ਆਉਂਦਾ। ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅਖਬਾਰਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਿਨ ਲੰਘਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਗੇੜਾ ਕੱਢ ਆਉਂਦਾ। ਸਾਇਕਲ 'ਤੇ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਤ-ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਮਨ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਮਾਲੀ ਨੇ ਕਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਾਂ ਨਾਲ ਨੂੰਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧੀਆਂ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਪਰ ਨੂੰਹ ਧੀ ਬਣ ਹੀ ਨਾ ਸਕੀ। ਤਾਹੀਓਂ ਤਾਂ ਪੂਰੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਚਿਵਾਜ਼ ਹੀ ਪੈ ਗਿਆ, ਨੂੰਹ ਆਪਣੀ ਸੌਸ ਸਹੁਰਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਬੁੱਢੇ ਨਾ ਹੋਣਾ ਹੋਵੇ... ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਹ ਲੈਂਦਿਆਂ ਲੰਮਾ ਹੁਕਮਾ ਭਰਿਆ।

ਮਾਤਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਸੀ... "ਜਦੋਂ ਉਹ 75 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪੁੱਤਾਂ ਦੇ ਫੋਨ ਆਏ ਕਿ ਬਾਪੂ ਜੀ ਤੁਹਾਡਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ। ਤੁਸੀਂ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ, 20 ਡਾਲਰ ਦੇ ਕੋਕ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਖੜਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਤਿੰਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਵਾ ਲਏ। ਖਾਲੀ ਲਿਫਟ ਵਾਂਗ ਉਹ ਖੁੱਜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਜਦਾ, ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਿਥੇ ਉਹ ਇਕ ਫਿਜ਼ੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤਾਂ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਮੂੰਹ ਘੁੰਮਾ ਗਏ ਤੇ ਉਸ ਫਿਰ ਆਗ 'ਲੋ-ਇਨਕਮ' ਵਾਲੀ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਲੈ ਲਈ।" ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਦਿਆਂ ਚੁੰਨੀ ਦਾ ਪੱਲਾ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਲਿਆ ਹੋਵੇ।

ਮੂੰਹ ਆਈ ਬਾਤ

ਮੇਜਰ ਕੁਲਾਰ ਬੋਪਾਰਾਏਕਲਾਂ
ਫੋਨ: 916-273-2856
www.boparaisudhar.com

"ਮਾਤਾ ਜੀ, ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਿੰਡ ਕਦੇ ਗਏ ਤੇ ਉਥੇ ਕੀ ਭਾਣਾ ਵਾਪਰਿਆ।" ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

"ਪੁੱਤ! ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਪੁੱਤਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲਿਖਵਾ ਲਈ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਰਨ ਦੇ ਚਾਰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਪਾਰਕ ਜਾਣੋਂ ਹਟ ਗਿਆ ਅਖਬਾਰ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਫਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕੀ ਉਬਾਲ ਉਠਿਆ, ਟਿਕਟ ਕਟਾ ਲਈ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਦੁਬਾਰਾ ਮੇਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਬੱਸ ਪੁੱਤ! ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਉਠਿਆ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸਮਝਦਾ 'ਤੇ। ਭੋਗ 'ਤੇ ਇਕ ਪੁੱਤ ਤੇ ਧੀ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਦੂਜੀ ਜਨਾਨੀ ਵਿਚੋਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿਚੋਂ ਸਾਮਾਨ ਚੁੱਕਣ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਅੱਗੇ ਵਧੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਿਆ।" ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਰੋਣ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਫਿਰ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹ ਲੇਖ ਕਿਉਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹੋ ਕੁਝ ਉਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਉਠਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਅਚਾਨਕ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, "ਮਾਤਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇੱਥੇ ਇਕੱਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ?"

"ਨਹੀਂ ਪੁੱਤ, ਉਹ ਦੇਖ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦਾ ਸਾਈਂ ਅੰਦਰ ਪਿਆ।" ਅੰਦਰ ਸੱਤਰ ਸਾਲ ਦਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬਿਸਤਰੇ ਉਤੇ 'ਕੱਠਾ ਹੋਇਆ' ਪਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪੱਕਾ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬੋਬੇ-ਬਾਪੂ ਦੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਾਲੀ ਧੁਰ ਦੀ ਟਿਕਟ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰ ਕੇ ਮੁੜਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦੀ ਤੇ ਪਿਉ ਦਾ ਮੋਢਾ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ। ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਜਨਮ ਲੈਣੇ ਪੈਣਗੇ।

ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਟੇਕਣ, ਯੂਫ-ਬੱਤੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰੁਮਾਲੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਆਦਿ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਮੌੜ 'ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਗਹਿਰਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। 'ਬਾਹਰਿ ਧੌਤੀ ਤੁਮਡੀ

ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ
ਫੋਨ: 530-635-4321

ਅੰਦਰਿ ਵਿਸੁ ਨਿਕੋਰ॥ ਸਾਧ ਭਲੇ ਅਣਨਾਤਿਆ ਚੋਰ ਸਿ ਚੋਰਾ ਚੋਰ॥ ਸ਼ਬਦ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਬਾਹਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਬਾਹਰੀ ਦਿੱਖ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਚਿੱਟ ਕੱਪੜੀਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਭਲਾ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪਰਖ ਕਰਨ 'ਤੇ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਸਫੈਦੀ ਕੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹੈ?

ਅਸੀਂ ਸਕੂਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰੀ ਪਾਲਤੂ ਝੋਲੀਚੁੱਕਾਂ ਬਾਰੇ ਆਮ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਫੈਦਪੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪਰਵਾਨੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖਬਰੀ ਕਰਕੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਫੜਾ ਕੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕਮਜੋਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ

ਚਿਟੇ ਜਿਨ ਕੇ ਕਪੜੇ

ਸਫੈਦਪੋਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯੁੱਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਚੇਤੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਸਰਿਆ ਕਿਰਦਾਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣਾ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇੱਕ ਫੈਸ਼ਨ ਜਿਹਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਰੰਗ ਕੋਈ ਵੀ ਪਹਿਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੁਰਾਈ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੰਗ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਪਹਿਨਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰਤਕੋਗਾ। ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਦੰਡੀ ਪਖੰਡੀ ਕੁਕਰਮੀ ਦੇਸ਼ ਧਰੋਹੀਆਂ ਨੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਕੇ ਆਮ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੁੱਟੀ ਸਗੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਧਨ ਦੌਲਤ ਲੁੱਟ ਕੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਖੋਖਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧ ਸੰਤ ਬਾਬੇ ਚਿੱਟੇ ਪਹਿਨੀ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਕਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਪੈਣਗੇ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਖੌਤੀ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂ, ਵਿਹਲੜ ਸਾਧ ਬਾਬੇ, ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਵਪਾਰ

ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅਕਸਰ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਹੇਠਾਂ ਇਹ ਕਾਲੇ ਕਰਮ ਛਪਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਚਣ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਚਿੱਟੇ ਚੋਲੇ ਕਿੰਨੇ ਦਾਗਦਾਰ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਧੱਕਾ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪੁਲਿਸ ਕੇਸ ਬਣਿਆ, ਰਾਜਸੀ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਾਫ ਬਚ ਨਿਕਲੇ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਾਸੂਮ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਲੁੱਟੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਦੇ ਫਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚਿੰਟਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਤੂਠੇ ਕੇਸ ਬਣਾ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਡੱਕਿਆ ਸਗੋਂ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਲਗਭਗ ਅੱਸੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਚਿੱਟੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤੀ, ਸਾਂਝੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲਾਟਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਧੰਦਾ ਝਗੜੇ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਲੈਣੇ ਅਤੇ ਦਿਵਾਉਣੇ ਹਨ, ਆਮ ਲੋਕਾਈ ਸਹਿਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁਧ ਅਵਾਜ਼ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦੀ। ਕਈ ਚਿੱਟੇ ਚੋਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਅਖੌਤੀ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਡੋਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੜਨ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਅਖੌਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੱਟ ਕੱਪੜੀਆਂ ਦੇ ਕਾਲੇ

ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਲਿਸਟ ਹੈ। ਹੁਣ ਦੂਜੀ ਅਹਿਮ ਚਿੱਟ ਕੱਪੜੀਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਉਹ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਆਗੂ ਹਨ ਜੋ ਦੁੱਧ ਚਿੱਟੇ ਕੁੜਤੇ ਪਜਾਮੇ, ਧੋਤੀਆਂ, ਜਾਕਟਾਂ ਪਹਿਨ ਕੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਦੇ ਪੈਸੇ ਲੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੋੜਾਂ ਅਰਬਾਂ ਵਿਚ ਖਾ ਕੇ ਡੱਕਾਰ ਮਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਨੇਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਹੱਥ ਪਿਆ ਮਾਲ ਖਾ ਗਿਆ। ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ ਇੱਕ ਚਿੱਟ ਕੱਪੜੀਏ ਮਾਮੇ ਦੇ ਭਾਣਜੇ ਵਲੋਂ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਾਉਣ ਬਦਲੇ ਕਰੋੜਾਂ ਦੇ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸੁਰਖੀਆਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਬੋਫੋਰਸ ਤੌਪ ਘੋਟਾਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਸੂ ਚਾਰਾ ਘੋਟਾਲਾ, ਕੋਲਾ ਘੋਟਾਲਾ, ਟੈਲੀਫੋਨ ਘੋਟਾਲਾ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਘੋਟਾਲਾ, ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਸਫਾਈ ਘੋਟਾਲਾ, ਤਾਜ ਮਹਿਲ ਸੁੰਦਰੀਕਰਨ ਘੋਟਾਲਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਗਰਾਂਟ ਘੋਟਾਲਾ-ਗੱਲ ਕੀ ਹਾਥੀ, ਪੰਜਾਂ, ਕਮਲ, ਤੱਕੜੀ, ਸਾਈਕਲ ਆਦਿ ਨੇ ਪਿਉ-ਪੁੱਤਰਾਂ, ਮਾਮੇ-ਭਾਣਜਿਆਂ, ਪਤੀ-

ਪਤਨੀਆਂ, ਚਾਚੇ-ਤਾਇਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਆਰਥਕ ਘਪਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ, ਅਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ। ਕ੍ਰਿਕਟ ਖਿਡਾਰੀ ਟੀ ਵੀ ਚੈਨਲਾਂ 'ਤੇ ਛਾਏ ਪਏ ਹਨ, ਚਿੱਟ ਕੱਪੜੀਏ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ, ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਜਗਤ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਸਦਕਾ ਵਿਰਸੇ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਕੂ ਕੇ ਕੀ ਗਰੀਬ, ਕੀ ਅਮੀਰ ਬੱਚੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਪਸੰਦ ਬਣੀ ਕ੍ਰਿਕਟ ਦੀ ਖੇਡ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਲੱਖਾਂ ਦੇ ਸੱਟੇ ਲਾ ਕੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਉਲੂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਜਗਤ ਤੇ ਚਿੱਟ ਕੱਪੜੀਏ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੋਟੀ, ਕੱਪੜਾ, ਮਕਾਨ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਧਰਮ, ਕ੍ਰਿਕਟ, ਕਦੇ ਰਾਮ ਮੰਦਰ, ਕਦੇ ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਵੱਲ ਜੋੜ ਕੇ ਕਾਲ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦਾ ਕ੍ਰਿਕਟ ਮੈਚ ਹੋਣਾ ਹੋਵੇ ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ, ਮਿਸਤਰੀ, ਮਜਦੂਰ-ਸਭ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਚ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਜੰਗ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ। ਕ੍ਰਿਕਟ ਖਿਡਾਰੀ, ਖਿਡਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮੀਡੀਆ ਸੱਟਾ ਲਾ ਕੇ ਮੋਟੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਨਤਾ ਮੂਰਖ ਬਣ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਛੱਡ ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਟੀ ਵੀ ਅੱਗੇ ਬੈਠ ਤਾਤੀਆਂ ਮਾਰਨ ਜੋਗੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫਿਕਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੈ ਨਾ ਚਿੱਟ ਕੱਪੜੀਆਂ ਦਾ ਕਮਾਲ! ਜਨਤਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਚਿੱਟ ਕੱਪੜੀਆਂ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਸਮੋਹਿਕ ਨੀਦ ਵਿਚੋਂ ਉਠੇਗੀ?

‘ਸਰਸਾ’ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਮਾਜ, ਫਿਲਮ ਅਤੇ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ੀ

ਹਰ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬੀਆਂ ਦੀ ਦਾਅਵੇਦਾਰੀ ਅਤੇ ਨਾ-ਕਾਮਯਾਬੀਆਂ ਤੋਂ ਕੰਨੀ ਖਿਸਕਾਉਣ ਦੇ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਅੱਜ ਹੀ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਲ੍ਹ ਸਾਡੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜਵਾਬਤਲਬੀ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਹੀ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਰਹੇ। ਸਾਡੀ ਲਿਖੀ ਫਿਲਮ ‘ਸਰਸਾ’ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਪਰਦਾਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਫਿਲਮ ਵਿੱਤੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਸਿਰੇ ਦੇ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਨਾ-ਕਾਮਯਾਬੀ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਰੱਦੀ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ? ਦੂਜਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਰਹੇ ਸੁਆਲਾਂ ਦੀ ਫਿਲਮ ਦੇ ਕਾਮਯਾਬ ਜਾਂ ਨਾ-ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੋਵੇਗੀ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਲਾਂ ਉੱਤੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਬਲੋਗ ਉੱਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਫਿਲਮ ਕਿਸੇ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਮੁਕੰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਲੰਮੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨਿਭਾਅ ਤੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਆਲ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਫਿਲਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁਆਲ ਜਿਉਂਦੇ ਤਿਉਂ ਕਹੋ-ਅਣਕਹੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਦੇ ਉੱਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਦੋ ਸਾਲ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਾਹੌਲ, ਸਾਡੀ ਬੇਚੈਨੀ ਅਤੇ ਸਮਝ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਾਡੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਸਾਫ਼ ਦਿਖਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਸਾ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਤਖ਼ਤਪੁਰਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੱਕ ਅਲੀ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੇ ਕਿਸਾਨ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦਾ ਮੋਹਰਾ ਬਣੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਵਧੇਰੇ ਸਮਝ ਆਇਆ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੱਲ ਮੋੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਸਮਕਾਲੀ ਹਨ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਰਗੇ ਦਿਸਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਇਹ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦਾ ਮੋਹਰਾ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਹਮਲਾਵਰ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬੀ ਜਾਂ ਬੇਰੁਜ਼ਗ਼ਾਰੀ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਇਰਾਕ ਵਿਚ ਕੀ ਰਿਆਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਹਿੰਸਾ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਕਾਮੀ ਤੋਂ ਆਲਮੀ ਤੰਦਾਂ ਦੇ ਤੰਦੂਆ ਜਾਲ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕੀਤੀ ਜੋ ਫਿਲਮ ਵਿਚੋਂ ਝਲਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦਾ ਮੋਹਰਾ ਬਣੀ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜੀ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਸੁਆਲ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਿੱਘ ਅਤੇ ਦਰਦਮੰਦੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਆਪਣਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਦੁਜਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਿਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸ਼ਮੀਰ, ਹਸਨ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਵਰਗੇ ਕਿਰਦਾਰ ਲਿਖੇ ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਦਰਦਮੰਦੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਖੰਘਾਲਦੇ ਹੋਏ ਸਮਕਾਲੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੌਜੂਦਾ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਜਕ-ਬੇਲਾਗਤਾ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਨਾ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪਏ ਸਮਕਾਲੀ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ‘ਸਰਸਾ’ ਦੀ ਪਟਕਥਾ ਦਲਜੀਤ ਅਮੀ (91-97811-21873) ਅਤੇ ਜਤਿੰਦਰ ਮੌਹਰ (91-97799-34747) ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਲਿਖੀ ਸੀ, ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣਾ ਨਾਤਾ ਤੋੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ‘ਸਰਸਾ’ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ, ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ‘ਸਰਸਾ’ ਤੋਂ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲੇਖ ਦਲਜੀਤ ਅਮੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਐਤਕੀ ਦਲਜੀਤ ਅਮੀ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਤਿੰਦਰ ਮੌਹਰ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਲੇਖ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਕੱਲੀ ਇਸ ਫਿਲਮ ਬਾਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਬੜੀਆਂ ਵਾਜਬ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨੌਜਵਾਨ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਸਦਾ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਫਿਕਰਾਂ ਨਾਲ ਲਬਾਲਬ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹੀ ਫਿਕਰ ਝਲਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।

ਅਤੇ ਨਿਗੂਣੀ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਬਾਵਜੂਦ ਬਣਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੁਰਨਾ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਦੇ ਗ਼ਲਬੇ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਲਾਤਕਾਰ, ਲੁੱਟ-ਖੋਹ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਤਲ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਗ਼ਲਬਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗ਼ਲਬ ਧਿਰ ਦੀ ਈਨ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇਨਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਦਕਦਿਲੀ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਨਿਘਾਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਹਰਜੰਗ, ਕੀਰਤ ਅਤੇ ਸਿਕੰਦਰ ਦੀਆਂ ਢਾਣੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਵਸ ਦੇ ਕਈ ਪੱਖ ਖੂਨੀ ਲੜਾਈਆਂ ਅਤੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਪਸੰਦ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਮੌਤ ਸਹੇੜਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੌਤ ਨੂੰ ਬੇਮੁਹਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਤੱਥ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇਮੁਹਾਰ ਮੌਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਤਲ ਬਣਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਮਕਤੂਲ ਜਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫ਼ਰਕ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ ਦੇਵੇਗੀ? ਇਸ ਬੇਮੁਹਾਰ ਮੌਤ ਉੱਤੇ ਸੁਆਲ ਕਰਦੀ ਧਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਕਿਰਕੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਤੁਰਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ ‘ਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਔਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਕਿੱਸਿਆਂ, ਗੀਤਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ‘ਸਰਸਾ’ ਫਿਲਮ ਦਾ ਅਹਿਮ ਕਿਰਦਾਰ ਸ਼ਮੀਰ ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਆਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਿਰਜ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਸੁੱਚੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ‘ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਬੁਰਫ਼ਾਗਰਦੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਹੈ। ‘ਰੰਨਾਂ ਯਾਰ ਮਰਵਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨੇ’, ‘ਰੰਨਾਂ ਚੰਚਲ ਹਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ‘365 ਚਲਿੰਤਰ ਨਾਰ ਦੇ’ ਵਰਗੇ ਮਿਹਣੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਮੀਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਨੂੰ ਸਦਮੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੜਚੋਲ ਨੂੰ ਦਵਾਈ ਵਾਂਗ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਹੁਣ ਪਰਦਾਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਭੁਗਤ ਰਹੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੁਖਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਤੋੜਦੀ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਅਹਿਮ ਸੁਆਲ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਸੰਗਤ ਇਸ ਸੁਆਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਫਿਲਮ ਕਿਵੇਂ ਦੇਖ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਹੁਣ ਸੁਆਲ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਲਿਖੀ ਇਹ ਫਿਲਮ ਜਤਿੰਦਰ ਮੌਹਰ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤਕਾਰੀ ਵਿਚ ਬਣੀ ਹੈ। ਫਿਲਮਕਾਰੀ ਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਲੇਖਨ, ਫਿਲਮਾਂਕਣ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ ਪਰਦਾਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫ਼ੈਸਲਾਕੁਨ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਲਮਾਂਕਣ ਕੀਤੀ ਸਮੱਗਰੀ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਬੰਦਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਫ਼ਰਕ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਮੁਤਾਬਕ ਵੱਖਰੀ ਫਿਲਮ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪੜਾਅ ਉੱਤੇ ‘ਸਰਸਾ’ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਫਿਲਮ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਸਰਸਾ’ ਤੋਂ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਲੰਮਾ ਲੇਖ ਦਲਜੀਤ ਅਮੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਗੀਤ ਬਦਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਗੀਤ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਤਫ਼ਸੀਲ ਅਤੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਉਘਾਤਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਕਿਰਦਾਰ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਦਾ ਗੁਣਗੁਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਨੂੰ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ

ਪਾਤਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਨਾਇਕ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਮਾਤਮ ਵਿਚ ਡੁੱਬੀ ਬੇਅੰਤ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸਿਕੰਦਰ ਦਾ ਗੁਣਗੁਣ ਕਰਦਾ ਗੀਤ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਦੇ ਨਿਆਣਮਤੇ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਸਿਕੰਦਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਸਿਰਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਇਨਕਾਰ ਨੂੰ ਸੋਗ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ

ਦਲਜੀਤ ਅਮੀ, ਜਤਿੰਦਰ ਮੌਹਰ

ਸਿਕੰਦਰਾਂ ਉੱਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਸੁਆਲਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਨੀਤੀ ‘ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਫੋਕੀ ਰੱਟ ਲਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕੁਕਰਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਲਮ ਦੇ ਅੰਤ ‘ਚ ਪਾਇਆ ਗੀਤ ਸਾਰੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਫਿਲਮ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ‘ਰੰਨਾਂ ਯਾਰ ਮਰਵਾ ਦਿੰਦੀਆਂ’ ਹਨ। ਸਿਕੰਦਰ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਦੇ ਮੋਢੇ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ, ਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਹਸਨ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਕੈਂਚੀ ਚਲਾਈ ਗਈ ਹੈ। ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਉਸਰਦੀ ਦਲੀਲ ਖੁੰਡੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਸਰਸਾ’ ਦਾ ਵਿਚਾਰਕ ਪੱਖੋਂ ਉਲਟਾ ਪਾਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿਚ

ਮਕਸਦ: ਵਰੁਦੇ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਰਹੀ ਬੇਅੰਤ (ਗੁਲ ਪਨਾਗ)

ਫ਼ੈਸਲਾਕੁਨ ਹਿੱਸਾ ਗੌਰਵ ਤ੍ਰੇਹਣ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਗੀਤ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ। ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਉਸ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਗਾਇਕ ਵਜੋਂ ਪਲੇਠੀ ਫਿਲਮ ਹੈ। ਗੌਰਵ ਤ੍ਰੇਹਣ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ, ਕਲਾ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਬਾਰੇ ਸਮਝ ਕਈ ਵਾਰ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲ-ਦਿਮਾਗ ਘਰ ਰੱਖ ਕੇ ਲੋਕ ਸਿਨੇਮੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਧੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤਾਂ ਫਿਲਮ ਦੇਖਣ ਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਹਾਤ-ਹੁਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਲਮ ਮਲਟੀਪਲੈਕਸ ਸਿਨੇਮਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬ ਬੰਦੇ ਨਕਲੀ ਸੀ.ਡੀ. ਖਰੀਦ ਕੇ ਫਿਲਮ ਦੇਖਣ, ਪਰ ਸਿਨੇਮੇ ਵਿਚ ਟਿਕਟ ਮਹਿੰਗੀ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ‘ਸਰਸਾ’ ਨੂੰ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਦੇ ਹਾਣੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਵਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੱਭੂ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਫਿਲਮ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ-ਕਾਮਯਾਬ, ਪਰ ਗੌਰਵ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਦੀ

ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਉਹ ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਨਾ-ਕਾਮਯਾਬੀ ਨੂੰ ‘ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਾ ਕਰਨ’ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਾਰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫ਼ਰਕ ਸੋਚ ਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬੀ-ਕਬਾਬੀ ਅਤੇ ਖਰੂਦੀ ਤੱਤ ਵਜੋਂ ਟਿੱਕਣ ਵਾਲਾ ਫਿਲਮ ਦਾ ਵਰਤਾਵਾ (ਡਿਸਟੀਬਿਊਟਰ) ‘ਸਰਸਾ’ ਨੂੰ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਹੀ ਬਣਾਏਗਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਦੇ ਰੂਪ ‘ਚ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ‘ਸਰਸਾ’ ਵਜੋਂ ਹੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਫ਼ਰਕ ਹੈ।

ਸੁਆਲ ਪੁੱਛਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਮੇਡੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਫਿਲਮ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ? ਚੰਗੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਪੈਮਾਨਾ ਕਿਵੇਂ ਮਿੱਥਿਆ ਜਾਵੇ? ਫਿਲਮ ਦੇਖ ਕੇ ਰਾਏ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਪਰ ਫਿਲਮ ਤਾਂ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਉਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਫਿਲਮ ਹੋਰ ਫਿਲਮਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਲਾ ਰੱਦਣਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਬਿਹਤਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਉਹ ਕਲਾ ਬੇਮਾਅਨਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤਾਅ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਉਂਦੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਅਦਾਕਾਰੀ ਜਾਂ ਪਟਕਥਾ ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ।

ਸਮਾਂ ਫਿਲਮ ਲਈ ਅਹਿਮ ਤੱਤ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ‘ਚ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਕਿਹੜੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦੇਖੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਕਤਲੇਆਮ ਮੁਸਲਿਮ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਨਸਲ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਦਮਗਜ਼ੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ‘ਚ ਬਣਦੀਆਂ ਅਤੇ ਦੇਖੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ‘ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਅਨੁਰਾਗ ਕਸ਼ਿਅਪ ਹਿੰਦੀ ਸਿਨੇਮਾ ‘ਚ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਰੁਪਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ‘ਬਲੈਕ ਫਰਾਈਡੇ’ ਅਤੇ ‘ਗੈਂਗਜ਼ ਆਫ ਵਾਸੇਪੁਰ’ ਗਿਣਨਯੋਗ ਹਨ, ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਖਾਤੇ ਪਾਈਏ? ‘ਏ ਵੈਡਨਸਡੇ’ ਨਿਭਾ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਪੱਖੋਂ ਕਾਮਯਾਬ ਫਿਲਮ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਕਰੋਚ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਪੱਖ ਭਾਰੂ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਗੀਰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾਇਕ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੌਰਵ ਤ੍ਰੇਹਣ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਕੇ ਕਈ ‘ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸਰਵਕਲਾਵੰਤ ਸੇਵਕ’ ਅਤੇ ‘ਪੱਤਰਕਾਰ’ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਸੁਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦਾ ਰੁਝਾਨ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਫਿਲਮ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦਾ ਵੱਖਰੀ ਹੋਣਾ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਵੱਖਰੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਪੱਖੋਂ ਕਾਮਯਾਬ ਵੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਵਿਚਲਾ ਪਾਤਾ ਸਾਡੇ

ਲਈ ਅਹਿਮ ਸੁਆਲ ਹੈ। ਦੁਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਹਾਣ ਦੀ ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੰਗਤ ਤੱਕ ਇਹ ਗੱਲ ਪਹੁੰਚਾਈਏ ਕਿ ਦਰਅਸਲ ‘ਸਰਸਾ’ ਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਕੀ ਹੈ।

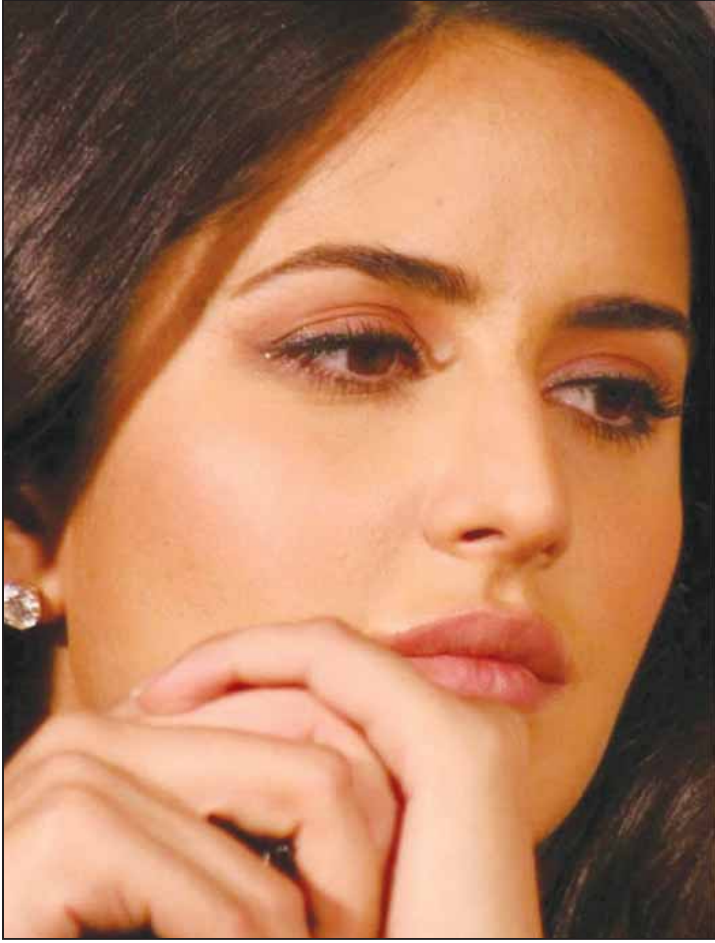
ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਕਲਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਮਾਲਕ ਪੁਨਮ ਪਵਾਰ ਸਮਾਜਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਸਮਾਜਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਕੀ ਸਮਾਜਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇਕਤਰਫਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਹਾਣੀ ਜਾਂ ਆਦਮਖੋਰ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਹੱਥ ਠੋਕਾ ਬਣੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਬਾਬਤ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਅਮਲ ਵਿਚ ਵਿੱਤੀ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਧ-ਮਾਲਕ, ਪਰ ਹਿੰਸਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਸਮਾਜਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਿਰਫ਼ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਸਗੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਭਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਫਿਲਮ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਨਿਭਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ; ਫਿਲਮਾਉਣ ਵੇਲੇ ਨਿਭਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ; ਸੰਪਾਦਤ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਨਿਭਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ; ਪਰਦਾਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਨਿਭਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਮੋਹਰਾ ਬਣੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਸਮਝਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਬਣਦੇ ਸੁਆਲ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਫਿਲਮ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁੰਡਾ-ਢਾਣੀਆਂ ਉੱਤੇ ਸੁਆਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਸੁਆਲ ਸੰਵਾਦ ਦਾ ਪੂਰਾ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੂਜੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਝੁਕਾ ਕੇ ‘ਸਿਕੰਦਰਾਂ’ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਭੁਗਤਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸੁਆਲ ਵੀ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਫਿਲਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਆਖਰੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਿਦਾਇਤਕਾਰ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ? ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ਾਂ ਨੇ ਵਿੱਤੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਹੈ ਜੋ ਹਾਲੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਲਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਆਲਮੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਤੰਦ ਵਜੋਂ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿੱਤੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਨਪਸੰਦ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਨਾ-ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਵੇਲਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੁਆਲ ਨੂੰ ਠੋਸ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਆਵਾਮ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਜਾਂ ਨਾ-ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਲਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਲੀਲਬੰਦ ਜੁਆਬ ਲੱਭਣਾ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਜ ਦੇ ਜੀਆਂ ਅਤੇ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ਾਂ ਵਜੋਂ ਸਾਡਾ ਵੀ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਆਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਹਿਮ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦਾ ਉਭਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਨੂੰ ਨਾਇਕ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਾਧੋਪੁਰ ਵਿਚ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਜਲਸਾ ਅਤੇ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਦਾ ਪਰਦਾਪੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਮਹਿਜ਼ ਸਬੱਬ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਇਤਫ਼ਾਕ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਦੌਰ ਦੀ ਰਮਜ਼ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਦਿਨ ਇਹ ਰਪਟ ਛਪੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਦਹਾਲੀ ਦੇ ਵਧਣ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਰੁਝਾਨ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲੜਦੇ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੱਕ ਅਲੀ ਸ਼ੇਰ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਤਖ਼ਤਪੁਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਤਲ ਗੁੰਡਾ-ਢਾਣੀਆਂ ਦੇ ‘ਸਿਕੰਦਰਾਂ’ ਨੂੰ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀ ਫ਼ਤਰਫ਼ਾਇਆ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਫਿਲਮ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਦਾ ਦੂਜੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਪੱਖੋਂ ਬਿਹਤਰ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀਨ ਅਦਾਕਾਰੀ ਮਾਅਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਮਾਅਨੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਸਰਸਾ’ ਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਸਿਕੰਦਰ’ ਕਿਉਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ? ਮਾਅਨੇ ਇਹ ਤੱਥ ਵੀ ਰੱਖੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ, ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਖੀ ਗਈ?

ਕੈਟਰੀਨਾ ਕੈਫ ਦੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ

ਵਲੈਤਣ ਕੈਟਰੀਨਾ ਕੈਫ ਦਾ ਜਿਗਰਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਪਰ੍ਹਾਂ ਧੱਕ ਕੇ ਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਕਮੀਪੇਸੀ ਉਸ 'ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਭਾਰੀ ਨਾ ਪਈ। 100 ਸਾਲ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ 'ਤੇ ਬਣੀ ਸਾਰਟ ਫਿਲਮ 'ਬੰਬੇ ਟਾਕੀਜ਼' ਵਿਚ ਦਿਲ ਨੂੰ ਛੂਹ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਕੈਟ ਹਰੇਕ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਬਟੋਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ ਹੈ। 'ਧੂਮ-3', 'ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੂੰ' ਤੇ ਬਰਸਾਤਾਂ ਵਿਚ 'ਦੋਸਤਾਨਾ-2' ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਹੀ ਮਿਸ ਕੈਫ ਹਿੰਮਤ, ਖੁਦਾ, ਕਲਾ ਤੇ ਲਗਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਲਮਾਨ ਖਾਨ ਦਾ ਸਾਥ ਆਪਣੇ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। 'ਆਸਮਾਨ', 'ਬੈਂਗ ਬੈਂਗ' ਦੇ ਹੋਰ ਵੱਡੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਕੈਟੀ ਆਲੋਚਨਾ

ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਚੁਗਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਲੋਕ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਹਿਣ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ ਰਬੜ ਦੀ ਗੁੱਡੀ ਹੈ ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸਫਲ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਬਾਹਰਲੀ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਵਿਪੁਲ ਸ਼ਾਹ, ਸਲਮਾਨ ਖਾਨ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਪਰਾਪਣ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ। ਕੈਟ ਕੋਲ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਹੋਰ ਫਿਲਮ 'ਜਵੈਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ' ਵੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹਿੰਦੀ 'ਤੇ ਵੀ ਪਕੜ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

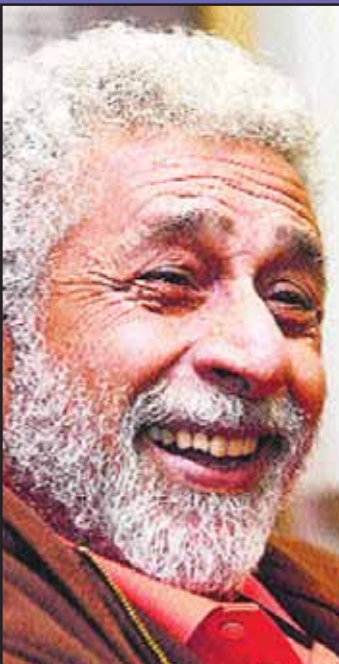
ਅਹਾਨਾ ਦਿਓਲ ਦੀ ਮੰਗਣੀ

ਧਰਮਿੰਦਰ ਤੇ ਹੋਮਾ ਮਾਲਿਨੀ ਦੀ ਛੋਟੀ ਧੀ ਅਹਾਨਾ ਦਿਓਲ ਦੀ ਮੰਗਣੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਵੈਭਵ ਵੋਰਾ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਵੀ ਇਸੇ ਸਾਲ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਲਹਾਲ ਸਾਰੇ ਦੀ ਤਾਰੀਕ ਪੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜੂਨ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਈਸ਼ਾ ਦਿਓਲ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਹੀ ਅਹਾਨਾ ਅਤੇ ਵੈਭਵ ਵਿਚਕਾਰ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਂਝ ਵਧਦੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮੰਗਣੀ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਏ ਪਿਆਰ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਸੀ। ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਮੰਗਣੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਖਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੋਮਾ ਮਾਲਿਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ। ਵੈਭਵ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਮੁੰਡਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦਾ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬੜਾ ਖਾਸ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਦੁਆਵਾਂ ਸਾਡੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਹਨ।" ਮੰਗਣੀ ਦੀ ਰਸਮ ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਫਿਲਮੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਵੈਭਵ ਨੇ ਗੋਡਿਆਂ ਭਾਰ ਹੋ ਕੇ ਅਹਾਨਾ ਨੂੰ ਸਾਂਝ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮੁੰਦਰੀ ਪਾਈ। ਅਹਾਨਾ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾਹਟਾਂ ਬਖੇਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਮੰਗਣੀ ਦੀ ਰਸਮ ਵਿਚ ਬੱਝ ਗਏ। 27 ਸਾਲਾ ਅਹਾਨਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਡੀਕੀ ਡਾਂਸਰ ਹੈ। ਇਹ ਡਾਂਸ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਬਿੰਦਰ ਅਤੀਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਡਾਂਸ ਸ਼ੋਅ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੱਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਖੁਜਰਾਹੋ ਨਾਚ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਹੋਮਾ ਮਾਲਿਨੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਈਸ਼ਾ ਦਿਓਲ ਨਾਲ ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੀ ਡਾਂਸ ਸ਼ੋਅ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਈਸ਼ਾ ਦਿਓਲ ਵਾਂਗ ਫਿਲਮ ਅਦਾਕਾਰਾ ਬਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਫੈਸ਼ਨ ਡਿਜ਼ਾਈਨਿੰਗ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਣ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਉੱਜ, ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਫਿਲਮ ਅਦਾਕਾਰਾ ਬਣਨ ਦੇ ਚਰਚੇ ਵੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਸੁਭਾਸ਼ ਘਈ ਦੀ 'ਵਿਸਲਿੰਗ ਵੱਡਸ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ' ਤੋਂ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਐਡਿਟਿੰਗ ਦਾ ਕੋਰਸ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਸੰਜੇ ਲੀਲਾ ਭੰਸਾਲੀ ਦੀ 2009 ਵਿਚ ਆਈ ਫਿਲਮ 'ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼' ਵਿਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਰਿਤਿਕ ਰੋਸ਼ਨ ਅਤੇ ਐਸ਼ਵਰਿਆ ਰਾਏ ਦੀ ਜੋੜੀ ਸੀ।

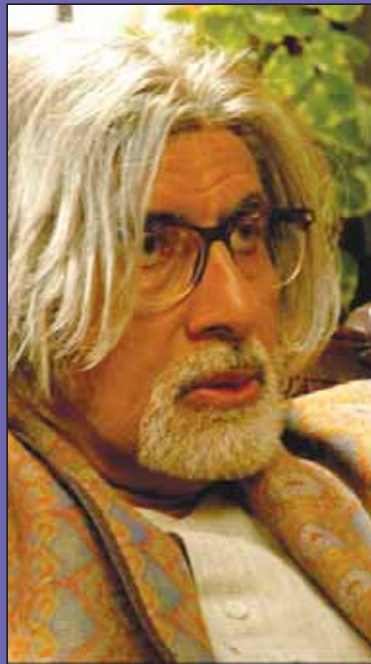

ਇਕੋ ਫਿਲਮ 'ਚ ਤਿੰਨ ਮਹਾਂ ਸਟਾਰ

ਅਮਿਤਾਭ ਬੱਚਨ, ਨਸੀਰੁਦੀਨ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਬਾਲਨ ਹੀ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਦੀਆਂ ਉਹ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕਾਸਟ ਕਰਨ ਦਾ ਕਮਾਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸੁਜੋਏ ਘੋਸ਼ ਨੇ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਦਿਆ ਬਾਲਨ ਸਟਾਰਰ ਹਿੱਟ ਸਸਪੈਂਸ ਫਿਲਮ 'ਕਹਾਨੀ' ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੁਜੋਏ ਘੋਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਗਲੀ ਫਿਲਮ 'ਬਦਲਾ' ਵਿਚ ਕਮਾਲ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਿਲਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਜਾਹਿਰ ਹੈ, ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬਦਲੇ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਅਮਿਤਾਭ ਬੱਚਨ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਬਾਲਨ ਫਿਲਮ 'ਪਾ' ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਅਭਿਨੈ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਮਿਤਾਭ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ ਜਦੋਂਕਿ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਨਸੀਰੁਦੀਨ ਸ਼ਾਹ ਫਿਲਮ 'ਇਸ਼ਕੀਆ' ਤੇ 'ਦ ਡਰਟੀ ਪਿਕਚਰ' ਵਿਚ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਅਭਿਨੈ ਦਾ ਕਮਾਲ ਦਿਖਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਉੱਤਮ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕੀ ਨਵਾਂ ਕਮਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਿਦਿਆ ਬਾਲਨ ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਬੜੀ ਅਹਿਮ ਫਿਲਮ ਮੰਨ

ਨਸੀਰੁਦੀਨ ਸ਼ਾਹ

ਅਮਿਤਾਭ ਬੱਚਨ

ਵਿਦਿਆ ਬਾਲਨ

ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਨਸੀਰੁਦੀਨ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਅਮਿਤਾਭ ਬੱਚਨ ਵਰਗੇ ਮਿਸਾਲੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਬੜਾ ਕੁਝ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਨ ਨਾਲ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਲਾਕਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡਾ ਵੀ ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਮਿਹਨਤ ਕਰੋ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਅਦਾਕਾਰ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਕਲਾਕਾਰ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਵੱਲ ਵੀ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਬੜਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਬੱਝਦਾ ਹੈ। ਕੰਮ, ਕੰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਪਿਕਨਿਕ ਉਤੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹੋ ਅਤੇ ਟੱਬਰ ਦੇ ਹੋਰ ਜੀਆਂ ਵਾਂਗ ਆਪੋ-ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਿਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆ ਆਪ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਰਾਏ ਬਣੀ ਹੈ। ਉੱਜ, ਵਿਦਿਆ ਘਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਦੋਹਾਂ ਥਾਈਂ ਬਹੁਤ ਸੁਚੱਜੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

ਗਦਰ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਆਫ ਅਮਰੀਕਾ

ਗਦਰ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਗਮ

ਬਾਬਾ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਬਾ

ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ

ਮੁਹੰਮਦ ਬਰਕਤ-ਉੱਲਾ

ਕਾਨਫਰੰਸ ਅਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ

13 ਜੁਲਾਈ 2013

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, ਦੁਪਹਿਰ 12 ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ

ਸਥਾਨ: ਗਦਰ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਹਾਲ

5 ਵੁੱਡ ਸਟਰੀਟ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ 94116

ਉਦਘਾਟਨ: ਡਾ. ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ
ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਸਟੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਫਰਿਜ਼ਨੋ

ਡਾ. ਹਰੀਸ਼ ਪੁਰੀ (ਰਿਟਾਇਰਡ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)
ਗਦਰ ਲਹਿਰ: ਨਵੇਂ ਸਿਆਸੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਉਤੇ ਪੇਪਰ ਪੜ੍ਹਨਗੇ

ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਮੁਕਾਬਲੇ

ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣਗੇ

ਸ੍ਰੀ ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਯੈਚਰੀ, ਐਮ.ਪੀ., ਨਿਰੂਪਮਾ ਰਾਓ, ਰਾਜਦੂਤ, ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਵੀ.ਸੀ. ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ
ਡਾ. ਦੀਪਕ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਰਲਡ ਪੰਜਾਬੀ ਸੈਂਟਰ,

ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਮੈਂਬਰ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ), ਕੌਂਸਲ ਜਨਰਲ, ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਡਾ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖੁਸ਼, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪਲਾਂਟ ਸਾਇੰਸਿਜ਼ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬੱਲ, ਜਸਵੀਰ ਸਮਰ (ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ) ਪ੍ਰੋ. ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਹੀਰਾ ਲਾਲ ਸਿੰਘ (ਹਿਊਸਟਨ)

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ, ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰਨੀ, ਗੁਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮੰਡਿਆਲਾ-ਯੂ ਕੇ, ਪ੍ਰਿੰ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਪਾਖਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਐਡਵੋਕੇਟ, ਦਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧੂਤ, ਡਾ. ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਉਪਲ।

ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਾ : 14 ਜੁਲਾਈ 2013 ਐਤਵਾਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ 6 ਵਜੇ ਤੱਕ

ਸਥਾਨ : ਪਰਫਾਰਮਿੰਗ ਆਰਟ ਸੈਂਟਰ ਸੈਲਡਨ ਹਾਈ ਸਕੂਲ
8333 ਕਿੰਗਜ਼ ਬ੍ਰਿਜ ਡਰਾਈਵ, ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ 95829

ਉਦਘਾਟਨ: ਡਾ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖੁਸ਼
ਐਫ.ਆਰ.ਐਸ., ਐਨ.ਏ.ਐਸ. ਪ੍ਰੋ. ਪਲਾਂਟ ਸਾਇੰਸਿਜ਼

ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੇ ਗੀਤ: ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਮੱਖਣ ਲੁਹਾਰ, ਪੰਮੀ ਮਾਨ ਸੰਗੀਤ: ਨਰਿੰਦਰ ਬੱਗਾ

ਲੰਗਰ: ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੱਜ ਸੰਸਾਰ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਟਰੇਸੀ ਅਤੇ ਲਿਵਰਮੋਰ।
ਫਰੂਟ ਦੀ ਸੇਵਾ: ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ, ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ।

ਲੋਕ ਗਾਇਕ ਬਲਜੀਤ ਮਾਲਵਾ, ਸੁਖਵੰਤ ਸੁੱਖੀ ਅਤੇ ਮੰਨਾ ਢਿੱਲੋਂ ਗੀਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ

ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ

Free Entry, Free Parking

ਨਿੱਘਾ ਸੱਦਾ

Free Food and Tea

ਦਾਨਿਸ਼ਵਰ ਸਹਿਯੋਗੀ: ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ, ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਓਰੇਗਾਨ, ਡਾ. ਹਰਦਮ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ, ਹੀਰਾ ਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਰਾਣਾ, ਅਮਨ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ-ਹਿਊਸਟਨ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਬੰਤ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗਣਾ-ਪ੍ਰਧਾਨ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ-ਸਕੱਤਰ (ਜੈਕਸਨ), ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ, ਸਰਪੰਚ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ, ਨਰੰਜਣ ਸਿੰਘ ਸਿਆਟਲ, ਮੁਖਤਾਰ ਸਿੰਘ ਐਲ.ਏ., ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਯੱਕਾਵੈਲੀ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੈਫਟਰ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਖਿੰਡਾ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਖਿੰਡਾ, ਸੋਨੂੰ ਖਿੰਡਾ ਰੈਡ ਬਲੱਫ, ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਚੰਦੀ, ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੱਜ ਟਰਲਕ, ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਟੁਲੈਰੀ, ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਰੋਕ, ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਇਸੇਲੀਆ, ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ, ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿੰਝਰ ਫਰਿਜ਼ਨੋ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ, ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਮਨਟੀਕਾ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੱਜ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੱਜ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੱਜ, ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੱਜ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ, ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਟਰੇਸੀ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਡੋਡ, ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰਾ, ਬੋਲੀਨਾ ਬ੍ਰਦਰਜ਼-ਕੰਕਰੀਟ ਏਜੰਸੀ, ਪਰਮਜੀਤ ਭੁੱਟਾ ਕੇ.ਟੀ.ਐਕਸ., ਪਾਲ ਘੁਮਣ ਆਰ.ਜੀ. ਕੰਸਲਟਿੰਗ ਗਰੁਪ, ਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਮੁਲਖ ਰਾਜ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾਹੀਆ, ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਰਤਨਪਾਲ, ਰੋਮੀ ਸਿੰਘ, ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ, ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ, ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਸਾਬਕਾ ਡੀ ਈ ਓ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਵਿਦਵਾਨ), ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤਾਰੀ, ਸਰਪੰਚ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ, ਇੰਡੋ ਅਮੈਰਿਕਨ ਸਪੋਰਟਸ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ, ਰਫ਼ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਫਰਵਾਲਾ, ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਪਰਹਾਰ-ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ-ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ, ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਵੁੱਡਬ੍ਰਿਜ, ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨਿਊਟੀਕ, ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੜਿੰਗ (ਪ੍ਰਧਾਨ, ਨਾਪਾ), ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ।

ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ: ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੱਜ, ਜਰਨੈਲ ਮੰਡੇਰ, ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੰਦੋਲਾ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ-ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ, ਜਥੇਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੱਜ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਲੈਬਰੋਪ, ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਚੰਦੀ।
ਚੇਅਰਮੈਨ-ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ
ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ-ਤੇਜਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਕੰਬੋਜ, ਸ਼ਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ।

ਸਕੱਤਰ-ਕੰਵਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ, ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੈਪੀ।
ਡਾਇਰੈਕਟਰ-ਸਤਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ, ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਜਨਕ ਰਾਜ ਸਿਧਰਾ, ਸਰਪੰਚ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਮੁਲਖ ਰਾਜ ਸ਼ਰਮਾ, ਸਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਰਹੰਦੀ, ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ, ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਮਾਨ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੱਸੋਵਾਲ।

ਫੋਨੋ ਤੇ ਵੀਡੀਓ: ਮੂਨ ਲਾਈਟ ਸਟੂਡੀਓ ਫੋਨੋ: 916-267-8784

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ: 925-435-7329, 916-616-7200, 916-690-2654